

151452

1211  
61 → 63  
76 → 945  
221

TÜRK BASININDA GÜMRÜK BİRLİĞİ  
SÜRECİNDE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ  
İLİŞKİLERİ  
-İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI-

N. DİLEK ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN  
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2000

Anadolu Üniversitesi  
Merkez Kütüphane

TÜRK BASININDA GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE  
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ  
-İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI-

N. Dilek ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basım ve Yayımcılık Anabilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Gürsel GÜR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül 2000

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK BASININDA GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE  
TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ  
-İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI-

N. Dilek ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN

Basım ve Yayıncılık Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2000

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Gürsel GÜR

Bu çalışmada, Türk basının Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında tutumunun belirlenebilmesi için farklı siyasi kimliklere sahip Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin ilgili konuda gönderdikleri iletilerin içerik analizi yöntemi ile çözümlenmesine çalışılmıştır. Böylece sosyal gerçeğin yazılı/açık içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin yazılı/açık olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapılarak; basının bilgileri yönlendirme, yansıtma, kamuoyunu açıklama ve oluşturmada nasıl bir yol izlediği açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışma sekiz bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, araştırmanın neden yapıldığı, araştırmanın amaçları, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve yöntemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri; üçüncü bölümde, iletişim ve kitle iletişimi; dördüncü bölümde, yazılı basının özellikleri ve işlevleri; beşinci bölümde basın ve dış politika ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Altıncı bölümde, içerik analizi yöntemi anlatılmış; bu yöntemin araştırma materyaline uygulanması sonucu elde edilen bulgular ve yorumları yedinci bölümü oluşturmuştur. Sekizinci ve son bölüm ise, sonuç ve ileriye yönelik önerilerden oluşmuştur.

**ABSTRACT OF MASTER THESIS****THE RELATIONSHIPS OF TURKEY - EUROPEAN UNION TOWARDS CUSTOMS  
UNION IN TURKISH PRESS CONTENT ANALYSIS WORK****N. Dilek ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN**

Press and Publishing

Anadolu University Social Science Institute

September 2000

Supervisor: Assistant Professor Gürsel GÜR

In this study, in order to determine the manner of the Turkish Press about Turkey-European Union relationships in progression of Customs Union, solution of the messages on issues of interest from newspapers having different politics identities, Cumhuriyet, Hurriyet, Turkiye, and Zaman, were studied by means of content analysis. Thus, by interpretation about the features of unwritten/implicit content via the characteristics of published/explicit contents of social reality, what method the press employ in directing and reflecting the information, announcing and forming the public opinion was tried to be explained.

This study is composed of eight chapters. Chapter I presents why this research was done. That is, the purposes, importance, assumptions, limitations, and method of the research are introduced. Turkey/European Union relations, communication and mass-communication, characteristics and functions of the press, and the relationship between the press and foreign policy are examined in Chapters II, III, IV, and V, respectively. Chapter VI deals with the method of the content analysis. The findings and comments from the application of this technique to our research material constitute Chapter VII. In the last chapter, results and future works/suggestions are presented.

## JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

**N.Dilek ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN**'in "Türk Basınında Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri-İçerik Analizi Çalışması-" başlıklı tezi **13 Kasım 2000** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Basım ve Yayıncılık** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd.Doç.Dr.Gürsel GÜR  
Üye : Doç.Dr.Filiz SEÇİM  
Üye : Yrd.Doç.Dr.Semra AKDEMİR

Prof.Dr.Enver ÖZKALP  
Anadolu Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

## ÖNSÖZ

Bir çalışmanın oluşmasının ardında yatan iki faktör emek ve zamandır. Bu çalışmaya da emeğini ve zamanını vermiş, beni her an ve her koşulda desteklemiş, hiç düşünmeden yardımına koşmuş herkese, ve özellikle;

Hoşgörüsü, bilgisi ve yönlendiriciliği ile danışman hocam Sayın Yrd.Doç.Dr. Gürsel Gür'e,

Yüksek lisans eğitimine başlamam konusunda beni yönlendiren Sayın Prof.Dr. Uğur Demiray'a ve Sayın Yrd.Doç.Dr. Banu Dağtaş'a,

Hem çalışma hem de okul hayatını birarada sıkıntı çekmeden götürmem konusunda desteklerini esirgemeyen Sayın Prof.Dr. Sezen Ünlü, Sayın Prof.Dr. Dursun Gökdağ ve Sayın Nazım Zeki Öztürk adında bütün okul yönetimine ve oda arkadaşım sevgili Özlem'e,

Ve bana bugüne kadar emeği geçmiş bütün hocalarıma,

Tez çalışmasının her aşamasında yardımına başvurduğum, bu çalışmada neredeyse benim kadar emeği olan sevgili eşim Ertan'a,

Ondan çaldığım zamanları bu çalışmaya verdiğim, "annem hep ders çalışıyor, hep ders çalışıyor" sızlanmalarını yüreğimde hissettiğim biricik oğlum Onur'a,

Beni yetiştiren, ne zaman istediysem hep yanımda olan, zamanımı bu çalışmaya ayırdığım için Onur'a benden iyi bakan anneme ve babama,

Birimiz hepimiz hepimiz birimiz için dediğimiz kardeşlerim Hülya, Dilber ve Gülsüm'e,

Gazetelerin taranma ve metinlerin tashih aşamasında yardımlarını esirgelemeyen sevgili arkadaşlarım Hande, İpek, Maver, Pınar ve Serpil'e,

SPSS paket programında verilerin çözümlenmesi aşamasında yardımlarını esirgemeyen Sayın Arş.Grv. Harun Sönmez'e,

Ve çalışmanın biçim bakımından en güzel şekle dönüşmesini sağlayan, sabırla her cümleyi yazan Sayın M. Emin Yüksel'e,

Sürekli gülüyüzle karşılanacağınızı bildiğiniz kütüphanede çalışan tüm personele teşekkürü bir borç bilirim.

N. Dilek Çopuroğlu Demirdelen

**TABLULAR LİSTESİ**

	<b><u>Sayfa</u></b>
Tablo 1. Gazetelere Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	94
Tablo 2. Yıllara Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	95
Tablo 3. Metnin Yayınlandığı Sayfalara Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	97
Tablo 4. Metnin Konumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	101
Tablo 5. Metnin Sunumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	103
Tablo 6. Gazete Yazısı Türlerine Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	106
Tablo 7. İncelenen Gazetelerde Yer Alan Konulara Bakış Açısına Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	138

**ŞEKİLLER LİSTESİ**

	<b><u>Sayfa</u></b>
Şekil 1. İletişim Süreci .....	64
Şekil 2. Ortak Referans Çerçevesi .....	67
Şekil 3. Kamuoyunun Oluşum Süreci Modeli .....	78
Şekil 4. İçerik Analizi ve İletişim Paradigması .....	87
Şekil 5. İçerik Analizi Uygulama Planı Şeması .....	89

## GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. Metin Sayılarının Gazetelere Göre Dağılımı .....	95
Grafik 2. Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı .....	96
Grafik 3. İncelenen Gazetelere Göre Metinlerin Yayınlandığı Sayfaların Dağılımı..	98
Grafik 4. İncelenen Gazetelere Göre Metin Konularının Dağılımı .....	101
Grafik 5. İncelenen Gazetelere Göre Metin Sunumlarının Dağılımı .....	105
Grafik 6. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Dağılımı .....	107
Grafik 7. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumunda İletilere Yorum Katılması Durumu .....	108
Grafik 8. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumunda İletilerin Yorumsuz Olarak Sunulması Durumu .....	109
Grafik 9. Cumhuriyet Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı .....	112
Grafik 10. Hürriyet Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı .....	113
Grafik 11. Türkiye Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı .....	114
Grafik 12. Zaman Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı .....	115
Grafik 13. Cumhuriyet Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı .....	126
Grafik 14. Hürriyet Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı .....	127
Grafik 15. Türkiye Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı .....	128
Grafik 16. Zaman Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı .....	129
Grafik 17. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanların Dağılımı .....	131
Grafik 18. Cumhuriyet Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu .....	134

**GRAFİKLER LİSTESİ (Devamı)**

	<u>Sayfa</u>
Grafik 19. Hürriyet Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu .....	135
Grafik 20. Türkiye Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu .....	136
Grafik 21. Zaman Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu .....	137
Grafik 22. 1995 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı .....	139
Grafik 23. 1996 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı .....	140
Grafik 24. 1997 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı .....	140
Grafik 25. 1998 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı .....	141

## İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ .....	ii
ABSTRACT .....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI .....	iv
ÖNSÖZ .....	v
ÖZGEÇMİŞ .....	vi
TABLolar LİSTESİ .....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ .....	ix
1. GİRİŞ .....	1
1.1. Problem .....	1
1.2. Amaç .....	4
1.3. Önem .....	5
1.4. Varsayımlar .....	5
1.5. Sınırlılıklar .....	5
1.6. Tanımlar .....	5
1.7. Yöntem .....	8
1.7.1. Araştırma Modeli .....	8
1.7.2. Evren ve Örneklem .....	8
1.7.2.1. Cumhuriyet gazetesi .....	9
1.7.2.2. Hürriyet gazetesi .....	9
1.7.2.3. Türkiye gazetesi .....	10
1.7.2.4. Zaman gazetesi .....	10
1.7.3. Veriler ve Toplanması .....	11
1.7.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması .....	11
2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ .....	12
2.1. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Başvurusu .....	12
2.2. Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Ortaklık Görüşmeleri .....	13
2.3. Ankara Anlaşması .....	15

	<u>Sayfa</u>
2.3.1. Hazırlık Dönemi .....	16
2.3.2. Geçiş Dönemi .....	17
2.3.3. Son Dönem .....	19
2.4. Hazırlık ve Geçiş Dönemlerindeki Gelişmeler .....	20
2.5. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu .....	24
2.6. Gümrük Birliği'ne Geçiş Süreci .....	29
2.7. Gümrük Birliği .....	36
2.7.1. Avrupa Topluluğu (AT) – Türkiye Ortaklık Konseyi Kararları ....	36
2.7.2. Avrupa Parlamentosu'nun Onayı .....	39
2.7.3. Gümrük Birliği Sonrası Gelişmeler .....	40
2.7.3.1. Madrid Zirvesi .....	40
2.7.3.2. Son Dönem'e geçiş .....	40
2.7.3.3. Kardak Krizi ve Avrupa Birliği'nin mali yükümlülüklerini askıya alması .....	41
2.7.3.4. Hükümetlerarası Konferans'ın başlaması .....	42
2.7.3.5. Dublin Zirvesi .....	43
2.7.3.6. Ortaklık Konseyi'nin 38'inci dönem toplantısı .....	43
2.7.3.7. Amsterdam Zirvesi ve Amsterdam Anlaşması .....	44
2.7.3.8. Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik Komisyon raporu: Reflection Paper .....	45
2.7.3.9. Gündem 2000 bildirisi .....	46
2.8. Lüksemburg Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler .....	47
2.8.1. Lüksemburg Zirvesi Sonuçları .....	47
2.8.2. Türkiye İçin Avrupa Stratejisi .....	49
2.8.3. Avrupa Konferansı .....	50
2.8.4. Cardiff Zirvesi .....	50
2.8.5. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine AB Komisyonu'nun 1998 Yılı Düzenli Raporu .....	52
2.8.6. Viyana Zirvesi .....	53
2.8.7. Köln Zirvesi .....	53

2.8.8. Türkiye'nin Katılım Yöntünde İlerlemesine İlişkin AB Komisyonu'nun 1999 Yılı Düzenli Raporu .....	54
2.9. Helsinki Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler .....	55
2.9.1. Helsinki Kararlarını Hazırlayan Süreç .....	55
2.9.2. Helsinki Zirvesi Sonuçları .....	57
2.9.3. Ortaklık Konseyi 39'uncu Dönem Toplantısı .....	60
2.9.4. Feira Zirvesi .....	60
<b>3. İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİMİ .....</b>	<b>61</b>
3.1. İletişim Kavramı, Süreci ve Öğeleri .....	61
3.1.1. İletişim Kavramı .....	61
3.1.2. İletişim Süreci ve Öğeleri .....	63
3.1.2.1. Kaynak .....	64
3.1.2.2. İleti .....	65
3.1.2.3. Kanal .....	66
3.1.2.4. Alıcı .....	67
3.1.2.5. Yansıma .....	68
3.1.2.6. Gürültü .....	69
3.2. Kitle İletişimi Kavramı, Özellikleri, Araçları .....	69
3.2.1. Kitle İletişimi Kavramı .....	70
3.2.2. Kitle İletişiminin Özellikleri .....	71
3.2.3. Kitle İletişim Araçları .....	72
<b>4. KİTLE İLETİŞİM ARACI OLARAK BASIN, ÖZELLİKLERİ, İŞLEVLERİ...</b>	<b>74</b>
4.1. Basının Tanımı .....	74
4.2. Basının Özellikleri .....	74
4.3. Basının İşlevleri .....	75
4.3.1. Haber Verme İşlevi .....	76
4.3.2. Denetim ve Eleştiri İşlevi .....	77
4.3.3. Kamuoyunu Açıklama ve Oluşturma İşlevi .....	77
4.3.4. Eğitim ve Eğlendirme İşlevi .....	79

	<u>Sayfa</u>
5. DIŞ POLİTİKA VE BASIN .....	80
5.1. Dış Politika Kavramı .....	80
5.2. Dış Politika ve Basın İlişkisi .....	80
5.2.1. Bilgi, Perspektif, Nesnellik Kaynağı Olma .....	81
5.2.2. Devletlerarası İletişim Aracı Olma .....	81
5.2.3. Dış Politika Kamuoyununun Parçası ve Aracı Olma .....	82
6. İÇERİK ANALİZİ .....	83
6.1. İÇerik Analizi Kavramının Ortaya Çıkışı .....	83
6.2. İÇerik Analizi İle İlgili Tanımlar .....	83
6.2.1. Bernard Berelson'un Tanımı .....	84
6.2.1.1. Objektiflik .....	84
6.2.1.2. SistematiKlik .....	84
6.2.1.3. Sayısallaştırma .....	85
6.2.1.4. İÇeriğin yazılı/aÇık (manifest) olması .....	85
6.2.2. Berelson'dan Sonraki Tanımlamalar .....	85
6.2.3. Berelson'a Yöneltilen Eleştiriler .....	86
6.2.4. Klaus Merten'in Tanımı .....	86
6.3. İÇerik Analizinin Kapsamı ve AmaÇları .....	86
6.4. İÇerik Analizi Uygulama Planı .....	88
6.4.1. Keşfetme AŞaması .....	88
6.4.2. AÇıklama AŞaması .....	90
6.4.2.1. Hipotezlerin oluşturulması .....	90
6.4.2.2. İÇerik analizi tekniği ve araştırma evreninin seÇimi .....	90
6.4.2.3. Sınıflama sisteminin ve veri çözümlene tekniğinin geliştirilmesi .....	91
6.4.2.4. Örneklemin tanımı .....	92
6.4.2.5. ÖlÇüm düzeylerinin belirlenmesi .....	92
6.4.2.6. Ön deneme .....	92
6.4.2.7. Verilerin kodlanması .....	92

**Sayfa**

6.4.2.8. Verilerin çözümlenmesi .....	93
6.4.3. Değerlendirme Aşaması .....	93
7. TÜRK BASININDA GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KONUSUNDA YAPILAN İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUM .....	94
7.1. Metin Sayılarının Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı .....	94
7.2. Metnin Yayınlandığı Sayfa .....	97
7.2.1. Metnin Yayınlandığı Sayfalara Göre Metin Sayıları ve Oranları ...	97
7.2.2. İncelenen Gazetelere Göre Metinlerin Yayınlandığı Sayfalar .....	98
7.3. Metnin Konumu .....	101
7.3.1. Metnin Konumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	101
7.3.2. İncelenen Gazetelere Göre Metin Konumları .....	101
7.4. Metnin Sunumu .....	102
7.4.1. Metnin Sunumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	102
7.4.2. İncelenen Gazetelere Göre Metin Sunumları .....	105
7.5. Gazete Yazısı Türleri .....	106
7.5.1. Gazete Yazısı Türlerine Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	106
7.5.2. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türleri .....	107
7.5.3. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumu .....	108
7.6. Metnin Konusu .....	111
7.7. Metin Kaynağı .....	125
7.8. Metni Sunanlar .....	130
7.8.1. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanlar .....	130
7.8.2. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu .....	132
7.9. Konuya Bakış .....	138
7.9.1. İncelenen Gazetelerde Yer Alan Konulara Bakış Açısına Göre Metin Sayıları ve Oranları .....	138
7.9.2. İncelenen Yıllara Göre Gazetelerin Konulara Bakış Açılıarı .....	138

	<b><u>Sayfa</u></b>
8. SONUÇ VE ÖNERİLER .....	142
8.1. Sonuç .....	142
8.2. Öneriler .....	144
EKLER .....	146
KAYNAKÇA .....	222

## 1. GİRİŞ

### 1.1. Problem

Varolduğu günden beri insanlar birbirleriyle iletişim içinde olmuşlar, yaşamlarını ancak bu şekilde sürdürebilmişlerdir. Değişen ve gelişen koşullar sonucu çeşitlenen iletişim ihtiyaçlarını karşılayabilmek, bazı araçlar kullanılarak iletileri farklı yerlerdeki alıcılara göndermekle mümkün olabilmektedir. İşte bu noktada “kitle iletişimi” ve “kitle iletişim araçları” önem kazanmıştır.

Zıllıoğlu ve Yüksel (1994), kitle iletişimini “iletişimcilerin araç kullanarak, geniş, hızlı, sürekli iletiler yaymak yoluyla geniş ve farklı izleyici kitlelerde tepkiler uyandırmayı amaçlamaları ve çeşitli şekillerde izleyicide oluşan tepkileri saptamaları süreci” olarak tanımlamışlardır.

Defleur ve Dennis (1981), kitle iletişiminin bir süreç olarak tanımlanması gerektiğini savunurken bu sürecin beş aşamadan oluştuğunu öne sürmüşlerdir. Bunlar:

1. Profesyonel iletişimciler sunu için değişik içerikli iletiler oluştururlar;
2. Bu iletiler mekanik araçlar aracılığıyla hızlı ve sürekli dağıtılır ya da yayınlanırlar;
3. İleti çok sayıda ve çeşitli (başka bir deyişle kitle durumundaki) izleyiciye ulaşır;
4. Kitle içindeki bireyler iletiyi kendi deneyimlerindeki anlamlara göre yorumlarlar;
5. Sonuçta bireyler şu ya da bu biçimde etkilenirler.

Bu doğrultuda tanımlandığında kitle iletişimi, profesyonel iletişimcilerin çok sayıdaki ve farklılık içindeki izleyicileri çeşitli yollardan etkilemek; amaçlanan anlamları yaratmak üzere ileti oluşturmak; iletileri yaygın, hızlı ve sürekli bir biçimde dağıtmak üzere de mekanik kitle iletişim araçlarını kullanmayı içerir (Usluata, 1993).

Kaynaktan çıkan iletiyi, hızlı bir şekilde, çok sayıda insana aynı anda ileten; maliyetinin oldukça az olması nedeniyle halkın çoğunluğu tarafından kolay elde edilebilir nitelikte olan kitle iletişim araçları (Usluata, 1993; Karadoğan, 1996; Zıllıoğlu ve Yüksel, 1994)’e göre;

1. Haber verir, bilgilendirir.
2. Eğitir, öğretir ve de eğlendirir.

3. Dışımızdaki şeyleri gözlememize yardım ederek, toplumun dış dünya ile ilişkilerinde ufkunu genişletir.
4. Ortak simge yaratma ve paylaşılmasında rol oynar. Böylece kültürün yeniden üretimini ve de kültürün kuşaktan kuşağa aktarımını sağlar.
5. Toplumsallaşmayı sağlar.
6. Mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlar.
7. Kamuoyunu açıklar ve oluşturur.

İletişimin işlevleri, kuşkusuz her toplumun özelliğine göre değişebilir. Sözelimi, yukarıda belirtilen işlevler çevresel koşullara bağlı olarak karşıt niteliğe bürünebilirler; bilgilendirme yanlış olabilir; ikna propagandaya dönüşebilir; benzer biçimde kurumlaşmış iletişim davranışları ve beklentiler de tek örneklige yol açabilir (Usluata, 1993).

Kamuoyunda gerçek kanaatlerin oluşabilmesi için doğrudan kamuya seslenen, kitlesel düzeyde yayın yapabilen ve kurumsal sorumluluğu olan araçlara ihtiyaç vardır. Kitle iletişim araçlarının bu özelliklerini kendi yapısında taşıyan basın, bilinen en eski kitle iletişim aracıdır. Yasama, yürütme ve yargıdan sonra “dördüncü kuvvet” olarak kabul edilen basın, kitleleri etkileyip yönlendirmede işlevsel araçlardan biridir (Yüksel ve Demiray, 1988). İşte bu bağlamda basının kamuoyunun açıklanması ve oluşumu sürecinde en etkili araç olduğu kabul edilmektedir. Karar vericiler ile bu kararlara muhatap olanlar arasında devamlı bir temas vardır. İşte basın bir yandan alınan kararlardan etkilenen toplum üyelerinin (kamunun) duygularını ve düşüncelerini duyurabilme aracı olarak işlev görürken, diğer yandan da bir takım olayları, haberleri, fikirleri ve bilgileri toplum üyelerine (kamuya) iletmektedir. Başka bir deyişle basın, bir yandan kamusal iradeyi açıklarken, diğer yandan da birbirinden ayrılmış haberler ve yorumlar, röportajlar, reklamlar, fotoğraflar vb. aracılığı ile kamusal iradeye yön vermektedir (Akçalı, 1995).

Dış politikada kamuoyundan söz edilebilmesi için herşeyden önce toplum üyelerinin o konuda fikir ve bilgi sahibi edilmesi gerekir. İşte bu noktada basın önemli bir rol oynamaktadır. İlk olarak basın, doğrudan kendi bünyesinde yer alan ve temsil ettiği düşünülen kişi ve grupların dış politikaya ilişkin konulardaki görüş ve düşüncelerini yansıtarak; bu konudaki haber, yorum, röportaj, fotoğraf vb. nin seçiliş ve işlenişiyile durumu desteklediğini ya da desteklemediğini göstererek kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır (Sönmezoğlu, 1995). Basın, kamuoyu oluştururken en azından belli bir olaya ya da soruna ayırdığı yer ve verdiği önem ile iktidarın ve toplum üyelerinin dikkatini çekebilmekte, konuyla ilgili tartışma, düşünme ve karar sürecini başlatabilmektedir. İkinci

olarak da basın, dış politika konusunda fikir sahibi olan toplum üyelerinin görüşlerini yansıtabilmektedir. Basının dış politikadaki etkinliği denetim gücünden gelmektedir. Basın ülkelerin dışa açılan gözleri ve kulakları olmaktadır (Karadoğan, 1996).

Türk basınının yer ayırdığı, önem verdiği, gündemde tutarak kamuoyu oluşturmaya çalıştığı konulardan birisi de Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri olmuştur.

1 Ocak 1958'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Türkiye 31 Temmuz 1959'da müracaat etmiştir. 12 Eylül 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması, 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, Toplulukla ilişkilerde Hazırlık dönemi, Geçiş dönemi ve Son dönem olmak üzere üç aşama öngörmüştür. Anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle en az 5 yıl sürecek Hazırlık dönemi başlamıştır. Bu dönemde Türk ekonomisiyle Topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltmak üzere Türkiye'ye tek taraflı ödümler verilmiştir. 5 yıl sürmesi öngörülen bu dönemin tamamlanması 9 yıl sürmüştür. 23 Kasım 1970 tarihinde Türkiye ile AET arasındaki ortaklığın Geçiş döneminin başlatılmasıyla ilgili Katma Protokol Brüksel'de imzalanmıştır. Akit tarafların parlamentolarında onaylandıktan sonra yürürlüğe girmesi prensibi sonucu, ancak 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Geçiş döneminde taraflar, karşılıklı ödün vererek bir "Gümrük Birliği"ni gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Hazırlık döneminde Topluluğun tek taraflı verdiği ödümlere karşılık, bu dönemde Türkiye de yükümlülük altına girmiştir. Türkiye, Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'ün öngördüğü gümrük indirimlerini 1976 yılına kadar yerine getirmiş, ancak gerek 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik zorluklar gerekse koalisyon hükümetlerinden kaynaklanan siyasi güçlükler nedeniyle 1976 yılında bunları askıya almıştır. 12 Eylül 1980 askeri hareketi de takvimi aksatmıştır. Türkiye, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden 14 Nisan 1987 tarihinde tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Tam üyelik konusunda Komisyon'un Görüş Raporu, 5 Şubat 1990 tarihinde Konsey tarafından da benimsenince bu konunun değerlendirilmesi 1992'den sonraya bırakılmıştır. 8 Kasım 1993 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi'nde Türkiye ile Topluluk arasındaki Son Dönem'e geçiş konusunda karşılıklı irade beyanında bulunulmuş, 1995 yılında Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi teyit edilmiştir. 6 Mart 1995'de Brüksel'de toplanan AT-Türkiye Ortaklık Konseyi'nde kabul edilen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 13 Aralık 1995'te Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmış böylece Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren başlaması kabul edilmiştir (İyibozkurt, 1996; Çimen, 1996; Karluk, 1997).

Gümrük Birliği süreci ile birlikte Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri yeni bir boyut kazanmış, bu sürecin başlangıç aşamasından itibaren Türk basınında konuya geniş yer verilmiştir. Türk basını içinde yer alan farklı siyasi görüşleri temsil eden gazetelerin Gümrük Birliği sürecinde Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerine bakış açıları, bu konudaki tutumları farklılık göstermiştir. Gazeteler, bu konuya verdikleri yer ve önem ile, seçtikleri ve sundukları haberler, yorumlar ve fotoğraflar ile hedeflerine farklı iletiler vermişlerdir.

Haber olarak verdikleri olay/olaylar ne kadar saptırılmış, kalıp baskılarla dolu ve taraf tutar bir şekilde verilmiş olursa olsun, izleyenlerin bunu denetleme olanağı yoksa, kafalarında olay/olayları kitle iletişim araçlarından aldıkları gibi canlandırmaktadırlar (Tokgöz, 2000).

İşte bu açıdan bakıldığında gazetelerin hedeflerine verdikleri iletilerin çözümlenmesi önem kazanmıştır. İleti içeriğini analiz etmenin sistematik yöntemi ise "İçerik Analizi"dir.

## 1.2. Amaç

Bu araştırma ile, Türk basınının Gümrük Birliği sürecinde Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri hakkında tutumunun belirlenebilmesi için farklı siyasi kimliklere sahip gazetelerinin ilgili konuda gönderdikleri iletilerin içerik analizi yöntemi ile çözümlenmesine çalışılmıştır. Bu amaçla yanıt aranan sorular şunlardır:

1. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri ile ilgili hangi konular gazetelerde yer almıştır? Yıllara göre dağılımı nedir?
2. Konu ile ilgili yazılar gazetelerin hangi sayfasında/sayfalarında yer almıştır?
3. Metnin konumu nasıldır?
4. Haberler yalnız metin şeklinde mi sunulmuştur yoksa görsel öğelerle (fotoğraf, simge, tablo, ilustrasyon, karikatür) desteklenmiş midir?
5. Gazete yazı türlerinden hangileri daha çok kullanılmıştır? Haberlere yorum katılmış mıdır?
6. Metin kim tarafından kodlanmıştır, başka bir deyişle metni sunan (muhabirler, ajanslar, köşe yazarları vb.) kimdir?
7. Hangi kaynaklardan (siyasi parti temsilcileri, cumhurbaşkanı, başbakan, bilim adamları vb.) gelen haberlere gazetelerde yer verilmiştir?
8. Gazetelerin konulara bakış açısı nasıldır?
9. Metni sunan kişi gönderdiği iletilere kendi yorumunu katmış mıdır yoksa yorumsuz olarak mı sunmuştur?

### 1.3. Önem

Bu araştırmanın:

1. Basının bilgileri yönlendirme, yansıtma, kamuoyunu açıklama ve oluşturmada nasıl bir yol izlediği ile ilgilenen kişilere, bu konudaki yeni tartışmalara ve araştırmalara kaynaklık edeceği;
2. İçerik analizi yöntemine örnek teşkil edeceği;
3. Basın kuruluşlarına ve basın çalışanlarına yararlı olacağı umulmaktadır.

### 1.4. Varsayımlar (Sayıtlar)

1. Araştırmada ele alınan gazeteler, farklı siyasi kimliklere sahiptir.
2. Basın, kamuoyunun oluşumunda ve yönlendirilmesinde etkilidir.
3. Araştırmada ele alınan gazeteler, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunu aydınlatacak niteliktedir.
4. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri başta ekonomik alan olmak üzere siyasal, hukuksal, toplumsal alanları etkileyen bir değişkendir.
5. İşlevini gereği gibi yerine getiren basın, insanların bilgi, kültür, bilinç düzeylerini geliştirme gücüne sahiptir.

### 1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma:

1. Litaratürle sınırlıdır.
2. Tez danışmanı ile olan ilişkilerle sınırlıdır.
3. Seçilen gazetelerle sınırlıdır.
4. Gazetelerin tarihleriyle sınırlıdır.
5. Biçim ve içerik olarak yüksek lisans tezi olma özelliği ile sınırlıdır.

### 1.6. Tanımlar

**Akit Taraflar:** Uluslararası anlaşmaları imzalayan taraflardır (Ceyhan, 1991).

**Anlaşma:** İki ya da daha fazla devleti uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bağlayan, devletlerin veya uluslararası örgütlerin kendi aralarında ya da devletlerle uluslararası örgütler arasında yapılabilen sözleşme ya da başka yazılı belgedir (Ceyhan, 1991).

**Barışçı Çözüm:** Devletlerin önemli hakları ve görevleri konusundaki uyuşmazlıkların güce başvurmadan çözümlenebileceği hukuki ve siyasi süreçleri içerir. Hukuki süreçte hakemlik ve uluslararası yargı yöntemleri yer alırken; siyasi süreçte ise diplomatik müzakere, dostça girişim, arabuluculuk, soruşturma komisyonları, uzlaştırma komisyonları ve Birleşmiş Milletler örgütü aracılığıyla çözüm yöntemleri sözkonusudur (Gümüş ve Sevi, 2000).

**Bekle ve Gör Politikası:** Bir takım olaylar karşısında, acele etmeden beklemek ve hemen harekete geçmeden, bu olayların gelişmesini dikkatle izleyerek, son ve en uygun bir tutum saptamaktır (Gümüş ve Sevi, 2000).

**Dış Politika:** Bir devletin kendi sınırları dışında milli menfaatlerini gerçekleştirmek için izlediği amaç, hareket tarzı ve kullandığı usullerdir (Karadoğan, 1996).

**Entegrasyon:** Savaşları durdurma ve barışı sağlama, ekonomik sürtüşmelerin yıkıcı etkilerinden arınma, istihdam ve yaşam standartlarının yükseltilmesi ile ortak kalkınma, geniş pazar olanakları yaratma, ulusal ekonomilerin uluslararası değerlerle yönlendirilmesinin zorunluluğu, tek tek etkisiz kalınan konularda bütünleşerek siyasi etki oluşturma, dünya dengesini koruma, teknoloji ve bilim alanında ortak çalışma, uluslararası şirketlerin faaliyetlerini yürütebilmesi için gerekli ortamın hazırlanması gibi tarihsel, ekonomik, siyasal ve teknik nedenlerle iki ya da daha çok ülkenin birbirleri ile bütünleşmesi sürecidir (Gümüş ve Sevi, 2000).

**Gazete:** 1. Belirli bir okuyucu kitlesine politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda taze haber ve bilgi vermek için, yorumlu veya yorumsuz, her gün ya da belirli zaman aralıklarıyla basılı olarak çıkarılan basım ürünüdür (Evliyagil, 1981; İÜİF, 1998).

2. Olaylardan halkı sürekli haberdar ederek kamuoyunu düzenleyen, yönetici otoriteleri uyaran, ele aldığı konular yönünden uğraş alanı sınırsız olan, bir yayın organı (İnuğur, 1993).

**Gazetecilik:** Maaşla çalışan ya da haber, yazı, sayfa, program başına ücret alan, habercilikte işlevi bulunan süreli bir yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim aracında veya haber ajansında haber üreten (toplayan, araştıran, seçen, ayıklayan, biçimlendiren, yayımlayan), üretimde payı bulunan kişilerin mesleğidir (Girgin, 1998).

**Gümrük:** 1. İki ya da daha fazla ülke arasında, siyasi sınırlardan farklı olarak belirlenmiş sınırdır. Gümrük hattının siyasi sınırlardan farklı olmasının nedeni, ülkelerin izlediği dış ticaret politikası nedeniyle kurulan “serbest bölgeler” ya da “ortak pazarlar”dır

(Ceyhan, 1991).

2. Bir ülkeye giren veya bir ülkeden çıkan mal ve eşya üzerinden alınan vergi (TDK, 1992).

**Gümrük Birliği:** İki veya daha fazla ülkenin bir araya gelerek sınırlarda mallara uygulanan her türlü tarife ve engellerin kaldırıldığı ve üçüncü ülkelere karşı “Ortak Gümrük Tarifesi”nin uygulandığı bir serbest ticaret alanıdır (Çimen, 1996).

**Haber:** İnsanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın, sorunun özetidir (Tokgöz, 2000).

**İçerik Analizi:** Sosyal gerçeğin yazılı/açık (manifest) içeriklerinin özelliklerinden, içeriğin yazılı/açık (manifest) olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntemdir (Merten, 1983).

**İletişim:** Bireyler, gruplar ya da toplumlar arasında söz, mimik, jest, yazı, görüntü vb. yollarla bilgi, düşünce, duygu ve inanç alışverişini sağlayan etkileşim sürecidir (Demiray, 1994).

**Kamuoyu:** Tartışmalı bir kamu sorunu hakkında görüşlerini duyuran, ifade eden bireylerin ve grupların kanaatleridir (Sezer, 1972).

**Kitle İletişimi:** Haber verme, eğitim, propaganda, reklam gibi çok değişik işlevler taşıyan, iletinin bir ya da daha çok kitle iletişim araçları (gazete, radyo, televizyon, sinema, dergi, kitap, vb.) aracılığında geniş ve bilinmeyen bir kitleye (dinleyici/izleyici/okuyucu kitlesine) iletilmesi sürecidir (Usluata, 1993).

**Ortak Gümrük Tarifesi:** Avrupa Topluluğu'nun birlik dışında kalan ülkelere karşı uyguladığı ve tüm üye ülkeler için aynı gümrük tarife oranları (Gümüş ve Sevi, 2000).

**Ortak Tarım Politikası:** Topluluk tarım üreticilerine yüksek bir gelir seviyesi sağlayabilmek için müdahaleci ve korumacı olmayı ve üye ülkelerin tarım politikalarını tek bir ortak politika haline getirmeyi kabul etmiştir (Ceyhan, 1991).

**Soğuk Savaş:** İkinci Dünya Savaşı sonrasında Doğu Bloku ile Batı Bloku arasında psikolojik gerginlik ve baskılar devresi (Gümüş ve Sevi, 2000).

**Yazılı Basın:** Gazete, dergi, bülten gibi kağıt ve yazıya dayalı, basılıp çoğaltılan, düzenli olarak yayınlanan, haber ve bilgi öğelerinin, düşünce veya kanıların biçim ve koşullarının somutlaştırıldığı iletişim araçlarıdır (Vural, 1999).

**Yorum:** Bir olayı belli bir görüşe dayanarak açıklama, değerlendirme işidir (TDK, 1992).

## 1.7. Yöntem

### 1.7.1. Araştırma Modeli

Araştırma, tarama modelindedir. Tarama modelleri, geçmişte ya da şu anda varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan başka bir deyişle araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesneyi değiştirmeye kalkmadan kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1995 a).

Bu araştırmada, farklı siyasi kimliklere sahip gazetelerin Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine bakışları varolduğu şekliyle saptanmaya çalışılmış, elde edilen veriler bir sistem içinde bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

### 1.7.2. Evren ve Örneklem

Araştırmada sadece yazılı basından elde edilen veriler kullanılmıştır. Yazılı basının seçilme sebepleri şunlardır (Klapper, 1985):

1. Okuyucu metnin görünümünü kontrol edebilir. Okuyucu yetenek ve ilgisine uygun olarak istediği yerde hızlı, istediği yerde yavaş okur. Ayrıca okuyucu, okuma işlemini kendisine en uygun zamanda gerçekleştirir.
2. Gösterimin tekrarı mümkündür ve çoğu defa tekrarlanır. Basılı araçlar her zaman el altındadır, okuyucular hafızalarını doğrulamak istediklerinde, konuyu anlayamadıklarında, içeriği yeniden gözden geçirmek istediklerinde ya da sadece hoşlarına gittiği için aynı şeyi defalarca okuma imkanına sahiptirler.
3. Konu daha tam ve daha iyi işlenebilir. Herhangi bir konuyu gerektiği uzunlukta ve derecede ele almak için en uygun araç basılı araçlardır.
4. Her konuda uzmanlaştırılmış bir sunuma elverişlidir.

Kitle iletişim araçları içinde yazılı basın, özellikle gazeteler, okuyucularına bazı kolaylıklar sağlamaktadır. Okuyucu gazeteyi okuyacağı zamanı ve okuma şeklini seçmede serbesttir. Radyo ve televizyondaki zaman sınırlılığına karşın, gazete daha uzun süre enine - boyuna incelemeye, tekrarlamaya ve daha geniş bilgi almaya elverişli bir araçtır. Verdiği mesajların saklanabilirliği gazetenin ayrı bir avantajıdır. Yine seçme serbestisi nedeniyle, okuyucu birçok gazete arasından kendi görüşlerine yakın gazeteyi seçme olanağına sahiptir (Tosun, 1994).

Günlük gazetelerin önemli bir çoğunluğu belirli bir siyasi eğilimi benimsemiş öyle ki insanların okudukları gazetelerden siyasi kimliklerini çıkarmak olanaklı duruma gelmiştir (Gündüz, 1996). İşte bu noktadan hareketle araştırmanın verileri, farklı siyasi

kimliklere sahip “Cumhuriyet”, “Hürriyet”, “Türkiye” ve “Zaman” gazetelerinden yapılan taramalardan elde edilmiştir.

### 1.7.2.1. Cumhuriyet gazetesi

Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizade Hamdi tarafından kurulan, 7 Mayıs 1924’te yayın hayatına başlayan Cumhuriyet gazetesinin adı Atatürk tarafından önerilmiştir (İnuğur, 1992).

Yunus Nadi, “Cumhuriyeti okuyuculara sunuş” başlıklı yazısında gazetenin amaçlarını şu şekilde açıklamıştır (İnuğur, 1992):

Cumhuriyet Türkiye’de büyük kavgalarla elde edilmiş bir sonuçtur.... Cumhuriyet memlekete malolmuş bir fikirdir. Biz onun temsilcileri ve korucusuyuz. Bu temel düşünce gözönünde tutulduktan sonra kesin olarak söyleriz ki, gazetemiz ne hükümet gazetesi, ne de parti gazetesidir.... Cumhuriyet sadece bilimsel ve yaygın ifadesi ile demokrasinin savunucusudur... Memlekette halkın halk tarafından halk için idaresi bizim idealimizdir ve biz yalnız bu idealin esiriyiz: Başka hiçbir kuvvetin değil... bize göre gazete, sahiplerinin değil okuyucunun malıdır. Okuyucu her şeyden önce gazetesinde tarafsız ve ön yargılara göre yorumlanmamış haberler görmek ister.

İzlediği yayın politikası ve konu edindiği gündemler itibariyle düşüncelerin özgürce dolaşımından yana tavır alan, temelde Atatürk ilke ve inkılâplarını savunan Cumhuriyet gazetesinin yayınları ortanın solunda ve demokratik sosyalist çizgide yer almıştır (Gündüz, 1996).

### 1.7.2.2. Hürriyet gazetesi

Sedat Simavi tarafından çıkarılan, 1 Mayıs 1948 tarihinde yayın hayatına başlayan Hürriyet gazetesi, bir haberi verirken haberle birlikte onu kanıtlayan fotoğrafları da vermek, uzun ve ağır makaleleri kaldırmak, ağır siyasal ve toplumsal konuları dahi halkın anlayacağı bir dille sunmak, okuyucuyu eğlendirecek çizgi romanlara yer vermek suretiyle çeşitli alanlarda Türk basınına yenilik getirmiş, Türkiye’de yüksek tirajlı gazeteciliğin temeli atılmıştır (İnuğur, 1992).

“Günlük müstakil siyasi gazete” ibaresi ile çıkan Hürriyet gazetesi için “Bu gazete ‘tarafsız’ değil ‘müstakil’ olacaktır. Halkın faydası için lüzumu halinde taraf tutacak, fakat ‘müstakil’ olduğu için hiç bir zaman tuttuğu tarafın aleti olmayacaktır” diyen Sedat Simavi, “Bu gazete” başlığıyla çıkan ilk başyazıda,

... Hürriyet hiç bir partiye bağlı değildir. Hürriyet hür ve müstakil kalacaktır.... Hürriyet’in bütün

kuvveti yalnız kendi imkanlarına dayanarak çıkabilmesindedir. Bundan dolayı kimseyi gücendirmekten korkmayacak ve kimseyi memnun bırakmak kaygısını gütmeyecektir... şeklinde kaleme alınan satırlarla gazetenin bağımsızlık anlayışını dile getirmiştir (İnuğur, 1992).

Ortanın biraz sağında, ancak çoğunlukla solunda geniş aralığa sahip bir kitle gazetesi olarak kabul edilen Hürriyet, resmi ideolojiyle örtüşen anlayışları amaç alan yayın politikasıyla iki uç kanadın hemen ortasında bir noktada yerini almıştır (Gündüz, 1996).

### 1.7.2.3. Türkiye gazetesi

Hakikat adıyla 22 Nisan 1970 tarihinde yayın hayatına başlamış, 29 Mart 1972'den itibaren de Türkiye adıyla yayınlarına devam etmiştir (İnuğur, 1992).

Hakikat gazetesinin ilk sayısında Mahmut Genç imzasıyla yayınlanan başyazıda, ...Türk milletinin çeşitli isteklerinden biri, hatta en başta geleni, onun sesini duyuracak, dertlerine tercüman olacak, çocuklarına şerefli tarihini, kutsal ahlakını, asrın teknik ilerleyişlerini ve kardeşliği, sevişmeyi aşılacak basına sahip olmak. Her gün bu meziyetleri bu değerleri taşıyan bir gazete okuyabilmektir...

denilerek gazetenin yayınlanma gerekçesi ortaya konmuştur (İnuğur, 1992).

İzlediği yayın politikası ve gündem edindiği konular itibariyle mevcut siyasi iktidarın siyasetini onaylayıp geliştiren veya düzenin devamına ve başarısına katkıda bulunan tavırlar sergileyen Türkiye gazetesi milliyetçi ve muhafazakar bir yayın çizgisi benimsemiştir (Atabek, 1997; Gündüz, 1996).

### 1.7.2.4. Zaman gazetesi

Ankara'da Eylül 1986'da yerel gazete olarak yayınlanmaya başlayan Zaman gazetesi, 3 Kasım 1986'dan itibaren tüm Türkiye'deki okuyuculara ulaşan ulusal bir gazete haline gelmiştir (İnuğur, 1992).

6 Aralık 1987'de gazete yönetiminde ve yazar kâdrosunda yapılan değişikliklerle gazeteye yeni bir anlayış egemen olmuş, aynı gün Fehmi Kuru başyazısında,

...gazeteniz Zaman halkın kendi öz kimliğine dönüşünden yanadır. Bu bakımdan (Zaman) hürriyetçi, adaletçi ve sosyal barışçı bir iletişim organıdır.

Biz açık berrak bir gazeteyiz. Hakkı ve halkı tutuyoruz. Bizim gibi düşünüp inanmasalar bile haksızlığa uğrayan herkesin yanındayız.

Hak yücedir ve ondan daha yüce birşey yoktur....  
diyerek, gazetenin yeni anlayışını halka duyurmuştur (İnuğur, 1992).

### **1.7.3. Veriler ve Toplanması**

Araştırmada, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, iletişim, kitle iletişimi, yazılı basın, kamuoyu, dış politika, içerik analizi gibi teorik bölümlere ait bilgilere ulaşmak için alanyazın taramasına başvurulmuştur.

Araştırma kapsamına giren gazetelerin 1995, 1996, 1997 ve 1998 yıllarına ait ve 6 Mart'tan 1 hafta önce ve 1 hafta sonrasını, 13 Aralık'tan 1 hafta önce ve 1 hafta sonrasını kapsayan tarihler arasında yayımlanan sayılarında araştırma konusu ile ilgili yer alan metinlere içerik analizi yöntemi uygulanarak araştırmanın verileri elde edilmiştir. Periyodik olmadığı için ilgili gazetelerin ekleri araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Gümrük Birliği sürecini başlatan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 6 Mart 1995'te imzalanması ve 13 Aralık 1995'te Avrupa Parlamentosu'nda onaylanması incelenen gazetelerin neden bu tarihleri kapsadığının gerekçesi olmuştur. Gazetelerin tutumlarında yıllar arasında değişiklik olup olmadığının tespiti için 1996, 1997 ve 1998 yılları araştırma kapsamı içine alınmıştır.

### **1.7.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması**

Araştırma kapsamına giren gazetelerin incelenmesi ile elde edilen veriler nesnel kurallara göre kodlanmış, elde edilen nümerik bilgiler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Temel, ileri ve çok değişkenli istatistiksel veri analizi tekniklerini içeren bir program (Özdamar, 1997) olan SPSS paket programı yardımıyla veriler çözümlenmiştir. Elde edilen bulgular, tablolar ve grafikler aracılığıyla sunulmuş, yorumlanmıştır.

## 2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

### 2.1. Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Başvurusu

Türkiye'nin bağımsız ve egemen yaşamında değişikliğe karşı direnen iki temel dış politika amacı hep var olmuştur (Sander, 1995):

1. Ekonomik kalkınma ve modernleşme yoluyla Avrupa uluslar topluluğunun saygıdeğer bir üyesi olmak,
2. Komşu bulunduğu bölgelerdeki devletlerle ikili ilişkilerini geliştirerek bölgesel statüko ve istikrarı sağlamak.

Uluslararası sistemdeki değişikliklere bağlı olarak, belirlenen amaçlara varmak için kullanılan politikalar bazı değişikliklere uğramıştır ve dolayısıyla sürelilik ne denli köklü olursa olsun, değişikliğin aşındırıcı etkisinden kurtulamamıştır. Ancak değişiklik de ne denli güçlü olursa olsun sürekliliği tam anlamıyla bozamamıştır (Sander, 1995).

Türk toplumunda Tanzimat ile başlayan Batılılaşma süreci Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra da devam etmiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren jeopolitik konumu, insan potansiyeli, siyasi ve ekonomik düzeni ile Batı dünyası içerisinde yer almış olan Türkiye'nin Soğuk Savaş ortamında stratejik önemi daha da artmıştır. Böylece Batı ittifakının ve kurumlarının parçası olması için uygun bir uluslararası ortam doğmuştur. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECE), Avrupa Konseyi, Kuzey Atlantik Paktı (NATO) gibi örgütlere üye olarak Avrupa ile bağlarını pekiştiren Türkiye için Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'na üyelik Batı ittifakı içinde yer almanın mantıksal ve doğal bir uzantısı olarak görülmüştür (AT, 1975; Akdemir, 1992; Eralp, 1997; Karluk, 1998).

Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da ortaklık için AET'ye başvurmuş olması, Batılılaşma hedefine ek olarak Türkiye'nin AET'ye başvurusunda önemli bir unsur olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasındaki rekabetten dolayı, Yunanistan'ın yer aldığı bütün kurum ve platformlara Türkiye'nin de katılması gerektiği, aksi halde Yunanistan'ın bu durumu Türkiye aleyhine kullanacağı yetkili makamlar tarafından düşünülmüş, hiç vakit kaybedilmeden Türkiye'nin AET'ye ortaklık için resmen başvurması

kararlaştırılmıştır (Birand, 1996; Eralp, 1997).

Türkiye'nin dış ticaretinde AET'ye üye ülkelerin payının yüksek olması da, Toplulukla ilişki kurulması kararında etkili unsurlardan biri olmuştur (AT, 1975; İAV, 1977). Türkiye'de piyasa ekonomisine dayalı ekonomik yapının devamı ve geliştirilmesi için AET üyeliği "garanti" olarak görülmüştür. AET'ye yönelişin demokrasiyi, çağdaşlaşmayı ve kalkınmayı gerçekleştirebileceği düşünölmüştür (Eralp, 1997; İAV, 1977).

Ayrıca AET'ye başvuru yeni kredi ve borç kaynağı bulma açısından dönemin başbakanı Adnan Menderes'e ilginç gelmiştir. Böylece ekonominin darboğazdan kurtarılabilceği, yaklaşan seçimlerde Demokrat Parti'nin yeniden kazanabileceği şeklindeki yaklaşım Türkiye'nin AET'ye başvurusunda önemli bir rol oynamıştır (Birand, 1996; Bozkurt, 1997).

Türkiye'nin ihraç mallarına yeni pazarlar açılacağı; fazla işgücüne serbest dolaşım ile iş imkanı sağlanacağı; AET fonundan ekonomik ve sosyal uyumun sağlanabilmesi için mali destek sağlanacağı; yabancı sermayenin Türkiye'ye akın edeceği; başvuru için sıralanan ekonomik gerekçeler arasında yer almıştır (Coşkun, 1995).

Bu koşullar içerisinde Türkiye 31 Temmuz 1959 tarihinde, AET'nin kurucu anlaşması olan Roma Anlaşması'nın 238'inci maddesinde yer alan "camia, üçüncü bir devletle bir devletler birliği veya beynelmilel bir teşkilat kurabilir, karşılıklı hukuk ve vecaip, müşterek hattı hareketler ve hususi usullerle mutasıf bir birlik kuran anlaşmalar yapabilir..." (Roma Anlaşması, 1957) hükmüne dayanarak AET'ye "ortaklık" için resmen başvurmuştur. Görüldüğü üzere Roma Anlaşması'nın bu maddesi ile ortaklık kurumu "karşılıklı hak ve yükümlölüklerin denkleştirildiği ilişkiyi öngören ortak davranışlar ve özel yöntemler" olarak belirlenmiştir (Birand, 1996; Pazarıcı, 1978; Yüksel, 1975).

## **2.2. Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Ortaklık Görüşmeleri**

AET'yi oluşturan 6 ülkenin (Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg) Dışişleri Bakanlarından kurulan Bakanlar Konseyi'nin 11 Eylül 1959 günü yapılan toplantısında, Türkiye'nin ortaklık başvurusu gündeme alınmış ve yapılan değerlendirme sonucunda (Birand, 1996):

Türkiye'nin AET'ye ortaklığının çözümlenmesi gereken sorunlar çıkardığını saptayan Konsey, bu istemi olumlu karşılamış ve Avrupa Komisyonu'nu Türk hükümetiyle ortaklık ilişkisi

koşullarının ne olabileceğini araştırıcı ön görüşmeleri yapmakla görevlendirmiştir, şeklinde belirtilen karar alınmıştır. Böylece Türkiye-AET ilişkileri açısından; oluşturulacak ortaklığın nasıl olacağı, ne kadar sürede, hangi koşullarda, hangi süreçlerden geçerek sağlanacağı, konularının belirleneceği görüşmelerin yapıldığı bir dönem başlamıştır.

Türkiye ile AET arasındaki Ankara Anlaşması, 28 Eylül 1959'da başlayan ve 20 Haziran 1963'te sona eren görüşmeler sonucunda gerçekleşmiştir. Görüşmecilerin karşılaştıkları sorunların yeniliği ve güçlülüğü, bu dönem içinde Türkiye'de meydana gelen politik ve ekonomik değişiklikler ve bunların sonucunda ortaya çıkan yeni arayışlar, yeni çözüm yolları, hem görüşmelerin süresini uzatmış hem de anlaşmanın yapısını ve içeriğini etkilemiştir (AT, 1975; Tekeli ve İlkin, 1993). Ankara Anlaşması'nın imzalanmasına kadar yapılan ortaklık görüşmeleri üç evrede gerçekleşmiştir:

İlk evre, 28 Eylül 1959'dan 21 Ekim 1960'a kadar sürmüştür. Bu evrede, ortaklığın bir gümrük birliği olması konusunda uzlaşmış ancak geçiş aşamaları, süresi ve yükümlülükleri konusunda taraflar arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye ile AET arasındaki görüşme süreci 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden olumsuz etkilenmiş, kesilen görüşmeler ancak 14 Ekim 1960'da tekrar başlamıştır (Bozkurt, 1997; Çayhan, 1997; Karluk, 1998).

10-22 Nisan 1961 tarihleri arasında gerçekleşen ikinci evrede, Türk tarafı gümrük birliğine dayanan bir ortaklık anlaşmasında ısrar ederken, AET farklı ortaklık biçimleri üzerinde durmuştur (Karluk, 1998).

AET Dışişleri Bakanları Konseyi'nin 25-27 Eylül 1961'de yapılan toplantısında Fransa, Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ün direktifiyle Türkiye ile yapılacak tüm görüşmeleri eski Başbakan Adnan Menderes, eski Dışişleri Bakanı F. Rüştü Zorlu ve eski Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın idamları nedeniyle askıya aldırmasıdır. Görüşmelerin yeniden başlayabilmesi için Fransa'nın vetosunun kaldırılması gerekmiştir. Bunun için İsmet İnönü Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, General de Gaulle ile görüşerek Fransa'nın vetosunu kaldırmıştır (Birand, 1996; Bozkurt, 1997; Karluk, 1998; Tekeli ve İlkin, 1993).

Üçüncü evrede, 18-22 Haziran 1962 ve 20 Haziran 1963 tarihleri arasında altı defa görüşme yapılmıştır. 20 Haziran 1963'te son defa bir araya gelen taraflar anlaşma ve ona ekli belgelerin hükümleri üzerinde anlaşmışlar, tüm belgelerin 25 Haziran 1963 günü parafe edilmesini kararlaştırmışlardır (Karluk, 1998; Saraçoğlu, 1992).

Türk Heyeti Başkanı Büyükelçi Hasan Esat Işık ve AET Komisyonu Başkanı Günther Seeliger 25 Haziran 1963'te "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma" ve ona ekli belgeleri parafe etmişlerdir (Saraçoğlu, 1992).

### 2.3. Ankara Anlaşması

Türkiye'yi AET'ye ortak üye yapan, taraflar arasında anlaşmada gösterilen şartlara ve usullere göre bir gümrük birliğinin kurulmasını öngören, anlaşmanın işleyişi Roma Anlaşması'ndan doğan yükümlerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde ise Türkiye'nin AET'ye katılma olanağının taraflarca inceleneceğini ortaya koyan bu anlaşma 12 Eylül 1963'de Ankara'da imzalanmıştır (Karluk, 1998; Saraçoğlu, 1992). Ankara'da imzalandığı için bu anlaşmaya "Ankara Anlaşması" denilmiştir. "Türk halkı ile Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bir araya gelmiş halklar arasında gittikçe daha sıkı bağlar kurmaya azimli olarak..." bir araya gelen taraflardan Topluluk Heyeti'ne Hollanda Dışişleri Bakanı Joseph Luns, Türk Heyeti'ne Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin başkanlık etmiş, imza töreni Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde yapılmıştır (Saraçoğlu, 1992).

Anlaşma, TBMM'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda ivedilikle görüşülmüş ve kabul edilmiş, 4 Şubat 1964 tarih ve 397 sayılı yasa ile onaylanması TBMM'nce uygun bulunmuştur (Tekeli ve İlkin, 1993). 22 Ekim 1964 tarih ve 6/3820 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanması kararlaştırılan 33 maddeden oluşan "Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma" başka bir deyişle "Esas Anlaşma" ile buna ekli 11 maddeden oluşan "Geçici Protokol", 9 maddeden oluşan "Mali Protokol", "Son Senet", "Bildiriler" ve "İşgücü Mektubu", 1 Aralık 1964 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir (Karluk, 1998; Bakanlar Kurulu, 1964).

Bu belgeler arasında ağırlık Esas Anlaşma'da olup, bu anlaşma ile ortaklık ilişkisinin ilkeleri ve amacı; Gümrük Birliği'nin esasları; tarım; malların, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı; rekabet; ulaştırma; mevzuatın, ekonomik ve ticari politikaların uyumlulaştırılması; ortaklığın organları; Türkiye'nin tam üyelik olanakları; ortaklık ilişkisinden doğabilecek uyuşmazlıkların çözümü hükme bağlanmıştır (www.foreigntrade.gov.tr, 2000a).

Esas Anlaşma'ya ekli iki protokolden biri olan Geçici Protokol ile, Hazırlık döneminde Topluluğun Türkiye'ye sağlayacağı ticari ayrıcalıklar ve Geçiş dönemine geçişi sağlayacak koşul ve süreler belirlenmiş; Mali Protokol ile de Hazırlık döneminde

Türkiye'ye sağlanacak mali ayrıcalıklar tespit edilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000a).

Ekonomik ve siyasi nitelikleri olan Ankara Anlaşması'nın ilkeleri, Esas Anlaşma'nın "Başlangıç" bölümünde belirtilmiştir. Bu ilkeler şunlardır (Akman, 1995; Karluk, 1998; Saraçoğlu, 1992):

1. Türkiye ile AET arasında bir gümrük birliği oluşturmak,
2. Türk halkı ile AET içinde bir araya gelmiş halklar arasında sıkı bağlar kurmak,
3. Türkiye ekonomisi ile AET üyesi devletlerin ekonomileri arasındaki farkı azaltmaya çalışmak,
4. Türk ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olmak amacıyla Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunmak,
5. Türkiye'nin gelecekte Topluluğa katılmasını (tam üye olmasını) kolaylaştırmak,
6. Roma Anlaşması'nda belirtilen ilkeleri birlikte izleyerek, barış ve özgürlüğü korumak ve güçlendirmek.

Ankara Anlaşması'nın amacı ise Esas Anlaşma'nın 2'nci maddesinde belirtilmiştir (Çimen, 1996; Saraçoğlu, 1992):

Anlaşmanın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının çalıştırılma seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile gözönünde bulundurarak, Taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir.

Yukarıdaki fıkrada belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için... bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen bir şekilde kurulması öngörülmüştür.

Aynı maddenin 3'üncü fıkrasında ise bu amaçlara 3 dönemden geçilerek ulaşılmaları öngörülmüştür (Ankara Anlaşması, 1963):

1. Hazırlık dönemi,
2. Geçiş dönemi,
3. Son dönem.

### 2.3.1. Hazırlık Dönemi

Ankara Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye ile AET arasında bir gümrük birliği kurulmasına yönelik aşamalardan ilki olan Hazırlık dönemi başlamıştır (Çayhan, 1997). Esas Anlaşma'nın 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında belirtildiği üzere

bu dönemde, Geçiş dönemi ve Son dönem boyunca Türkiye'nin kendisine düşecek yükümlülükleri yerine getirebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmesi amaçlanmıştır (Saraçoğlu, 1992).

Bu dönemde Türkiye hiç bir yükümlülük altına girmeden Topluluğun Türkiye'ye tek taraflı olarak tanımış olduğu ticari ve mali olanaklardan yararlanmışır (Karluk, 1974). Topluluğun Türkiye'nin bazı ihraç maddelerine kendi piyasalarında tanıdığı kolaylıklar ticari olanakları oluşturmuştur. Bu bağlamda başlangıçta tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık gibi dış ticaretimizin önemli ihraç kalemlerinden olan bu dört ürüne "tarife kotaları" açılmış, daha sonraki yıllarda Türkiye'nin ihracatını arttırmak amacıyla bu kotalar genişletilmiş, yeni ürünler eklenmiştir (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1989; Karluk, 1998; Kazgan, 1973; Oğuz 1969). Mali alanda ise Topluluk Türkiye'ye sanayi ve altyapı projelerinde kullanmak üzere 175 milyon hesap birimi (Mali Protokol'ün 2'inci maddesi uyarınca) kredi olanağı sunmuştur (Çayhan, 1997; Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1989).

Esas Anlaşma'nın 3'üncü maddesinin 2'inci fıkrası itibariyle Hazırlık döneminin süresi, Geçici Protokol'de öngörülen usullere uygun uzatma dışında 5 yıl olarak belirlenmiştir. Prensip olarak 5 yıl olarak belirlenen Hazırlık döneminin süresi 9 yıla kadar çıkmıştır (Bayramoğlu, 1987).

Hazırlık döneminin uzatılmış süresi içinde, Türkiye'nin isteği üzerine Geçiş döneminin koşullarını, usullerini, süre ve sıralarını belirlemek için Toplulukla yeniden görüşmelere başlanmış, Geçiş dönemini düzenleyen Katma Protokol'ün metni 19 Kasım 1970 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında kabul edilmiş, 23 Kasım 1970'de Brüksel'de imzalanmıştır. Katma Protokol'ün onay işlemlerinin gecikeceği düşünülerek, bu protokolün sadece ticari hükümlerini yürürlüğe koyan Geçici Anlaşma 21 Temmuz 1971'de imzalanmış, 1 Eylül 1971'de yürürlüğe girmiştir. Böylece Geçiş dönemi fiilen başlamış ancak bu dönemin hukuken başlaması 1 Ocak 1973'te Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle olmuştur (HDTM, 1993; Karluk, 1998).

### 2.3.2. Geçiş Dönemi

AET ile Türkiye arasında üç dönemde gerçekleştirilmesi düşünülen gümrük birliğinin ilk Hazırlık dönemi Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi ile son bulmuş ve Ankara Anlaşması'nın 2'nci maddesinde öngörülen Geçiş dönemi başlamıştır (Karluk, 1974).

Ankara Anlaşması'nın 4'üncü maddesinde Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini, ortaklığın iyi işlemesi için Türkiye'nin ekonomik politikalarının Topluluğunkilere yakınlaştırılmasını ve bunun için gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini sağlamak için Geçiş döneminde Akit Taraflar'ın karşılıklı ve dengeli yükümler üstleneceği ve istisnalar saklı kalmak üzere Geçiş döneminin süresinin 12 yıl olacağı belirtilmiştir (Ankara Anlaşması, 1963).

Ankara Anlaşması'nın 4'üncü maddesi ve Geçici Protokol'ün 1'inci maddesine dayanılarak hazırlanan, bir uygulama anlaşması niteliğinde olan Katma Protokol ile Ankara Anlaşması'nın belirlediği çerçeveye doldurulmuş ve uygulamaya geçilmiştir (HDTM, 1993).

Katma Protokol'ün 1'inci maddesinde de belirtildiği üzere Geçiş döneminin gerçekleştirme koşulları, usulleri, sıra ve süreleri, bu protokol ile belirlenmiştir (Saraçoğlu, 1992).

Katma Protokol'ün "malların serbest dolaşımı" başlığı altında belirtilen birinci kısmında:

1. Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmek üzere Türkiye ve Topluluk arasında gümrük vergilerinin kaldırılması ve Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)'nin Türkiye tarafından kabulü,
2. Akit taraflar arasında miktar kısıtlamalarının kaldırılması,
3. Ortak Tarım Politikası'nın uygulama alanına konulması sonucu olarak Topluluğa ithali özel düzene bağlı ürünler,
4. Tarım,

konularına düzenleme getirilmiştir (Katma Protokol, 1970).

Bu protokolde malların serbest dolaşımı konusunda tarım ve sanayi kesimleri için farklı nitelikte hükümler konmuştur. Sanayi ürünleri için hedef, Geçiş döneminin sonuna kadar Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi olup; gümrük vergilerinin (ve öteki eş etkili vergilerin) bir kısım mallarda 12 yılda, dış rekabet olanağı zayıf olan sanayi dallarında ise koruma sağlamak amacıyla 22 yılda kaldırılması öngörülmüştür. Tarım ürünleri için ise Geçiş döneminde bir Gümrük Birliği'nin kurulması söz konusu edilmemiş, bu ürünlerde serbest dolaşıma ancak Ortak Tarım Politikası'nın kurulmasıyla ulaşılabileceği belirtilmiştir (AT, 1975; Seyidoğlu, 1996).

Katma Protokol'ün "kişilerin ve hizmetlerin dolaşımı" şeklinde ifade bulan ikinci

kısımında işçiler ve yerleşme hakkı, hizmetler, ulaştırma konuları düzenlenmiştir. Bu protokolün üçüncü kısmı olan "ekonomi politikalarının yakınlaştırılması"nda ise rekabet, vergileme ve mevzuatın yakınlaştırılması; ekonomi politikası; ticaret politikası konuları hükme bağlanmış, "genel ve son hükümler" ise dördüncü kısımda yer almıştır (Saraçoğlu, 1992).

Katma Protokol ile, Türkiye'nin kalkındırılmasını hızlandırmak amacıyla hazırlanan İkinci Mali Protokol, Ankara Anlaşması'nın Avrupa Toplulukları'ndan yalnız AET ile yapılmış olmasından dolayı Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin yetki alanına giren ürünlere ilişkin "AKÇT Yetki Alanına Giren Maddelerle İlgili Anlaşma" ve "Son Senet", Ankara Anlaşması'nın 30'uncu maddesi ve Katma Protokol'ün 62'nci maddesi uyarınca Ankara Anlaşması'nın ayrılmaz parçaları olarak kabul edilmişlerdir (HDTM, 1993; Karluk, 1998).

1 Ocak 1973'ten sonra Topluluğa katılan İngiltere, İrlanda ve Danimarka ile Türkiye arasındaki ortaklık ilişkilerini düzenlemek üzere 30 Haziran 1973 tarihinde Ankara'da "Türkiye İle Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Tamamlayıcı Protokol" imzalanmış, 11 Ağustos 1982 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmıştır. Onaylama işleminin uzun süreceği düşünüldüğünden Tamamlayıcı Protokol'ün ticari hükümleri yapılan "Geçici Anlaşma" ile 1 Ocak 1974'te yürürlüğe girmiştir (Karluk, 1998). Bu protokol ile bir taraftan Topluluğun yeni üyeleri Ankara Anlaşması'na taraf olmuş, diğer taraftan da genişlemenin doğurduğu yeni koşullar dolayısıyla Türkiye'nin Katma Protokol'deki yükümlülüklerine yönelik bazı "esneklik tedbirleri" getirilmiştir (HDTM, 1993; Karluk, 1998). İspanya ve Portekiz'in 1 Ocak 1986 tarihinde Topluluğa katılması sonucunda bu ülkelerin tam üyeliğini Türkiye'ye yansıtacak "Uyum Anlaşması" 23 Temmuz 1987 tarihinde imzalanmış, 1 Nisan 1988'den itibaren yürürlüğe girmiştir. 1 Ocak 1981'de tam üye olan Yunanistan ile "Uyum Anlaşması" ise 20 Nisan 1988'de imzalanmış, 1 Ocak 1989'da yürürlüğe girmiştir.

### 2.3.3. Son Dönem

Ankara Anlaşması'nın 5'inci maddesiyle, Son dönemin Gümrük Birliği'ne dayanacağı ve Akit Taraflar'ın ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır (Bayramoğlu, 1987).

İlgililerin deyimiyle "nişanlılık ve balayı" dönemi olarak kabul edilen ve 22 yıl sürecek Geçiş döneminin ardından başlayacak olan Son dönem, tarım ürünlerinde serbest

dolaşım, sanayi mallarında Gümrük Birliği'nin gerçekleşeceği; tarafların, ekonomi politikaları arasında uyumlaştırmaya geçileceği, Roma Anlaşması'nda belirtilen bütün serbest rekabet ve üretim faktörleri hareketlerini serbestleştirici hükümlerin yürümeğe başlayacağı, Türkiye'nin Geçiş döneminde yararlanabildiği tavizleri de tamamen kaybedeceği bir dönem olarak nitelendirilmiştir (Kazgan, 1973).

#### 2.4. Hazırlık ve Geçiş Dönemlerindeki Gelişmeler

Hazırlık dönemi boyunca Türkiye'nin ithalatı ihracatından hızlı gelişmiş, toplam ithalatta AET'nin payı yükselmiş ve böylece Türkiye Topluluk için iyi bir pazar olmuştur. 1963-1973 dönemi dünya ticaretinin arttığı, AET ülkelerinde yüksek konjonktürün yaşandığı, bu ülkelere işçi göçünün ve dolayısıyla Türkiye'ye işçi dövizi girişlerinin önemli boyutlarda olduğu, yine Türkiye ihracatı için tarife ve kota kolaylıklarının sağlandığı "uyumlu ilişkiler" dönemi olmuştur (Şenses ve diğerleri, 1988). Soğuk Savaşın yarattığı güvenlik endişesi de bu dönemde ilişkilerin sorunsuz yürütülmesinde önemli bir rol oynamıştır (Eralp, 1997).

Uluslararası sistemde 1970'lerde ekonomik ve siyasi sorunlar ortaya çıkmıştır. Uluslararası para piyasalarında istikrarı sağlamayı amaçlayan "sabit kur sistemi" çözülmüş, 1973 yılında petrol fiyatları aşırı derece artmış, uluslararası ekonomik ortamdaki bu gelişmeler bazı siyasi gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ekonomik sorunların artmasıyla gerek Amerikalı, gerekse Avrupalı yöneticiler Sovyetler Birliği ile ilişkileri yumuşatmaya, askeri harcamaları kısımaya yönelmişler, iki kutuplu sistemin yumuşamasıyla birlikte blokların içindeki disiplin azalmaya ve iç çekişmeler artmaya başlamıştır. Avrupa'nın uluslararası olaylara bakışında 1950 ve 1960'lı yıllardan farklı olarak, güvenlikten çok iktisadi konular ve demokrasinin Avrupa'da geliştirilmesi ağırlık kazanmıştır (Eralp, 1997).

Uluslararası ortamdaki bu gelişmeler Türk ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. 70'li yıllarda sadece ekonomi değil, iç ve dış politikada da çok önemli sorunlar, genel bir bunalım dönemi yaşanmıştır. Kısa sürelerle işbaşında bulunan koalisyon hükümetleri iç politikadaki sorunları çözümlenmekte etkisiz kalmış, 1974 yılındaki Kıbrıs Müdahalesi'yle Türkiye uluslararası platformda yalnızlığa itilince dış politikada Batı'dan daha fazla bağımsız olma arayışı hakim olmaya başlamıştır (Çayhan, 1997). Siyasi ve ekonomik sorunları artan Türkiye'nin Toplumun dinamiklerini izlemesi

ve uyum sağlaması da zorlaşmıştır (Eralp, 1997). 70'li yıllardaki uluslararası konjonktürün olumsuz yönde gelişmesi nedeniyle Topluluğun değişen siyasi ve iktisadi dinamikleri ve yaşadığı sorunlar ile Türkiye'deki genel bunalım dönemi, Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerde gerginlik yaratmıştır (Çayhan, 1997; Eralp, 1997).

AET, Türk sanayi ürünlerine serbest giriş hakkı tanıırken Türkiye'nin rekabet gücü en yüksek dalı olan tekstil ürünlerini kapsam dışı bırakmış, tarım ürünleri için ise bazı ihracat kolaylıkları sağlamakla yetinmiştir (Şenses ve diğerleri, 1988). Geçiş döneminin başlamasının ardından, Türkiye'de işbaşına gelen hükümetler sanayi ürünlerindeki yükümlülüklerin artmasından, tarım ürünlerindeki avantajların azalmasından yakınmışlardır. Topluluğun üçüncü ülkelerle yapmış olduğu anlaşmalarla yani Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi ile bu ülkelere Türkiye'ye sağladığı benzer kolaylıkları sağlaması, Topluluğun genişlemesi ve Batı Avrupa'da geniş bir serbest ticaret alanının kurulması, Türkiye'nin sanayi ürünlerindeki yükümlülükleri ile ilgili olumsuzlukların kaynağını oluşturmuştur. Topluluğun Akdeniz Politikası bağlamında çeşitli ülkelere tanıdığı ayrıcalıklar ise tarım ürünlerindeki avantajların azalması sonucunu doğurmuştur (Bozkurt, 1997; Çayhan ve Güney, 1996).

Bu dönemde yaşanan çeşitli güçlükler, ilişkilerin zaman zaman duraksamaya uğramasına ve bazen kriz boyutlarına ulaşmasına neden olmuştur. Türkiye 25 Aralık 1976 tarihinde tek yanlı olarak Katma Protokol'ün;

Türk ekonomisinin bir faaliyet sektörünü veya dış mali istikrarını tehlikeye düşürecek ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Türkiye'nin bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Türkiye gerekli koruma tedbirlerini alabilir...(Katma Protokol, 1970)

şeklinde hükümleşen 60'ıncı maddesini işletmiş ve gümrük indirimleri ile ilgili yükümlülüklerini fiilen dondurmıştır. Bu tarihe kadar yapılan indirimler ise 12 yıllık listede %20, 22 yıllık listede %40'a ulaşmıştır (Çayhan, 1997; Şenses ve diğerleri, 1988).

Katma Protokol ile birlikte imzalanan ve 1971-1977 yılları arasını kapsayan İkinci Mali Protokol'de öngörülen krediler Topluluktan tahsil edilerek tamamı kullanılmıştır. 12 Mayıs 1977 tarihinde imzalanan 1 Mayıs 1979'de yürürlüğe giren Üçüncü Mali Protokol ile verilen kredilerin tümü de Türkiye tarafından kullanılmıştır (Çimen, 1996).

Türkiye'de Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle başlamış olan rahatsızlıkları gidermek, Toplulukla ilişkilere yeni bir düzenleme getirmek, dünya petrol krizinin yarattığı zor koşullar içinde ülke ekonomisini istikrara kavuşturmak amacıyla, iktidarda bulunan Ecevit hükümeti 1978 yılında 1979-1983 yıllarını kapsayacak olan Dördüncü Beş

Yıllık Plan süresince Türkiye'nin yükümlülüklerinin dondurulmasını önermiştir. Türkiye ayrıca tarım ürünlerinde üçüncü ülkelere tanınan preferanslardan yararlanılmasını, serbest dolaşım hakkının yürürlüğe sokulmasını, tekstil dahil olmak üzere tüm sanayi ürünlerinin Topluluğa serbestçe satılabilmesini ve mali protokol çerçevesindeki yardımların 8 milyar dolara yükseltilmesini istemiştir. Topluluk Mayıs 1979'da sadece Türkiye'nin yükümlülüklerini 5 yıl süreyle dondurma istemini kabul etmiştir (Çayhan ve Güney, 1996; Çayhan, 1997; Öymen, 1999).

Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Parti (AP) azınlık hükümeti Ocak 1980'de Topluluğa tam üyelik koşullarını belirlemiş, Ecevit hükümetinin uyguladığı yükümlülükleri dondurma politikasından vazgeçildiğinin Topluluğa bildirilmesini kararlaştırmıştır. Bu hükümet, 24 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe koyduğu ekonomik istikrar tedbirleri ile ekonominin dışa açılmasını hedeflerken, Türkiye'nin Toplulukla ilişkilerinde de gelişme kaydedileceğini ummuştur. Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmən Şubat 1980'de yapılan 25'inci Ortaklık Konseyi'nde Türkiye'nin de Yunanistan gibi tam üyelik başvurusunda bulunmak niyetinde olduğunu belirtmiş, Haziran 1980 tarihindeki 26'ıncı Ortaklık Konseyi sonucu yapılan basın toplantısında 1980 yılının sonbaharında tam üyelik için başvuruda bulunulacağını açıklamıştır (Çayhan, 1997; Eralp, 1997; Öymen, 1999).

Toplulukla ilişkileri canlandırma çabalarına karşın 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile ilişkilerde bir gerileme dönemi başlamış, sorunlar daha da artmıştır (Eralp, 1997; Şenses ve diğerleri, 1988).

Askeri müdahalenin ardından Topluluk Türkiye'ye karşı hemen sertleşmemiştir. Müdahalenin ardından AET Komisyonu şu açıklamayı yapmıştır:

Avrupa Komisyonu, hem bir anlaşmayla, hem de tarihi ve karşılıklı çıkar bağlarıyla bağlı olduğu Türkiye'deki gelişmeleri kaygıyla izlemektedir. Avrupa Komisyonu, insan haklarına tam anlamıyla saygı gösterileceği ve demokratik kuruluşların kısa sürede yeniden kurulacağı ümidini açıklar (Birand, 1996).

Üye ülkelerin Dışişleri Bakanlarından oluşan Konsey, 15 Eylül 1980'de Türk askeri yöneticilerine belirli bir süre için zaman kredisi verildiğini, bu süre içinde anlaşmanın dondurulmayacağını açıklamıştır. Konsey bu karara gerekçe olarak "Türk askeri yöneticilerin, demokrasiye en kısa sürede yeniden dönme ve insan haklarına saygı göstereceklerine dair verdikleri güvence" yi göstermişlerdir (Birand, 1996).

Topluluk 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Türkiye'deki siyasi gelişmelerle ilgili olarak izlediği "bekle gör" politikasını, Milli Güvenlik Konseyi'nin bütün siyasi partileri kapatma kararını almasıyla değiştirmiş, Türkiye'ye karşı tavrını sertleştirmeye başlamıştır. Topluluğun Dördüncü Mali Protokol'ün uygulanmasını ertelemesi, Avrupa Parlamentosu'nun 22 Ocak 1982'de aldığı bir kararlarla Karma Parlamento Komisyonu'nun Avrupa Parlamentosu kanadını iptal etmesi ve Türkiye'de genel seçimler yapıp meclis yeniden oluşana kadar Karma Parlamento Komisyonu'nun toplantılarını askıya alması, Ortaklık Konseyi'nin toplanmaması, Topluluğun Türkiye'ye karşı tavrının değiştiğinin göstergeleri olmuştur (Çayhan ve Güney, 1996; Eralp, 1997).

Bu ortamda yapılan 1983 seçimlerinden sonra iktidara gelen Anavatan Partisi (ANAP) hükümeti Toplulukla ilişkilerin normalleştirilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu dönemdeki ilişkilerde insan hakları konusu ön plana çıkmış, Türkiye'deki insan haklarının durumu hakkında eleştirel raporlar hazırlanmıştır. 1984 yerel seçimlerine yasaklanan partilerin de katılabilmesi demokratikleşme yolunda bir adım olarak kabul edilmiş, Topluluk ilişkileri normalleştirme yolunda sinyaller vermeye başlamıştır. 16 Eylül 1986'da Türkiye-AET Ortaklık Konseyi uzun bir aradan sonra toplanmış ve Dördüncü Mali Protokol'ün yürürlüğe girmesi görüşülmeye başlanmıştır. Ancak Yunan vetosu yüzünden yürürlüğe giremeyen bu protokol, bir yandan Topluluk ile ilişkilerde ekonomik olayların nasıl siyasileştiğini, diğer yandan da bu ilişkilerde Yunanistan'ın ne kadar etkin rol oynadığını gösteren bir simge olmuştur (Çayhan ve Güney, 1996; Eralp, 1997).

Bu arada Katma Protokol'ün 36'ncı maddesi uyarınca 1986 yılında başlaması öngörülen serbest dolaşım uygulamasından Topluluk kaçınmış, hatta anlaşmaların özüne ters bir şekilde üye ülkeler Türk vatandaşlarına vize uygulamak yoluna gitmişlerdir (Bozkurt, 1997)

Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkilerde 1980'ler demokrasi ve insan hakları konularının ön plana çıktığı ve bu konularda farklı bakış açılarının sergilendiği bir dönem olmuştur. AET'nin anayasası olan Roma Anlaşması, bir ülkenin tam üyeliğini; "Avrupa ülkesi" olması, demokrasi ile yönetilmesi ve insan haklarına saygı göstermesi koşullarına bağlamış, bu nedenle de Topluluk Türkiye'deki iç gelişmeler hakkında görüş bildirmeyi kendine hak olarak görmüştür. Türkiye ise Topluluğun bu yaklaşımını içişlerine müdahale olarak nitelendirmiştir. Böylece 1970'lerde başlayan ekonomik sorunlara bir de siyasi sorunlar eklenmiş, ilişkilerde ekonomik ve siyasi sorunlar içiçe geçmeye başlamıştır (Birand, 1996; Eralp, 1997).

## 2.5. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu

Toplulukla ilişkilerin nasıl normalleştirileceği üzerine tartışmalar sürerken, Türkiye'nin Son dönem çalışmalarına başlamak üzere Ortaklık Konseyi'ne başvurması beklenirken sürpriz bir kararla Özal hükümeti 14 Nisan 1987 tarihinde,

- Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nu Kuran Anlaşma'nın 98'inci,
- Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nu Kuran Anlaşma'nın 237'nci,
- Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)'nu Kuran Anlaşma'nın 205'inci

maddelerine göre bu Topluluklara tam üyelik için Avrupa Toplulukları Konseyi'ne başvurmuştur (Çimen, 1996; Eralp, 1997; Karluk, 1997).

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunda Toplulukla ilişkileri etkileyen iki geleneksel unsur olan, "Batılılaşma" ve "Yunanistan" yine önemli rol oynamıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz "Türkiye Batı'nın diğer kurumlarının nasıl üyesiye Avrupa Topluluğu'nun da üyesi olmalıdır" diyerek geleneksel bakışın devamlılığını yansıtmıştır. Ama Batı'nın önemli dönüşümler geçirdiği, Soğuk Savaş ortamında güvenlik endişeleriyle geçerli olabilecek böyle bir gerekçenin, ekonomik ve siyasi nedenlerle Türkiye'ye aynı sıcaklıkta bakmayan bir Avrupa'da ilk dönemdeki etkiyi göstermeyeceği göz ardı edilmiştir. Yunanistan'ın tam üye olmasıyla Ege ve Kıbrıs konularında Topluluğu yanına alması ve tam üyelik sonucu elde ettiği ekonomik avantajlar, Yunanistan ile rekabet içinde olan Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemiş, tam üyelik başvurusunda ise etken bir unsur olmuştur (Eralp, 1997).

Türkiye'nin Topluluğa tam üye olmadığı için mevcut fonlardaki finansman olanaklarından ve Avrupa Yatırım Bankası tarafından açılan düşük faizli kredilerden yararlanamaması, Katma Protokol ile Türkiye lehine sağlanan avantajların içeride ve dışarıda meydana gelen gelişmeler sonucu Türkiye aleyhine bozulması, Topluluğun genişlemesi ve sonucunda her katılan üyenin pazarlık gücünü zorlaştıracığı düşüncesi, Türkiye'ye sağlanması gereken mali desteğin askıda tutulması ve siyasi bir araç olarak kullanılması, serbest dolaşım hakkının uygulanmaya konulmaması gibi Topluluk dışında kalmanın siyasi, ekonomik ve sosyal olumsuzlukları tam üyelik başvurusunda etken olan unsurlar olmuştur (Çimen, 1996; Karluk, 1998).

Türkiye'nin tam üyelik başvurusu 27 Nisan 1987'de Lüksemburg'da Dışişleri Bakanları düzeyinde toplanan Konsey'in gündemine alınmıştır. Konsey'de görüşülen başvuru, Yunanistan'ın usul hakkındaki itirazı giderilerek oybirliği ile kabul edilmiş ve

incelenmek üzere Komiyon'a gönderilmesi kararlaştırılmıştır (Çimen, 1996).

Topluluk ile önemli sorunların yaşandığı ve normalleşmenin yeni başladığı bir ortamda Türkiye'nin tam üyelik başvurusu Topluluk tarafından olumlu karşılanmamıştır (Eralp, 1997). 1 Ocak 1981'de Yunanistan, 1 Ocak 1986 tarihinde ise İspanya ve Portekiz'in üyelikleriyle birlikte genişleyen Topluluk, bir yandan karar alma mekanizmasının yavaşlaması, diğer yandan yeni üyelerin ekonomik sorunlarından dolayı artan ekonomik güçlüklerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Durum böyle olunca Türkiye'nin başvurusu Topluluğun yeni üyelik başvurularına pek de istekli olmadığı bir döneme denk gelmiştir (Çayhan, 1997; Eralp, 1997). Ayrıca, 1970'lerin ekonomik durgunluk ortamında Topluluk yöneticileri Avrupa sanayisinin, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) karşısında rekabet gücünü kaybettiği düşüncesinden hareketle, Avrupa'nın Japonya ve ABD'nin arkasında kalmadan gerçek bir süper güç olabilmesi için reform düzenlemelerine ağırlık vermişler ve bu reform yönelişi Avrupa Tek Senedi ve bunun en önemli ögesi olan Tek Pazar konusunda somutlaşmıştır (Birand, 1996; Eralp, 1997). 17 Şubat 1986'da Lüksemburg'da, 28 Şubat 1986'da ise La Haye'de imzalanan, 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi; 31 Aralık 1992 tarihine kadar malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayan her türlü engelin kaldırılarak tek bir iç pazarın (Avrupa Tek Pazarı) kurulmasını hedeflemiş, tek iç pazarı ve siyasal birliği kurmak için de AKÇT, AET ve EURATOM'un kurucu anlaşmalarına düzenleme getirmiştir. Böylece, Avrupa Parlamentosu'nun karar alma sürecindeki etkinliği artırılmış, Tek Pazar'la ilgili konularda (vergi ile ilgili konular hariç) Konsey'e oybirliği yerine nitelikli çoğunlukla karar alma yetkisi verilmiş, Topluluğun yetkilileri sosyal politika, sosyal ve ekonomik uyumluluk, AR-GE, teknoloji, çevre koruması alanlarına genişletmiş, Topluluğa yeni üyelerin kabulü için Avrupa Parlamentosu'nun uygun görüşü gerekli kılınmış, parasal işbirliğini kurumsallaştırmış ve Avrupa Para Birimini de Anlaşma sistemine dahil etmiştir (Ceyhan, 1991; Çayhan, 1997). Türkiye'nin tam üyelik başvurusu işte bu çerçevede içinde görülmüş ve

biz bir hayat kavgasına girdiğimiz sırada, Türkiye gibi büyük bir ülkeyi içimize alma macerasına kalkışamayız. Daha öncekileri –Yunanistan, İspanya ve Portekiz– henüz hazmedemediğimiz sırada, Türkiye'nin katılması 1992 hedefimizin yok olması anlamına gelir

denilerek, Türkiye gündem dışında bırakılmıştır (Birand, 1996).

Bu dönemde Türkiye'nin Toplulukla ilişkilerinde Avrupa Parlamentosu önemli ve belirleyici bir rol oynamıştır. Türkiye, daha yakın ekonomik ve siyasi işbirliği için ısrar

ederken, Avrupa Parlamentosu insan hakları sorununu gündeme getirmiş, ilişkilerin canlandırılması için Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'deki siyasi gelişmeler konusunda ikna edilmesi gerektiği mesajını sürekli olarak vermiştir. Avrupa Tek Senedi'nin yeni üyeleri onaylama yetkisini Avrupa Parlamentosu'na vermiş olması nedeniyle tam üyelik başvurusunda bulunan Türkiye'nin siyasi yapısını yargılama yetkisini Avrupa Parlamentosu kendi hakkı olarak görmüş, başvuruya Komisyon daha çok Türkiye'nin ekonomik yeterliliği üzerinde dururken, Avrupa Parlamentosu siyasal uygunluğa karar verici durumuna gelmiştir. Komisyon görüşünü belirleyinceye kadar Türk hükümetinin gelecek etkileme girişimlerine açık olacağını bilen Avrupa Parlamentosu, kabul ettiği çeşitli karar tasarılarıyla Topluluğa girişin siyasal koşullarını ortaya koyma sürecine girmiştir. Söz konusu dönemde aldığı birçok kararla Türk hükümetini insan hakları uygulamalarını iyileştirmeye çağırılmış, aksi halde sonuçlarına katlanılması gerektiği uyarısında bulunmuştur. Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'ye yönelik insan hakları girişimlerini üye ülkeler ve Komisyon da desteklemiş, Parlamento kadar Konsey ve Komisyon da Türkiye'ye insan hakları konusunda baskı yapmışlardır. Bir ortaklık anlaşmasının varlığı ve ardından tam üyelik başvurusu nedeniyle Topluluk, Türkiye'nin iç politikasına ilgi duymayı kendinde hak olarak görmüştür (Dağı, 1997).

Tam üyelik başvurusunun ardından Türkiye'ye karşı artan eleştiriler içinde, Türkiye'de en fazla tepki uyandıran, Avrupa Parlamentosu'nun "Ermeni sorununa siyasal bir çözüm" başlıklı 18 Haziran 1987 tarihli kararı olmuştur (Çayhan, 1997; Öymen, 1999). Bu kararın, Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'nin tam üyeliğine yönelik Topluluğun diğer organlarının dikkatine sunduğu siyasal engelleri içeren 4'üncü maddesi şu şekilde ifade edilmiştir (Çayhan, 1997):

Jön Türk hükümeti tarafından Ermenilere karşı uygulanmış olan soykırımın kabul edilmemiş olması; Yunanistan ile varolan görüş ayrılıklarında uluslararası hukuk kurallarını uygulamaya istekli olunmaması; Kıbrıs'ta işgalci Türk kuvvetlerinin muhafaza edilmesi; Kürt sorununun varlığının inkar edilmesi; gerçek parlamenter demokrasinin bulunmaması; bireysel ve kolektif özgürlüklere, özellikle dinsel özgürlüğe saygı gösterilmemesi.

4'üncü madde de belirtilen bu unsurlar, Türkiye'nin Topluluğa katılmasını önleyen aşılmaz engeller olarak tanımlanmış, yıllarca Türkiye aleyhindeki kampanyalarda kullanılmıştır (Çayhan, 1997; Öymen, 1999).

Demokratikleşme ve insan hakları konularında Türkiye'nin imajını iyileştirmek ve hükümetin Avrupa standartlarına ulaşmadaki kararlılığını ispat etmek için çeşitli adımlar atılmıştır. Ocak 1987 sonunda, tam üyelik başvurusundan daha önce Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkı kabul edilerek, bu kararın Avrupa ile ilişkilere katkıda bulunacağı ifade edilmiştir. Oldukça eleştirilen "zorunlu ikamet (iç sürgün)" uygulamasına son verilmiş, eski siyasi liderlere uygulanan siyaset yasağı 6 Eylül 1987 tarihinde yapılan referandumla kaldırılmıştır. Ocak 1988'de işkenceyi yasaklayan Avrupa ve Birleşmiş Milletler sözleşmeleri imzalanarak, TBMM tarafından onaylanmış, böylece Türkiye bağımsız gözlemcilere hükümetin izni olmaksızın işkence iddialarını inceleme yetkisi tanımıştır. İdam cezalarına yaklaşımda da Topluluğa yönelimin ve Topluluğun taleplerinin etkileri görülmüş, TBMM'de bekleyen ikiyüze yakın idam cezası onaylanmayarak, idam cezaları fiilen uygulanmamıştır (Dağı, 1997).

Komisyon'un görünüşünü etkileyebilmek ve olumlu bir görüş alabilmek için Türk hükümeti siyasi ve diplomatik diyalogunu yoğunlaştırmış, diplomatik ikna ve ticari reklam yollarını kullanarak Avrupa kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır (Dağı, 1997).

Bu arada 25 Nisan 1988'de Lüksemburg'da toplanması kararlaştırılan Ortaklık Konseyi, Yunanistan'ın açılış bildirisine Kıbrıs sorunuyla ilgili bir ifade ekletmekte ısrar etmesi üzerine daha başlamadan dağılmıştır. Türkiye, Toplulukla ilişkilerin içine Kıbrıs konusunun sokulması anlamına gelen böyle bir yaklaşımın kabul edilemeyeceğini belirtmiştir (Birand, 1996).

Avrupa Parlamentosu'nun 17 Kasım 1988'de Karma Parlamento Komisyonunun Avrupa kanadını oluşturmayı kararlaştırması, ilişkilerde yumuşama sürecinin başladığının bir işareti olmuştur (Birand, 1996).

Bu arada, İspanya ve Portekiz'in tam üyeliği sonucu, 23 Temmuz 1987 tarihinde imzalanmış olan "Uyum Anlaşması" 1 Nisan 1988'den itibaren yürürlüğe girmiştir. Yunanistan ile "Uyum Anlaşması" 20 Nisan 1988'de imzalanmış, 1 Ocak 1989'da yürürlüğe girmiştir. Böylece hem ortaklık anlaşmasının genişletilmiş Topluluğa uyumu sağlanmış, hem de bu ülkeler Türkiye'nin Toplulukla anlaşmasını resmen tanımışlardır (Birand, 1996; Karluk, 1998).

Komisyon'un Türkiye'nin üyeliğine pek sıcak bakmadığı uzun süredir beklenen raporun açıklanması sonucu ortaya çıkmıştır. Komisyon, tam 2,5 yıl sonra 18 Aralık 1989 tarihinde Görüş Raporu'nu açıklamıştır. Komisyon'un Konsey'e iletilmek üzere Türkiye'nin tam üyelik başvurusu hakkında benimsediği bu rapor, "görüş" bölümü ve

buna ekli Türk ekonomisinin yapısı ve gelişimi hakkında "teknik rapor" dan oluşmuştur (Çayhan, 1997; Dağı, 1997; Öymen, 1999).

Komasyon adına raporu Komiser Matutes açıklamıştır. Bu raporda Türkiye'de son yıllarda ekonomik yönden kaydedilen gelişmelerin olumlu olduğu ancak (Çimen, 1996; HDTM, 1993; Karluk, 1998):

1. Topluluğun ekonomik ve mali birlik süreçlerine girdiği, siyasal birliğe doğru gelişmelerin başladığı başka bir deyişle kendi iç sorunları nedeniyle genişlemeye müsait olmadığı ve bundan dolayı da Tek Senet hedeflerine ulaşmadan tam üyelik başvurularının işleme konulmasının mümkün olmadığı,
2. Topluluğun bütün üye ülkelerinden daha geniş bir alana ve daha büyük bir nüfusa sahip olan Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinin Topluluk ortalamasının altında bulunduğu,
3. Gerek tarım gerekse sanayi sektöründe Toplulukla olan yapısal farklılıklar, makro ekonomik dengesizlikler, sosyal güvenlik düzeyinin düşüklüğü, sanayide yüksek koruma oranları nedenleriyle Topluluğun yapısına uyum sağlamanın Türkiye için zor olduğu,
4. Türkiye'de kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nin Topluluğunun üçte birine eşit olduğu,
5. Türkiye'de nüfus artışının çok yüksek olduğu ve nüfusun yarısına yakınının verimliliği düşük olan tarım sektöründe çalıştığı,
6. İşsizlik ve enflasyon oranları Topluluk ortalamasının çok üstünde iken ücretlerin ortalamasının çok altında olduğu,

belirtmiştir.

Yukarıda sayılan ekonomik ve sosyal sorunların yanısıra, siyasi içerikli bazı eksikliklere de değinilmiş, Topluluk normlarına benzer bir parlamentar rejime rağmen insan hakları, azınlıkların kimliği, tüm siyasi oluşumların ve sendikaların kamu yaşamına dahil edilmesine ilişkin yetersizlikler şeklinde sıralanan etkenlere de bu raporda yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar ile Kıbrıs konusu da bu raporda yer almıştır (HDTM, 1993; Öymen, 1999).

Sonuç olarak, bütün bu nedenlerle tam üyelik görüşmelerinin derhal başlamasının mümkün olmadığı ancak Türkiye'nin Topluluğa katılmaya ehil olduğu belirtilmiştir (Karluk, 1998).

Komasyon, Görüş Raporu'nda, iki tarafın karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonunun güçlendirilmesi imkanını sağlayacak şu önlemleri tavsiye etmiştir (Günüğur, 1995; HDTM, 1993):

1. Gümrük Birliğı'nin 1995 sonu itibariyle gerçekleştirilmesi,
2. Dördüncü Mali Protokol'e işlerlik kazandırılması ve mali işbirliğinin yoğunlaştırılması,
3. Sanayi ve teknoloji işbirliğine güç verilmesi,
4. Siyasi ve kültürel bağların derinleştirilmesi.

Komasyon raporunda Türkiye'nin tam üyelik istemine olumsuz yanıt vermiş, Türkiye'nin Topluluktan tamamen kopmasını önlemek için ise Ankara Anlaşması'nda öngörülen Gümrük Birliğı hedefine ulaşılmasını ve çeşitli alanlarda işbirliğine gidilmesini önermiştir. Türkiye, 1992 sonrası giriş görüşmelerinin başlatılmasına yönelik bir yanıt beklentisi içinde olduğundan, bu "örtülü ret" son derece büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır (Çayhan, 1997; Dağı, 1997).

Komasyon'un Türkiye'nin tam üyelik başvurusu hakkında benimsediğı bu Görüş Rapor'u 5 Şubat 1990 tarihinde Konsey tarafından da benimsenince, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun değerlendirilmesi 1992'den sonraya kalmıştır. Bununla beraber Konsey, Komasyon'dan Türkiye ile işbirliğinin geliştirilmesine yönelik somut teklifler sunmasını istemiştir (Karluk, 1998).

Komasyon, Konsey'in 5 Şubat 1990 tarihinde uygun bulduğu tavsiyeler ışığında, Türkiye ile işbirliğinin geliştirilmesi konusundaki önerilerini içeren İşbirliğı Programı'nı (Matutes Paketi) 6 Haziran 1990'da kabul etmiştir (Manisalı, 1995). Bu program, Görüş Raporu'nda da yer alan, Gümrük Birliğı'nin tamamlanmasını; Türk tarımının Ortak Tarım Politikası'na uyumu da dahil olmak üzere, Topluluğun ortak politikalarına Türkiye'nin uyumunu sağlamak amacıyla işbirliğinin özellikle sanayi, teknoloji, bilim alanlarında yoğunlaştırılmasını; Dördüncü Mali Protokol'ün yürürlüğe konulmasını; siyasal ve kültürel diyalogun güçlendirilmesini öngörmüştür (Çayhan, 1997; Manisalı, 1995).

## 2.6. Gümrük Birliğı'ne Geçiş Süreci

Soğuk Savaş döneminde Türk dış politikası tamamen Doğu-Batı ekseninde şekillenmiş, Toplulukla ilişkiler de bu çerçeveye oturtulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle uluslararası sistemde Doğu-Batı ekseninin önemini yitirmesi ülkelerin dış politikalarını gözden geçirmelerini gerektirmiştir (Eralp, 1997).

Berlin duvarının 9 Kasım 1989'da yıkılması, 3 Ekim 1990'da iki Almanya'nın birleşerek tek bir devlete dönüşmesi, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ve Doğu Avrupa'da başlayan demokratikleşme yönündeki hızlı dönüşüm ile Avrupa'daki tüm dengeler değişmiş, yepyeni bir Avrupa haritası doğmuştur (Birand, 1996).

İkinci Dünya Savaşı sonrası, dış ve güvenlik politikalarını Sovyetler Birliği'ne karşı stratejik önemi üzerine kurmuş olan Türkiye için, bu gelişmeler aniden bir güvenlik boşluğu yaratmış ve Türkiye'nin bu koşullarda Batı için ne anlam ifade ettiği tartışılmaya başlanmıştır. Avusturya, Malta, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İsveç, Finlandiya, İsviçre ve Norveç'in tam üyelik başvuruları, Doğu-Batı ayrımının sona ermesiyle Topluluğun Avrupa genelinde sahip olduğu siyasal ve ekonomik açılım alternatiflerinin artması, 1993 sonrasına ilişkin Türkiye'nin hala taşımakta olduğu tam üyelik umutlarını azaltmıştır. Türkiye'nin stratejik öneminin yok olduğu sanılırken birdenbire ortaya çıkan Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri ile Kafkaslar'da, Ortadoğu ve Balkanlar'daki gelişmeler Türkiye'nin değerini tekrar arttırmıştır. Bu durum, Toplulukla olan ilişkilerimizde oldukça gergin bir ortama denk geldiğinden, Türkiye'de bölgesel ilişkilerin de çok önemli olduğu, Türkiye için Topluluk dışında da seçeneklerin bulunduğu düşüncesinin gelişmesine neden olmuştur. Bu kısa ve ilişkilerin belirsizleştiği dönemin ardından, bölgesel projelerden beklenenlerin yeterince gerçekleşmemesinin de etkisiyle bölgesel eğilimlerin Topluluğa alternatif olamayacağı anlaşılmıştır. Böylece Türkiye, bölgesel ilişkiler ile Topluluk politikası arasında yeni bir uyum sağlama arayışı içine girmiştir (Birand, 1996; Dağı, 1997; Eralp, 1997).

Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan kriz, Türkiye'nin Batı için stratejik önemini vurgulamak ve böylece tam üyelik umudunu canlandırmak için bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Körfez Savaşı sona erdiğinde Topluluğun Türkiye'ye yönelik tavrını değerlendirmesi için girişimlerde bulunulmuş ancak Körfez Savaşı'ndaki katkılarından dolayı Türkiye'nin destek beklentisi sonuçsuz kalmıştır (Dağı, 1997).

Bu dönemde, Türkiye ile Topluluk arasında işleyen tek kurum Karma Parlamento Komisyonu olup, bu da Avrupa Parlamentosu'nun isteklerini Türkiye'ye iletme mekanizmasına dönüşmüştür. Geçen bunca sene içinde dosyalar kapanmış, Komisyon'daki Türk masası dağıtılmış ve ortada ilişkileri bilen kimse kalmamıştır. İşte 5 yıldır toplanamayan Ortaklık Konseyi 30 Eylül 1991'de bu koşullarda toplanmış, ilişkilerin yeniden gözden geçirildiği bu toplantıda Türkiye'nin isteklerine yönelik hiçbir

gelişme sağlanmamıştır (Birand, 1996; Dağı, 1997).

Topluluk açısından da 1990'ların ilk yarısında önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. Avrupa Tek Senedi'nin 1987'de yürürlüğe girmesi ile birlikte gerek ekonomik ve parasal birlik, gerekse siyasal bütünleşme ile ilgili çalışmalar büyük bir ivme kazanmış, bu iki alanda atılması gereken adımları belirlemek amacıyla toplanan Hükümetlerarası Konferanslar sonucunda yeni bir anlaşma hazırlanmıştır. Avrupa Birliği Anlaşması başlığını taşıyan yaygın olarak Maastricht Anlaşması olarak bilinen bu belge, 9-10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'te yapılan Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde kabul edilmiş, 7 Şubat 1992'de üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanları tarafından imzalanmıştır. 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe giren bu anlaşma Avrupa Ekonomik Topluluğu adını Avrupa Topluluğu olarak değiştirirken, Toplulukların tümünü de tek çatı altında toplayarak Avrupa Birliği adını vermiştir (Bozkurt, 1997; Çayhan ve Güney, 1996; Karluk, 1998).

Maastricht Anlaşması ile oldukça kapsamlı değişiklikler getirilmiştir. Ekonomik ve parasal birliğin sağlanması için bir takvim belirlenmiş, tek para kullanımı ve bağımsız bir merkez bankasının faaliyete geçmesi için en erken 1 Ocak 1997; en geç 1 Ocak 1999 tarihi tespit edilmiştir. Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası kapsamında; Topluluğun gerek kendi içinde, gerekse üçüncü ülkeler karşısında işbirliğinin geliştirilmesi, adaletle ilgili ve polisiye olaylarda ortak hareket edilmesi, Batı Avrupa Birliği (BAB)'nin genişletilerek Avrupa Birliği'nin savunma kanadına dönüştürülmesine karar verilmiştir. Avrupa Vatandaşlığı çerçevesinde, üye ülkelerin vatandaşlarına Birlik sınırları içinde seçme ve seçilme başta olmak üzere çeşitli haklar tanınmıştır. Zengin üyelerin, Birliğin ekonomik sorunları olan üyelerine kurulacak fon aracılığı ile kaynak aktarmaları alınan kararlar arasında yer almıştır. Bunlardan başka Birlik içinde karar alma sürecini hızlandırmak için, Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri ve Konsey kararlarının nitelikli çoğunlukla alındığı alanlar arttırılmıştır (Bozkurt, 1997; Çayhan ve Güney, 1996).

Maastricht Anlaşması'nın O maddesi itibariyle, tüm Avrupalı devletlerin Avrupa Birliği'nin tam üyesi olma talebinde bulunabilecekleri kabul edilmiştir. Tam üyelik için uyulması gereken kriterler ise (Karluk, 1998; Dışişleri Bakanlığı, 1998):

#### 1. Demokratik Güvenlik Kriterleri:

- Parlamente demokrasi
- İnsan hakları ve demokrasi
- Sosyal ve siyasal örgütlenme özgürlüğü

## 2. Müktesebatı Yerine Getirme Kriterleri:

- Ekonomik otgunluk
- Ekonomik ve parasal birliğe geçiş kriterlerine uyum:
  - Bütçe açığının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %3'ünü geçmemesi
  - Kamu borcunun Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %60'ını aşmaması
  - Enflasyon oranının AB içinde en düşük enflasyon oranına sahip 3 üye ülke ortalamasının en fazla %1,5 üstünde olması
  - Para biriminin Avrupa Para Sistemi tarafından öngörülen dalgalanma paylarına en az 2 yıl boyunca uymuş olması, değerinde şiddetli değişimler meydana gelmemesi
  - Uzun dönem faiz oranlarının AB içinde en düşük faiz oranına sahip 3 üye ülkenin ortalamasını en fazla %2 geçebilecek durumda olması
- Siyasal ve idari altyapının uyumu
- Siyasal, idari, ekonomik kadroların hazırlığı
- Birliğin siyasal müktesebatını kabul etmek

## 3. Birliğin Siyasal Gelişmesine Açıklık Kriterleri:

- Birlik yetkilerinin genişlemesine açıklık
- Kurumsal reformlara açıklık
- Milli çıkarlar ile Avrupa Birliği arasındaki ilişki

## 4. Avrupalılık Kriterleri:

- Coğrafi konum
- Ortak kültürel miras
- Avrupa Birliği ruhu

olarak belirlenmiştir.

Avrupa'da bu değişimler yaşanırken, 1990'larda Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşması'nın hedeflediği doğrultuda Gümrük Birliği'ne doğru yönelmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin tam üyeliğe aday olma yolunda Türkiye'nin önüne geçmeleri, Toplulukla ilişkileri gerginleştirmiştir (Çayhan, 1997).

Türkiye tarafından 1992 yılının başlarında bir plan hazırlanarak Komisyon'a sunulmuş, siyasal karar gerektirmeyen konularda öncelikli faaliyetlerin ve işbirliğinin yürütülmesi için hazırlanan Çalışma Programı 21 Ocak 1992 tarihinde Ankara'da imzalanarak, teknik seviyedeki ilişkiler canlandırılmıştır (Çimen, 1996).

Lizbon'da 26-27 Haziran 1992 tarihlerinde yapılan zirve toplantısında; Türkiye, Malta ve GKRY'nin üyelik başvurularının tartışıldığı, bunların her birinin ayrı ele alınmasının kararlaştırıldığı (Tezel, 1996) belirtildikten sonra,

Avrupa'daki mevcut siyasal koşullarda Türkiye'nin rolünün çok büyük önem taşıdığı ve... Ankara Anlaşması'nın öngördüğü, en yüksek düzeyde siyasal diyalogu da içeren perspektif doğrultusunda Türkiye'yle işbirliğini yoğunlaştırmak ve ilişkileri geliştirmek için her türlü nedenin bulunduğu (Vakıfbank, [t.y.]).

vurgulanmıştır.

Türkiye, Lizbon Zirvesi'nin ardından Gümrük Birliği'nden daha ileri bir beklentinin gerçek olmadığını anlamıştır (Dağı, 1997). Ardından 16 Ekim 1992'de Ortaklık Komitesi, 9 Kasım 1992'de 33'üncü dönem Ortaklık Konseyi ve 3 Aralık 1992'de de 12 Kasım 1982'den beri toplanamayan Gümrük İşbirliği Komitesi toplanmış, Gümrük Birliği'ne gidildiğine ilişkin ilk resmi açıklama 9 Kasım 1992'deki Ortaklık Konseyi sonucu yayınlanan ortak bildiriye yer almıştır. Bu bildiriye "giderek güçlenen bir ilişki kurulması ve bu çerçevede Gümrük Birliği'nin 1995 yılında tamamlanması" konusundaki ortak iradeden söz edilmiştir (Birand, 1996).

Gümrük İşbirliği Komitesi'nin 24-25 Şubat 1993 tarihli toplantısında Türkiye tarafından önerilen, Gümrük Birliği ile ilgili çalışmaları yürütmek üzere 18 Mart 1993 tarihli toplantı ile kurulan Yönlendirme Komitesi'nde, bu komiteyi oluşturan Türkiye'den üst düzey bürokratlar ile Topluluk Komisyonu'nun ilgili servislerinden uzmanlar;

- 1 .Dış ticaret politikasının uyumu,
- 2 .Fikri mülkiyetin korunması,
- 3 .Rekabet ve devlet yardımları,
- 4 .Standartların ve sanayi ile ilgili düzenlemelerin uyumlulaştırılması,
- 5 .Hizmetlerin ve kamu alımlarının serbestleştirilmesi,
- 6 .Gümrük usulleri,
- 7 .Kömür, demir, çelik, birincil ve işlenmemiş tarım ürünlerinin ticaretinde uygulanacak hükümler,

gibi konularda kurallar geliştirmişlerdir (Çimen, 1996; Karluk, 1998; Vakıfbank; [t.y.]).

Türkiye ile Topluluk ilişkileri açısından 1993 yılı önemli bir yıl olmuştur. Bu yıl içinde gerek Türkiye'de gerekse Avrupa'da yaşanan gelişmeler ilişkilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Türkiye'de Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ölümü sonucu Başbakan Süleyman Demirel TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçilmiş, DYP Genel Başkanı

Tansu Çiller tarafından yeni hükümet kurulmuştur. Tansu Çiller ve Murat Karayalçın, Gümrük Birliği'ni kurdukları DYP-SHP koalisyonun temel unsuru durumuna sokmuşlardır (Birand, 2000; Çayhan, 1997). Toplulukta ise kurumsal yapının etkinleştirilerek karar alma mekanizmasının hızlandırılmasını sağlayan derinleşme süreci ile yeni üyelerin kendisine katılmasını sağlayan genişleme süreci birlikte yürütmekte olup; 1 Ocak 1993'te Tek Pazar'a geçilmiş, tam üye adaylarının uyması gereken kriterler 21-22 Haziran 1993'de Kopenhag'da yapılan zirve toplantısında tespit edilmiş, 1 Kasım 1993'de de Maastricht Anlaşması yürürlüğe girmiştir (Birand, 2000; Eralp, 1997).

Kopenhag Zirvesi Sonuç Belgesi'nde yer alan ve Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan tam üyelik kriterlerine göre üyelik için (Dışişleri Bakanlığı, 1999; www.eureptr.org.tr, 2000):

1. Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan hakları ve azınlıkların korunmasını ve saygı görmesini teminat altına alan istikrara kavuşturulmuş kurumlara,
2. İşleyen bir piyasa ekonomisine,
3. Birlik içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle baş etme kapasitesine,
4. Siyasi, ekonomik ve parasal birliğe katılım da dahil olmak üzere, üyeliğin gerektirdiği yükümlülükleri üstlenebilme kabiliyetine,

sahip olmak gerektiği kabul edilmiştir. Son olarak, "Birliğin yeni üyeleri hazmederken Avrupa bütünleşmesi momentini koruması, gerek Birlik, gerekse aday ülkelerin genel çıkarlarına hizmet eden önemli bir unsur" olarak nitelendirilmiştir (AKTT, 1997).

Kopenhag Zirvesi'nde Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya olmak üzere 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin tam üye adaylıkları kabul edilmiş, GKRY ise bu sürecin dışında bırakılmıştır (Birand, 2000). Bu zirvenin sonuç belgesinin "Türkiye ile ilişkiler" başlığı altında,

Türkiye'ye gelince, Avrupa Konseyi, [Topluluk] Konseyi'nden, bir gümrük birliğinin kurulmasıyla ilişkili olduğu ölçüde, 1964 Ortaklık Anlaşması ve 1970 Protokolünde vazedilen gelişmelerle (prospects) uyumlu olarak, Avrupa Konseyi'nin Lizbon'da Türkiye ile yoğunlaştırılmış işbirliği ve ilişkilerin geliştirilmesi hakkında vazettiği ana tavsiyelerin (guidelines) şimdi etkili bir şekilde uygulanmakta olduğunu sağlamasını istedi (Tezel, 1996)

denilmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye için Gümrük Birliği ile ilgili gelişmelerden daha fazlasının gündeme getirilme beklentisinin olmaması gerektiği vurgulanmıştır. Yani Türkiye tam üyelik adaylığına kabul edilmemiş, Gümrük Birliği ile yoluna devam etmesi kararlaştırılmıştır (Tezel, 1996).

Bu koşullarda tam üyelik hedefine ulaşmanın yolunun Gümrük Birliği'nden geçtiğine inanan Türk hükümeti, Gümrük Birliği sürecinin başlatılmasına ilişkin kararlılığını belirginleştirmiş, bu yönde çaba harcamaya başlamıştır (Birand, 2000). 1993-1994 döneminde Gümrük Birliği ile ilgili hazırlıklar sürdürülmüş, 8 Kasım 1993'de yapılan Ortaklık Konseyi'nin 34'üncü dönem toplantısında Gümrük Birliği'nin 1995'de tamamlanması yönünde tarafların kararları teyit edilmiş, 1993 ve 1994 içinde tarafların almaları gereken önlemleri belirleyen Çalışma Programı Konsey tarafından onaylanmış ve karara eklenmiştir (Manisalı, 1995).

Avrupa Birliği<sup>1</sup> (AB)'nin 24-25 Haziran 1994 tarihlerinde Korfu'da yapılan zirve toplantısının sonuç belgesinde, Kıbrıs tam üyelik adayı olan ülkeler listesine alınmış; İsveç, Norveç, Finlandiya ve Avusturya'nın ise 1995 yılında AB'ne tam üye olmaları kabul edilmiştir (Birand, 2000; Karluk, 1998). Türkiye için ayrılan paragrafta ise tam üyelik için bir öngörme söz konusu olmayıp, sadece Ortaklık Konseyi'nin Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi konusunu ele almak üzere toplantıya davet edilmesi kararlaştırılmıştır (Manisalı, 1995).

Gümrük Birliği sürecinin başlatılmasına ilişkin kararlılıkla beraber Türkiye'deki siyasal sorunlar yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Bu dönemde insan hakları sorunu büyük ölçüde Güneydoğu sorununda kilitlenmiş, iç politikanın ve güvenliğin en önemli konularından birinde AB'nin siyasal çözüm istemleri zaman zaman ilişkileri gerginleştirmiştir. Demokrasi Partisi (DEP)'nin kapatılması ve milletvekillerinin yargılanmaya başlanması AB ile ilişkileri son derece olumsuz yönde etkilemiş, Gümrük Birliği Anlaşması'nın tamamlanma sürecinde AB bu durumu etkin bir siyasal koz olarak kullanmıştır. DEP davasını gerekçe gösteren Avrupa Parlamentosu bir taraftan üye ülkelere Türkiye'ye yaptıkları askeri yardımları kesme çağrısında bulunurken, diğer taraftan da Karma Parlamento Komisyonunun çalışmalarını 28 Eylül 1994'de askıya almıştır. 9-10 Aralık 1994 Essen Zirvesi'nde ise, DEP milletvekillerinin mahkumiyeti bir bildiri ile kınanmıştır (Dağı, 1997).

Essen'de yapılan zirve toplantısına 1 Ocak 1995'te AB'ye üye olacak olan İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın devlet ya da hükümet başkanları ile en hızlı şekilde tam üyeliğe hazırlanmalarına ve geçmelerine yardımcı olunacak 6 ülkenin, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'ın devlet ya da hükümet

<sup>1</sup> 1 Kasım 1993'de Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Toplulukların tümü tek çatı altında toplanarak "Avrupa Birliği" adı verilmiştir.

başkanları Essen'e davet edilirken, Türkiye bu listenin dışında bırakılmıştır (Tezel, 1996).

Essen Zirvesi Sonuç Belgesi'nin "Avrupa Birliği'nin Dış İlişkileri" bölümünün "Akdeniz Politikası" başlıklı alt bölümünde "Gümrük Birliği'nin tamamlanması ve sınırlamalar/kısıtlamalar olmaksızın (unrestricted) uygulanması ve bu partnerle ilişkileri takviye etmek (reinforcing) için Türkiye ile müzakerelerin sonuçlandırılmasına..." denilerek sadece Gümrük Birliği'nden söz edilmiştir (Tezel, 1996). Ayrıca "İnsan Hakları" alt başlığı adı altında "Avrupa Konseyi, basına, Türkiye'de serbest bir şekilde seçilmiş olan Parlamento üyelerinin hapse mahkum edilmiş olmalarından duyduğu kaygıyı ifade eden ve insan haklarına saygıyı ısrarla vurgulayan bir beyanat yaptı" ifadesine yer verilmiştir (Tezel, 1996).

Türkiye'deki iç siyasal olayları gerekçe gösteren Avrupa Parlamentosu 14 Aralık 1994'de Karma Parlamento Komisyonu'nun çalışmalarının askıda tutulmasına ve Gümrük Birliği'ne ilişkin kararların yürürlüğe girebilmesi için Avrupa Parlamentosu'nun uygun görüşünün gerekli olduğuna dair bir karar almıştır (Çimen, 1996).

Ortaklık Konseyi'nin 19 Aralık 1994 tarihli toplantısında Gümrük Birliği'ne geçiş koşullarının tespiti ve bunu içeren kararların alınması beklenirken, Türkiye'nin 1994'de yaşadığı ekonomik krizden dolayı ekonomik göstergelerin olumsuz olması, Yunanistan'ın vetosu, Avrupa Parlamentosu'nun Ortaklık Konseyi toplantısının ertelenmesini tavsiye etmesi şeklinde sıralanabilecek nedenlerle Gümrük Birliği ile ilgili karar alma süreci 6 Mart 1995 tarihine ertelenmiştir (Çimen, 1996; Vakıfbank, [t.y.]).

1 Ocak 1995 tarihinde İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın AB'ne tam üye olmaları ile AB üye sayısı 15'e çıkmıştır.

## 2.7. Gümrük Birliği

### 2.7.1. Avrupa Topluluğu<sup>2</sup> (AT) – Türkiye Ortaklık Konseyi Kararları

Ankara Anlaşması, ortaklığın Son döneminin Gümrük Birliği temelinde olacağını tespit etmiş; Katma Protokol ise 22 yıllık süre sonunda Gümrük Birliği'ne ulaşılmasını öngörmüştür. Bu bağlamda, teknik ve siyasi platformda yürütülen çalışmalar

<sup>2</sup> Maastricht Anlaşması'nın 1 Kasım 1993'de yürürlüğe girmesiyle "Avrupa Ekonomik Topluluğu"na "Avrupa Topluluğu" denilmektedir.

sonucu, 6 Mart 1995 tarihinde Brüksel’de toplanan 36’ıncı dönem AT – Türkiye Ortaklık Konseyi toplantısında, Gümrük Birliği sürecinde uygulanacak usul, esas ve süreler 1/95 sayılı karar ile kabul edilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000b).

Ortaklık Konseyi 1/95 sayılı kararı ile,

Türkiye ile Topluluk arasındaki Ortaklık ilişkisini kuran Ankara Anlaşması, özellikle de 28. maddesi ile belirlenen hedeflerin, Avrupa’da büyük siyasi ve ekonomik değişimlerin yaşandığı mevcut dönemde de önemlerini korumakta olduklarını gözönünde bulundurarak;

İki tarafın da, Ankara Anlaşması ve onun Katma Protokolü ile belirlenen takvimler ve yöntemler çerçevesinde Gümrük Birliği’ne girmek konusundaki iradelerini teyid ettiği 8 Kasım 1993 tarihli Kararını hatırlayarak;

Ankara Anlaşmasının 5. maddesinde belirtildiği üzere, Ortaklık Anlaşmasının; Tarafların karşılıklı yükümlülüklerini yerine getirmeleri suretiyle Geçiş döneminin tamamlanmasını sağlayan ve Gümrük Birliği’nin etkin biçimde işleyişinin sağlanması için gerekli usullerin Ankara Anlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde belirlenmesini gerektiren Gümrük Birliği’ne dayalı Nihai döneme girmekte olduğunu gözönünde bulundurarak;

Taraflar arasındaki Ortaklık ilişkisi çerçevesinde Gümrük Birliği’nin siyasi ve ekonomik alanlarında önemli bir niteliksel aşama olduğunu gözönünde bulundurarak;

Ankara Anlaşması ve onun Katma ve Tamamlayıcı Protokolleri’nin hükümlerine zarar getirmeksizin, Ankara Anlaşması’nın 2’inci ve 5’inci maddelerinde öngörülen Son dönemin uygulanmasına ilişkin kurallar belirlenmiştir (TEB, 1995).

Ortaklık Konseyi’nin 64 maddeden ve 6 kısımdan oluşan 1/95 sayılı kararıyla;

#### 1. Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

- Gümrük vergilerinin ve eş etkili vergilerin kaldırılması
- Miktar kısıtlamalarının ve eş etkili tedbirlerin kaldırılması
- Ticaret politikası
- Ortak Gümrük Tarifesi ve tercihli tarife politikaları
- Avrupa Topluluğu’nu kuran Anlaşmanın II sayılı ekinde yer almayan işlenmiş tarım ürünleri

#### 2. Tarım Ürünleri

#### 3. Gümrük Hükümleri

#### 4. Yasaların Yakınlaştırılması

- Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması
- Rekabet

- Gümrük Birliği'nin rekabet kuralları
- Mevzuatın yakınlaştırılması
- Ticari koruma araçları
- Kamu alımları
- Doğrudan ve dolaylı vergilendirme

#### 5. Kurumsal Hükümler

- AT-Türkiye Gümrük Birliği Ortak Komitesi
- Danışma ve karar prosedürleri
- Uyuşmazlıkların çözümü
- Koruma tedbirleri

6. Genel ve Nihai Hükümler: Yürürlüğe giriş ve yorum şeklinde belirtilen konular hükümleştirilmiştir (TEB, 1995).

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında AB Bakanlar Konseyi Başkan Vekili Alain Juppe ve Türk Dışişleri Bakanı Murat Karayalçın tarafından imzalanan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'na, Gümrük Birliği'nin usul, esas ve sürelerini hükümleştirdiği için pratikte Gümrük Birliği (GB) Anlaşması adı verilmiştir (ATKTT, 1995).

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında 1/95 sayılı kararın yanısıra (Çayhan ve Güney, 1996; www.foreigntrade.gov.tr, 2000b):

1. Taraflar arasındaki ilişkilerin Ankara Anlaşması'nın öngörmediği alanlarda da güçlendirilmesini amaçlayan ve AKÇT ürünleri; tarım ürünleri; makro-ekonomik diyalog; işbirliğinin genişletilmesi (sınai işbirliği, Trans-Avrupa şebekeleri, enerji alanında işbirliği, ulaştırma alanında işbirliği, telekomünikasyon alanında işbirliği, tarımsal işbirliği, çevre alanında işbirliği, bilimsel işbirliği); sosyal alanda işbirliği; siyasi diyalog; kurumsal işbirliği şeklinde 7 ana başlıktan oluşan Tavsiye Kararı,
2. Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı 1 Ocak 2001 tarihine kadar Ortak Gümrük Tarifesi'nin üzerinde vergi uygulayacağı hassas ürünleri belirleyen 2/95 sayılı karar,
3. Türk ekonomisinin Gümrük Birliği'ne bağlı olarak geçireceği değişimler sırasında ihtiyaç duyacağı mali yardım ve işbirliğinin çerçevesini belirleyen Topluluk Deklarasyonu,

kabul edilmiştir.

### 2.7.2. Avrupa Parlamentosu'nun Onayı

Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararının 63'üncü maddesi, bu kararın 31 Aralık 1995 tarihinde yürürlüğe gireceğini ancak 1995 Ekim ayı sonundan önce, tarafların Ortaklık Konseyi'nde Gümrük Birliği'nin düzgün işleyişi için bu kararda öngörülen hükümlerin yerine getirilip getirilmediği hususunu görüşeceklerini öngörmüştür. 30 Ekim 1995 tarihinde Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin iyi işlemesi için gerekli teknik koşulları yerine getirdiğini tespit eden 37'inci dönem toplantısını gerçekleştirmiştir (TEB, 1995; www.foreigntrade.gov.tr, 2000c).

Türkiye, görüşmeler sırasında Gümrük Birliği'nin Ankara Anlaşması'nda öngörülen sürecin bir parçası olduğunu belirterek, yeni bir anlaşma imzalanmadığı için, TBMM'nin ya da Avrupa Parlamentosu'nun onayının gerekli olmadığını savunmuştur. AB ise Ankara Anlaşması'nın imzalandığı 1963 yılından 1995'e kadar geçen sürede pek çok değişiklik olduğunu bundan dolayı da Avrupa Parlamentosu'nun onayının gerekli olduğunu belirtmiştir (Çayhan, 1997).

Gümrük Birliği kararının Aralık 1995'te görüşülmesine kadar geçen süre içinde Avrupa Parlamentosu yine Türkiye-AB ilişkilerinde kilit organ durumuna gelmiştir. Avrupa Parlamentosu Türkiye'nin Mart ayında başlattığı Kuzey Irak Operasyonu'na son vermesini, hapisteki DEP milletvekillerinin bırakılmasını isteyen kararları bu dönem içinde almıştır (Çayhan, 1997).

Avrupa Parlamentosu 13 Aralık 1995 tarihinde 149 red ve 36 çekimser oya karşı, 343 kabul oyla 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nı onaylamış böylece Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren başlaması kabul edilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000c).

Avrupa Parlamentosu'nun onayında üye hükümetlerin, Gümrük Birliği Türkiye'nin anlaşmalarından kaynaklanan bir hakkıdır ve reddetmek Türkiye'nin dışlanması anlamına gelir; reddedilme Türkiye'deki kökten dinci grupların işine yarar; onaylanırsa Türkiye Avrupa Parlamentosu'nun denetiminde tutulabilir ve insan hakları, fikir özgürlüğü, Kıbrıs gibi konularda ilerleme sağlanabilir; Gümrük Birliği Avrupa'nın da çıkarınadır şeklinde gerekçelendirdikleri baskıları önemli rol oynamıştır (Birand, 2000). Zaten onay oylamasının hemen ardından Avrupa Parlamentosu insan haklarına ve özgürlüklere saygı, Kürt sorununa siyasi ve barışçıl bir çözüm, demokrasinin güçlendirilmesi ve Kıbrıs konularında Türk hükümetini somut adımlar atmaya çağıran Koşullar ve Beklentiler Kararı'nı almış ve bu koşulların izlenmesini Konsey ve Komisyon'a bırakmıştır. Böylece

Komisyon'un her yıl hazırlayacağı ekonomik ve siyasi gelişmeleri anlatan raporları ile Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'yi sürekli gündeminde tutması hedeflenmiştir (Birand, 2000; İKV, 1995a).

### 2.7.3. Gümrük Birliği Sonrası Gelişmeler

#### 2.7.3.1. Madrid Zirvesi

Gümrük Birliği'nin Avrupa Parlamentosu'nda onaylanmasının hemen ardından 15-16 Aralık 1995 tarihlerinde Madrid'de toplanan Avrupa Birliği Zirvesi'nde istihdam, tek para, 29 Mart 1996'da Hükümetlerarası Konferans'ı başlatma, Orta ve Doğu Avrupa ile Akdeniz'e doğru genişleme konularında kararlar alınmıştır (İKV, 1995b).

Madrid Zirvesi Sonuç Belgesi'nde Türkiye "genişleme" bölümünde yer almamış yani adaylar arasına konmamıştır. Bu belgenin "dış ilişkiler" bölümünde;

1. Türkiye ile ilişkilerin gelişmesi ve derinleşmesine öncelik verildiği,
2. Türkiye ile Gümrük Birliği'nin son aşamasının 31 Aralık 1995'te yürürlüğe girmesini sağlayacak Avrupa Parlamentosu'nun uygun görüşünden ve siyasi diyalog ile kurumsal işbirliğinin güçlendirilmesiyle ilgili koşullardan memnuniyet duyulduğu,
3. Türkiye ile mali işbirliğini içeren tüzüğün en kısa zamanda yürürlüğe girmesinin arzu edildiği,
4. İnsan hakları, hukuk devleti ve temel özgürlüklere önem verildiği, Türkiye'de reformları uygulamak için çaba gösteren herkesin desteklendiği ve bu bağlamda Türk yetkililer tarafından alınmış önlemlerden memnuniyet duyulduğu,

ifade edilmiştir (İKV, 1995b).

#### 2.7.3.2. Son Dönem'e geçiş

Türkiye, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın 31 Aralık 1995'te yürürlüğe girmesi ile 1 Ocak 1996'dan itibaren Ankara Anlaşması'nda öngörülen Son döneme geçmiştir. 1973 yılında başlayan ve sanayi malları için öngörülen 12 ve 22 yıllık takvimlendirmenin, arada duraklamalar ve kesintiler olsa da sonuna gelinmiştir. Böylece Gümrük Birliği ile kapsamına giren bütün sanayi malları ile işlenmiş gıda ürünlerinin gümrük vergilerine, eş etkili mükellefiyetlere ve miktar kısıtlamalarına bağımı olmaksızın

ve diğer engellerle karşılaşmaksızın serbest dolaşımı garanti edilmiş; üçüncü ülkelere karşı OGT kabullenilmiş; tarım ürünleri ise Türkiye'nin tarım sistemi AB'nin ortak tarım politikası ile bağdaşmadığından Gümrük Birliği kapsamı dışında bırakılmıştır (Çubukçu, 1999; AKTT, 1996). 1 Ocak 1996'dan itibaren taraflar karşılıklı olarak Gümrük Birliği'nin temel esaslarını bütünüyle uygulamaya koymuşlar ancak bu Son dönem içinde de bazı spesifik konularda geçiş dönemleri söz konusu olmuştur:

1. Devlet yardımlarıyla ilgili esaslarla, ticari nitelikteki devlet tekellerinin uyumlaştırılmasına 1 Ocak 1998'e kadar,
2. "Hassas" ürünlerde OGT'ye tam uyum; AB'nin tercihli anlaşmasına ve otonom rejimlerine uyum; AB'nin standartlarına ve teknik mevzuatına uyum; işlenmiş tarım ürünlerinde tarım payına ulaşılması konularında 1 Ocak 2001 tarihine kadar, süre tanınmıştır (Çubukçu, 1999).

### 2.7.3.3. Kardak Krizi ve Avrupa Birliği'nin mali yükümlülüklerini askıya alması

Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri gerginleştiren 30 Ocak 1996 günü Ege Denizi'ndeki Kardak kayalığı nedeniyle oluşan kriz, AB gündeminde önemli yer tutmuş; bunda, Türkiye ile Yunanistan arasında çıkan anlaşmazlığı AB platformuna taşımak için yoğun çaba harcayan Yunanistan'ın önemli rolü olmuştur. AB Komisyonu bu konuda bir deklarasyon yayınlamak kaygılarını ifade etmiş, Avrupa Parlamentosu 14 Şubat 1996'da Türkiye'nin tutumunu kınayan Ortak Tavsiye Kararı almıştır (İKV, 1996).

AB Konseyi'nin 15 Temmuz 1996'daki toplantısında ise Kardak Krizi'ni Türkiye'nin çıkarttığına, dolayısıyla çözüm sorumluluğunun Türkiye'ye ait olduğuna ve bundan dolayı La Haye Uluslararası Adalet Divanı'na gitmesi gerektiğine karar verilmiş, açıkça Yunan tezi desteklenmiştir. Yunanistan da bu karara dayanarak Türkiye'nin AB ile bütün ilişkilerinin dondurulması yönünde yetkilerini kullanmıştır (Birand, 2000).

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli kararları itibariyle Avrupa Yatırım Bankası tarafından Akdeniz Politikası çerçevesinde sunulan projelere verilecek 300-400 milyon ECU'luk kredi ile 1996 yılından itibaren 5 yıllık bir süre için verilecek 350 milyon ECU'luk ek krediden oluşan ve azami olarak 750 milyon ECU tutarındaki Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan krediyi, Yunanistan Ekonomi Bakanı, Avrupa Yatırım Bankası Governörler Kurulu üyesi sıfatıyla bloke etmiştir (İKV, 1996a).

Avrupa Parlamentosu, Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesinden bu yana Türkiye'deki

insan hakları durumunun kötüleştiğini ve demokratikleşme yolunda gelişme kaydedilmediğini; diğer yandan Ege Denizi ile Kıbrıs'taki provokasyonlar ve Kuzey Irak'taki saldırılar nedeniyle dışarıdaki gerilimlerin arttığını gerekçe göstererek 19 Eylül 1996 tarihinde Türkiye'ye yapılacak yardımı durdurma kararı almıştır (Balkır, 1998; İKV, 1996c).

AB'nin 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararları uyarınca yapması gereken yardımları durdurması yani yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucu Türkiye, mali yardım almadan Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmeye çalışmış, bu durum ise Türkiye'nin aleyhine bir gelişme olmuştur (Karluk, 1997).

#### 2.7.3.4. Hükümetlerarası Konferans'ın başlaması

AB'nin geleceğini saptamak, yeni mekanizmalar oluşturmak, derinleşme ve genişleme stratejisini belirlemek amacıyla 29 Mart 1996'da Torino'da çalışmalarına başlayan Hükümetlerarası Konferans'a Türkiye davet edilmemiş; konferansla ilgili bilgi verilecek ülkeler listesine de dahil edilmemiştir (Balkır, 1998; Birand, 2000). Gümrük Birliği'nin tam üyeliğe giden yolda bir aşama olarak görüldüğü hatta tam üyelikle desteklenmemiş Gümrük Birliği'nin sorunlu ve kabul edilemez olduğunun vurgulandığı bir ortamda, Gümrük Birliği'nin tam üyeliğe giden yolu açmadığı görüldüncə, Gümrük Birliği'ne yönelik eleştiriler artmış ve Türkiye'nin Hükümetlerarası Konferans sürecinin dışında bırakılması bu tartışmalara daha da ivme kazandırmıştır (Eralp, 1997).

Avrupa Komisyonu'nun, AB'nin genişlemesi ile ilgili yaptığı hazırlıkların işleyişi konusunda yayınladığı bilgi notunda;

Türkiye'nin başvurusu ile ilgili olarak Komisyon'un görüşü 20 Aralık 1989 tarihinde yayınlanmıştır. Türkiye ile ilişkiler AB ve Türkiye arasında ortaklık ilişkisi kuran 1963 tarihli Ankara Anlaşması ile yürütülmektedir. Türkiye ile ilişkisini derinleştirmek ve bu ülkenin en kısa sürede politik ve ekonomik modernizasyonu sürecini tamamlamasına yardım etmek AB'nin temel çıkarıdır. Bu süreç, 1 Ocak 1996 tarihinde gerçekleşen GB'ye ilişkin karar ile büyük bir ivme kazanmıştır,

denmiştir (İKV, 1996b). Kısaca, ilişkilere yönelik herhangi bir yenilik öngörülmemiştir.

### 2.7.3.5. Dublin Zirvesi

AB Dönem Başkanlığını yürüten İrlanda tarafından Türkiye-AB ilişkileri konusunda hazırlanan ve 25 Kasım 1996 tarihinde Bakanlar Konseyi'nde ele alınan raporda, Türkiye'nin ekonomik ve politik durumunun tam üyeliğin gerektirdiği uyum sorunlarını çözmeye elverişli olmadığı; insan hakları ve azınlık sorunlarının tam üyeliğe engel teşkil ettiği; Türkiye'nin ilke olarak tam üye olabileceği ancak, ekonomik ve politik açıdan hazır olmadığı yani 1989 tarihli Komisyon Raporu'nun hala geçerliliğini koruduğu belirtilmiş böylece Türkiye'ye orta vadede tam üyelik kapısı tamamen kapatılmıştır (Karluk, 1998).

Dublin'de 13-14 Aralık 1996 tarihlerinde toplanan AB Zirvesi'nde Hükümetlerarası Konferans'ın bitiminden 6 ay sonra Bulgaristan, Romanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Slovenya, Litvanya, Estonya, Letonya, GKRY ve Malta (Malta, hükümet değişikliği nedeniyle AB'ye üye olmaktan vazgeçince 11 aday kalmıştır) ile tam üyelik görüşmelerinin başlatılacağına karar verilmiş; Türkiye'nin adı bu ülkeler arasında geçmez iken, Dublin Zirvesi'nde 1 Ocak 1999'da yürürlüğe girmesi onaylanan ve tanıtımı yapılan Euro banknotlarının arka yüzündeki Avrupa haritasında Türkiye'ye yer verilmemiştir (Karluk, 1998).

Dublin Zirvesi Sonuç Belgesi'nde, Türkiye ile siyasi ilişkilerin geliştirilmesine verilen önem teyit edilirken; insan hakları, Ege ve Kıbrıs sorunlarının ilişkilerde çözülmesi gereken sorunlar olduğu belirtilmiş; Ege konusunda AB Dönem Başkanlığı'na yapılan çağrıda, Avrupa Konseyi'nin 15 Temmuz 1996'da aldığı karar doğrultusunda Ege Denizi'nde uluslararası hukuk kurallarına uygun, herkes için kabul edilebilir bir çözüm bulunması istenmiş; Kıbrıs konusunda ise Türkiye'yi Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nin kararlarına uygun olarak bir çözüme katkıda bulunmaya davet etmiştir. Böylece Dublin Zirvesi'nde de Türkiye-AB ilişkileriyle Türk-Yunan anlaşmazlığı arasında bağlantı kurularak Yunanistan'ın tezine destek verilmiştir (Balcı, 1996).

### 2.7.3.6. Ortaklık Konseyi'nin 38'inci dönem toplantısı

Ortaklık Konseyi'nin 30 Ekim 1995'teki son toplantısından 18 ay sonra toplanan 38'inci dönem Ortaklık Konseyi toplantısı 29 Nisan 1997'de Lüksemburg'da yapılmıştır. Toplantıda, Gümrük Birliği'nin işleyişine yönelik teknik konularda önemli ölçüde mutabakat sağlanırken, Türkiye'nin AB'ye tam üye olma hakkı bir kez daha teyit edilmiştir (AKTT, 1997a).

Toplantıda Türkiye'yi temsil eden Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, AB'ye tam üyeliğin Türk dış politikasının öncelikli hedefi olduğunu; Türk halkının açık ve ısrarlı bir şekilde tam üyeliği istediğini; Türkiye'nin diğer aday ülkelerle eşit statüye kavuşturulmayı talep ettiğini; Türkiye'nin tam üyelik kriterlerini karşılayacak durumda olduğunu ifade etmiştir (İKV, 1997a).

AB'ye üye devletlerin ortak tutum metnini okuyan Hollanda Dışişleri Bakanı Hans van Mierlo ise, Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefinde önemli bir aşamayı oluşturduğunu; Türkiye'nin tam üyelik ehliyetinin bir kez daha teyit edildiğini ve tam üyelik adaylığının diğer aday ülkelerle aynı tarafsız standartlar ve kriterlerle değerlendirileceğini; Yunanistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin uluslararası hukuka uygun olarak iyileştirilmesini; insan haklarına saygı ile ilgili uluslararası standartlara uyulmasını; Türkiye'nin Güneydoğusu'ndaki sorununu insan haklarına ve hukuka saygı çerçevesinde çözmesini; ilişkileri olumsuz yönde etkileyen Kıbrıs sorununun BM'nin yürüttüğü çabalarla çözülmesini Türkiye'nin teşvik etmesini; Gümrük Birliği'nin ekonomik ve ticari boyutu aşan bir müktesebat olduğunu; mali işbirliği alanında 6 Mart 1995 tarihli deklarasyonda yer alan unsurlara uyulması hususunun teyit edildiğini ancak 19 Eylül 1996 tarihli Avrupa Parlamentosu kararının ise hatırlanması gerektiğini belirtmiştir (İKV, 1997a).

### 2.7.3.7. Amsterdam Zirvesi ve Amsterdam Anlaşması

Amsterdam'da 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde toplanan AB Zirvesi'nde, genişleme; ekonomik ve parasal birlik; istihdam, rekabet gücü ve büyüme; çevre; özgürlük, güvenlik ve adalet; AB'nin dış eylemi konuları ele alınmış, Amsterdam Anlaşması'na yönelik genel bir değerlendirme yapılmıştır (İKV, 1997b).

27 Haziran 1997'de Amsterdam'da gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına Türkiye de davet edilmiştir. Gelecek dönem tam üyelik görüşmelerine Türkiye'nin de davet edilmesinin doğal olduğunu belirten Türkiye Dışişleri Bakanı Tansu Çiller için bu davet AB'nin tutum değişikliğini göstermiştir. AB tarafından ise, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile GKRY'nin yanında Türkiye'nin de bu toplantıya davet edilmiş olmasının hiçbir şekilde Türkiye'yi "başvuran" ülke konumundan "aday" ülke konumuna geçirmedeği, Türkiye'nin toplantıya katılımının mevcut pozisyonuna herhangi bir fayda ve zarar getirmediği vurgulanmıştır (İKV, 1997c).

Amsterdam Anlaşması 2 Ekim 1997 tarihinde imzalanmış, 1958 Roma Anlaşması'ndan bu yana Avrupa bütünleşmesine yönelik iki önemli değişiklik getirmiştir (Gündüz, 1999; İKV, 1997):

1. AB'nin temel özgürlüklere, 4 Kasım 1950 tarihli Roma İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumayla İlgili Avrupa Konvansiyonu'nun garanti etmiş olduğu çerçevede ve üye devletlerin demokratik gelenekleriyle Topluluk hukuku geleneklerinden kaynaklanan şekilde riayet edeceği hükümleşmiş böylece insan haklarıyla ilgili bu konvansiyona riayet tam üyelik için yazılı koşul oluşturmuştur.
2. Üyelerin insan haklarına saygılı olmamaları başka bir deyişle söz konusu konvansiyona uymamaları veya zaman içerisinde bu ilkelere aykırı davranma eğilimini sıklıkla göstermeleri durumunda AB'nin alacağı önlemler de Amsterdam Anlaşması ile belirlenmiştir. Üye devletlerden üçte birinin ya da Komisyon'un teklifi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'nun oluru alındıktan sonra devlet ve hükümet başkanları düzeyinde toplanan Konsey'in oybirliği ile ilgili üye devleti gözlemlerini sunmaya davet edeceği ve ardından ilkelerin ihlal edildiğine dair karar alabileceği; böyle bir karar alındığında ise Konsey'in, o üye devletin Konsey'deki temsilcisinin oy kullanma hakkı da olmak üzere üyelik haklarının bir kısmını ya da tamamını vasıflı çoğunluk ile askıya alabileceği de bu anlaşma ile hükme bağlanmıştır.

Ayrıca Amsterdam Anlaşması'yla Kopenhag Kriterleri AB'ye tam üyelik için (adaylık için değil) önşart haline getirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 1998).

### 2.7.3.8. Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik Komisyon raporu: Reflection Paper

Apeldorn'da 24 Mart 1997 tarihinde yapılan gayri resmi toplantı esnasında AB Bakanlar Konseyi, 1 Ocak 1996'da işlemeye başlayan Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik bir rapor hazırlama görevini AB Komisyonu'na vermiş, Komisyon da Konsey'e sunmak üzere hazırladığı bu raporu 15 Temmuz 1997 tarihinde açıklamıştır (İKV, 1997d).

Türkiye'nin tam üyeliğe ehil bir ülke olduğu; tam üyelik adaylığının diğer ülkelerle eşit kriterler çerçevesinde ele alınacağı; ilişkilerin geliştirilmesinin demokratikleşme, insan haklarının korunması, uluslararası hukuk kurallarına uyulması, Yunanistan ile ilişkilerin iyileştirilmesi ve Kıbrıs'ta kalıcı bir çözüm bulunması şeklinde sıralanan konularda

Türkiye'nin kararlılığına bağlı olduğu bu raporda açıkça belirtilmiş ve Gümrük Birliği çerçevesinde taraflar arasında geliştirilebilecek işbirliği alanları sıralanmıştır (DTM, 1998; İKV, 1998a).

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlendirilip geliştirilmesine yönelik olarak hazırlanan öneri paketinde:

1. Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi ve etkinliği için teknik yardım sağlanması,
  2. Hizmetlerin serbest dolaşımının sağlanması,
  3. Telekomünikasyon ve bilgi toplumu alanlarında Türkiye'nin AB programlarına ve altyapı ağlarına dahil edilmesi,
  4. Tarım sektöründe daha kapsamlı bir serbest ticaret rejiminin aşamalı olarak kurulması ve bunun için gerekli teknik ve mali desteğin sağlanması,
  5. Türkiye'nin AB müktesabatını benimsediği alanlarda danışma mekanizmasının güçlendirilmesi,
  6. Adalet, içişleri ve insan hakları alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi,
  7. Makro-ekonomik diyalogun canlandırılması için teknik ve mali desteğin sağlanması,
  8. Sanayi ve yatırım alanlarında işbirliğinin gerçekleştirilmesi,
  9. Çevre, tüketicinin korunması ve insan sağlığı konularında işbirliğinin geliştirilmesi,
  10. Türkiye'nin bölgesel işbirliği politikalarının desteklenmesi,
  11. Türkiye'nin çeşitli alanlardaki AB programlarına katılımının sağlanması,
- konularına yer verilmiştir (DTM, 1998; İKV, 1998a).

### 2.7.3.9. Gündem 2000 bildirisi

AB'nin güçlenme ve genişleme perspektiflerini ortaya koyan, 16 Temmuz 1997'de AB Komisyonu tarafından yayınlanan Gündem 2000 adlı bildiri; genişleme, AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın reformu, yapısal fonlarda değişiklik ve AB'nin finansmanı olmak üzere dört ana başlıktan oluşmuştur (İKV, 1997e).

Gündem 2000 Bildirisi'nde, Kopenhag Kriterleri'nin uygulanmasının genişleme sürecinin en önemli konularından biri olduğu vurgulanmış; her bir üyelik başvurusu ile ilgili görüş bildirilmiş; Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine her türlü desteğin sağlanması ve bir Avrupa Konferansı'nın yapılması öngörülmüştür (www.eureptr.org.tr, 2000).

Bu bildiriye Türkiye, AB'nin genişleme gündemine dahil edilmemiş, tam üyeliğe aday ülkeler kapsamının dışında değerlendirilmiştir. Başvuran ülke statüsünde tutulan Türkiye için ayrılan özel bölümde, 1989'da yayınlanan Komisyon raporuna atıfta bulunularak Türkiye'nin tam üyelik ehliyeti vurgulanmış; ilişkilerin Gümrük Birliği çerçevesinde derinleştirileceği belirtilmiş; Türkiye'nin ekonomik ve siyasi durumunun Reflection Paper adlı raporda yayınlandığı açıklanmıştır (İKV, 1997d; İKV, 1998a).

Avrupa Parlamentosu, 24-25 Mart 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Berlin Zirvesi'nde üzerinde uzlaşılan Gündem 2000 Bildirisi'ni 6 Mayıs 1999'da kabul ettiği raporla onaylamıştır (İKV, 1999).

## 2.8. Lüksemburg Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler

### 2.8.1. Lüksemburg Zirvesi Sonuçları

Lüksemburg'da 12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında toplanan AB Zirvesi'nde genişleme süreci, ekonomik ve parasal birlik, AB Komisyonu'nun hazırladığı Gündem 2000 Bildirisi ele alınmış ve AB üyeleri ile aday ülkeler ve diğer Avrupa'lı ülkelerin her yıl bir araya gelmesini sağlayacak Avrupa Konferansı'nın kurulmasına karar verilmiştir (Karluk, 1998).

Barış, güvenlik, iyi komşuluk, diğer ülkelerin egemenliğine saygı, AB'nin temel kurallarına uyma, dış sınırların ve uluslararası hukuk kurallarının bütünlüğü ve ihlal edilmezliği konularını karşılıklı olarak taahhüt eden; toprak anlaşmazlıklarının barışçıl yollarla özellikle La Haye Uluslararası Adalet Divanı yargısıyla çözümlenmesini kabul eden; AB'ye katılmak için gereken kriterleri yerine getirme hakkına saygı gösteren; bölünmelerden ve geçmişin zorluklarından uzak bir Avrupa inşa edilmesi kararlılığını paylaşan ülkelerin Avrupa Konferansı'na davet edilmesi kararlaştırılmıştır (Karluk, 1998; www.eureptr.org.tr, 2000).

Lüksemburg Zirvesi'nde, genişleme sürecini başlatmak için gerekli kararlar alınmış; aday 11 ülkenin durumları değerlendirilmiş; katılma sürecinin 30 Mart 1998'de AB üyesi 15 devletin Dışişleri Bakanları ile Orta ve Doğu Avrupa'dan 10 aday ülkenin ve GKRY'nin Dışişleri Bakanları'nın katılacağı bir toplantıyla başlatılması kararlaştırılmış; bu ülkelerin AB'ye üye olmalarını ve uyumlarını hedefleyen "genişletilmiş katılım öncesi strateji" tespit edilmiş; Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve

GKRY ile katılma şartları ve katılma sonrası gündeme gelecek olan anlaşma düzenlemelerini başlatmak için ikili hükümetlerarası konferansların toplanmasına ve de diğer aday ülkeler olan Romanya, Slovakya, Bulgaristan, Letonya ve Litvanya için müzakerelere hazırlayacak sürecin başlatılmasına karar verilmiştir (DTM, 1998; www.eureptr.org.tr, 2000).

Bu zirve toplantısının sonucunda, katılma müzakerelerinin başlatılması için gerekli politik ve ekonomik koşullar sağlanamadığı için Türkiye aday ülkeler arasına alınmamış; Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyit edilmiş; Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı kriterler esasında değerlendirileceği belirtilmiş; Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin güçlenmesi için Türkiye'deki siyasi ve ekonomik reformların ve Yunanistan'la iyi ilişkilerin devamı ile Kıbrıs sorununa çözüm bulunması amacıyla yapılan BM gözetimindeki müzakereleri desteklemenin gerekliliği vurgulanmış; 12 Mart 1998'de Londra'da yapılması kararlaştırılan Avrupa Konferansı'na Türkiye davet edilmiştir (www.eureptr.org.tr, 2000; www.mfa.gov.tr, 2000).

Aday ülke olmadığından Türkiye için bir "katılım öncesi strateji" belirlenmemiş ve buna bağlı olarak aday ülkelerin yararlanacağı "katılım ortaklığı" kapsamındaki olanaklardan Türkiye'nin yararlandırılması söz konusu edilmemiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000d).

Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması için bir strateji belirlenmesi ve bu stratejide;

1. Ankara Anlaşması'nın sağladığı olanakların geliştirilmesi,
2. Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi,
3. Mali işbirliğine işlerlik kazandırılması,
4. Yasaların yakınlaştırılması ve AB mevzuatının Türkiye tarafından benimsenmesi,
5. Tam üyeliğe aday ülkelerin dahil olabileceği bazı programlara ve kurumlara Türkiye'nin de katılımının sağlanması,

konularına yer verilmesi kararlaştırılmıştır (İKV, 1998a; www.mfa.gov.tr, 2000).

Başbakan Mesut Yılmaz 14 Aralık 1997 tarihinde yaptığı açıklamada, AB'nin Türkiye'ye yönelik ayrımcı tutumunu kınadığını; Türkiye'nin 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvurusunu geri çekmeyi düşünmediğini dolayısıyla tam üyelik hedefinin korunduğunu; AB ile var olan ortaklık ilişkilerinin sürdürüleceğini ve 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği uygulamasının devam edeceğini ancak bu ilişkilerin geliştirilmesinin AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine bağlı olacağını; AB'nin

yaklaşımını değiştirmedikçe siyasi diyalogun söz konusu olamayacağını; 12 Mart 1998'de Londra'da yapılacak olan Avrupa Konferansı'na Türkiye'nin katılmayacağını belirtmiştir (Karluk, 1998; www.mfa.gov.tr, 2000).

### 2.8.2. Türkiye İçin Avrupa Stratejisi

Lüksemburg Zirvesi'nde kendisine verilen yönerge gereğince AB Komisyonu Türkiye ile ilişkilerin geliştirilmesine yönelik strateji belgesini 4 Mart 1998 tarihinde açıklamış ve bu raporun giriş bölümünde, ilgili stratejisinin uygulanması sonucu Türkiye'nin AB'nin genişleme sürecinde yer alacağını bildirmiştir (www.mfa.gov.tr, 2000). Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararlar çerçevesinde ve 15 Temmuz 1997 tarihli Reflection Paper esas alınarak hazırlanan bu strateji, taraflar arasında bugüne kadar yapılan Ortaklık Konseyi toplantılarında alınan kararlar dahil olmak üzere genel bir sentez niteliği taşımakta olup, şu konulara yer verilmiştir (DTM, 1998; AKTM, 1998):

1. Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi: Türkiye'nin Pan-Avrupa menşe kuralları sistemine dahil olması, Türkiye'nin Avrupa transit düzenlemelerine katılması için desteklenmesi, devlet ihalelerinin dışa açılması konusunda keşif mahiyetinde görüşmeler yapılması, mevzuatın yakınlaştırılması, daha yakın teknik danışmanın sağlanması, Ortak Ticaret Politikası ile uyumlulaşmanın gerçekleştirilmesi, tekstil ürünlerinin hariçte işlenmesi.
2. Tarım alanında mevzuatın yakınlaştırılmasının desteklenmesi.
3. Hizmetler alanında keşif mahiyetinde görüşmelerin başlatılması.
4. Telekomünikasyon ve bilgi toplumu: Türk telekomünikasyon mevzuatının yakınlaştırılması, Türkiye'yi bilgi toplumuna dahil etmeye yönelik bir strateji geliştirilmesinin desteklenmesi.
5. Makroekonomik diyalog kurulması.
6. İnsan hakları ve insani konular alanında işbirliği.
7. Endüstriyel işbirliğinin yoğunlaştırılması ve yatırımların teşvik edilmesi.
8. Bölgesel ve sınır ötesi işbirliğinin sağlanması.
9. Tüketici politikası ve tüketici sağlığının korunması alanında işbirliği yapılması.
10. Topluluk programlarına katılım için gerekli mekanizmaların kurulması.
11. Bilim ve teknolojik araştırma alanında işbirliğinin gerçekleştirilmesi.
12. Adalet ve içişleri alanında kurumsal işbirliği ve siyasi diyalogun kurulması.
13. Çevresel konular ile ulaştırma ve enerji alanlarında işbirliğinin sağlanması.

Bu raporda, Türkiye tarafından eleştiri konusu yapılan malî işbirliği alanındaki AB yükümlülükleri konusuna da değinilmiş, stratejide yer alan unsurların AB'nin Türkiye'ye vereceği mali yardımların işlerlik kazanması ile gerçekleştirilebileceğine dikkat çekilmiş, Konsey'den söz konusu yardımları kullanılabilir hale getirecek düzenlemeyi yapması istenmiştir (www.mfa.gov.tr, 2000).

### 2.8.3. Avrupa Konferansı

Uyuşturucu ticareti, trafik ve terörizm ile ilgili uluslararası organize suçlarla mücadele, çevrenin korunması, dış ve güvenlik politikalarında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması, ekonomi ve sosyal politika alanlarında rekabet gücünün güçlendirilmesi konularının ele alındığı 12 Mart 1998'de Londra'da toplanan Avrupa Konferansı'na Türkiye davetli olmasına rağmen katılmamıştır (İKV, 1998a).

Lüksemburg Zirvesi'nde isimleri belirlenen aday ülkeler ile AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarını biraraya getiren bu toplantıya Türkiye'nin katılmaması sonucu yapılan açıklamalarda; Türkiye'nin Avrupa'nın geleceğinin bir parçası olmasının istendiği ve bu konuda güven vermek için çok uğraşıldığı, Türkiye'nin isterse bu senenin ikinci yarısında dışişleri bakanları düzeyinde gerçekleşecek Avrupa Konferansı toplantısına katılabileceği, Türkiye ile diyalogu derinleştirmeye yönelik yöntemlerin aranacağı belirtilmiştir (İKV, 1998a). Ancak Türkiye 6 Ekim 1998 tarihinde Lüksemburg'ta dışişleri bakanları seviyesinde yapılan ikinci toplantıya da katılmamıştır (Karluk ve Tonus, 1999).

### 2.8.4. Cardiff Zirvesi

Büyüme, refah, istihdam ve sosyal katılımı teşvik edecek ekonomik reformun hızlandırılması; AB'nin daha şeffaf bir yapıyla vatandaşlara yaklaştırılması; organize suç ve uyuşturucu ile mücadele edilmesi; AB'nin gelecekteki yapısına ilişkin gelişmeler ve dış ilişkilerin geliştirilmesi konuları 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde toplanan Cardiff Zirvesi'nde ele alınmış, bu zirve sonucunda hazırlanan belgede Türkiye'ye genişleme bölümünde yer verilmiştir (İKV, 1998b).

Cardiff Zirvesi'nde; Konsey, Komisyon'dan aday Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin yanısıra Türkiye için de gerekçesi Ankara Anlaşması'nın 28'inci maddesi ve Lüksemburg Zirvesi Sonuç Belgesi'ne dayanan bir rapor hazırlanmasını istemiş, böylece Türkiye de bir

anlamda izleme prosedürüne dahil edilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000d).

Cardiff Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 68'inci maddesinde Türkiye ile ilgili şu ifadeye yer verilmiştir:

Avrupa Birliği Konseyi, Türkiye'yi üyeliğe hazırlamak için Avrupa Stratejisi'nin ileriye götürülmesi hakkında 4 Mart 1998 tarihli Komisyon tebliğini de memnuniyetle karşılar. Bir bütün olarak ele alındığında, bu stratejinin, ilişkilerimizin sağlam ve evrimsel bir temelde geliştirilmesi için gerekli platformu sunduğunu kabul eder. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyonu, bu stratejinin etkin biçimde uygulanması için gerekli olan tekliflerin sunulması dahil, bu stratejiyi daha da geliştirmeye davet eder. Strateji, Türkiye'nin kendi fikirlerini de dikkate alarak, zaman içinde zenginleştirilebilir. Avrupa Birliği Konseyi, ayrıca, Başkanlığı ve Komisyon'u ve ilgili Türk makamlarını, Türkiye'nin mevzuat ve uygulamasının müktesebat ile uyumlulaştırılması hedefini izlemeye devam eder ve Komisyon'dan, elde edilen ilerleme konusunda erken tarihli bir Ortaklık Konseyi toplantısına rapor vermesini talep eder. Avrupa Stratejisi için mali destek ihtiyacını hatırlatarak, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Stratejisi'nin uygulanmasını desteklemenin yolları ve yöntemleri üzerinde düşünmek ve bu amaçla uygun teklifler sunmak yolunda Komisyon'un niyetini kaydeder (AKTT, 1998a).

Bu zirvenin ardından Dışişleri Bakanlığı 17 Haziran 1998 tarihinde yaptığı açıklamada, belgede yer alan olumlu unsurların genişleme sürecinde Türkiye'nin konumunda nisbi nitelikli bir iyileştirme yaptığı ancak bunun Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'ye yapılan ayrımcılığı ortadan kaldıracak düzeyde olmadığı ve Türkiye'nin adaylığının ilave siyasi koşullara bağlanmasının kabul edilemeyeceği dolayısıyla 14 Aralık 1997 tarihli hükümet açıklamasında ortaya konulan parametrelerin halen geçerli olduğu vurgulanmıştır (www.mfa.gov.tr, 2000).

Türk Hükümeti, Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararları, Türkiye İçin Avrupa Stratejisi adlı raporu ve Cardiff Zirvesi sonuçlarını değerlendirerek Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik bir belge hazırlamış ve ilgili belgeyi 22 Temmuz 1998'de Komisyon'a sunmuştur (İKV, 1998c). Çeşitli alanlarda (enerji, tüketicinin korunması, çevre gibi) işbirliğini öngören, mevzuat uyumu konusunda yapılması gerekenleri belirten, AB'nin finanse ettiği programlara Türkiye'nin de katılması gerektiğini vurgulayan, Gümrük Birliği'nin işleyişi ile Türkiye'nin tarım sisteminin AB'nin Ortak Tarım Politikası'na uyumu konularında alınacak önlemleri açıklayan bu belgenin "giriş" bölümünde de:

1. Ankara Anlaşması'nın nihai hedefi olan tam üyeliğin ortaklık ilişkisinin bugünkü

haliyle güvence altında olmadığına ve asıl amacın Ortaklık Anlaşması'na işlerlik kazandırmak olması gerektiğine,

2. Lüksemburg Zirvesi'nde ortaya çıkan ayrımcılığın Cardiff Zirvesi'ndeki bazı olumlu gelişmelere rağmen bertaraf edilemediğine,

3. Ankara Anlaşması'nın 28'inci maddesini doldurabilecek yeni bir Ortaklık Konseyi kararına gereksinim duyulduğuna ve bu kararın kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını içermesi gerektiğine,

4. Ortaklık Konseyi'nin gerektiği sıklıkta toplanamadığına,

5. Türkiye İçin Avrupa Stratejisi'nin yeni Ortaklık Konseyi kararının hazırlanma aşamasında ele alınması gereken belgelerden biri olduğuna,

6. Yeni bir Ortaklık Konseyi kararı alınmasını gerektiren nedenlerden birinin de Avrupa Parlamentosu'nun olumsuz tutumu ve Yunanistan'ın vetosu nedeniyle işlerlik kazandırılmayan mali işbirliği olduğuna,

dikkat çekilmiştir (İKV, 1998c).

### 2.8.5. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine AB Komisyonu'nun 1998 Yılı Düzenli Raporu

Cardiff AB Konseyi'nin talebine yönelik olarak Komisyon'un Kopenhag Kriterleri'ni esas alarak hazırladığı 4 Kasım 1998 tarihli Türkiye ile ilişkileri entegrasyon bağlamında irdeleyen bu raporda:

1. Ortaklık Anlaşması çerçevesinde Türkiye-AB ilişkilerinin gelişimi,

2. AB Konseyi'nin atıfta bulunduğu politik koşullar (demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, azınlıkların korunması) bakımından Türkiye'nin durumu,

3. AB Konseyi'nin atıfta bulunduğu ekonomik koşullar (piyasa ekonomisi, AB içindeki rekabet baskısıyla başa çıkma yeteneği) bakımından Türkiye'nin durumu ve perspektifleri,

4. Türkiye'nin yükümlülüklerini yani, AB müktesebatını üstlenme yeteneği,

5. 4 Mart 1998 tarihli Komisyon tebliğinde ortaya konulan Türkiye için Avrupa Stratejisi'ne özel referans ile, katılım yolunda Türkiye'nin durumu ve perspektifleri,

değerlendirilmiştir (İKV, 1998d; www.eureptr.org.tr, 2000a).

Bu raporda, Türkiye'nin ekonomik ve uyum kriterleri (müktesebatı üstlenme yeteneği) açısından başarılı bir çizgisi bulunduğu ancak politik koşullar açısından eksiklikleri olduğu ileri sürülmüştür (Dışişleri Bakanlığı, 1998).

Politik açıdan yapılan değerlendirmede; kamu otoritelerinin işleyişinde bazı anormallikler olduğu, insan hakları ihlallerinin devam ettiği, azınlıklara muamele konusunda eksiklikler bulunduğu, ordunun sivil denetimin dışında olduğu, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kanalıyla ordunun politik yaşamda büyük rol oynadığı, Güneydoğu sorununa askeri olmayan sivil bir çözüm bulunması gerektiği, komşu ülkelerle olan anlaşmazlıkların uluslararası hukuka uygun barışçı yollarla çözümlenmesine Türkiye'nin katkıda bulunmasının gerekliliği vurgulanmıştır (www.eureptr.org.tr, 2000a).

#### 2.8.6. Viyana Zirvesi

Türkiye ile ilgili İlerleme Raporu'nun kabulünden itibaren AB ile ilişkiler büyük bir gelişim olmaksızın devam etmiş, Türkiye'nin askıya aldığı siyasi diyalog başlamamış, siyasi kitlenme dolayısıyla Ortaklık Konseyi Nisan 1997'den beri toplanamamış sadece Türkiye İçin Avrupa Stratejisi'nin uygulanması hakkında düzenli toplantılar yapılmıştır (www.eureptr.org.tr, 2000b).

Viyana'da 11-12 Aralık 1998'de toplanan AB Konseyi'nin hazırladığı sonuç belgesinde, Türkiye ile ilişkilere "genişleme" bölümünde yer verilmiş, Türkiye'ye ayrılan paragrafta şöyle denilmiştir (Cumhuriyet, 1998):

AB Konseyi, Birlik ve Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinin devamına verdiği önemin altını çizmektedir. Bu çerçevede, Lüksemburg ve Cardiff'te kabul edilen kararlara uygun olarak Avrupa stratejisinin izlenmesinin oynayacağı büyük rolün önemini idrak etmektedir.

#### 2.8.7. Köln Zirvesi

Almanya'nın Köln şehrinde 3-4 Haziran 1999'da toplanan AB Konseyi öncesinde Başbakan Bülent Ecevit 26 Mayıs 1999 tarihinde Almanya Başbakanı Gerhard Schröder'e bir mektup göndererek diğer aday ülkelerden istenen ne ise Türkiye'nin de bunları yapabileceğini belirtmiş, Türkiye'ye diğer adaylardan farklı bir uygulama yapılmamasını istemiş, tam üyelik perspektifi verilmesi durumunda Türkiye'nin reform sürecini hızlandıracağına söz vermiştir (Karluk ve Tosun, 1999).

AB Dönem Başkanı Gerhard Schröder bu mektuba verdiği cevapta Köln

Zirvesi'nde Türkiye ile ilgili olumlu sonuç almak için çaba harcayacağını belirtmiştir (Karluk ve Tosun, 1999). Böylece Almanya, Türkiye'ye diğer aday ülkelerle aynı muamelenin yapılmasını, Türkiye'nin tam üyeliğine gidecek yol haritasını çizmek için somut girişimlerde bulunulmasını, Türkiye'nin diğer aday ülke dışişleri bakanlarıyla yapılan toplantılara davet edilmesini önermiş ancak Köln Zirvesi Sonuç Belgesi Taslağı'nda yer alan Türkiye hakkındaki iki madde Yunanistan, İtalya ve İsveç'in vetoları nedeniyle sonuç belgesinde yer almamıştır (İKV, 1999a).

Türkiye'nin adından hiç bahsedilmeyen Köln Zirvesi Sonuç Belgesi'nde Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Estonya, Slovenya ve GKRY ile 1999'un ilk yarısında görüşmelerin ikinci aşamasına geçildiği, diğer aday ülkeler olan Bulgaristan, Romanya, Litvanya, Letonya ve Slovakya'nın kaydettikleri ilerlemenin Helsinki Zirvesi'nde ele alınacağı ve üyelik başvurusunu yenileyen Malta için Komisyon'un Malta'nın adaylığına ilişkin görüşünü güncelleştirerek Konsey'e sunduğu belirtilmiştir (İKV, 1999a).

#### **2.8.8. Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesine İlişkin AB Komisyonu'nun 1999 Yılı Düzenli Raporu**

Viyana'da toplanan AB Konseyi, AB Komisyonu'nu Helsinki Zirvesi için yeni ilerleme raporlarını sunmaya davet etmiş, bu bağlamda AB Komisyonu 13 Ekim 1999 tarihinde Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nu yayınlamıştır (www.eureptr.org.tr, 2000b; www.foreigntrade.gov.tr, 2000d).

Bu raporda da bir önceki raporda olduğu gibi Kopenhag Kriterleri çerçevesinde Türkiye değerlendirilmiş, daha önceki raporun incelediği konuların yanında ayrıca Madrid AB Konseyi'nin talep ettiği adli ve idari kapasite konusuna da yer verilmiş, 1998 yılı İlerleme Raporu'ndan bu yana kaydedilen ilerlemeler dikkate alınmış, ilk raporda belirtilen reformların gerçekleştirilmiş olup olmadığı ve yeni girişimler irdelenmiştir (www.eureptr.org.tr, 2000b).

Siyasi kriterler açısından yapılan değerlendirmede; demokratik sistemin temel özelliklerinin mevcut olduğu ancak Kopenhag politik kriterlerini karşılayamadığı, insan hakları ve azınlıkların korunması konularında ciddi eksiklikler bulunduğu, işkencenin sistematik olmamakla birlikte halen var olduğu, ifade özgürlüğünün yetkili makamlarca kısıtlandığı, Milli Güvenlik Kurulu'nun politik yaşamda büyük rol oynadığı, yargının

bağımsızlığı konusunda önemli adımlar atılsa da olağanüstü mahkemeler sisteminin devam ettiği, demokratikleşme yönünde kaydedilen cesaret verici gelişmelerin olumlu etkisinin Abdullah Öcalan'a verilen ölüm cezasının infazıyla yok edilmemesinin umulduğu belirtilmiştir (Özalp, 1999; www.eureptr.org.tr, 2000b).

Ekonomik kriterler bağlamında ise; Türkiye'nin piyasa ekonomisinin pek çok özelliğini taşıdığı, hukuki ve yapısal reformlar yoluyla AB içindeki rekabet baskılarıyla ve piyasa güçleriyle başa çıkabileceği, Türkiye'de ekonomik dengesizliklerin azaldığı, ekonomik alanda önceliğin reel faiz oranlarının, enflasyonun ve bütçe açıklarının indirilmesine verilmesi gerektiği, ayrıca özelleştirmeye devam edilmesi ve eğitime özen gösterilmesinin önemi bu raporda vurgulanan konular arasında yer almıştır (www.eureptr.org.tr, 2000b).

Üyelik yükümlülüklerini üstlenme yeteneği açısından yapılan değerlendirmede ise; Türkiye'nin uyum konusunda en fazla ilerlemeyi Gümrük Birliği kapsamındaki alanlarda, kısmen de Türkiye İçin Avrupa Stratejisi çerçevesinde sürdürdüğü, Avrupa standartlarına uyumda yüksek düzeye erişildiği, malların serbest dolaşımı ve sermaye hareketleri alanlarında mevcut durumun tatmin edici olduğu, Gümrük Kanunu ve Telif Hakları Kanunu'na ilişkin ilerleme kaydedilmesi gerektiği, tarım alanında korumacı uygulamalara devam edildiği hususlarına yer verilmiştir (www.foreigntrade.gov.tr, 2000d).

Türkiye, bu raporda tam üyeliğe resmen aday gösterilmiş, Komisyon Türkiye'nin tam üyeliğe hazırlanması için somut bir "katılma öncesi stratejisi" (1997 Lüksemburg Zirvesi'nde diğer adaylar için yapıldığı gibi) önermiştir (Dışişleri Bakanlığı, 1999a).

## 2.9. Helsinki Zirvesi ve Sonrasındaki Gelişmeler

### 2.9.1. Helsinki Kararlarını Hazırlayan Süreç

Lüksemburg Zirvesi'nden Helsinki Zirvesi'ne kadar geçen sürede yaşanan gelişmeler Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu gelişmeler:

1. Lüksemburg Zirvesi'nden sonra Türkiye'nin siyasi diyalogu askıya alması, AB'nin Türkiye üzerindeki ağırlığını özellikle de Kıbrıs konusunda kaybetmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin Avrupa'dan gelen seslere artık kulak vermemesi Avrupa'yı çok rahatsız etmiştir (Birand, 2000).

2. Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak görülmesinde, "Bana okutulan coğrafya

kitaplarında Türkiye'nin Avrupalı bir ülke olduğu öğretilmedi" diyen Almanya Başbakanı Helmut Kohl'un mensup olduğu Hıristiyan Demokratların seçimi kaybedip Sosyal Demokratların iktidara gelmesi de önemli bir etken olmuştur (Gür, 2000).

3. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Bosna-Hersek'te ardından Kosova'da yaşananlar Türkiye'nin stratejik önemini tekrar hatırlatmış ve Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslarda Türkiye olmadan ya da Türkiye'ye rağmen uygulanacak politikaların etkin olmayacağı anlaşılmıştır (Birand, 2000; Hatipoğlu, 1999).

4. Küreselleşmenin ekonomik, siyasi ve güvenlik boyutlarını gerçekleştirme yoluna giden Avrupa, şimdiye kadar dikkate almadığı bölgedeki çok kültürlülüğü de artık dikkate almaya başlayarak, küreselleşmenin son boyutu olan kültürel boyutu da hayata geçirmiştir. Bu bağlamda laik-demokrat bir Müslüman ülke olan Türkiye'yi tercih ederek, çok kültürlülükle yaşama bilincine erişmeye başlamıştır (Gür, 2000).

5. Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonucu Almanya ve diğer AB ülkelerinde meydana gelen olaylar ve gösteriler, Türkiye'nin iç sorunu olarak görülen terörün bu ülkelerin de iç düzenlerini tehdit edebileceğini ve sosyal istikrarsızlık yaratabileceğini göstermiştir (Hatipoğlu, 1999). Ayrıca Abdullah Öcalan'ın yakalanması, Türkiye'de yaşanan terör olaylarının sona erebileceği ihtimalini artırmış, reformların daha kolay gerçekleşeceği yönünde AB'de iyimser bir bakış açısı geliştirmiştir (Hatipoğlu, 1999).

6. Yunanistan'da Simitis-Papandreau ikilisi, Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi durumunda Kıbrıs, Ege, insan hakları gibi pek çok konuda Türkiye'nin daha kolay kontrol altında tutulabileceği böylece Yunanistan'ın çıkarlarına daha uygun çözümler bulunabileceği düşüncesinden hareketle Türkiye'ye yönelik uzlaş politikası izleme yoluna gitmişlerdir (Birand, 2000). Türkiye ve Yunanistan'da gerçekleşen depremler sonucu gerçekleşen yardımlaşmalar iki ülke halkının birbirlerine bakış açısını değiştirmiş (Hatipoğlu, 1999) ve yumuşama politikalarının uygulanmasına zemin hazırlamıştır.

7. Ekonomisi, dış politikası ve savunmasıyla Avrupa'ya bağlanmış bir Türkiye'nin Batı'nın uzun vadeli çıkarları için şart olduğunu, kendi başına bırakılmış bir

Türkiye'nin ise tehlikeli olacağını vurgulayan ABD'nin bu tutumu, AB'nin politikalarını değiştirmesinde rol oynamıştır (Birand, 2000).

8. Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve mali alanlarda yapısal reformları gerçekleştirme çabaları da AB tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Hatipoğlu, 1999).

Bütün bu gelişmelerin ardından Avrupa Parlamentosu 2 Aralık 1999'da Türkiye'nin AB'ye tam üyelik adaylığına hakkı olduğunu teyit etmiş, iki ayrı paragrafta Türkiye'yi aday ülke olarak nitelendirmiştir. Böylece Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının resmen tanınmasına yeşil ışık yakan Avrupa Parlamentosu Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ne uyumunun zaman alacağına dikkat çekerek, tam üyelik görüşmelerinin bu uyumdan önce başlatılmayacağını belirtmiştir (Ticaret, 1999).

### 2.9.2. Helsinki Zirvesi Sonuçları

AB Konseyi, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yaptığı toplantısında Binyıl Bildirgesi'ni kabul etmiş, genişleme sürecinde yeni bir aşamaya işaret eden kararlar almıştır (www.eureptr.org.tr, 2000c). Helsinki Zirvesi'nde alınan kararlar sonucu genişleme sürecinin ilk halkasında yer alan Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve GKRY ile başlatılan tam üyelik görüşmelerinin sonuca doğru götürülmesine, ikinci halkada yer alan Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Malta, Letonya ve Litvanya ile ise tam üyelik müzakerelerinin açılmasına onay verilmiştir (Yumrukaya, 1999). Ayrıca AB'nin 2002 yılının sonundan itibaren yeni üyeleri alma hedefinde olduğu teyit edilmiş, adayların üyeliklerinin herbirinin kendi performansına bağlı olduğu yani hızlı ilerleme kaydedenin diğerlerini beklemeksizin tam üye olabileceği belirtilmiştir (Demirtaş, 1999).

Helsinki Zirvesi'nde, AB Komisyonu'nun hazırladığı 13 Ekim 1999 tarihli İkinci İlerleme Raporu'nda yer alan öneriler dikkate alınarak Türkiye'ye resmi olarak adaylık statüsü tanınmış dolayısıyla Türkiye-AB ilişkilerinin tam üyelik hedefine odaklanmasına olanak sağlanmıştır (www.foreigntrade.gov.tr, 2000d).

(Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesi'nin "genişleme" bölümünde Türkiye ile ilgili şu kararlar yer almıştır (www.eureptr.org.tr, 2000c):

**Madde 4:** Avrupa Birliği Konseyi, şimdi 13 aday devleti tek bir çerçeve içinde kapsayan katılım sürecinin içerici mahiyetini tekrar teyit eder. Aday devletler, üyelik sürecine eşit bir temelde katılmaktadırlar. Avrupa Birliği'nin Antlaşmalar'da ifade edilen değerlerini ve amaçlarını paylaşmalıdırlar. Bu bakımdan, Avrupa Birliği Konseyi, anlaşmazlıkların BM Anayasası'na uygun

olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı makul bir süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürmelidirler. Avrupa Birliği Konseyi, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar UAD yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği Konseyi hatırlatır ki Kopenhag'da belirlenmiş olan politik kriterlere uyum, üyelik müzakereleri açılmasının bir ön şartıdır ve tüm Kopenhag kriterlerine uyum AB'ye üye olarak katılmanın temelidir.

**Madde 9:** (a) Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve BM Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder. (b) Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılamamış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.

**Madde 12:** Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'un ilerleme raporunda işaret edildiği gibi Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Diğer aday Devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanılarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Bu çerçevede, insan hakları konusu ve 4 ve 9(a) sayılı paragraflarda belirtilen konular başta olmak üzere, üyeliğin siyasi kriterlerini karşılama yönünde ilerleme kaydedilmesi üzerinde durularak, daha fazla siyasi diyalog söz konusu olacaktır. Türkiye, Topluluk programlarına ve ajanslarına ve katılım süreci bağlamında aday devletler ile Birlik arasındaki toplantılara katılma imkanına da sahip olacaktır. Müktesebatın benimsenmesi için ulusal bir program ile birlikte, siyasi ve ekonomik kriterler ve bir üye devletin yükümlülükleri ışığında üyelik hazırlıklarının yoğunlaşması gereken öncelikleri içeren bir katılım ortaklığı önceki Konsey sonuçları temelinde oluşturulacaktır. Uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır. Türkiye'nin mevzuatının ve uygulamasının müktesebat ile uyumluluğunu yoğunlaştırmak üzere, Komisyon, müktesebatın analitik tarzda incelenmesine yönelik bir süreç hazırlamaya davet edilir. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyon'dan, tüm katılım öncesi tüm AB mali

yardımlarının koordinasyonu için tek bir çerçeve sunmasını talep eder.

Yukarıdaki maddelerden de anlaşılacağı üzere Helsinki Zirvesi'nde diğer adaylarla beraber Türkiye'nin de aynı temelde aday olarak tescil ve ilan edilmesinin ardından üç tür çalışmanın yapılması öngörülmüştür. Bunlar (Dışişleri Bakanlığı, 2000; www.foreigntrade.gov.tr, 2000d; Hatipoğlu, 1999):

1. Katılım Ortaklığı: Her aday ülke için ayrı ayrı hazırlanan, o ülkenin tam üyeliğe hazırlık hedeflerini ve bu hedeflere ne zaman ulaşılacağını belirleyen, bunun için AB'nin sağlayacağı mali desteğe yer veren temel strateji belgesidir. Katılım Öncesi Strateji'nin en önemli aracı olan Katılım Ortaklığı, bir taraftan üyeliğe hazırlanan aday ülkelerin kısa ve orta vadede aşama kaydetmeleri için gereken alanları ortaya koyarken, diğer taraftan bu strateji kapsamında söz konusu çalışmalar için verilecek mali desteğin çerçevesini belirlemektedir. Bu belge ilgili aday ülke ile yapılan görüşmeler sonucunda AB Komisyonu tarafından hazırlanmakta, AB Konseyi tarafından onaylanmaktadır.
2. Ulusal Program: Katılım Ortaklığı dikkate alınarak hazırlanan ve onu tamamlayan Ulusal Program, aday ülkenin Kopenhag Kriterleri ve topluluk müktesebatını hangi sürede ve ne ölçüde yerine getirebileceğini açıklayan bir tür taahhütname niteliğindedir.
3. Tarama Süreci: Katılma müzakerelerinde ortaya çıkabilecek sorunların önceden tespitine yönelik bir çalışmadır. Topluluk müktesebatının 31 alanının (Malların Serbest Dolaşımı, Kişilerin Serbest Dolaşımı, Hizmet Sağlama Özgürlüğü, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Şirketler Hukuku, Rekabet Hukuku, Tarım, Balıkçılık, Ulaştırma Politikası, Vergi, Ekonomik ve Parasal Birlik, İstatistik, Sosyal Politika ve İstihdam, Enerji, Sanayi Politikası, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler), Bilim ve Araştırma, Eğitim ve Öğretim, Telekomünikasyon ve Bilgi Teknolojileri, Kültür ve Görsel-İşitsel Politikası, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Çevre, Tüketicilerin ve Sağlıkın Korunması, Adalet ve İçişlerinde İşbirliği, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, Mali Kontrol, Mali ve Bütçe İle İlgili Konular, Kurumlar, diğer) ayrıntılı olarak sunulacağı bu süreçte Türkiye için saptanan öncelikler itibarıyla uygulamaların hangi çerçevede gerçekleşeceğinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Helsinki Zirvesi sonuçlarında Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)

başlığı altında alınan karar Türkiye'yi rahatsız etmiştir. AGSK, AB'nin NATO altyapısını kullanılarak karar verme sürecine sadece AB üyesi ülkelerin katıldığı bağımsız bir savunma kimliği ve bu bağlamda Avrupa'daki krizlere müdahale edebilecek silahlı güç oluşturulmasını içermektedir (Kut, 2000). Türkiye'nin karar verme sürecinin dışında bırakılarak sadece istişare ve danışma sürecine dahil edilmek istenmesi sonucu Türkiye kendisini dışlayan bu tür bir sürece NATO içinde onay vermeyeceğini her fırsatta vurgulamıştır (Yumrukaya, 1999).

### 2.9.3. Ortaklık Konseyi 39'uncu Dönem Toplantısı

Ortaklık Konseyi, 3 yıl aradan sonra 11 Nisan 2000 tarihinde Lüksemburg'da toplanmış böylece siyasi diyalog tekrar başlamıştır (Özalp, 2000).

Bu toplantıda Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'ne bağlı olarak çalışması öngörülen ve tarama sürecini gerçekleştirecek olan 8 alt komite (Tarım ve Balıkçılık; İç Pazar; Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri; Ekonomik ve Parasal Konular; Buluşlar; Ulaştırma, Çevre, Enerji ve Trans Avrupa Ağı; Bölgesel Kalkınma, İstihdam, Sosyal Politika; Gümrükler; Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Kara Para Aklama) kurulması yönünde karar alınmıştır (www.foreigntrade.gov.tr, 2000d; www.mfa.gov.tr, 2000a).

### 2.9.4. Feira Zirvesi

Portekiz'in Feira kentinde 19-20 Haziran 2000 tarihlerinde toplanan AB Konseyi AGSK konusunda temel çerçeveyi belirlemiştir. AGSK'nin karar mekanizmalarını sadece AB üyelerine açık tutan; Türkiye'nin de yer aldığı AB üyesi olmayan 6 NATO ülkesi için ise ilki 3 Temmuz 2000'de olmak üzere yılda iki kez danışma toplantıları yapılmasını öngören kararların alındığı toplantının sonuçlarına Türkiye tepki göstermiştir (Cumhuriyet, 2000; Özalp, 2000a).

AB dönem başkanı Portekiz Dışişleri Bakanı Jaime Gama ise Türkiye'ye gönderdiği mektupta; Türkiye'nin Avrupa'nın güvenliği ve istikrarı içinde oynadığı rolü belirterek, AGSK'nin Türkiye aleyhinde bir oluşum olmadığı konusunda güvence vermiş, AB'nin 2003 yılına kadar kurmak istediği orduya Türkiye'nin bir tabur ile katılma talebinin memnuniyetle karşılandığını bildirmiştir (Cumhuriyet, 2000a).

### 3. İLETİŞİM VE KİTLE İLETİŞİMİ

#### 3.1. İletişim Kavramı, Süreci ve Öğeleri

İnsanlar, bireysel varlıklarını ve toplumsal ilişkilerini iletişim yoluyla sürdürmüşler; iletişim, insanların varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanların varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere bağlı olarak değişimlere uğrayan insana özgü bir olgu olmuştur (Oskay, 1997 ; Tüfekçioğlu 1997).

İletişim, gündelik yaşamda insanlara nesnelere ve insanları tanımlayan, işbölümü içinde değişik toplumsal roller yüklenmiş insanlara bu rol dağılımından oluşan toplumun o tarih dönemindeki yaşam biçimini öğreten, onaylatan ve yeniden üretimi için gereken değerlendirme tarzlarını aşıl原因, toplumsal sistemin sürmesini ve kendini yeniden üretmesini sağlayan bir işlev üstlenmiştir (Oskay, 1997).

İletişim olmaksızın insan ne kendisiyle ne de dış çevresiyle ilişki kuramaz, nerede insan faaliyeti varsa, orada iletişim vardır yani iletişim insan yaşamının ve ilişkisinin temel koşulu olmuştur (Erdoğan, 1997).

Yaşama insanın doğuşuyla giren iletişim olgusunun kavramlaştırılması 20'nci yüzyılın sonlarına kadar gecikmiştir oysa gerek bilim alanında, gerek toplumsal yaşamın tüm katmanlarında sık sık kullanılan "iletişim" sözcüğünün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğinin üzerinde durulması, böyle bir kavram üzerine kurulacak düşünce yapılarının daha sağlıklı olmasında önem taşımıştır (Aşkun, 1989).

##### 3.1.1. İletişim Kavramı

Kullanımı giderek yaygınlaşan "iletişim" kavramı yerine, yakın zamanlara kadar "haberleşme" ve "communication" kelimesinin Fransızca söylenişi olan "komünikasyon" kavramları kullanılmıştır. Ancak, haberleşmeyi de içeren daha geniş kapsamlı ileti alışverişini yansıtan, toplumsal nitelikli bir etkileşimi ve paylaşımı ifade eden iletişim kavramı artık daha çok kullanılır hale gelmiştir (Zillioğlu ve Yüksel, 1994).

Çok değişik anlamlarda kullanılan iletişim kavramı Türk Dil Kurumu'na ait Türkçe Sözlük'te (1992) şu şekilde tanımlanmıştır:

1. Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.
2. Telefon, telgraf, televizyon, radyo gibi araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.

İletişim, Latince kökenli “communication” kelimesinin karşılığı olup, birbirlerine ortamlardaki nesnelere, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesnelere, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirişimleri olarak tanımlanmıştır (Oskay, 1997).

Kaya (1985), iletişimi en kısa haliyle “ileti alışverişi” olarak tanımlarken; “haber, bilginin ya da en genel anlamıyla kültürün insan topluluklarına dağıtım olgusu” olarak da iletişimi açıklamıştır.

Erdoğan (1997) iletişimi “eşitlikte diyalogdur; egemenlikte baskı ve mücadeledir; bir anlamın iletimi, bir alışveriş, bir ilişki ve ilişkide faaliyet” şeklinde tanımlamıştır.

Demiray (1994) iletişime “bireyler, gruplar ya da toplumlar arasında söz, mimik, jest, yazı, görüntü vb. yollarla bilgi, düşünce, duygu ve inanç alışverişini sağlayan etkileşim süreci” olarak bir tanımlama getirmiştir.

Barnlund, iletişimi “anlam arama çabası” olarak görmüş ve “insanın başlattığı kendisini çevresinde yönlendirecek ve değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde uyarıları ayırtmaya ve örgütmeye çalıştığı yaratıcı bir edim” olarak nitelendirmiştir (Mutlu, 1995).

Trenholm ve Jensen ise iletişim için, “insanların kolektif olarak toplumsal gerçekliği yaratıp düzenledikleri süreç” tanımını getirmişlerdir (Mutlu, 1995).

Değişik alanlarda kullanılan, birbirinden çok farklı anlamlar yüklenen iletişim kavramına yönelik bir araştırma yapan F.E.X. Dance sözcüğe ait 4560 kullanım alanı tespit etmiş, daha sonra aşağıda sunulan şu anlamları belirlemiştir (Zıllıoğlu, 1993):

1. Düşüncenin sözel olarak (konuşma ile) karşılıklı değiş tokuşu;
2. İki kişinin birbirini anlaması, insanın karşısındakine kendisini anlatabilmesi;
3. Organizma düzeyinde bile olsa ortak davranışa olanak veren etkileşim;
4. Bireyde benlikle ilgili olarak belirsizliğin azaltılması;
5. Duyguların, düşüncelerin, bilgi ve becerilerin aktarılma süreci;
6. Bir kişi ya da bir şeyin başka bir kişiye/bir şeye içinden aktarımla, değiş-tokuşla dönüşme,

- değişme süreci;
7. Yaşayan bir evrenin parçalarının ilintilenmesi, bağlantılarının kurulması süreci;
  8. Bir kişinin tekelinde olanın başkalarıyla paylaşılması, başkalarına da aktarılması süreci;
  9. Askeri dilde iletinin (komutun) gönderilmesi ile ilgili araç, usul ve teknikler;
  10. İletiyi alanın belleğinin, iletiyi gönderenin beklentisine uygun yanıt verecek biçimde uyarılması;
  11. Organizmanın ortamdaki uyarıya verdiği farkedilir yanıt, ortamdaki değişime uyarlanma yanıtı; bu yanıtla diğerini etkileme;
  12. Kaynaktan çıktıktan sonra iletiyi alan için bir uyarı olan davranış;
  13. Kaynağın karşı tarafı etkilemeyi amaçlayan davranışı;
  14. Belli bir konumdan, yapıdan bir diğerine geçiş süreci;
  15. Güç (iktidar) kaynağı olarak kullanılan mekanizma.

### 3.1.2. İletişim Süreci ve Öğeleri

Toplumbilim sözlüğünde süreç, “bir olayın düzenli olarak ve birbirini izleyen değişimlerle gelişmesi, başka bir olaya dönüşmesi” olarak tanımlanmış, yine bu kavram için “zaman içinde sürekli değişen bir olgu” ya da “süregelen herhangi bir durum” tanımlamaları da getirilmiştir (Gürgen, 1997). Bu tanımlardan hareketle herhangi bir şeyin ya da olgunun süreç olduğu söylendiğinde, o şeyin ya da olgunun tek bir başı veya tek bir sonu olmayan, hareketli, etkin, değişim içinde olduğu; süreç içinde bulunan öğelerin birbirleriyle devamlı ilişki içinde bulunarak, her bir ögenin diğer öğeleri sürekli olarak etkilediği anlatılmak istenmiştir (Yüksel, 1987).

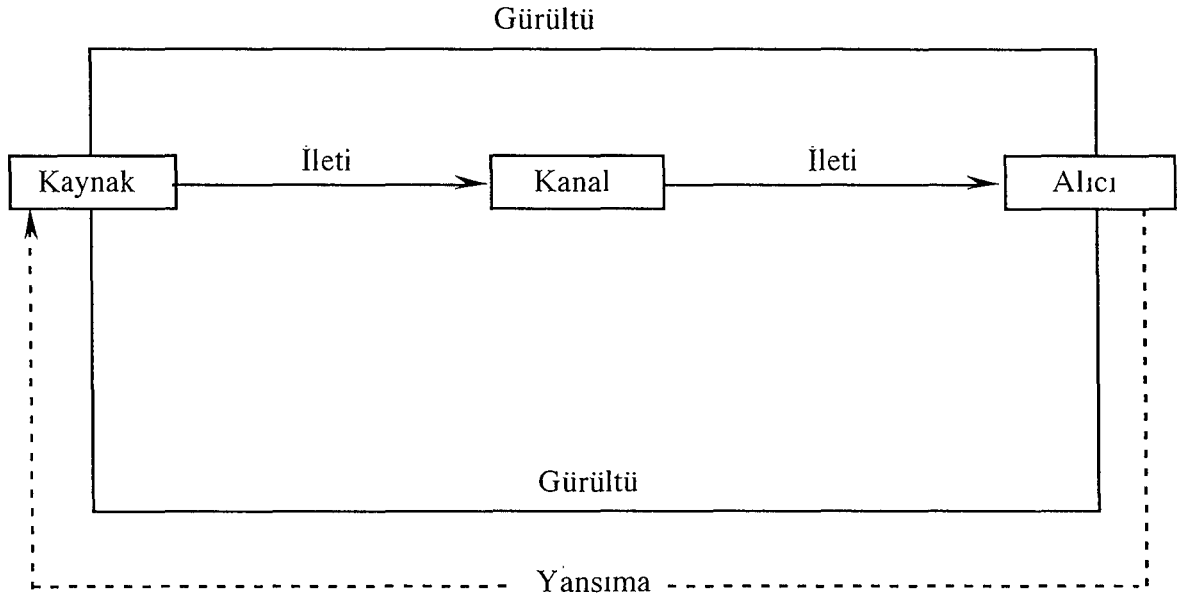
İşte iletişim de, belli bir başlangıcı ve sonu olmayan, dinamik ve çeşitli unsurlarla etkileşim içinde olan karmaşık bir dizi süreçlerin bileşkesi olarak karşımıza çıkmıştır (Gürgen, 1997). İletişim sürecinin bir anına bakıldığında:

1. Herhangi bir gereksinme nedeniyle,
2. Belli bir zamanda,
3. Belli güç ilişkileri içinde,
4. Belli gelişmelerin belli özelliklerini gösteren bir yerde,
5. Herhangi bir iletiyi,
6. Gerekli iletişim araçlarını kullanarak,
7. Belli bir amaçla başlatılan (veya sürdürülen) ve
8. İletiyi belli iletişim araçlarıyla alanı içeren;

9. O an veya ileride belli sonuçları beklenen,

10. Tepki olasılıklarını (ve bu olasılıkların özelliklerini ve bu özelliklere göre potansiyel veya o an yapılan geri-iletişimi),

görmek mümkün olmuş ve böylece belli ortam ve koşullar altında oluşan ve süren iletişim sürecinin oldukça genel ve anlık kesiti ortaya konmuştur (Erdoğan, 1997).



Şekil 1. İletişim Süreci (Gürgen, 1997)

İletişim sürecinin öğeleri Şekil 1’de de görüldüğü üzere kaynak, ileti, kanal, alıcı, yansıma ve gürültüden oluşmuştur.

### 3.1.2.1. Kaynak

Kaynak, algılama, seçme, düşünme, yorumlama süreçlerinde ürettiği anlamlı iletileri simgeler aracılığı ile göndererek iletişim sürecini başlatan kişi ya da kişiler ya da örgüt olarak tanımlanmıştır (Gürgen, 1997 ; Zıllıoğlu, 1993).

Demiray (1994), kaynağı “iletiyi gönderen, uyaran, çizen, yazan, beden ve yüz anlatımında bulunan, yayımlayan birey, kurum ya da kuruluş” olarak tanımlamış ve televizyon istasyonunu, gazeteyi, muhabiri, editörü, yayınevini, filmi kaynağa örnek olarak göstermiştir.

Kaynak, iletmek istediği duygu, düşünce, bilgi vb. ni alıcının algılayıp, anlayacağı simgeleri kullanarak kodlar (Gürgen, 1997). Bir bilginin, düşüncenin, duygunun ya da kanının iletme için uygun hazır bir ileti haline dönüştürülmesi işlemine “kodlama” adı verilmiştir (Aşkun, 1995). Kaynağın iletişim becerisi, tutumları, deneyim ve bilgisi, kültürel ve toplumsal çevresi kodlama aşamasında rol oynayan etkenler arasında yer almıştır (Yüksel, 1987).

Hovland ve Weiss, kaynağın sahip olması gereken temel özelliğın “inanırlık” olduğunu vurgulamışlar; inanırlığın ise, saygınlık ve güvenilirlik faktörlerine bağlı olduğunu belirtmişlerdir (Rigel, 1995). İnanırlığın olmadığı durumlarda alıcının algılanmasının iletme için kapana kısıldığını belirten Rigel (1995), böyle durumlarda iletişim sürecinin başlamadan biteceğini savunmuştur.

### 3.1.2.2. İleti

Zıllıoğlu (1993), iletiyi “bir şeyi aktarmayı, iletmeyi isteyen kaynağın ürettiği sözel/görsel/görsel-işitsel fizik bir ürün” olarak tanımlamıştır. Yüksel (1987), iletinin tanımını “kaynaktan alıcıya gönderilen bir uyarı, bir düşünce, duygu, kanı ya da bilginin kaynak tarafından kodlanmış hali” şeklinde yapmıştır. Gökçe (1993), ileti yerine mesaj kavramını kullanmış olup “kişilerin karşılıklı paylaştıkları anlamlar veya içerikler” tanımını getirmiştir. Demiray (1994) ise iletiyi,

kaynak tarafından, iletişim sürecinin içinde yer aldığı toplumsal ortamca bilinen sembol ya da simgelerle kodlanmış, aktarılacak, paylaşılacak istenen bilgi, duygu ve düşünce ile yüklü ve alıcıya çeşitli iletişim ortam ve kanalı ile ulaşılan şey ya da öge

olarak açıklamıştır.

Gürgen (1997), “içerik” ve “yapı” olmak üzere iletinin iki önemli ögeden oluştuğunu ve içeriğın anlamla, yapının ise simgeler ve kodlarla ilgili olduğunu dolayısıyla anlamların paylaşımı olarak da tanımlanan iletişimin sağlıklı olabilmesi için iletinin anlamlı ve anlaşılır olması gerektiğini aksi halde iletinin bir gürültüye dönüşeceğini belirtmiştir. O halde iletişim sürecinin başarılı olabilmesi için iletinin taşınması gerekli bazı özellikler sözkonusudur ve bunlar Schramm (1992) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

1. İleti, alıcının dikkatini çekecek şekilde kurgulanmalı ve sunulup, dağıtılmalıdır.
2. İleti, “anlamı bozmadan aktarılacak şekilde” hem kaynağın, hem de alıcının sahip oldukları ortak referans çerçevesi içindeki işaretlerle verilmelidir.
3. İleti, alıcıda kişilik gereksinimleri uyandırmalı ve bu gereksinimlerin giderilmesi

için yol gösterici olmalıdır.

4. İleti bu gereksinimlerin giderilmesinde öyle bir yol önermelidir ki, bu yol, kişi kendisinden istenileni yapmak için harekete geçerken kendisini hangi grubun içinde bulacaksa o gruptaki durumuna uygun olmalıdır.

### 3.1.2.3. Kanal

Rigel (1995), kanalı “kaynak ve alıcı arasında yer alan ve simge veya sembollere dönüşmüş iletinin gitmesine olanak sağlayan yol, geçit” olarak tanımlamıştır. Demiray (1994) ise, kanal yerine oluk kavramını kullanmış ve “bilgi, duygu ile düşüncelerin, kaynak ve alıcı tarafından paylaşımının gerçekleşme sürecinde, iletilerin üzerine yüklendiği araçlar” şeklinde oluşu tanımlamıştır. Zıllıoğlu (1993), kanalın tanımını “ışık dalgaları, radyo dalgaları, ses dalgaları, telefon kabloları, sinir sistemi gibi iletiyi taşıyan, duyu organlarını uyarabilen ve belli fiziksel özellikleri olan fizik araçlar” şeklinde yapmıştır. Gökçe (1993) ise, kanal yerine medya kavramını kullanmış ve bunu “mesajı taşımaya sağlayan bir araç” olarak nitelendirmiştir.

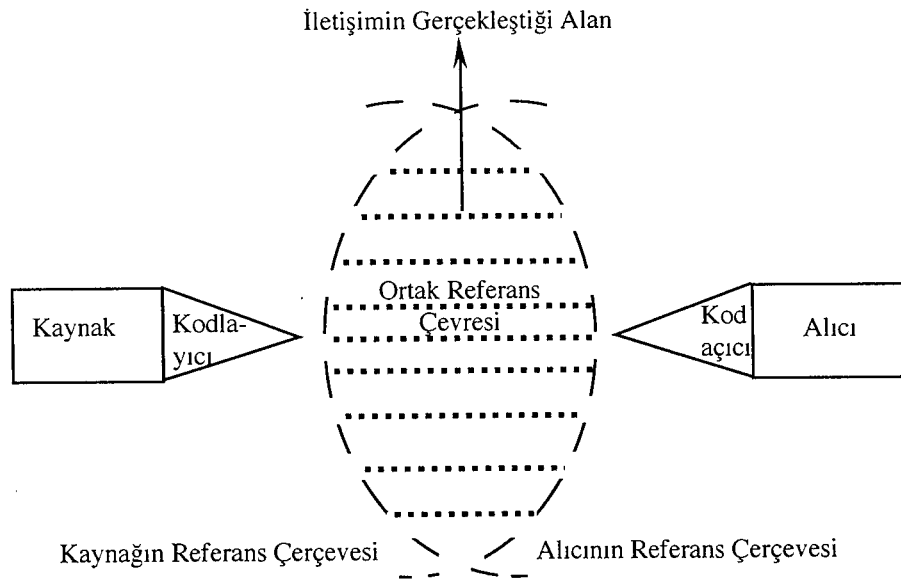
Demiray (1994), bilgi, duygu ve düşüncelerin aktarımında dilin bir kod olduğunu belirtmiş, bu kodun aktarımında kullanılan ve sesi oluşturan hava titreşimlerini de kanala örnek göstermiştir. Gürgen (1997), uyardıkları duyu organlarını baz alarak işitme, görme, dokunma, koklama, tad alma ile ilgili kanallar şeklinde bir sınıflama yapmıştır ve iletişim sürecinde aynı anda anılan bu kanallardan ne kadar çok kullanılırsa, iletişimin o denli etkili olacağını belirtmiştir.

Fiske (1982), iletişim araçlarını “iletileri kanal boyunca aktarılabilir işaretlere dönüştüren fizik ya da teknik araçlar” olarak tanımlamıştır. Tamer (1986) ise iletişim aracının tanımını “... içinde kanallar bulunduran ve kanallar yoluyla iletiyi alan, gönderen, yayan, belirli yapısal özelliklere sahip ortam ve nesnelere” şeklinde yapmıştır. İletişimde seçilen kanallar araçların seçiminde etkili olduğu gibi, kanallar ve araçların özellikleri de kullanılan kodların, iletişim sistemlerinin seçimini belirlemiştir ancak bu ayırmalara karşın çoğu kez araç ile kanal aynı şeymiş gibi görülmüş ve birbirlerinin yerine kullanılmıştır (Zıllıoğlu, 1993).

### 3.1.2.4. Alıcı

Demiray'a (1994) göre alıcı, "kaynağın gönderdiği iletiyi ve bu iletinin içerdiği kodları çözümleyerek, kaynağın söylemek istediğine şu ya da bu şekilde tepkide bulunan ve sürecin bir sonraki aşamasında kaynak durumu olmaya aday olan birey, grup, kurum ya da kuruluşlardır." Severin ve Tankard (1994), alıcı kavramı yerine hedef kavramını kullanmışlar ve hedefi "iletinin gönderildiği kişi ya da şey" olarak tanımlamışlar, örnek olarak da kitle iletişiminde hedefin okuyucu, dinleyici ya da izleyicilerden biri olduğunu göstermişlerdir. Usluata (1993) da hedef kavramını tercih etmiş, iletişimin ulaştığı yerin hedef olduğunu belirterek, hedefi "iletiden, kaynaktan bağımsız olarak kendi anlamını çıkaracak kişi ya da kitle" olarak tanımlamıştır.

Alıcıya ulaşan ve alınan bir uyarının, başka bir deyişle iletinin yorumlanarak anlamlı hale getirilmesine "kodaçma" adı verilmiştir (Aşkun, 1995). İletişimin başarısında kaynak tarafından kodlanan iletinin kodaçımının yapılması önem taşımakta olup; bu durumun da ölçütü, kaynak ile alıcının deneyim ve yaşantılarının kesişmesi olarak kabul edilmiştir (Yüksel, 1987).



Şekil 2. Ortak Referans Çerçevesi (Schramm, 1992 ; Yüksel, 1987 ; Atabek ve Dağtaş, 1998)

Şekil 2'de görülen kaynak ve alıcının referans çerçevelerinin kesişimi sonucu oluşan "ortak referans çerçevesi", kaynak ile alıcının ortaklaşa sahip oldukları deneyim ve yaşantı alanlarını göstermekte olup; ortak referans çerçevesinin alanı ne kadar geniş olursa,

iletişimin başarıya ulaşması olasılığının doğru orantılı olarak artacağı kabul edilmiştir (Gürgen, 1997 ; Yüksel, 1987). O halde kaynak ve alıcının sahip olduğu;

1. Bilgi, düşünce ve deneyimleri,
2. Tutum, inanç ve değerleri,
3. Gereksinim, istek ve hedefleri,
4. İlgileri,
5. Topluluk içindeki rolleri ve konumları,
6. İletişim kurma ve dil yetenekleri,
7. Öteki öğeleri algılayışları,

iletişim sürecini, verilerin kodlanıp, açılanmasını etkileyen faktörler olmuştur (Usluata, 1993).

### 3.1.2.5. Yansıma

Yansıma için “geribildirim”, “feed-back”, “besleyici yankı”, “geri besleme” gibi çok çeşitli kavramlar kullanılmıştır. Bu kavramı Aşkun (1995), “kaynağın alıcıdan aldığı tepkiler” olarak tanımlarken; Gürgen (1997), “alıcının, kaynağın mesajına verdiği yanıt” olarak nitelendirmiştir.

Rigel (1995), iletinin alıcı üzerindeki etkisinin yansıma ile ortaya çıkacağını; yansımanın iletişim sürecinin denetim mekanizması olduğunu; kaynağın başlattığı iletişim süreci hakkında ancak yansıma sonucu bilgi sahibi olabileceğini ve böylece iletişim sürecinde gerekli ayarlamaları yapma ve varsa yanlışları düzeltme yoluna gidebileceğini belirtmiştir.

Gürgen (1997), kaynağın alıcıda yeni bir tutum geliştirmek, alıcıda varolan herhangi bir tutumu pekiştirmek ya da şiddetini artırmak, alıcının varolan tutumunu değiştirmek amacıyla iletişim kurduğunu; alıcının ise iletiyi benimseme, iletiye karşı tepkide bulunma ya da eski konumunu koruma şeklinde tepkisini gösterdiğini; ve üç durumda da alıcının değişime uğradığını; böylece oluşan yansıma süreci ile kaynak ile alıcının yer değiştirerek, alıcının kaynak, kaynağın ise alıcı konumuna geçtiğini dile getirmiştir.

Yüksel (1987), yansımayı, alıcıdan kaynağa ulaşma süreci açısından “gecikmesiz yansıma” ve “gecikmeli yansıma” olarak sınıflandırmış; gecikmesiz yansımayı “kaynağın amaçladığı etkiyi iletiyi gönderdikten hemen sonra alabildiği yansıma” şeklinde tarif ederek ancak yüz-yüze gerçekleşen iletişim türünde sözkonusu olabildiğini belirtmiş;

gecikmeli yansımayı ise, “alıcı yanıtının kaynağa anında iletilemediği durumlarda oluşan yansıma” olarak tanımlamış ve kitle iletişiminde fiziksel uzaklık nedeniyle oluşan yansımanın (örneğin, gazetedeki bir yazı için okuyucuların gönderdikleri mektuplar, fakslar ya da televizyonda yayınlanan bir program için izleyicilerin ettikleri telefonlar) gecikmeli olduğunu ifade etmiştir.

### 3.1.2.6. Gürültü

Mutlu (1995), gürültüyü “kaynağın amaçladığı mesajı bozan, alıcının mesajı kaynağın almasını istediği biçimde almasına müdahale eden herhangi bir şey” olarak tanımlamıştır. Broadhurst ve Darnell (1970), gürültüyü tanımlarken “iletişim sürecindeki gönderilen ileti ile algılanan ileti arasında bir farka neden olan, iletişim sembollerine olan eklenti veya bu sembollerin kodlanma hatası” şeklinde bir ifade kullanmışlardır.

Yüksel (1987), iki kişinin konuşması sırasında radyodan duyulan müzik, öksürme, okunması güç bir el yazısı ya da mekanik sinyallerde oluşan parazitler gibi iletişim sürecini dıştan etkileyen gürültüler olabileceği gibi, kodaçımı yapılamayan iletilerin de gürültü olarak nitelendirilebileceğini belirtmiştir.

İletişim sözlüğünde, bir iletişim sisteminde alınan mesajın gönderilen mesaj olmaması durumunda gürültünün sözkonusu olabileceği belirtilirken, gürültü üç ayrı sınıfta toplanmıştır (Mutlu, 1995):

1. Fiziksel gürültü: Arabaların fren sesleri ya da bilgisayarın çalışma sesi gibi iletinin fiziksel iletimine müdahale eden şeylerdir.
2. Psikolojik gürültü: Psikolojik bir müdahale biçimi olup, kaynak ve alıcıda bilginin alım ve işleme süreçlerinde bozulmalara yol açan taraftarlık ve önyargıları içerir.
3. Anlamsal gürültü: Kaynağın amaçladığı anlamları alıcının kavrayamaması nedeniyle ortaya çıkan müdahale biçimidir ve en çok farklı dilleri konuşan insanlar arasında devreye girer.

## 3.2. Kitle İletişimi Kavramı, Özellikleri, Araçları

Teknolojik açıdan büyük gelişmelerin yaşandığı 20’nci yüzyılda, iletişim araçları da bu teknik gelişmelerden etkilenmiş ve kitle iletişim olgusu giderek önem kazanmaya başlamıştır (Yumlu, 1994).

Defleur ve Ball-Rokeach (1975), tarihsel açıdan incelendiği zaman kitle iletişimine ulaşıncaya kadar geçen evrimsel sürecin beş aşamadan oluştuğunu belirtmişlerdir. Bunlar:

1. İşaretlerle iletişim (sözsüz iletişim).
2. Dilin gelişimi ve konuşarak iletişim (sözlü iletişim).
3. Yazının icadı ve yazılı iletişim.
4. Baskı makinasının icadı ve basılı materyaller ile iletişim.
5. Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve kitle iletişimi.

Atabek ve Dağtaş (1998), bu evrimsel süreçteki aşamaların birbirine eklenerek değil, birbirinin üzerine ve iç içe geliştiğini böylece yeni gelenin eskiyi reddetmesinin gerekmediğini belirtmişler; görüşlerini desteklemek için de, eğer böyle bir reddediliş olsaydı televizyon ve internet yayıncılığı karşısında geleneksel gazetenin tarihe karışması gerekirdi demişlerdir.

Kitle iletişimi ile iletişim kavramlarını birbirinden farklı kılan “kitle” kavramı olmuştur. Bu da kitle kavramını açıklamanın gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Yumlu, 1994). McQuail (1987), kitle iletişim araçlarının izleyicisi olan “kitle”nin taşıdığı nitelikleri şöyle sıralamıştır:

1. Kitle, kalabalık ve kamudan daha büyüktür.
2. Kitle, fazlasıyla dağınıktır; üyeler birbirini tanımaz, aynı zamanda izleyicileri biraraya getiren kişi de üyeleri tanımaz.
3. Kitle, belirli amaçlar için biraraya gelip birlikte eylemde bulunabilme yeteneğinden yoksundur.
4. Değişen sınırlar içinde kitleyi oluşturan birimler değişik yapılar gösterir.
5. Kitle, kendi başına eylemde bulunamaz, aksine kitle üzerinde eylemde bulunulur.

### 3.2.1. Kitle İletişimi Kavramı

Lasswell, 1940’ların başında siyasal erk ve propoganda üstüne yaptığı çalışmalarda ilk kez “kitle iletişim” kavramını kullanmış böylece toplumun örgütlenmesini yöneten modern koşulları belirtmeyi ve siyasal karar alma süreçlerinde bürokrasilerle onların iletişim teknolojilerinin rolünü vurgulamayı amaçlamıştır (Mutlu, 1995).

Yumlu (1994), kitle iletişimini “enformasyon, düşünce ve tutumların geniş bir kitleye teknik aygıtlarla iletilmesi süreci” olarak tanımlamıştır. Yüksel (1990), kitle iletişimi için “iletişimcilerin araç kullanarak, geniş, hızlı, sürekli iletiler yaymak yoluyla geniş ve farklı izleyici kitlelerde tepkiler uyandırmayı amaçlamaları ve çeşitli şekillerde

izleyicide oluşan tepkileri saptamaları sürecidir” şeklinde bir tanımlama getirmiştir. Kaya (1985) ise, kitle iletişimini şu ifadelerle açıklamıştır:

Daha geniş kitlelere, çevrelere seslenebilmek, onlarla iletişim kurmak için sürekli çaba gösteren insan çağımıza ulaşınca kadar bu olanağı pek bulamamıştır. Yüzyılımızda gerçekleştirilen teknoloji, elektromanyetik dalgaların ve bunların alıcılarının kullanımı ile tüm kitleye seslenebilme olanağını vermektedir. McLuhan’ın “Evrensel Köy’ü” artık, en azından nicel olarak bir dayanağa kavuşmuştur. Çünkü, günümüz toplumlarında toplumsal iletişimin önemli bir kesiti, yani haberin, bilginin en genel anlamıyla kültürün topluma yayımı, dağıtımı özel olarak bu amaç için geliştirilen araçlar yoluyla gerçekleşmektedir. Bu araçlar ve işleyişleri hemen tüm toplumlarda gerçek bir kurum haline gelmiştir. Böyle kurumlar içerisinde gerçekleşen iletişim olgusuna kısaca kitle iletişimi denmektedir.

Burkhart (1983), kitle iletişimini “belli spesifik sosyal grupların veya üyelerinin teknik araçlar sayesinde heterojen olan ve geniş alana yayılmış, sayıca fazla insanlara sembolik içerikleri iletmeye veya ulaştırmaya çalıştıkları bir süreç” olarak tanımlamıştır. Dökmen (1995), kitle iletişimi için “bir takım bilgilerin/sembollerin, bir takım hedefler tarafından üretilmesi, geniş insan topluluklarına iletilmesi ve bu insanlar tarafından yorumlanması süreci” tanımını getirmiştir. Wright ise, kitle iletişimi hakkındaki düşüncelerini şu şekilde ifadelendirmiştir (Erdoğan ve Alemdar, 1990):

İletişimin geniş, heterojen ve bilinmeyen izleyiciye doğru yöneltilen şeklidir. Genişliğin ölçüsü iletişimcinin/göndericinin izleyicilerle yüz yüze bir şekilde ilişki kurma olanaksızlığıdır. Heterojen olması kesinlikle saptanmış belli bir grup, elit gibi kamuya açık olmayanın ötesinde olmasıdır. Bilinmeyen anlamı göndericiye izleyicilerin genellikle yabancı, bilinmeyen kişiler olmasıdır. Kitle iletişimi hızlı, kamusal ve geçici olarak tanımlanabilir: Kamusaldir, çünkü ileti halkın izlemesine açıktır. Hızlıdır, çünkü ileti izleyicilere kısa sürede ya da aynı zamanda yetişmesi için hazırlanmıştır. Geçicidir, çünkü genellikle o an, alındığı an, tüketilmesi amaçlanmıştır, devamlı kayıtlara geçmesi için değil. Bunun istisnası film, radyo ve video kütüphaneleridir.

### 3.2.2. Kitle İletişiminin Özellikleri

Kitle iletişim kavramı açıklanmaya çalışılırken sunulan tanımlardan da anlaşılacağı üzere kitle iletişiminin sahip olduğu bazı özellikler sözkonusudur ve bunlar şu şekilde belirlenmiştir (Defleur ve Dennis, 1981; Erdoğan ve Alemdar, 1990; Lazar, 1999; Mutlu, 1995; Yüksel, 1987):

1. İzleyici kitlesi görece geniştir.
2. İzleyici kitle, uzamda dağılmış olarak yer alan birbirini tanımayan, farklı toplumsal sınıflara (yaş, cinsiyet, meslek, din vb.) ait bireylerden olmuştur.
3. Profesyonel iletişimciler sunu için değişik içerikli iletiler oluştururlar.
4. İletiler, mekanik araçlarla hızlı ve sürekli olarak dağıtılırlar; bu araçlar, kaynaktan uzakta bulunan ve birbirlerinden ayrı ayrı konumlanmış çok sayıda insanla aynı anda ilişki kurarlar.
5. İzleyici kitle üyesi ile iletişimci birbirine yabancıdır, genellikle birbirlerini kişisel olarak tanımazlar.
6. Kaynak, tek bir insan değil, kurumlardır. Kitle iletişimi karmaşık biçimsel kurumları gerektirir.
7. Kamusaldir yani iletiler halkın izlemesine açıktır.
8. Fiziksel anlamda kitle iletişiminin ürünleri, alt gruplarda yer alan insanlar da dahil olmak üzere toplumun çoğunluğu tarafından elde edilebilir bir yapı taşır.
9. Bireye maliyetinin az olması nedeniyle parasal anlamda halkın çoğunluğu tarafından kolayca elde edilebilir niteliktedir.
10. Yansımanın sağlanamadığı durumlarda iletişim tek yönlüdür.
11. İletiler, o an tüketilmesi için üretilmiştir.
12. İzleyici kitle üyeleri iletiyi kendi deneyimlerindeki anlamlara göre yorumlarlar.
13. Sonuçta bireyler şu ya da bu şekilde etkilenirler.

### 3.2.3. Kitle İletişim Araçları

Tokgöz (2000), insanların yakın ve uzak çevrelerinde olup bitenler hakkında bilgi almalarını sağlayan özellikle bu amaçla geliştirilmiş ve uzmanlaşmış bazı araçların bulunduğunu, kitle iletişim araçları adı verilen bu araçların yaygınlaşması ile yüzyıllardır süregelen iletişimin sınırlı olan kapsam ve etkilerinin genişlediğini belirtmiştir.

Kitle iletişiminde, kaynaktan fiziksel olarak uzakta bulunan alıcılara, iletiler, kitle iletişim araçları sayesinde ulaştırılmakta olup; teknolojinin gelişmesi ile bu araçların yaygınlığı, ileti ulaştırma hızı ve kapasitesi artmıştır (Zillioğlu ve Yüksel, 1994).

Belirli bir sürelilik ve düzenlilik taşıyan kitle iletişim araçları, düzenli yayınları ile ürettikleri iletilere yönelik talep yaratmışlardır. Başka bir deyişle karmaşıklaşan toplumsal yapıda birey için radar işlevi kazanan haber ve bilgi, toplumsal gereksinim haline gelmiş böylece ürünün gereksinime dönüşmesiyle talep yaratılmış, bir gazetenin "tiryakisi" ya da

bir radyo veya televizyon programının “sadık izleyicisi” gibi durumlar ortaya çıkmıştır (Kaya, 1985).

Tokgöz (2000), kitle iletişim araçlarının haber verme, propaganda, eğitim, eğlence, reklam yapma şeklinde sıralanabilecek işlevleri toplumsal kurumlar olarak toplumsal yapı içinde gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

Kitle iletişim araçları, haberlerle ve bunun yanında içerdikleri çok çeşitli konuda enformasyonla dünyanın her tarafındaki insanları yönlendirmekte olup; çok sayıda insanın bilgi edinmek ya da boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla bu araçlara yönelmeleri ve bu kişilerin çoğunun sosyal ve siyasal olaylar hakkında bilgi edinebilecekleri alternatif kaynaklarının olmayışı, kitle iletişim araçlarının insanlar üzerinde çok etkili olmasına yol açmıştır (Turam, 1994).

Kitle iletişimi öncelikle araçla saptanan bir özelliğe sahip olduğu için, bu araçlara sahip olanlar bazı üstünlükler elde etmişlerdir (Erdoğan, 1997). Kitle iletişim araçları üzerinde denetimin sağladığı olanaklar şu şekilde sıralanmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 1990):

1. Kitle iletişim araçları dikkatleri belirli sorunlara, çözümlere ya da insanlara çekip yönlendirerek güç sahibi olanları kayırıp buna bağlı olarak da rakip birey ya da gruplara yönelmesini önler.
2. Kitle iletişim araçları statü sağlar, meşruiyeti güçlendirir.
3. Kitle iletişim araçları belli koşullarda inandırma ve seferber etmenin bir kanalı olabilir.
4. Kitle iletişim araçları belirli toplulukların oluşmasına ve varlıklarını sürdürmesine yardımcı olabilir.
5. İletişim araçları psikik ödül ve doyumların sunulmasında araç olabilir. Rahatlatır, eğlendirir ve gururları okşayabilir. Genelde kitle iletişim araçları toplumda bir iletişim aracı olarak aldıklarını geri vermektedirler. Aynı zamanda hızlı, esnek, planlanmaları ve kontrolleri kolaydır.

Kitlesel iletileri, geniş kitlelere dağıtma gücüne sahip olan kitle iletişim araçları, toplumsal bir varlık olan bireyin günlük yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir (Yumlu, 1994).

## 4. KİTLE İLETİŞİM ARACI OLARAK BASIN, ÖZELLİKLERİ, İŞLEVLERİ

### 4.1. Basının Tanımı

Toplumların yasama, yürütme ve yargıdan sonra “dördüncü kuvveti” olma görevini üstlenen; bilgiler, haberler, belgeler, olaylar ve yorumların kamuoyuna kısa bir sürede saklanabilir ve tekrarlanabilir nitelikte ulaşmasını sağlayan basın, bir kitle iletişim aracı olmanın ötesinde toplumsal bir kurum olmuştur (Vural, 1999; Yüksel ve Demiray, 1988).

Basın sözlüğünde (1998), basın kavramı “gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yayınların bütünü, matbuat” olarak tanımlanmıştır.

Yüksel ve Demiray (1988), basını “toplum içinde düzenli olarak yayınlanan dolayısıyla hedef kitlenin hizmetine verilmiş, haber ve bilgi öğelerinin, düşünce veya kanıların biçim ve koşullarının somutlaştırılmış şeklidir” şeklinde tanımlamışlardır.

Schramm’a göre basın (Vural, 1997);

1. Tehlikeleri ve fırsatları haber veren bir bekçidir.
2. Önemli toplumsal sorunlar konusunda uzlaşma ve karara varmayı kolaylaştırmak için alternatifler sunan danışmandır.
3. Toplumun yeni üyelerine varolan kültürü öğreten öğretmendir.
4. Güldüren, dinlendiren, eğlendirendir.
5. Ticareti hızlandıran ve genişleten işadamıdır.

Pierre Denoyer “basın olmadan yönetmek, muhalefet etmek, öğrenmek ve öğretmek, inandırmak, çalışmak veya dinlenmek, satın almak veya satmak artık imkansız hale gelmiştir. Basın hiç bir şeye yeterli değildir. Fakat basın herşeye ve herkese gereklidir” derken; Tocquevill, basını “özgürlüğün en mükemmel demokratik formülü” olarak nitelendirmiştir (İnuğur, 1993).

### 4.2. Basının Özellikleri

Basını diğer kitle iletişim araçlarından ayıran bazı özellikler sözkonusu olup, bunlar şu şekilde belirlenmiştir (Klapper, 1985 ; Tokgöz, 2000 ; Tosun, 1994 ; Yüksel ve

Demiray, 1988):

- 1 .Sadece göze hitap eder.
- 2 .Mesajları saklanabilir bir belge niteliği taşır.
- 3 .İstenildiği zaman tekrar okuma ve gözden geçirme olanağı vardır.
- 4 .Metinler ayrıntılı ve derinliğine inilerek sunulabilir. Yani konuya istenilen uzunlukta ve derecede yer ayırabilir.
- 5 .Her konuda uzmanlaştırılmış sunuma elverişlidir.
- 6 .Okuyucu, okuyacağı zamanı ve şeklini seçmekte serbesttir.
- 7 .Yorumlu sunuma elverişlidir.
- 8 .Okuyucunun, kendi görüşüne yakın olanı tercih etme olanağı vardır.

İnsanların haber alma, okuma ve öğrenme ihtiyaçlarını karşılayan ve bu arada onların ekonomik, sosyal ve siyasal ihtiyaçlarına katkıda ve etkide bulunan bir kurum olma özelliği taşıyan basının dezavantajı ise, okuma-yazma bilmeyen kişilerin bu araçtan yararlanmamaları olarak kabul edilmiştir (Tokgöz, 2000 ; Vural, 1999).

### 4.3. Basının İşlevleri

Nezih Demirkent bir yazısında, “insanı insan yapan haberleşmedir” demiş ve şunları eklemiştir (Gürel, 1984):

O halde çağın insanı haberleşmeye önem vermeli, her haberleşme yolunu kullanmalıdır. Barışın tek yolu budur. Başarının sırrı haberleşmedir. Bu anlayış sonucu biz her türlü haberleşme aracının yayına girmesine saygı duyuyoruz. Dün iki ev arasında iletilen mesajlar, bugün kıtalar arasına ulaşabilmişse, yarın bunun kapsamı mutlaka daha büyüyecektir. Çünkü insanların haberleşmeye su, ekmek, özetle beslenme kadar ihtiyacı vardır.

Demokratik bir toplumun başarılı işleyişi, bireyin içinde yaşadığı toplum ve dünya hakkında aydınlık, doğru ve elden geldiğince nesnel bir görüşe sahip olmasını gerekli kılmakta olup, bunun sağlanmasında basın önemli sorumluluklar yüklenmiştir (Vural, 1999).

Basın, haber vermeden, eğlendirmeye; kültürün yeniden üretiminden, kuşaktan kuşağa aktarılmasına; eğitimden, toplumsallaşmaya; mal ve hizmetlerin tanıtımından, kamuoyunu açıklayıp oluşturmaya kadar çok geniş yelpazede işlevler üstlenmiştir (Usluata, 1993; Yüksel ve Demiray, 1988).

Berelson toplumun basına yüklediği işlevleri şu şekilde sıralamıştır (Vural, 1997):

- 1 .Anlamlı bir çerçeve içinde günün olaylarını doğru, tam ve mantıklı bir biçimde

sunma işlevini görür.

2. Kanaat ve eleştirilerin değiş tokuş edildiği forum olma işlevini görür.
3. Toplum içindeki grupların kanaatlerini ve tavırlarını birbirlerine duyurabilecekleri araç olma işlevini görür.
4. Toplumun amaçlarını ve değerlerini sunma ve açıklama yöntemi olma işlevini görür.
5. Basın yansıttığı bilgi, düşünce ve duygu akımları ile toplumun bütün üyelerine ulaşabilme işlevini görür.

İçel (1990) ve Vural (1999), basının işlevlerini; haber verme, denetim ve eleştiri, kamuoyunu açıklama ve oluşturma, eğitime ve eğlendirme işlevleri olarak sınıflandırmıştır.

#### 4.3.1. Haber Verme İşlevi

Tokgöz (2000), haberi “insanları ilgilendiren zamanlı olan, fikrin, olayın sorunun özeti” olarak tanımlamış; haberleri, haberlerin söyleminin içinde yer alan anlatımla olayların/gerçeklerin kurulduğu, canlandırıldığı ve bundan sonra insanlara aktarıldığı kurgusal metinler olarak nitelendirmiştir. Girgin (1998) ise haberi “vaktinde verilen, toplumda çok sayıda kişileri ilgilendiren ve etkileyen, bu kişilerin anlayabileceği herhangi bir olay, fikir ve kanaat” olarak tanımlamıştır.

Vural (1999), basının kamusal işlevlerinin başında yer alan haber verme işlevinin aynı zamanda basın için bir hak olduğunu belirtmiş ve bu işlevi “kamu yararı taşıyan bir olayı topluma haber verme, bildirme hakkı” olarak tanımlamıştır.

Eren (1986), haber verme hakkını “olayları açıklama hakkı” olarak tanımlamış; basının bu hakkı kullanırken yani olayı topluma açıklarken hiç bir değerlendirme ve eleştiri yapmaması gerektiğini ve haberde “somut gerçeklik = doğruluk” ilkesinin geçerli olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle, habere yorum katılmadan, haberde taraf olunmadan okuyucunun kendi yargılarıyla başbaşa bırakılmasının önemini vurgulamıştır.

İçel (1990), özgürlükçü hukuk devletinin gücünü vatandaşların iradesinden aldığını, aynı zamanda seçmen olan vatandaşın ülkesinde ve ülkesi dışında gelişen olaylar hakkında yetersiz, tek yanlı veya yanlış bilgi edinirse, oyunu gerektiği gibi kullanamayacağını ve bu durumun doğrudan doğruya devleti tehlikeye sokacağını belirtmiş; modern demokraside basının hiç bir engelle karşılaşmadan, tüm kapsamı ile haberleri aktarabilmesinin özgürlükçü düzen yönünden çok önemli olduğunu savunmuştur.

### 4.3.2. Denetim ve Eleştiri İşlevi

İçel (1990), demokratik rejimlerin vatandaşların eleştirel katkılarıyla güvencede olacağını belirterek, vatandaşların bu konuda sözcüsü olan basın özgürlükçü demokrasilerde en önemli kamusal görevinin, kamusal yaşantının kontrolü ve kritiği olduğunu belirtmiştir.

İçel'e göre (1990), basının denetim ve eleştiri gücü sadece kamusal yaşantıdaki kusurlu davranışları etkili biçimde sergileyebilme özelliğinin bir sonucu değil, aynı zamanda uzmanları aracılığı ile devlet mekanizması üstünde ve ekonomik hayat alanında bilirkişilik yapabilme niteliğinden kaynaklanmıştır.

Basın, politikacıları, hükümet olma gücünü, iktidarı, devleti yönetenleri ve bunların uygulamalarını izlemek, denetlemek ve izlenimlerini, saptamalarını sorumlu olduğu topluma aktarmakla yükümlü olduğu gibi; toplumun taleplerini, isteklerini ve de eğilimlerini yönetenlere yansıtmakla yükümlenmiştir (Vural, 1999). Bu işlevini yerine getirirken basın ne yargısız infaza yönelmeli, ne de iktidarı elinde tutanlara hoş görünmeye çabalamalı; kişi ve makam farkı gözetmemeli; kamu çıkarlarını korumalı ve savunmalı şeklinde sıralanan kriterlerle sınırlandırılmıştır (İçel, 1990; Vural, 1999).

### 4.3.3. Kamuoyunu Açıklama ve Oluşturma İşlevi

İletişim Sözlüğü'nde kamuoyu, "halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı" ve "genel kamunun üyelerinin siyasal konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları" olarak tanımlanmıştır (Mutlu, 1994).

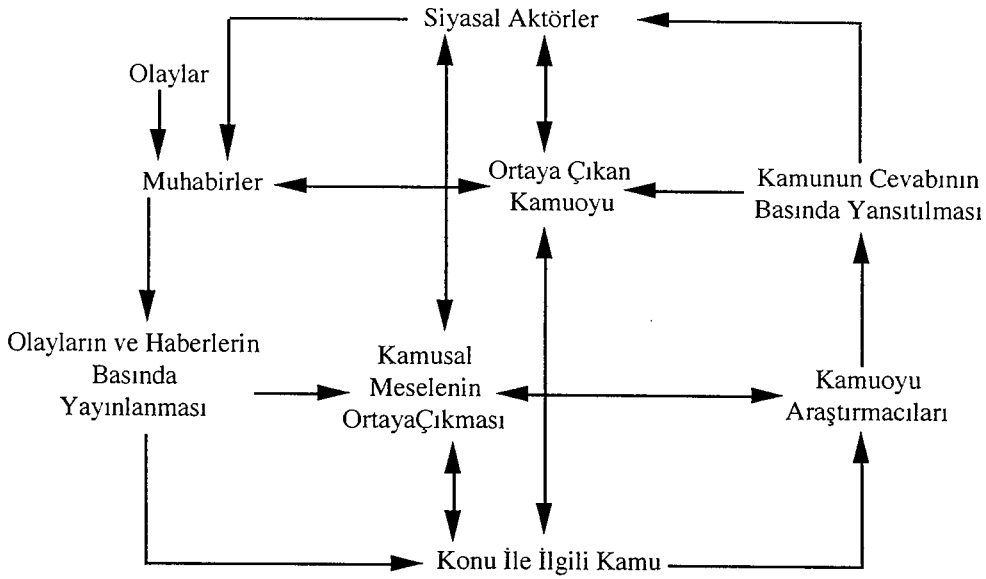
Sezer (1972), kamuoyunu "hükümet dışı özel çevrelerden hükümete doğru yönelen ve hükümetçe göz önünde bulundurulması doğru bulunan kanaatler" olarak tanımlamıştır. "En büyük yargı organı halktır" görüşünden yola çıkan Hegel ise kamuoyunu şöyle tanımlamıştır: "Bireylerin genel sorunlar üzerinde kanaat, düşünce ve önerilerini belirledikleri subjektif ve formel özgürlüğünün ifadesinin toplamı public opinion (kamuoyu) adını alır" (Yücedoğan, 1997).

Vural (1999), toplumsal bir kurum olarak basının, yöneldiği kitle üzerinde dolaylı ya da dolaysız, olumlu ya da olumsuz ve az ya da çok oranda etkileme, yönlendirme ve saptama gücüne sahip olduğunu; kamuoyunda gerçek kanaatlerin oluşabilmesi için doğrudan kamuya seslenen, kitlesel düzeyde yayın yapabilen araçlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Donald F. Roberts ve Vincent Price tarafından genel olarak kitle iletişim araçları için geliştirilen “Kamuoyunun Oluşum Süreci Modeli” özele indirgenerek kitle iletişim araçlarından biri olan basına uyarlandığında Şekil 3.’de görülen model ortaya çıkmıştır. Bu modele göre, basın kamuoyunun oluşum sürecinde iki yönlü anahtar rolü üstlenmiştir (Tosun, 1994):

1. Basın, toplumdaki çeşitli olayları, hareketleri ve durumları haber verme işlevine sahiptir. Basın bireyleri, olayları, haberleri açıklamalı bir şekilde sunarak, önemli toplumsal, siyasal ve ekonomik olayların konu ile ilgilenen kamuya aktarılmasını sağlar. Diğer bir deyişle basın haber verme işlevi sayesinde, önemli konularda ilgili kamunun dikkatini çeker ve kamuoyunun oluşmasına yardım eder.

2. Basın, kamunun çeşitli konulara ilişkin örgütlenmiş görüşlerine yer vererek, bir kamuoyu araştırmacısı işlevi görmekte, dolayısıyla kamuoyunun açıklanmasına yardım etmektedir. Basın, bu ikinci işlevini yalnızca görüşlere yer vererek değil, bilimsel kamuoyu araştırmalarının sonuçlarını topluma nakletmek suretiyle de yerine getirmektedir.



Şekil 3. Kamuoyunun Oluşum Süreci Modeli (Tosun, 1994)

Şekil 3’de yer alan kamuoyunun oluşum süreci modeli, Tosun (1994) tarafından şu şekilde açıklanmıştır: Basın aracılığıyla bilginin toplumdaki akışı iki yönlü gerçekleşmektedir. Basın bir yandan haber verici (muhabir) olarak, hem konuyla ilgilenen kamuya (halka), hem de politikacılara toplumda gelişen olayları ve durumları aktarır. Öte

yandan, basın bir kamuoyu araştırması gibi, kamunun, siyasal aktörlerin (politikacıların) politikalarına olan tepkilerini ve cevaplarını yansıtır. Basın, haber verme işleviyle, kamusal sorunların farkına varılmasını sağlarken, kamuoyunu açıklama işleviyle de, konuyla ilgilenen kamunun kanaatlerini siyasal aktörlere (politikacılara) ileterek, oluşmuş kamuoyunun politikacılar tarafından farkına varılmasını sağlar. Roberts ve Price, kamuoyunun oluşum sürecini, “sürekli olarak kamunun onayını sağlamaya çalışan siyasal aktörlerle, konuyu anlamaya çalışan ve kimi destekleyeceğini kararlaştıran ilgili kamunun üyelerinin görüşlerine destek verenler arasındaki iletişim süreci” olarak tanımlamaktadır. Görüldüğü gibi bu model, kamuoyunun oluşum sürecinde basına aktif bir rol vermektedir (Tosun, 1994).

Akçalı (1995), bir kitle iletişim aracı olarak basının kamuoyu oluştururken ve açıklarken kullandığı yöntemlerin ve araçların çok geniş kapsamlı olduğunu; kamuoyunu oluşturan gazetecinin sahip olduğu bilgi, tecrübe ve kanaatine bağlı olarak kullandığı yöntem ve araçların çeşitlilik gösterdiğini; en genel anlamıyla basının kamuoyunu oluşturma ve açıklama işlevini yerine getirirken kullandığı yöntemler arasında kamuoyu araştırmaları, röportajlar, köşe yazıları, fotoğraflar, karikatürler, istatistiksel grafikler, tablolar, makaleler, promosyonlar, mini referandumlar ve çeşitli haber ve yorumların yer aldığını belirtmiştir.

#### 4.3.4. Eğitim ve Eğlendirme İşlevi

Vural (1999), basının bir diğer kamusal görevinin eğitim ve eğlendirme olduğunu belirtmiş; basının bireyin kültürel yaşamını zenginleştirici ve kültürün yayılmasını sağlayıcı bir görev üstlendiğini ve bu amaçla, basında sanat ve kültürel alandaki kişilere ve portrelere, tarihsel olaylara, bilimsel yazı dizilerine, gündelik yaşama dair pratik bilgilere, boş zamanların değerlendirilebileceği köşelere yer verildiğini belirtmiştir.

Schramm ve Porter, eğlendirme işlevini boş zamanları değerlendirme, işten ve yaşamın gerçeklerinden kaçma etkinlikleri olarak nitelendirmişlerdir (Zıllıoğlu, 1993). İçel (1990), eğlendirme işlevi yerine getirilirken, kamusal bir görev yapma bilinci içinde eğlendirmenin dahi halkın eğitime yönelik olması ilkesine uyulması gerekliliği üzerinde durmuştur.

## 5. DIŞ POLİTİKA VE BASIN

### 5.1. Dış Politika Kavramı

Arı (1999), dış politikayı “uluslararası siyasal sorunlara bir devletin veya genel olarak devletlerin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakma” olarak nitelendirmiş ve dış politikanın “bir devletin uluslararası sisteme veya devletlere karşı tutumu” olduğunu belirtmiştir.

İnan (1995), dış politikayı “devletin dış dünya ile olan ilişkileri, menfaatleri ve bunların korunması” olarak tanımlamıőtir.

Gani (1995), dış politikaya “ölke ve toplumların dünya üzerindeki coğrafi konumları ile milli hedef ve menfaatlerinin akıőtırılma iőlemi” olarak bir tanımlama getirmiştir.

Dış politika kavramının bir ölkenin, bir ölkede yaşayan insanların uluslararası alandaki çıkarlarını korumak için geliştirilen bütün teknikleri, stratejileri ve hedefleri içerdiğini belirten Bostancı (1995); bu politikaların devlet eliyle ve uzman kadrolar aracılığıyla yürütüldüğünü belirtmiştir. Almond (1968), bu uzmanlaőtıő kadroları politik elitler, idari ve bürokratik elitler, çıkar elitleri ve medya elitleri olarak sınıflandırmıőtir.

### 5.2. Dış Politika ve Basın İlişkisi

Karadoğan (1996), bir ölkenin dışa açılan gözleri ve kulakları olarak nitelendirdiği basının dış politika alanındaki etkinliğinin denetim gücünden geldiğini belirtmiştir. Basının haber iletme ve yorum yapma yoluyla kamuoyu oluşturma ve açıklama gibi geleneksel işlevlerinin yanında, dış politika alanında çok daha farklı misyonlar yüklendiğini belirten Gerger (1984); basının dış politika alanındaki işlevlerini,

1. Bilgi, perspektif ve nesnellik kaynağı olma,
  2. Devletlerarası iletiőtım aracı olma,
  3. Dış politika kamuoyunun parçası ve aracı olma,
- şeklinde sınıflandırmıőtir.

### 5.2.1. Bilgi, Perspektif, Nesnellik Kaynağı Olma

Dış politikaya tarih bilimi perspektifinden bakıldığında, çağdaş dünya tarihinin öğrenilmesinde ve yazılarak geniş kitlelere ulaştırılmasında arşiv, belge ve kaynaklara ulaşmadaki zorluk önemli bir sorun teşkil etmiş ve basın işte bu noktada devreye girerek dış politika ya da çağdaş tarih açısından kaynak belge olma işlevini yüklenmiştir. Dış politika alanındaki önemli gelişmelerin, karar vericilerin bu konudaki görüş, tavır ve davranışlarının uluslararası anlaşmaların metinlerinin, röportaj ve fotoğrafların yer aldığı gazetelerden arşiv olarak yararlanılmıştır (Gerger, 1984).

Gerger (1984), basından elde edilen bilgilerin dış politikanın anlaşılmasında, uluslararası ilişkiler konusunda perspektif elde edilmesinde ve konuların yazılarak geniş kitlelere ulaştırılmasında önemli olduğunu vurgulamıştır.

### 5.2.2. Devletlerarası İletişim Aracı Olma

Diplomatik yollardan gönderilmeyen ya da gönderilemeyen iletiler basın aracılığı ile devletlere ve halklara ulaştırılarak, basın devletlerarası iletişimin resmi aracı olarak dış politikada farklı bir işlev daha yüklenmiştir (Gerger, 1984). “Propaganda” ve “devletlere gönderilen sinyaller” basının devletlerarası iletişim aracı olarak kullanıldığı iletişim türleri olmuş, bunlar şu şekilde açıklanmıştır:

Frankel (1969), propagandayı “belirli bir grubun, aklını, duygularını ve eylemlerini, genel nitelikli amaçlar doğrultusunda etkilemeye yönelik sistematik ve tasarlanmış çabalar” olarak tanımlamıştır. Holsti (1972), uluslararası propagandanın öğelerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Diğerlerinin tutumlarını, fikirlerini ve davranışlarını değiştirmek amacıyla hareket eden bir iletişimcinin (communicator), ya da propaganda yapımcısının bulunması;
2. Yazı, söz veya davranışlarla anlatılan simgelerin (sembollerin) kullanılması;
3. İletişim araçlarının bulunması;
4. Hedefin bulunması.

Basının temel araç olarak kullanıldığı ikinci tür iletişim ise, öteki devletlere gönderilen sinyaller olmuştur. Devletin henüz resmen açıklamak istemediği bilgi ve önerilerini, haber ve yorum biçiminde basın aracılığıyla karşı tarafa iletmek istediği durumlarda kullanılan bir yol olmuş ve basın dış politikanın doğrudan bir parçası haline gelmiştir (Gerger, 1984).

### 5.2.3. Dış Politika Kamuoyunun Parçası ve Aracı Olma

Karadoğan (1996), dış politika kamuoyunu “dış politika konularıyla ilgilenen kişilerin ve bu kişilerin birlikte yaşadığı yığınların kanaatleri” olarak tanımlamış; dış politika kamuoyundan söz edilebilmesi için, herşeyden önce halkın o konuda fikir sahibi edilmesi gerektiğini ve dış politika konularında halkın bilgi sahibi edilmesinde ise basına önemli görevler düştüğünü belirtmiştir. Basın, bir yandan belli bir olaya ya da soruna ayırdığı yer ve verdiği önem ile iktidarın ve halkın dikkatini çekerek kamuoyu oluştururken, diğer yandan dış politika konusunda fikir sahibi olanların görüşlerini yansıtarak kamuoyunu açıklama olanağına sahip olmuştur.

Gönlübol (1985), dış politikada kamuoyunun oluşturulması ve etkisi kriter alındığında kamuoyunun yapısını iki ana grupta incelemek gerektiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisi “kamuoyu yaratıcıları veya kanı önderleri”, ikincisi de “halk yığınları”dır. Kamuoyu yaratıcıları basın ve diğer iletişim araçları ile düşünce ve kanılarını yayan bireylerin grubu olarak nitelendirilirken; halk yığınları “aktif halk” ve “pasif halk” olarak sınıflandırılmıştır. Dış politikaya ilgi duymayan ve bu konuda bilgisi olmayanlara pasif halk adı verilirken; dış politika konularına ilgi duyan, bu konularda bilgi sahibi olan, toplumsal ve eğitimsel yapıda yüksek görevlerde bulunan halk grubu aktif halk kapsamı içine alınmıştır.

Gerger (1984), basının dış politika üzerinde etkinliğinin, kendisinin de yer aldığı seçkinler grubunun yani kamuoyu yaratıcılarının etkinliğinden kaynaklandığını; basının hem bu grubun içinde yer alırken, hem de bu grubun diğer üyelerinin hükümetle tartışmalarının platformu olma niteliği taşıdığını belirtmiştir.

İnan (1993), kamuoyu faktörünün bir yönünü iç kamuoyu oluşturmak, diğer yönünün ise dış kamuoyunu hazırlamak olduğunu; basın-yayın organları, uzmanlaşmış tanıtım firmaları, lobiler, ziyaretler gibi yabancı kamuoyunu oluşturmada kullanılan araçlar yoluyla yapılacak iyi bir tanıtımın dış politika amaçlarına erişilmesini destekleyeceğini (Yavaşgel, 1995) belirtmiştir.

## 6. İÇERİK ANALİZİ

### 6.1. İçerik Analizi Kavramının Ortaya Çıkışı

İçerik analizi uygulamalarına 16'ncı yüzyıldan itibaren rastlanmaya başlansa da, bugünkü anlamda sistematik çalışmalar 20'nci yüzyıl ortalarında başlamıştır (Gür, 1998).

Speed adlı bir gazetecinin 1893 yılında yaptığı "New York Gazetelerinde Konu Analizi" adlı çalışması içerik analiz uygulamasının ilki olarak kabul edilmiştir. Ancak Lasswell'in 1925 yılında yapmış olduğu "Prusya Okul Kitaplarında Askeri Stereotipler" adlı ikinci çalışma içerik analizini sistematik ve kapsamlı olarak kullanan esas çalışma olarak görülmüştür (Gökçe, 1995; Gür, 1998).

Kavram olarak "içerik analizi" kavramının ilk kullanılışı, 1941 yılında Chicago Üniversitesi'nde iletişim alanında birçok otoritenin katıldığı konferansla başlamıştır. 1941 yılı içerik analizi kavramının doğum tarihi kabul edilmiştir. 1955 yılında Illionois'de düzenlenen "içerik analizinde karşılaşılan sorunlar" konulu konferans ikinci önemli aşamadır. Bu iki konferansın ana teması içerik analizi ile nelerin yapılabileceği sorusuna cevap aramak olmuştur. 1967 yılında Philadelphia'da yapılan konferansın ana temasını ise içerik analizinin sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceği sorusu oluşturmuştur (Gökçe, 1995; Gür, 1998).

İçerik analizi, iletişim içeriklerini betimleme yani tasvir etme tekniği olarak tanımlanırken, sonraları "teknik" kavramı yerine "yöntem" kavramı kullanılmaya başlamıştır. Zamanla bu tanımlama iletişim bilimcileri tatmin etmez olmuş, farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; bu yöntem ile sadece içeriğin tasviri değil, içeriklerden sosyal gerçeğin boyutlarına yönelik çıkarımlar da yapılmak istenmiştir (Gür, 1998).

### 6.2. İçerik Analizi İle İlgili Tanımlar

İçerik analizinin tarihsel gelişim sürecinde pek çok farklı tanımlar yapılmış, bu da içerik analizine olan farklı bakış açılarından kaynaklanmıştır. İçerik analizi ile ilgili yapılan tanımların en eskisi, bu yöntemin bilimsel olarak kullanılmaya başlamasında çok önemli etkisi olan Bernard Berelson tarafından yapılmıştır (Aziz, 1990).

### 6.2.1. Bernard Berelson'un Tanımı

Berelson (1952) içerik analizini, "iletişimin yazılı/açık (manifest) içeriğinin objektif, sistematik (dizgeli) ve sayısal (kantitatif) tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir" şeklinde tanımlamıştır.

Berelson'un bu tanımda yer verdiği kavramlardan bazıları daha sonraki tanımlara kaynaklık teşkil ederken, bazıları ise eleştirilere hedef olmuş, bu nedenle de ilgili kavramların açıklanması konunun anlaşılabilirliği açısından önem kazanmıştır (Gökçe, 1995).

#### 6.2.1.1. Objektiflik

Bazı iletişim bilimciler tanımda objektifliğin kullanılmasına bütün bilimsel çalışmaların objektif olacağı gerekçesiyle karşı çıkmışlardır (Gür, 1998).

Berelson ise, "İçerik analizinin objektifliğinden anladığım herkes tarafından paylaşılmasıdır" diyerek objektiflik şartının yerine getirilebilmesi için, içerik analizi sınıflamalarının benzer içeriklere uygulanabilecek ve benzer sonuçlar elde edilebilecek şekilde kesin olarak tanımlanmaları gerektiğini belirtmiştir (Gökçe, 1995 ; Gür, 1998).

Berelson'dan sonra 1980'li yıllarda objektiflik konusunda görüşlerini dile getiren Fröh, araştırmacının verilerini nasıl kazandığı ve sonuçlarının ne anlama geldiği kapsamlı bir yöntem bilgisi ile kontrol edilemezse, yapılan içerik analizinin yorumsal metin çözümlemesinden farkı kalmayacağını belirtmiştir (Gökçe, 1995).

#### 6.2.1.2. Sistematiiklik

Berelson, sistematiiklik kavramının iki anlamı olduğunu belirtmiştir. Bunlar (Gökçe, 1995 ; Gür, 1998):

1. Araştırma sorusunu araştırma stratejisine dönüştürülmesinde içerik analizi yönteminin açık ve düzenli bir şekilde uygulanması.

Araştırma sorusu araştırma stratejisine dönüştürülürken uyulması gerekli koşullar şu şekilde belirtilmiştir:

- Şayet araştırmada hipotezler varsa bunların formüle edilmesi
- Araştırma evreninin belirlenmesi
- Çözümleme ölçeğinin ve ölçme biriminin belirlenmesi
- Sınıflama sisteminin oluşturulması
- Araştırmanın güvenilirliğinin ve geçerliliğinin kontrolü

2. Araştırma malzemesinin hiç kesintisiz uygulanması gerektiği.

### 6.2.1.3. Sayısallaştırma

İçerik analizinde önemli bir yer teşkil eden, bilgileri yoğunlaştırarak karşılaştırılabilirliği sağlayıcı işlev gören ve dolayısıyla ölçme işlemini içeren sayısallaştırma konusunda Berelson (1952) şöyle demiştir:

Sayısallaştırmanın ön şartı, ki bütün tanımların kabul ettiği tek tipik özellik budur, belki de içerik analizinin en ayırıcı yönüdür. Usul ve kuralları sıradan bir metin yorumundan farklı kılan da içerik analizinin bu tipik özelliğidir. İçerik analizinin en başta gelen, önemli yönü, içerik içindeki çözümlenebilir sınıflamaların sınırlarının ne olduğu, hangi noktaların nispi (görelî) olarak vurgulandığı veya ihmal edildiğidir. Şimdi ölçmeye duyulan ihtiyaç, nümerik değerlerin analitik sınıflamalara uygulanmasını mecburi kılmaktadır....

### 6.2.1.4. İçeriğin yazılı/açık (manifest) olması

Berelson, içerik analizinin kapsamını iletişimin yazılı ve açık içeriği ile sınırlandırmış, içerik analizinin ne söylenmiş ise onu alacağını ve “içerik neden böyledir ya da insanlar nasıl tepki gösterir” sorularıyla ilgilenilmeyeceğini belirtmiştir (Gökçe, 1995).

### 6.2.2. Berelson'dan Sonraki Tanımlamalar

Berelson'un tanımında yer alan “objektiflik” ve “sistematiçlik” daha sonraki tanımlarda da temel olarak alınmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlar (Aziz, 1990 ; Yumlu, 1994):

Holsti ve Stone içerik analizini “... bir metinde özelleştirilmiş karakteristiklerin nesnel ve sistematik olarak kimlikleştirilmesinden çıkarımlarda bulunma” olarak tanımlamışlardır.

İçerik analizi, yazılı ya da görüntülü materyalin sistematik analizidir.

İçerik analizi, yazılan ve söylenenin, hazırlanan açıklayıcı yönergeye göre ne kadar sıklıkla söylendiğinin bulunmasıdır.

İçerik analizi, sayılamayanların nicelleştirilmesidir.

Klaus Krippendorf ise içerik analizini “... bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve değerli çıkarımlar yapan bir araştırma tekniğı ...” şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle, aynı verilere dayanarak araştırma bir başka yerde, başka koşullar altında, başka kişilerce yapıldığında aynı sonuçların alınmasının gerekliliğı yani “güvenilirlik” özelliğı bu tanımla ortaya konulmuştur.

### 6.2.3. Berelson'a Yöneltilen Eleştiriler

Kracauer adlı sosyal bilimci Berelson'a eleştiri getirerek, işin sosyal boyutu olması gerektiğini, sadece sayıların yeterli olmadığını yani nicelik yönünden değil nitelik yönünden araştırmanın önemini ve yorumlamanın gerekliliğini ortaya koymuştur (Gür, 1998). Başka bir deyişle Kracauer, Berelson'un niceliksel (kantitatif) içerik analizi tekniğine karşı niteliksel (kalitatif) içerik analizi tekniğini önermiştir (Gökçe, 1995).

Bu tartışmaların ortak noktaları yani şimdiye kadar aşılamayan niceliksel-niteliksel karşıtlığına ve tartışmalarına son verilmesi için hem tarafların hem de karşıtların kabullenmeleri gereken noktalar şu şekilde belirtilmiştir (Gökçe, 1995):

1. İçerik analizi her zaman araştırmanın sorusu ile bağlantılıdır, bu açıkça ortaya konulmalıdır.
2. İçerik analizinin yorumu herkes tarafından paylaşılabilir olmalıdır.
3. Araştırma sonucu ortaya çıkan veriler, araştırma yönteminden bağımsız olarak kullanılmalıdır.

Bu tartışmalar güncelliğini hiç yitirmemiş ancak bugünkü literatürde, içerik analizi yönteminin uygulanmasında hem niceliksel hem de niteliksel yaklaşımların birlikte birbirlerini tamamlayıcı olarak kullanılması gerektiği yönünde görüş birliği oluşmuştur (Yumlu, 1994).

### 6.2.4. Klaus Merten'in Tanımı

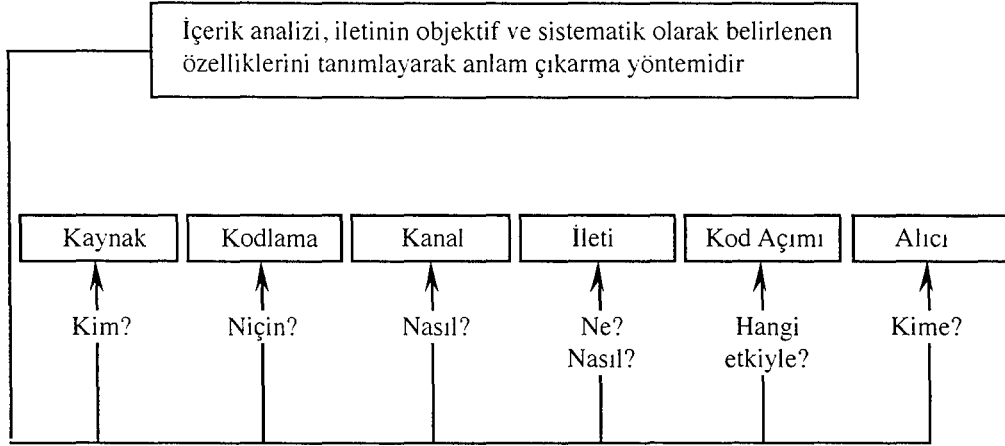
Merten (1983), içerik analizini "sosyal gerçeğin yazılı/açık (manifest) içeriklerinin özelliklerinden içeriğin yazılı/açık (manifest) olmayan içerik özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntem" olarak tanımlamıştır.

Görüldüğü üzere Merten, içerik analizini hem niceliksel hem de niteliksel yaklaşımların beraber kullanıldığı bir yöntem olarak kabul etmiştir (Gür, 1998).

### 6.3. İçerik Analizinin Kapsamı ve Amaçları

Kaynak, ileti ve alıcının bulunduğu bir iletişim süreci (Şekil 4) sözkonusu ise, içerik analizi yöntemi ile araştırma yapılabileceği ve içerik analizinin objesinin iletişim sürecinde var olan "ileti" başka bir deyişle "metin" olduğu içerik analizi uygulamalarında esas alınmıştır (Gür, 1998). Merten'e göre metin kavramıyla hem dil, hem resim, hem müzik,

hatta ve hatta her türlü ses, jest, mimik anlatılmak istenmiştir (Gökçe, 1995).



Şekil 4. İçerik Analizi ve İletişim Paradigması (Yılmaz ve Uzoğlu, 1998)

Gökçe (1995), içerik analizinin kapsamına herhangi bir şekilde yazılı/açık hale getirilebilen bütün iletişim içeriklerinin girdiğini ve içerik analizinin araştırma malzemesi ile araştırma sorusu arasında ilişki kurulduğunda uygulanabilecek bir yöntem olduğunu belirtmiştir.

İçerik analizinin amacı, metinlerin içeriklerinden sosyal gerçeğin boyutlarına yönelik çıkarımlar yapmak olarak belirlenmiş; içerik analizi ile,

1. Durum tespiti
2. Alıcı üzerindeki etki
3. Konu analizi

yapılabileceği ortaya konmuştur (Gökçe, 1995 ; Gür, 1998).

İçerik analizinin birçok amaç için kullanılabileceği belirtilmiş ve bu amaçlar şu şekilde sıralanmıştır (Gündüz, 1996):

1. İletişim içeriğindeki eğilimleri tanımlamak,
2. İletişim içeriğindeki uluslararası farklılıkları tanımlamak,
3. İletişim düzeni ya da medya karşılaştırmaları yapmak,
4. İletişimcilerin amaçları ve diğer özelliklerini tanımlamak,
5. Kişi ve grupların psikolojik yapılarını belirlemek,
6. Propagandanın varlığını ortaya çıkarmak, tekniklerini açıklamak,
7. Nesnellığe karşı iletişim içeriklerini denetlemek,
8. İletişimin etkilemek istediği kesimin tutum ve davranışlarını tanımlamak,
9. Gruplar, kurumlar ya da toplumların kültürel kalıplarını yansıtmak,
10. Birey, grup, kurum ya da toplumsal ilginin odağını açığa çıkarmak.

#### 6.4. İçerik Analizi Uygulama Planı

Severin ve Tankard (1994), içerik analizini kullanarak kendi seçtiği zaman ve yerde üretilmiş iletişim iletilerini analiz etmek isteyen araştırmacının, araştırma sorusu ya da hipotezini seçtikten sonra çalışacağı ana kütleyi tanımlayacağını gerekirse örnekleme yapacağını, daha sonra ileti içeriklerini sınıflandırmak için kategorileri tanımlayarak, örneklemin içeriğini nesnel kurallara göre kodlayacağını, elde edilen verileri çözümlenerek, yorumlar yapacağını belirtmiştir.

İçerik analizi yöntemi uygulanırken yukarıda kısaca belirtilen işlemlerin yapılması için belirli bir plan öngörülmüştür. Merten (1983), bu planın Şekil 5’de görüldüğü üzere “keşfetme”, “açıklama”, “değerlendirme” olmak üzere 3 aşaması olduğunu belirtmiştir.

##### 6.4.1. Keşfetme Aşaması

Araştırmacının “neden” yapıldığını belirten bu aşamada, Friedrichs 3 motiften söz etmiştir (Gökçe, 1995 ; Gür, 1998).

1. Kuram Sınaması (Amaca yönelik motif): Kuramı desteklemek ya da çürütmek için içerik analizi yapılabilir.
2. Sosyal Sorun (Sosyal motif): Sosyal bir sorunu çözümlenmek için içerik analizi yapılabilir.
3. Başkası Adına Yürütülen Araştırma (Ekonomik motif): Ekonomik nedenlerle içerik analizi yapılabilir.

Keşfetme aşamasında bu motiflerden yola çıkarak yapılması gereken işlemlerden biri de sorun seçimidir. İçerik analizi çalışması yapan kişi, ister tümevarım ister tümdengelim yöntemini benimsesin araştırmacının başında araştırmacının amacını açık olarak belirtmekle yükümlendirilmiştir (Gökçe, 1995).

Gökçe (1995), tümevarım yöntemini seçen araştırmaları herhangi bir kuramdan hareket etmeyen ve buradan hipotezler oluşturmayan araştırmalar olarak nitelendirmiş; tümdengelim yöntemini izleyen araştırmaları ise, önceden bilinen bir kuramdan hareketle hipotezler oluşturan ve bunların geçerliliğini ya da reddini analiz sürecine sokan araştırmalar olarak belirtmiştir.



Bu araştırmada tümevarım yöntemi benimsenmiş, sosyal motiften hareketle sorun seçilmiş, keşfetme aşamasına ait olan “neden” sorusunun yanıtı araştırmanın “giriş” bölümünde yer alan “problem” ve “amaç” alt bölümlerinde ayrıntılarıyla açıklanmıştır.

#### **6.4.2. Açıklama Aşaması**

Bir araştırmanın “nasıl” uygulandığı sorusunun yanıtı bu aşamada verilmiştir. Bu aşamada yapılması gerekenler aşağıda alt bölümler olarak sunulmuştur.

##### **6.4.2.1. Hipotezlerin oluşturulması**

Hipotez, araştırmalarda olaylar ya da değişkenler arasında var olduğu söylenen ilişkidir (Karasar, 1995a). Eğer araştırmada tümdengelim yöntemi benimsenmişe, araştırma ile sınanmak istenen hipotezlerin genel bir teoriden ya da genel bir önseziden çıkarılmaları ile hipotezlerin oluşturulması, açıklama aşamasında uygulanması gereken bir zorunluluk olarak belirlenmiştir (Gökçe, 1995).

İyi bir hipotezde olması gerekli özellikler şu şekilde sıralanmıştır (Gür, 1998 ; Karasar, 1995a):

1. Kuramsal bir temele dayalı olmalıdır,
2. Bilinenlerle önemli bir çelişki içinde olmamalıdır,
3. Değişkenler arası ilişkiyi iyi tanımlamalıdır,
4. Sınanabilir olmalıdır,
5. Açık, basit, belirgin, anlaşılır ve işlevsel olmalıdır,
6. Mantıksal ve akılcı olmalıdır,
7. Pratik gereksinimlerden doğmalıdır.
8. Mevcut zaman ve olanaklarla sınanabilecek şekilde sınırlı olmalıdır.

Bu araştırma tümdengelim yöntemini benimsemediği için, hipotez oluşturma aşamasına araştırma kapsamında yer verilmemiştir.

##### **6.4.2.2. İçerik analizi tekniği ve araştırma evreninin seçimi**

İçerik analizi uygulama alanının seçimi araştırmanın amacı ve analiz edilecek materyalin yapılmasıyla bağlantılı olduğu için, kaynak analizi mi, alıcı analizi mi yoksa durum/ortam analizi mi yapılacağı konusunda esas ölçüt bunlar kabul edilmiştir (Gökçe, 1995).

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür (Karasar, 1995a). Bu araştırma açısından bakıldığında, araştırmanın evreni “Türk basını” olarak ele alınmıştır. Türk basını içinde yer alan farklı siyasi kimliklere sahip Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri araştırma materyalini oluşturmuştur. Bu gazetelerin seçiliş gerekçeleri “giriş” bölümünde yer alan “evren ve örneklem” alt bölümünde açıklanmaya çalışılmıştır.

#### 6.4.2.3. Sınıflama sisteminin ve veri çözümleme tekniğinin geliştirilmesi

Bu aşama, içerik analizinin uygulamalı kısmının temeli olan, işlevi ve yapısı bakımından anket için hazırlanan soru cetveline benzeyen “kodlama cetveli”nin hazırlandığı aşama olarak belirtilmiştir (Gökçe, 1995 ; Gür, 1998).

Kodlama cetvellerinde; araştırma birimlerine verilen numaralar, metnin yayımlandığı basın türü, yayın tarihi, kodlama tarihi, kodlayıcı numarası, bir gazete sayfasında metnin yeri ve boyutu, televizyon haberlerinde haberin sırası, haberin süresi gibi sıralanabilecek çeşitli kategoriler yer almıştır (Gür, 1998).

Holsti, kategorileri, içlerine içerik birimlerinin yerleştirileceği küçük güvercin yuvaları olarak tanımlamış, araştırmacıların kategorileri oluştururken uymaları gereken kriterleri şu şekilde sıralamıştır (İnal, 1997):

- 1.Sınıflanacak içerik birimleri araştırma sorusu çerçevesinde hazırlanmış kategorilerden ancak birine girmelidir yani kategoriler kesişmemelidir.
- 2.Kategoriler konuya ilişkin incelenen tüm materyali, diğer bir deyişle seçilen tüm içerik birimlerini kapsamalıdır.
- 3.Herhangi bir birimin bir kategoriye sınıflanması diğer birimlerin sınıflama işlemini etkilememelidir yani kategoriler birbirinden bağımsız olmalıdır.
- 4.Tüm kategoriler tek bir sınıflandırma prensibine dayanılarak kurulmalıdır.
- 5.Kategoriler araştırmanın amacını yansıtmalıdır.

Bu kriterler esas alınarak hazırlanan ve bu çalışmada kullanılan kodlama cetveli EK1.'de sunulmuştur. Kodlama cetvelinde yer alan her kategori belirli bir standart oluşturmak amacıyla tek tek açıklanarak “kodlama cetveli klavuzu” oluşturulması araştırmanın güvenilirliği için şart koşulmuştur (Gür, 1998).

#### 6.4.2.4. Örneklemenin tanımı

Örneklem, belirli bir evrenden, belirli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil ettiği kabul edilen küçük küme olarak tanımlanmış, evrenden örneklem alma işine de örnekleme adı verilmiştir (Karasar, 1995a).

Bu araştırmada örneklem alınırken; neden araştırma materyali olarak Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin seçildiği, yine araştırma sürecinin tespitinde neden 6 Mart ve 13 Aralık tarihlerinin esas alındığı araştırmanın “giriş” bölümünde yer alan “evren ve örneklem” ve “veriler ve toplanması” adlı alt bölümlerde okuyucuya sunulmuştur.

#### 6.4.2.5. Ölçüm düzeylerinin belirlenmesi

Gökçe (1995), birbirleriyle ilişkide bulunan değişkenler arasında öncelikle sınıflandırma düzeylerinin aynı mı, yoksa farklı mı oldukları sorusuna açıklık kazandırmak gerektiğini çünkü kullanılan değişkenlerin ölçüm düzeylerinin farklılığının, o değişkeni değerlendirmek için kullanılan istatistik tekniklerini doğrudan etkilediğini belirtmiştir.

#### 6.4.2.6. Ön deneme

Ön deneme, kodlama cetvelinin çalışmaya uygun olup olmadığının, aksaklığının bulunup bulunmadığının, güvenilirliğinin ve uygulanabilirliğinin kontrol edildiği, toplam materyalin %10'u ya da % 20'si kadarının denenerek kodlama cetveliyle sonuca varılıp varılamayacağını tespit edildiği bir prova çalışması olarak nitelendirilmiştir (Gür, 1998).

Bu çalışmada da yapılan ön deneme sonucunda kategorilerin sayısı artırılmış, eksiklikler giderilmiş, kodlama cetveli olgunlaştırılarak EK 1'de sunulduğu şekliyle uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

#### 6.4.2.7. Verilerin kodlanması

Araştırma materyalinden elde edilen verilerin kodlama kağıdına aktarılması süreci, verilerin kodlanması aşamasını oluşturmuştur (Gür, 1998). Verilerin kodlanması aşamasında birden fazla kodlayıcı kullanılması durumunda, farklı kodlayıcılar tarafından aynı anlatımların aynı şekilde yorumlanması gerekliliği temel ilke olarak kabul edilmiştir (Gökçe, 1995).

Bu araştırmada elde edilen veriler tek bir kodlayıcı (araştırmayı yapan kişi) tarafından EK 2’de sunulan kodlama kağıdına kaydedilmiştir. Tek kodlayıcı olması nedeniyle güvenirlik, kodlama cetveli aynı metne uygulandığında aynı sonuçlara ulaşma ile yani aynı şekilde kodlama ile sağlanmıştır.

#### **6.4.2.8. Verilerin zmlenmesi**

Gökçe’nin (1995) elde edilen verilerin yoruma temel oluşturacak şekilde, araştırma sorusu ve hipotezler doğrultusunda çeşitli ölçütlerden yararlanılarak özümlenmesi aşaması olarak belirttiği bu aşamada, kodlama aşamasında nümerik hale getirilen verilerin bilgisayar ortamına aktarılarak tablolarla ifadelendirilmesi söz konusu olmuştur.

Bu araştırmada elde edilen veriler SPSS paket programı yardımıyla zmlenmiş, araştırmanın sonuçları “bulgular” bölümünde tablolar ve grafikler aracılığı ile sunulmuştur.

#### **6.4.3. Değerlendirme Aşaması**

Bir araştırmadan elde edilen bulguların sosyal gerçeğe yönelik etkileri sorusunun yanıtının verildiği, başka bir deyişle araştırma sorusu ile hedeflenen hipotezlerin geçerliliğinin kontrol edildiği, sonuçların kamuoyuna duyurulduğu ve geleceğe yönelik çıkarımların yapıldığı bir aşama olarak kabul edilmiştir (Gökçe, 1995).

Bu araştırmada yer alan ve son bölümü oluşturan “sonuç ve öneriler” bölümü ise içerik analizi uygulama planının değerlendirme aşamasına karşılık gelmiştir.

## 7. TÜRK BASININDA GÜMRÜK BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ KONUSUNDA YAPILAN İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASINDAN ELDE EDİLEN BULGULAR VE YORUM

Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda, araştırma kapsamında yer alan Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde ilgili zaman diliminde (araştırma kapsamına giren günlerde) yayınlanan metinlere içerik analizi yönteminin uygulanması sonucu elde edilen 2316 adet veri, SPSS paket programı yardımıyla çözümlenmiştir. Araştırmanın amaçlarında ifadelendirilen araştırma sorularının yanıtlarına ulaşmak amacıyla verilerin çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgular, tablolar ve grafikler yardımıyla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

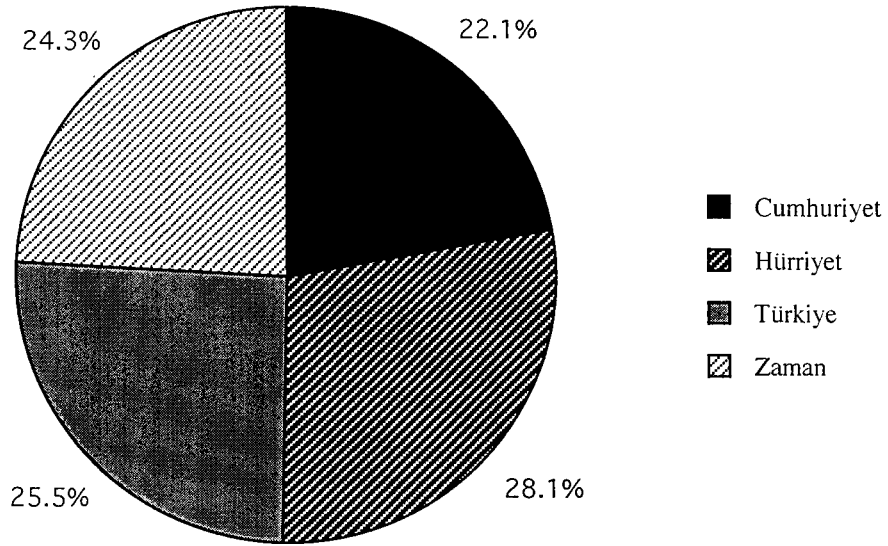
### 7.1. Metin Sayılarının Gazetelere ve Yıllara Göre Dağılımı

Bu çalışma sonucunda araştırma kapsamına giren 480 adet gazeteden 2316 adet veri elde edilmiştir. Başka bir deyişle Tablo 1'de de görüldüğü üzere Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ile konularda araştırma kapsamına giren gazeteler ve ilgili zaman diliminde 2316 adet metin yayınlanmıştır.

Tablo 1. Gazetelere Göre Metin Sayıları ve Oranları

Gazete Adı	Frekans	Yüzde (%)
Cumhuriyet	512	22,1
Hürriyet	650	28,1
Türkiye	591	25,5
Zaman	563	24,3
Toplam	2316	100,0

Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ile ilgili konulara %28,1'lik bir oranla en fazla Hürriyet gazetesi yer verirken; bunu %25,5'lik bir oranla Türkiye, %24,3'lük oranla Zaman ve %22,1'lik oranla Cumhuriyet gazeteleri takip etmiştir. Bu bulgulardan hareketle metin sayılarının gazetelere göre dağılımının grafiksel anlatımı Grafik 1'de sunulmuştur.



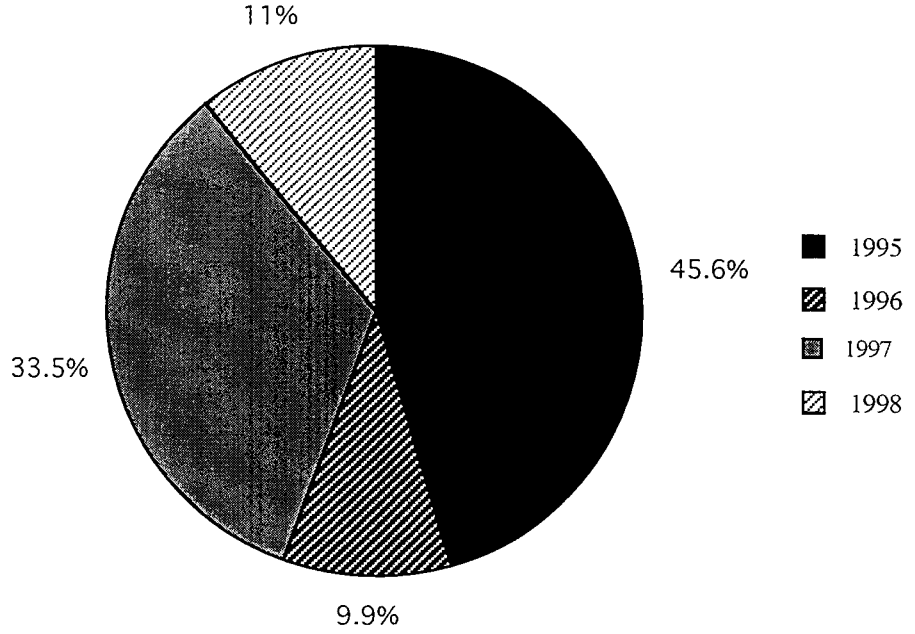
Grafik 1. Metin Sayılarının Gazetelere Göre Dağılımı

İncelenen gazetelerde Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa ilişkilerine yönelik konular hakkında yayınlanan metin sayısı dağılımı yıllara göre de değişim göstermekte olup, Grafik 2'de metin sayılarının yıllara göre dağılımı sunulmuştur.

Tablo 2. Yıllara Göre Metin Sayıları ve Oranları

Yıllar	Frekans	Yüzde (%)
1995	1057	45,6
1996	229	9,9
1997	775	33,5
1998	255	11,0
Toplam	2316	100,00

Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ilgili konuların yer aldığı 2316 metinden %45,6'sı 1995 yılında yayınlanmış; %33,5 oranı ile 1997 yılı, %11 oranı ile 1998 yılı ve %9,9 oranı ile 1996 yılı bunu takip etmiştir (Tablo 2). Bu durumun grafiksel anlatımı Grafik 2'de sunulmuştur.



Grafik 2. Metin Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Gümrük Birliği sürecini başlatan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın (pratikte "Gümrük Birliği Anlaşması" denilmiştir) 6 Mart 1995 tarihinde imzalanması, 13 Aralık 1995 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda onaylanması ve 15-16 Aralık 1995 tarihleri arasında Madrid Zirve Toplantısının yapılması nedenleriyle 1995 yılında yayınlanan metin sayıları diğer yıllarda yayınlanana oranla daha fazla olmuştur. Ayrıca, 12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında Lüksemburg'ta toplanan AB Konseyi'nin kararları da gazetelerin incelenen dönem içinde önem verdiği diğer bir konuyu oluşturmuş, bu nedenle de 1997 yılında yayınlanan metin sayıları 1996 ve 1998 yıllarında yayınlanan metin sayılarına oranla daha fazla olmuştur. 13-14 Aralık 1996 tarihleri arasında toplanan Dublin Zirvesi ve 11-12 Aralık 1998 tarihleri arasında toplanan Viyana Zirvesi gazetelerin bu yıllardaki metin sayılarından da anlaşılacağı üzere, Lüksemburg Zirvesi'ne oranla gazeteler tarafından daha az önemsenmiştir.

## 7.2. Metnin Yayınlandığı Sayfa

### 7.2.1. Metnin Yayınlandığı Sayfalara Göre Metin Sayıları ve Oranları

Tablo 3. Metnin Yayınlandığı Sayfalara Göre Metin Sayıları ve Oranları

Metnin Yayınlandığı Sayfa	Frekans	Yüzde (%)
Sadece İlk Sayfada	27	1,2
Dış Haberler/Dünya Sayfasında	383	16,5
Ekonomi Sayfasında	468	20,2
İlk Sayfada Başlayıp Devamı Dış Haberler / Dünya Sayfasında	136	5,9
İlk Sayfada Başlayıp Devamı Ekonomi Sayfasında	49	2,1
İlk Sayfada Başlayıp Devamı Diğer Sayfalarda	448	19,3
Konuya Özel Sayfada/Sayfalarda	45	1,9
İlk Sayfada Başlayıp Devamı Konuya Özel Sayfada/Sayfalarda	14	0,6
Diğer	746	32,2
Toplam	2316	100,0

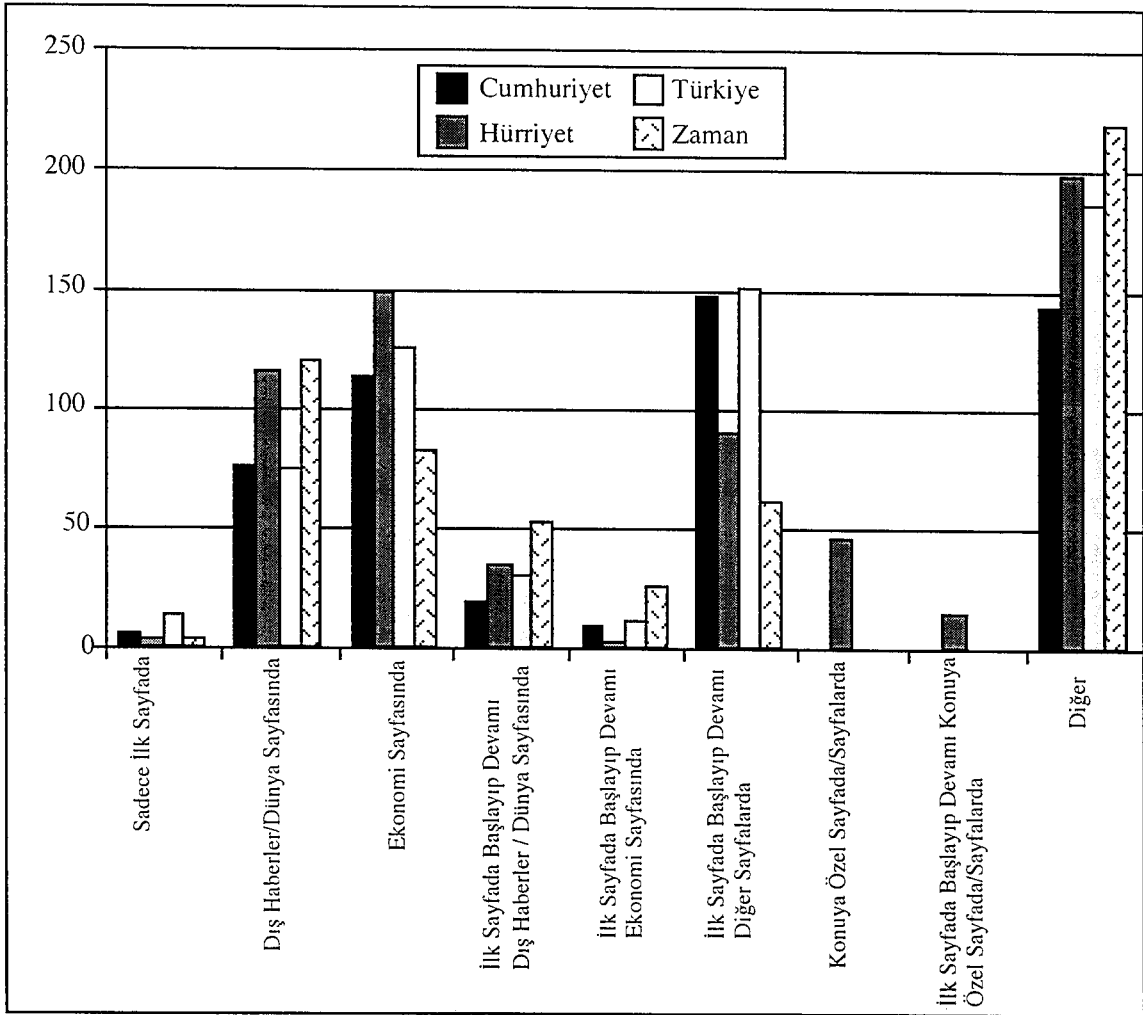
Tablo 3’de görüldüğü üzere, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda elde edilen 2316 metinden %32,2’si ilk sayfa, dış haberler/dünya, ekonomi, konuya özel sayfaların dışında kalan diğer sayfalarda yer almıştır. Sadece ilk sayfada yayınlanan ve ilk sayfada başlayıp dış haberler/dünya, ekonomi, konuya özel ve diğer sayfalarda devam eden metinlerin oranı ise %29,1 olmuştur. Bu durumda Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği konusunda yayınlanan metinlere en çok %32,2’lik bir oranla diğer sayfalarda yer verilmiş; bunu %29,1’lik oranla ilk sayfada yer alma durumu takip etmiştir. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hem ekonomik hem de dış politik boyutu olan bir konu olduğu için ekonomi ve dış haberler/dünya sayfalarında yer bulmuş; ekonomi sayfalarında yayınlanan metinlerin oranı %20,2 olup, dış haber/dünya sayfalarında yayınlananların oranı ise %16,5 olmuştur. “Gümrük Birliği” adıyla verilen konuya özel sayfalarda metnin yayınlanma oranı ise, %1,9 olarak tespit edilmiştir.

Gazeteler verdikleri konuları önem sırasına göre dizerler. Gazetelerde en önemli konulara ilk sayfada, en üstte ve en büyük yeri kaplayacak biçimde yer verilir. Konular

önemlilik sırasına göre ön sayfadan arka sayfalara, büyük başlıktan küçük başlığa, üstten alta doğru sıralanır (Atabek ve Dağtaş, 1998).

Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda yayınlanan metinlerden ancak %29,1'lik kısmı birinci sayfada yer alacak önemde kabul edilmiştir.

### 7.2.2. İncelenen Gazetelere Göre Metinlerin Yayınlandığı Sayfalar



Grafik 3. İncelenen Gazetelere Göre Metinlerin Yayınlandığı Sayfaların Dağılımı

İncelenen gazetelere göre metinlerin yayınlandığı sayfaların dağılımını gösteren Grafik 3'ün hazırlanmasında kullanılan verileri de dikkate alarak, incelenen gazetelerde

metinlerin yayınlandığı sayfalara yönelik şu durumlar tespit edilmiştir:

1. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili metinler en çok ilk sayfada başlayıp diğer sayfalarda devam edecek şekilde sunulmuştur. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili yer alan 512 adet metinden 147 adedi, %6,3'lük bir oranla ilk sayfada başlayıp diğer sayfalarda devam etmiştir. Metnin ilk sayfada yer alması, o konuya verilen önemi göstermesi bakımından önem taşır. Sadece ilk sayfada ve ilk sayfada başlayıp devamı ekonomi, dış haberler/dünya ve diğer sayfalarda devam eden 181 adet metin yayınlanmış olup, oranı %7,3 olarak tespit edilmiştir. Metinlerden %4,9'luk bölümü ekonomi, %3,2'lik bölümü dış haberler/dünya, %0,8'lik bölümü ilk sayfada başlayıp devamı dış haberler, %0,4'lük bölümü ise ilk sayfada başlayıp devamı ekonomi sayfalarında yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili metinlere %0,3'lük bir oranla en az sadece ilk sayfada yer verilmiştir. Konuya özel sayfa, bu gazetede yer almamıştır.

2. Hürriyet gazetesinde konu ile ilgili metinler en çok ilk sayfa, ekonomi sayfası, dış haberler/dünya sayfası, konuya özel sayfalar dışında kalan diğer sayfalarda yer bulmuştur. Hürriyet gazetesinde konu ile ilgili yer alan 650 adet metinden 198 adedi, %8,5'lik bir oranla diğer sayfalarda yer almıştır. Sadece ilk sayfada yer alma ve ilk sayfada başlama esas alındığında, ilk sayfada yer alan metin sayısı 144 adet olup, oranı %6,2 olarak tespit edilmiştir. Hürriyet gazetesinde yayınlanan metinlerden %6,4'ü ekonomi, %5'i dış haberler/dünya, %3,8 ilk sayfada başlayıp devamı diğer, %1,5'i ilk sayfada başlayıp devamı dış haberler/dünya, %0,2'si sadece ilk sayfalarda yer almıştır. Bu gazetede ilgili konuda yayınlanan metinler, %0,1'lik bir oranla en az ilk sayfada başlayıp devamı ekonomi sayfasında olacak şekilde yayınlanmıştır. Hürriyet gazetesi diğer üç gazeteden farklı olarak "Gümrük Birliği" başlığı altında konuya özel sayfalar oluşturmuş, ilgili konudaki metinleri bu sayfalarda yayınlamıştır. Konuya özel sayfalarda yayınlanan metinlerin oranı %1,9 olup, metinler %0,6'lık bir oranla da ilk sayfada başlayıp konuya özel sayfalarda yer almıştır.

3. Türkiye gazetesinde de, Hürriyet gazetesinde olduğu gibi konu ile ilgili metinler en çok ilk, ekonomi, dış haberler/dünya sayfalarının dışında kalan diğer sayfalarda yayınlanmıştır. Konu ile ilgili 591 adet metinden 186 adedi diğer sayfalarda yer almıştır. Konuya özel sayfaların bulunmadığı Türkiye gazetesinde, aynen Hürriyet gazetesinde olduğu gibi en az metin ilk sayfada başlayıp devamı ekonomi sayfalarında (%0,5'lik bir oranla) yer almıştır. Sadece ilk sayfada yer alma ve ilk sayfada başlama esas alındığında %7,9'luk bir oranla 206 adet metin ilk sayfada yerini bulmuştur. Türkiye gazetesinde ilgili

konudaki metinler sıra ile %5,5'lik bir oranla ilk sayfada başlayıp devamı diğer, %5,4'lük oranla ekonomi, %3,2'lik bir oranla dış haberler/dünya, %1,3'lük bir oranla ilk sayfada başlayıp devamı dış haberler/dünya ve %0,6'lık bir oranla sadece ilk sayfalarda yer almıştır.

4. Zaman gazetesinde de konu ile ilgili metinler en çok ilk, ekonomi ve dış haberler/dünya dışında kalan diğer sayfalarda sunulmuştur. Bu gazetede ilgili konuda yer alan 563 adet metinden 219 adedi, %9,5 bir oranla diğer sayfalarda yerini almıştır. Sadece ilk sayfada yer alma ve ilk sayfada başlama kriter olarak alındığında %6,3'lük bir oranla 143 adet metnin ilk sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Zaman gazetesi bu konuya %5,1'lik oranla dış haberler/dünya, %3,5'lik oranla ekonomi, %2,6'lık oranla ilk sayfada başlayıp devamı diğer, %2,2'lik bir oranla ilk sayfada başlayıp devamı dış haberler/dünya, %1,1'lik bir oranla da ilk sayfada başlayıp devamı ekonomi sayfalarında yer vermiştir. Konu ile ilgili metnin sadece ilk sayfada yer alması bu gazetenin %0,2'lik oranla en az başvurduğu durum olmuştur. Zaman gazetesinde, konuya özel sayfalar yer almamıştır.

5. Bu konuya ait metinleri sunmak üzere sadece ilk sayfada yer alma durumunu en çok kullanan gazete, bu sayfada sunduğu 13 adet metinle Türkiye gazetesi olmuştur. Dış haberler/dünya sayfasında yer verdiği 119 adet metinle en çok kullanan gazete Zaman olup, ekonomi sayfasını en çok kullanan 148 adet metinle Hürriyet gazetesi olmuştur. İlk sayfada başlayıp dış haberler/dünya sayfalarında devam etme durumunu (52 metin), ilk sayfada başlayıp ekonomi sayfalarında devam etme durumunu (26 metin) ve ayrıca diğer sayfaları (219 metin) en çok kullanan gazete Zaman olmuştur. İlk sayfada başlayıp diğer sayfalarda devam etme durumuna ise, 151 adet metinle Türkiye gazetesi başvurmuştur.

### 7.3. Metnin Konumu

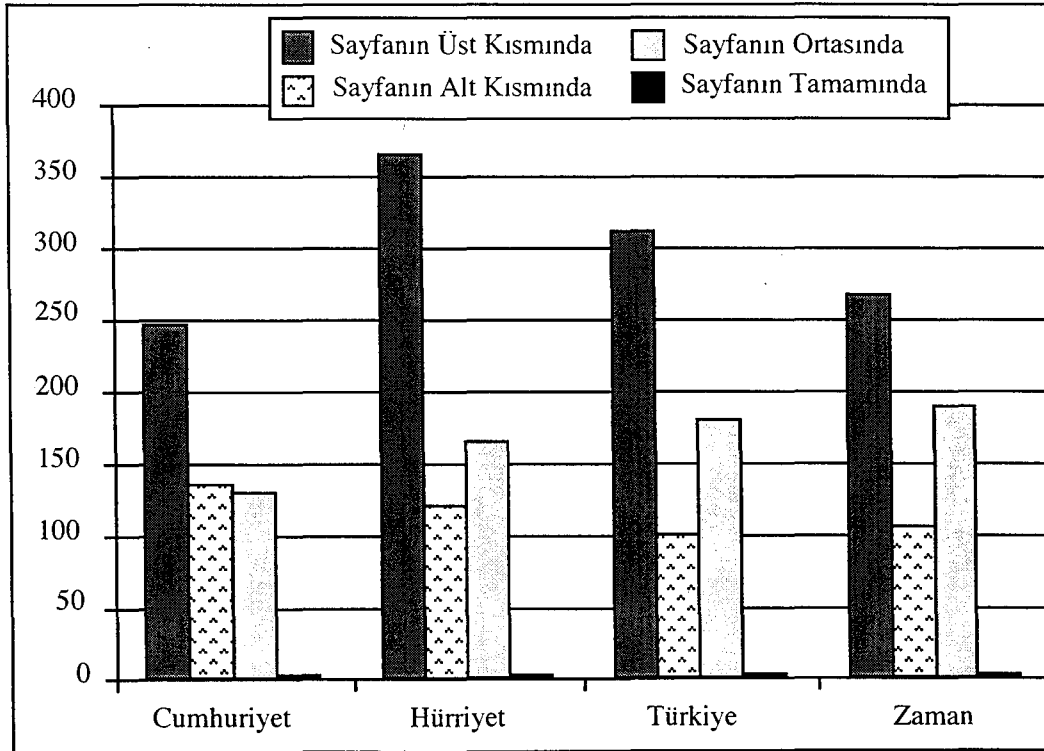
#### 7.3.1. Metnin Konumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları

Tablo 4. Metnin Konumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları

Metnin Konumu	Frekans	Yüzde (%)
Sayfanın Üst Kısımında	1189	51,3
Sayfanın Alt Kısımında	458	19,8
Sayfanın Ortasında	660	28,5
Sayfanın Tamamında	9	0,4
Toplam	2316	100,0

Tablo 4'de de görüldüğü gibi Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği konusunda araştırma kapsamına giren dönemlerde yayınlanan 2316 metinden 1189 adedi başka bir deyişle %51,3'ü sayfanın üst kısmında yer almıştır. Bunu %28,5 oranla sayfanın ortasında, %19,8 oranla sayfanın alt kısmında, %0,4 oranla sayfanın tamamında yer alma durumları izlemiştir. Metinlere en fazla sayfanın üst kısmında yer verilmesi bu konuya verilen önemi göstermiştir.

#### 7.3.2. İncelenen Gazetelere Göre Metin Konumları



Grafik 4. İncelenen Gazetelere Göre Metin Konumlarının Dağılımı

İncelenen gazetelere göre metin konumlarını gösteren Grafik 4 incelendiğinde, bütün gazetelerin ilgili konuya en çok sayfanın üst kısmında yer verdiği görülmüştür. Bu grafiğe ve grafiğin elde edilmesinde kullanılan verilere göre, ilgili konuda yayınlanan metinlerin konumları ile ilgili olarak şu tespitler yapılmıştır:

1. Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili metinler en çok sayfanın üst kısmında sunulmuştur. Konu ile ilgili 512 metinden 246 adedi sayfanın üst kısmında yayınlanmış olup; bütün gazetelerin metinlere sayfanın üst kısmında yer alma durumunu gösteren %51,3'lük orandaki payı %10,6 olarak tespit edilmiştir. Bu gazetede yer alan metinler %5,8'lik oranla sayfanın alt kısmında, %5,6'luk oranla sayfanın ortasında, %0,1'lik oranla sayfanın tamamında yer almıştır.

2. Hürriyet gazetesinde konuyla ilgili yayınlanan 650 adet metin en çok sayfanın üst kısmında sunulurken (365 adet), en az da sayfanın tamamında sunulmuştur (1 adet). Sayfanın üst kısmında yer alma oranı %15,8 iken; bunu, %7,1'lik oranla sayfanın ortasında, %5,2'lik oranla sayfanın alt kısmında yer alma durumları izlemiştir.

3. Türkiye gazetesinde yer alan 591 metinden 311 adedi sayfanın üst kısmında sunulmuştur. Türkiye gazetesi ilgili konuda yayınlanan metinleri sunarken en çok sayfanın üst kısmında yer verme durumunu tercih etmiş, en az ise 2 adet metinle sayfanın tamamında yer verme durumuna başvurmuştur. Sayfanın üst kısmında sunma oranı %13,4 iken, sayfanın ortasında sunma oranı %7,7 ve sayfanın alt kısmında sunma oranı %4,3 olarak tespit edilmiştir.

4. Zaman gazetesinde de konuyla ilgili en çok metin (267 adet) sayfanın üst kısmında, en az metin (4 adet) sayfanın tamamında yer almıştır. Metinler %11,5'lik oranla sayfanın üst kısmında yayınlanmış olup, sayfanın ortasında yer alma oranı %8,1 ve sayfanın altında yer alma oranı %4,5 olarak belirlenmiştir.

5. Bu konuya ait metinleri sunmak üzere sayfanın üst kısmını en çok kullanan gazete 365 metinle Hürriyet olmuştur. Yer verdiği 135 metinle sayfanın alt kısmını en çok kullanan Cumhuriyet gazetesi iken, sayfanın ortasını (188 metin) ve tamamını (4 metin) en çok kullanan Zaman gazetesi olmuştur.

6. Yer verdiği konum bakımından, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine yönelik metinleri incelenen diğer gazetelere oranla sayfanın üst kısmında daha fazla sunması, Hürriyet gazetesinin bu konuya verdiği önemin göstergesi olmuştur. Sayfanın üst kısmında yer verme konusunda Hürriyet gazetesini, Türkiye, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri takip etmiştir.

## 7.4. Metnin Sunumu

### 7.4.1. Metnin Sunumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları

Tablo 5. Metnin Sunumuna Göre Metin Sayıları ve Oranları

Metnin Sunumu	Frekans	Yüzde (%)
Yalnız Metin	1596	68,9
Metin ve Fotoğraf	553	23,9
Metin ve Simge	62	2,7
Metin ve Tablo	12	0,5
Metin ve İllüstrasyon	74	3,2
Metin ve Karikatür	18	0,8
Diğer	1	0,0
Toplam	2316	100,0

Tablo 5 incelendiğinde Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda araştırma kapsamına giren dönemlerde yayınlanan 2316 metinden %68,9'unun başka bir deyişle 1596 adedinin yalnız metin olarak sunulduğu görülmüştür. Metni görsel öğelerle destekleme durumunda ise, sıra ile %23,9'luk bir oranla fotoğraf, %3,2'lik bir oran ile illüstrasyon, %2,7'lik bir oranla simge, %0,8'lik bir oranla karikatür, %0,5'lik bir oranla tablo kullanılmıştır.

Sunumun metnin yanında konuyla ilgili fotoğraflarla desteklendiği durumu gösteren “metin ve fotoğraf” kategorisi kapsamına, köşe yazarlarının ya da muhabirlerin tanıtıcı fotoğrafları dahil edilmemiştir.

Fotoğraf, haberi destekler, açıklar, ilgiyi çeker, olaylara tanıklık eder, haberi okutturur, gazeteyi estetik açıdan rahatlatır, rutinlikten kurtarır. Fotoğraf, aynı zamanda bir yorumdur. Fotoğraf, gazetenin penceresidir. Gazetecilikte iki önemli unsur vardır: Yazı ve fotoğraf. Gazetelerin pencereleri diyebileceğimiz fotoğraflar, okuyucuyu olayın anına götürür. Okuyucunun o pencereden, o an dondurulmuş olaya bakmasını sağlar. Fotoğraf yazının reklamıdır, okumayı istekli kılar. Bazen başlı başına bir haberdir. Gazetelerin vazgeçilmez bir ögesidir, bir belgedir. Haberin inandırıcılığını kuvvetlendiren

en önemli unsurdur. Olayın doğruluğunun kanıtıdır. Fotoğraf bize bir anı, o anın içinde mekanı ve o an ve mekan içindeki insanları vermektedir. Okumaya çalışılan an, o andır. Basın fotoğrafçılarına bu nedenle “dünyanın gözü” olarak bakılır. Bir kare fotoğraf sütunlarca yazılan yazıdan daha etkilidir. Fotoğraf dünü bugüne getiren bir olaydır. Olayların kulaklarda bırakacağı iz, çok kere belirli bir sürede yok olur. Ama olayları yıllar sonra tekrar göstermek ya da görmek isteyenler mutlaka bir görüntüye sahip olmak isteyeceklerdir. Fotoğraf gözlem alışkanlığının gelişmesini sağlar. Gözlem tanımayı, tanımak eleştiriyi, eleştiri ise yenilenmeyi ortaya çıkarır. Fotoğraf, gerçekliğin bir yorumu, bir gizidir. Basın fotoğrafı bu amaçla bir mesajdır. Basın fotoğrafı, üzerinde çalışılması gereken bir objedir. Seçilmiş, kompozisyon kurulmuş, yapılandırılmış, profesyonelce işleminden geçirilmiş, ideolojik ve estetik faktörleri bünyesinde barındıran bir anlatımdır. Bu nedenle fotoğraf algılanmaz, okunur (Vural, 1997).

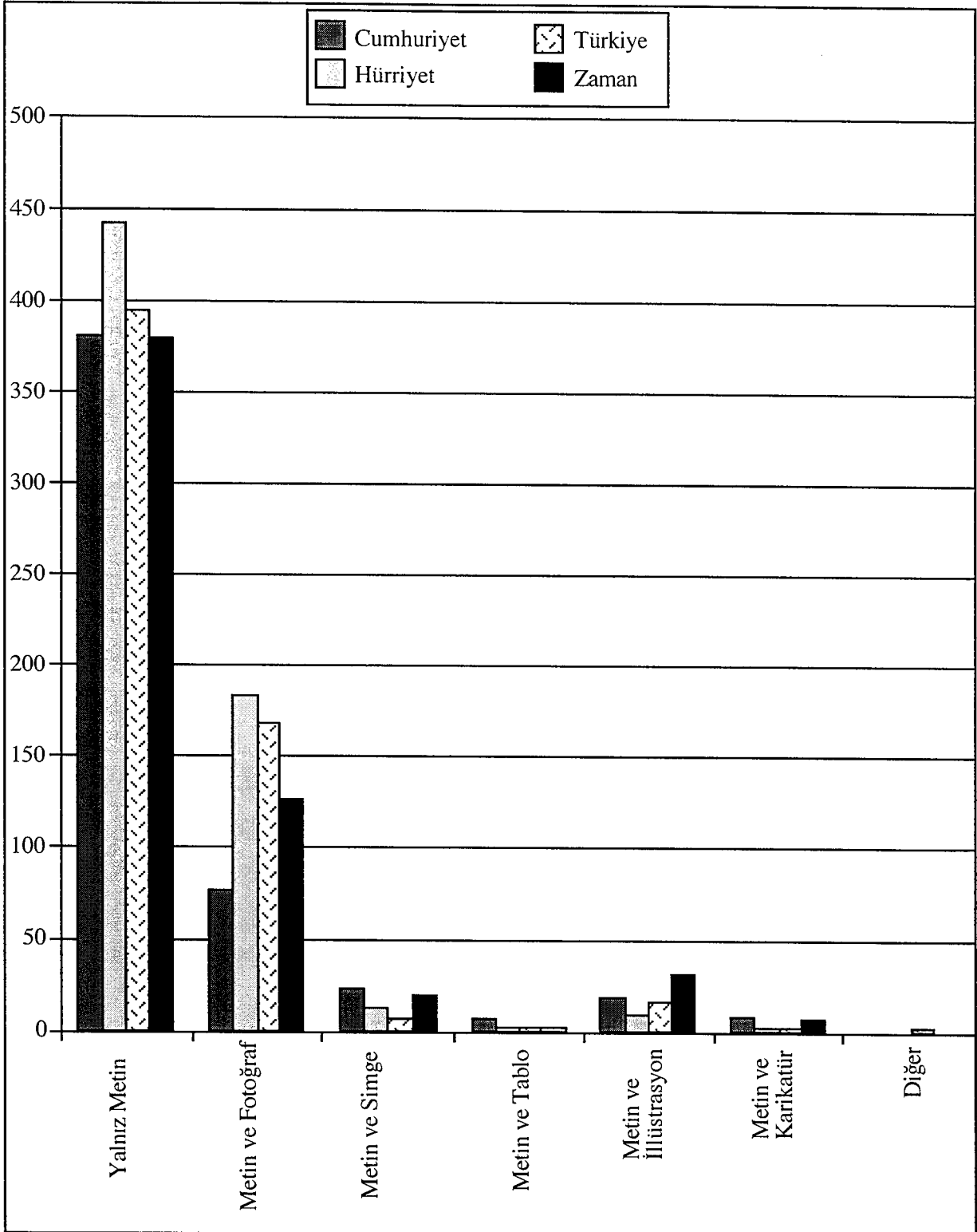
Simgeler, doğrudan mesaj vermede kullanılan grafik imgelerdir (Becer, 1997). Metnin simgelerle birlikte sunulması, o metne olan dikkati artırmakta; eğer okuyucu simgenin ne anlama geldiğini biliyorsa, daha yazıyı okumadan konunun ne ile ilgili olduğu hakkında fikir sahibi olabilmektedir. Bu çalışma sırasında metin ve simge durumundaki sunumlarda en çok 12 yıldızın dairesel olarak dizildiği Avrupa Birliği’ni temsil eden simgeye rastlanmıştır.

Tablo, istatistiksel verilerin sayısal dökümüdür (Aziz, 1990). Tablolar, metinlerin anlaşılmasını sağlayan, özellikle rakamlara yönelik konuları anlatan ve kıyaslama şansı veren unsurlardır.

Başlık, slogan, metin gibi sözel unsurları görsel olarak betimleyen ya da yorumlayan unsurlara illüstrasyon adı verilir (Becer, 1997). Metnin illüstrasyonla beraber sunulduğu durumlarda; metnin ilgi çekiciliği artar, metnin okunmasında teşvik edici bir rol oynar.

Karikatür, insan ve toplumla ilgili her türlü olayı konu alarak söyleyeceğini en kısa yoldan çarpıcı bir şekilde söyleyen, düşündürücü ve güldürücü bir sanat dalıdır (İÜİF, 1998; Özer, 1998). Karikatürle desteklenmiş metinler, metnin anlaşılabilirliğini artırmakta, kelimelerle anlatılması çok güç olan bazı noktalar karikatür yoluyla iletilerek, insanların olay hakkında farklı bir bakış elde etmelerini sağlamaktadır. Bu araştırma kapsamında metin ve karikatür kategorisine sadece metni destekleyici nitelikte olan karikatürler dahil edilmiş, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunu yansıtsa bile tek başına sunulan karikatürler araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

### 7.4.2. İncelenen Gazetelere Göre Metin Sunumları



Grafik 5. İncelenen Gazetelere Göre Metin Sunumlarının Dağılımı

Grafik 5’de görüldüğü üzere, araştırma kapsamına giren gazeteler Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği konusundaki metinleri en çok hiç bir görsel öge ile desteklemeden yalnız metin olarak sunmuşlardır. Yalnız metinleri oluşturan %68,9’luk oran içinde en fazla payın ise %19,1’lik bir oranla (442 adet) Hürriyet gazetesine ait olduğu tespit edilmiştir. Sunduğu metinleri fotoğraflarla en fazla destekleyen gazete %7,9’luk oranla (183 adet metin ve fotoğraf) Hürriyet gazetesi olmuştur. Görsel öğelerden simgeyi %1’lik oran ile (23 adet), karikatürü %0,3’lük oran ile (8 adet), tabloyu ise %0,3’lük oran ile (6 adet) en çok kullanan gazete Cumhuriyet olmuştur. Zaman gazetesi ise, metin ve illüstrasyon şeklinde sunumu %1,3’lük bir oranla (30 adet) en çok benimseyen gazete olmuştur. Bunların dışında kalan sunum tarzı, Türkiye gazetesinde 1 adet olarak yer almıştır.

7.4.1. bölümünde görsel öğelerin önemi konusu üzerinde durulmuştur. Bu açıklamalar ışığında görsel öğelerin tümünü en fazla kullanan (208 adet metinde görsel öğelere yer verilmiş) Hürriyet gazetesi olmuştur. Metnin görsel öğelerle desteklenmesi de gazetenin konuya verdiği önemle doğru orantılıdır. Ancak gazetelerin benimsedikleri yayın ilkelerinin (örneğin Hürriyet gazetesinin fotoğraf kullanımında öncü bir gazete olması) etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Görsel öğelerin kullanımında Hürriyet gazetesini Türkiye, Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri takip etmiştir.

## 7.5. Gazete Yazısı Türleri

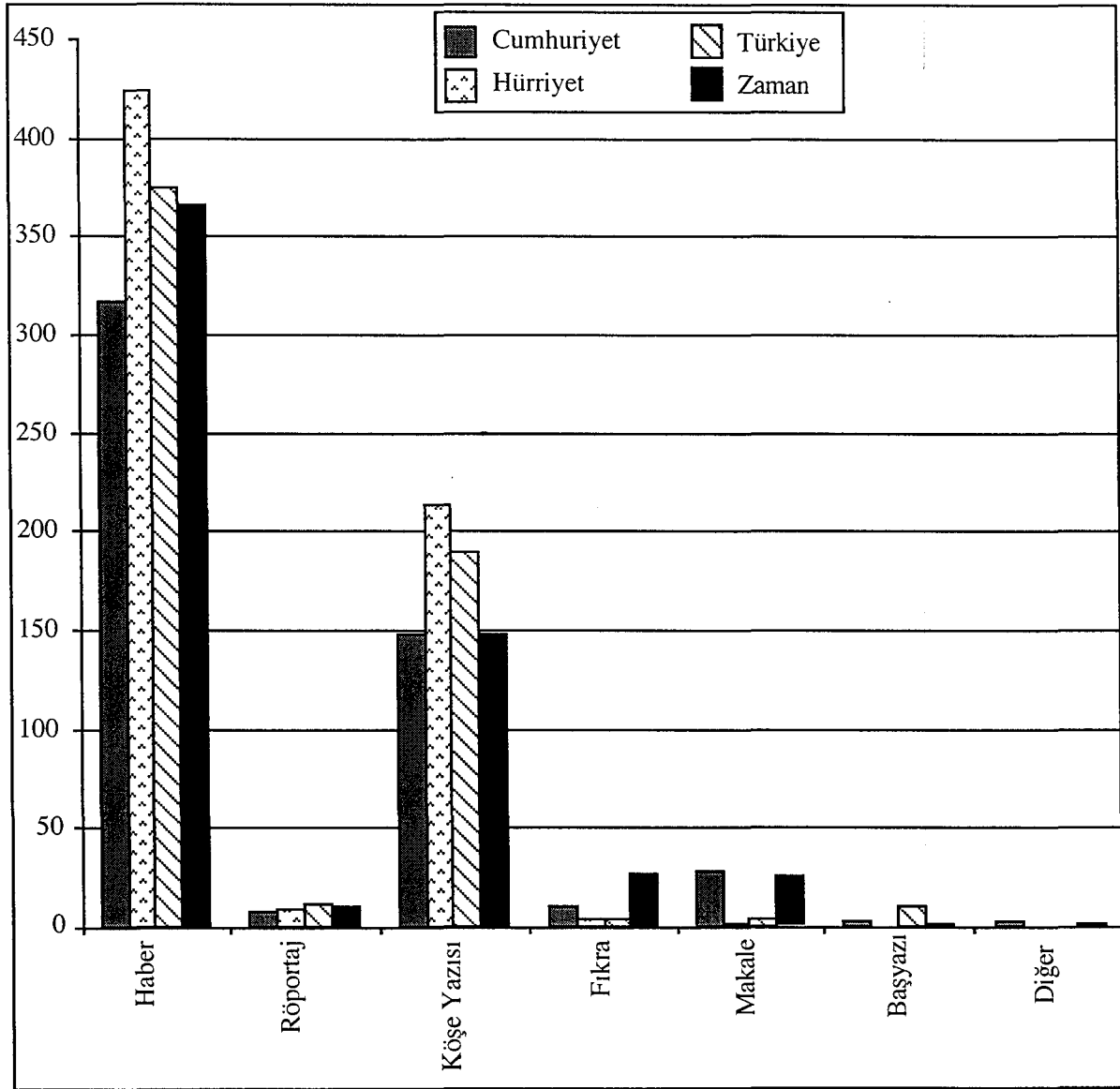
### 7.5.1. Gazete Yazısı Türlerine Göre Metin Sayıları ve Oranları

Tablo 6. Gazete Yazısı Türlerine Göre Metin Sayıları ve Oranları

Gazete Yazısı Türleri	Frekans	Yüzde (%)
Haber	1479	63,9
Röportaj	36	1,6
Köşe Yazısı	698	30,1
Fıkra	29	1,3
Makale	58	2,5
Başyazı	13	0,6
Diğer	3	0,1
Toplam	2316	100,0

Araştırma kapsamına giren gazeteler iletilerini en çok haber türünü kullanarak göndermişlerdir. Tablo 6’da da görüldüğü gibi 2316 adet metinden, 1479 adedi başka bir deyişle %63,9’u haber türünde sunulmuştur. Haber türünü %30,1’lik oranla köşe yazısı izlemiş, diğer türlerin kullanım alanları haber ve köşe yazısına göre oldukça düşük olmuştur. Makale %2,5 oranında, röportaj %1,6 oranında, fıkra %1,3 oranında, başyazı %0,6 oranında gazetelerin yer verdikleri yazı türleri olmuştur. Yukarıda belirtilenlerin dışında kalan gazete yazısı türlerinin oranı ise %0,1 olarak belirlenmiştir.

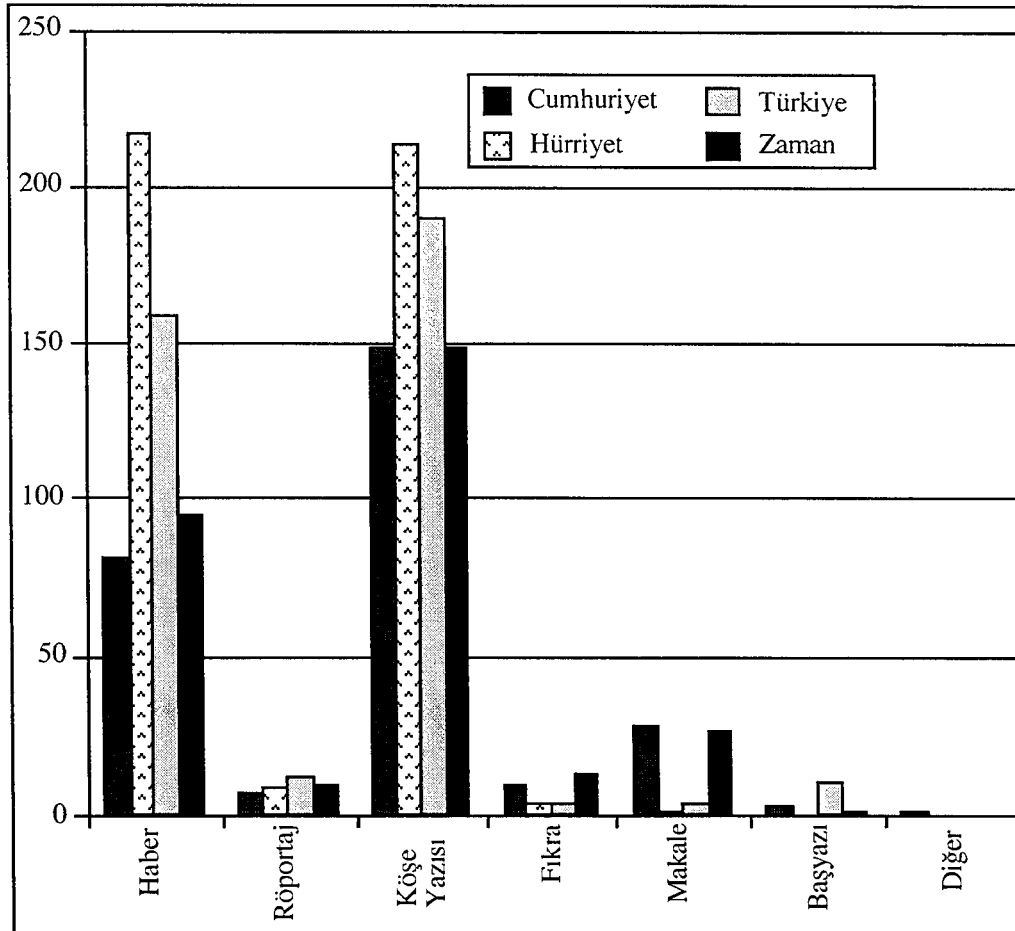
### 7.5.2. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türleri



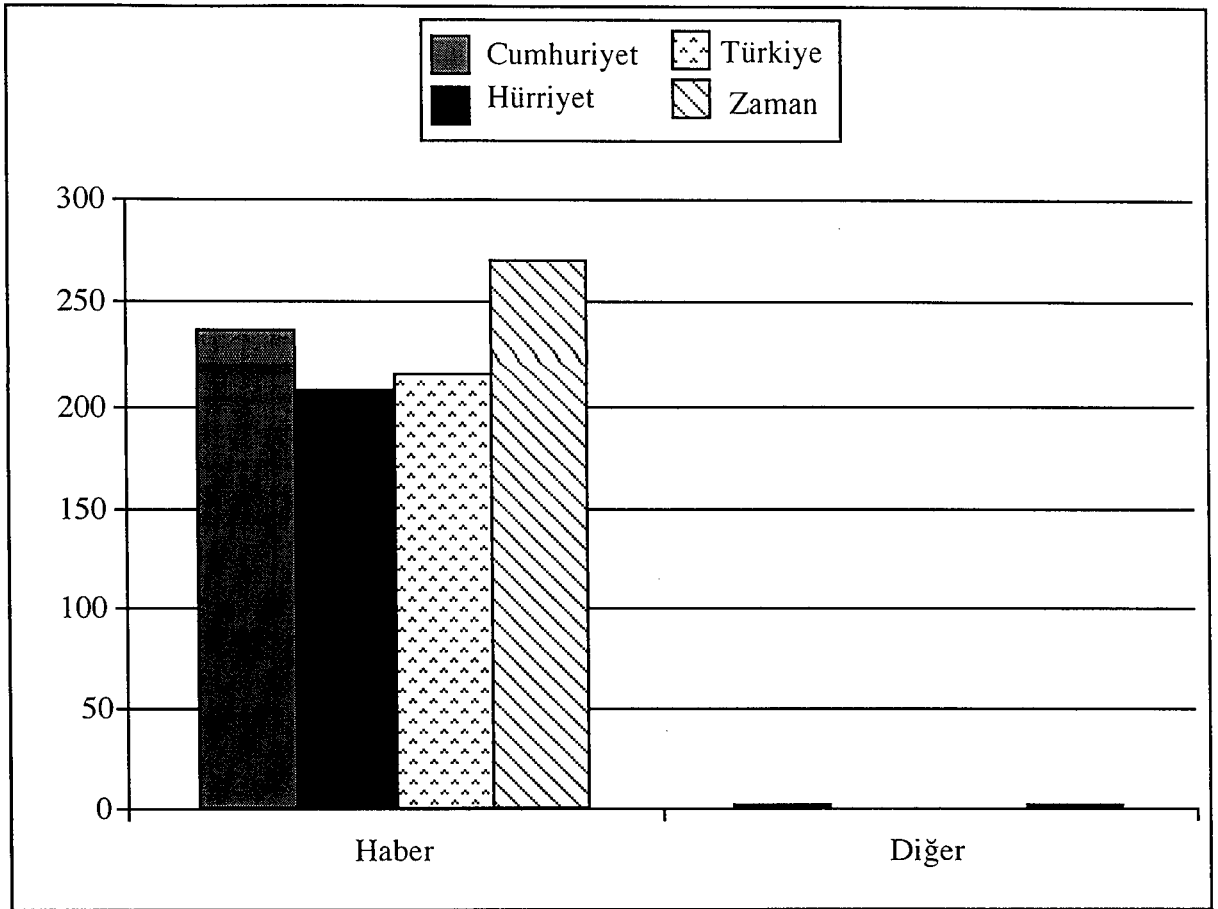
Grafik 6. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Dağılımı

İncelenen gazetelere göre gazete yazısı türlerinin dağılımını gösteren Grafik 6'da, Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin hepsinin Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine yönelik iletilerini göndermek için en çok haber türünü seçtikleri görülmüştür. Bu gazeteler arasında %18,3'lük oranla (424 adet) en fazla habere ve aynı zamanda %9,2'lik oranla (213 adet) en fazla köşe yazısına yer veren gazete Hürriyet olmuştur. Makale türünü en çok %1,2'lik oranla (28 adet) Cumhuriyet gazetesi kullanmıştır. %0,5'lik bir oranla (12 adet) röportaj türünü ve %0,4'lük oranla (10 adet) başyazı türünü en çok kullanan gazete Türkiye olmuştur. Konu ile ilgili metinleri sunmak için fıkra türünü en fazla kullanan gazete ise %0,6'luk oranla (13 adet) Zaman gazetesi olmuştur. Yukarıda belirtilen türler dışında kalan ve diğer bölümde yer alan 3 metinden 2 tanesi Cumhuriyet gazetesinde, 1 tanesi de Zaman gazetesinde yer almıştır. İlgili konuda Hürriyet gazetesinde hiç başyazı yayınlanmamıştır. Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde diğer yazı türlerine yer verilmemiştir.

### 7.5.3. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumu



Grafik 7. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumunda İletilere Yorum Katılması Durumu



Grafik 8. İncelenen Gazetelere Göre Gazete Yazısı Türlerinin Sunumunda İletilerin Yorumsuz Olarak Sunulması Durumu

İncelenen gazetelere göre gazete yazısı türlerinin yorumlu olarak sunulması durumlarını gösteren Grafik 7’de görüldüğü üzere, araştırma kapsamına giren gazetelerin hepsinde röportaj, köşe yazısı, fıkra, makale, başyazı türleri yorumlu olarak sunulmuştur. Bunların yorumlu olarak en çok hangi gazetede yer alması, ilgili gazete yazısı türünün hangi gazetede daha fazla sunulduğu ile doğru orantılıdır. Çünkü yorumsuz sunum olmadığından ilgili gazete yazısı türünün gazetelerde alma sayısı ile yorumlu gazete yazısı türü sayısı eşit olmuştur.

Röportaj, bir doğruyu, bir gerçeği; araştırma, inceleme, gezip görme yoluyla ya da soruşturma yoluyla yansıtan bir türdür (Özdemir, 1994).

Köşe yazısı, gazete ve dergilerin belirli sütunlarında yayınlanan, güncel, siyasal ve toplumsal sorunları ele alan, yansız olması ve öne sürdüğü düşünceleri kanıtlaması

beklenmeyen, başlıklı, imzalı yazılardır (Özdemir, 1994).

Fıkra, gazetelerin veya dergilerin belirli sütunlarında, genel başlık altında gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türüdür (TDK, 1992).

Makale, okurları bilgilendirme, onlara kimi seçenekleri gösterme ereğiyle yazılan, öne sürdüğü düşünceyi kanıtlamaya yönelik yazı türüdür (Özdemir, 1994).

Başyazı, bir gazete ya da derginin birinci sayfasında yer alıp, güncel bir sorunu, yayın organının kendi tutum ve görüşüne uygun olarak yorumlayıp işleyen, çoğunlukla da başyazar tarafından yazılan yazı türüdür (İÜİF, 1998).

Yukarıdaki yazı türlerinin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, bu yazı türlerinin yorumlu olarak sunulması olması gereken bir durumdur ve incelenen gazetelerde de öyle olmuştur. Ancak haber türü için durum böyle değildir.

Haber, insanları ilgilendiren bir fikrin, olayın veya sorunun yorumsuz özetidir (Tokgöz, 2000). Haber; doğru, tarafsız, ilginç, özgün, kişilik haklarına saygılı, yeni, yorumsuz ve Ne - Neden - Nasıl - Nerede - Ne Zaman - Kim sorularına cevap veren başka bir deyişle 5N+1K kuralına uyan nitelikler taşımalıdır (Vural, 1997).

Toplam haber sayısı 1479 adet olup, bunlardan 929 adedi yorumsuz olarak sunulurken, 550 adedi yorumlu olarak sunulmuştur. Cumhuriyet gazetesinde yer alan 316 adet haberden 235 adedi yorumsuz, 81 adedi yorumlu olarak sunulmuştur. Toplam yorumsuz haberler esas alındığında Cumhuriyet gazetesinde yer alan yorumsuz haberlerin oranı %25,2 olarak tespit edilmiştir. Hürriyet gazetesinde yer alan 424 adet haberden 208 adedi yorumsuz olarak sunulurken, 216 adedi yorumlu olarak sunulmuştur. Toplam yorumsuz haberler kriter olarak alındığında Hürriyet gazetesinde yer alan yorumsuz haberlerin oranı %22,3 olarak belirlenmiştir. Türkiye gazetesinde 374 adet haberden 216 adedi yorumsuz olarak, 158 adedi yorumlu olarak sunulmuştur. Bu durumun toplam yorumsuz haberler içindeki payı %23,2 olarak tespit edilmiştir. Zaman gazetesinde ise, 365 adet haberden 270 adedi yorumsuz olarak sunulurken, 95 adedine yorum katılmıştır. Bunun toplam yorumsuz haberler içindeki payı %29 olarak belirlenmiştir. Haberlere yorum katılması haberin niteliğine uymayan bir durumdur. Böyle olmasına rağmen Hürriyet gazetesinde yorumlu haber sayısı yorumsuz haber sayısından daha fazla olmuştur. Grafik 8'de de görüldüğü gibi iletilerini en yorumsuz Zaman gazetesi sunmuştur.

Haber, röportaj, köşe yazısı, fıkra, makale, başyazı türleri dışında kalan diğer yazı türlerinden 2 adedi Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmış olup bunlardan 1 adedi yorumlu,

1 adedi yorumsuz olarak sunulmuştur. Zaman gazetesinde ise, 1 adet olarak yer alan diğer yazı türü de yorumsuz olarak sunulmuştur.

### 7.6. Metnin Konusu

Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında hangi konuların yer aldığı, bu konuların yıllara göre dağılımı ve gazetelerin ilgili konulara bakış açıları Grafik 9, Grafik 10, Grafik 11, Grafik 12 ve Ek 4'de yer alan Tablo 1 ve Tablo 2 yardımıyla şu şekilde olmuştur:

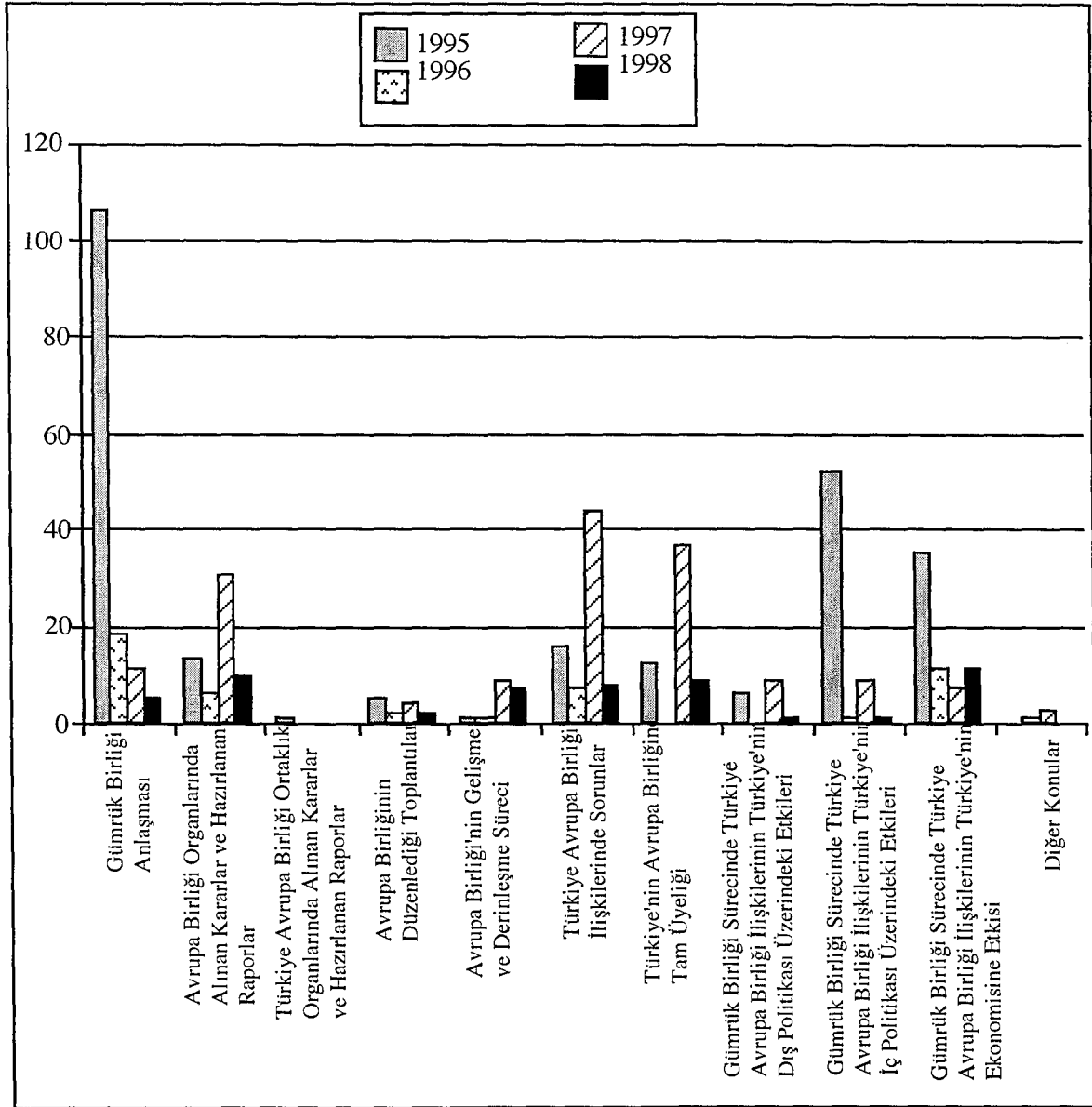
1. Gümrük Birliği Anlaşması ana başlığı altında en çok metin 1995 yılında yayınlanmıştır. 1995 yılında bu konuya en çok yer veren gazete ise 138 adet metinle Türkiye gazetesi olmuştur. Diğer yıllarda gazetelerin bu konuya verdiği önem azalmıştır. 1996 yılında bu konuya en fazla (22 adet) yine Türkiye gazetesi yer vermiştir. 1997 ve 1998 yıllarında ise bu konuda en fazla metin Hürriyet gazetesinde yer almıştır. Gümrük Birliği Anlaşması üst başlığı altında yer alan konular, yıllara göre dağılımları ve bu konulara gazetelerin bakışları hakkında şu tespitler yapılmıştır:

- Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanması konusuna bütün gazeteler sadece 1995 yılında yer vermişlerdir. Bu konuda en fazla metin (16 adet) Hürriyet ve Zaman gazetelerinde yer alırken, en az metin (7 adet) Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Anlaşmanın imzalanması konusuna bütün gazeteler genel olarak olumlu yaklaşırken; en olumlu bakan gazete Hürriyet gazetesi, en olumsuz bakan da Zaman gazetesi olmuştur.

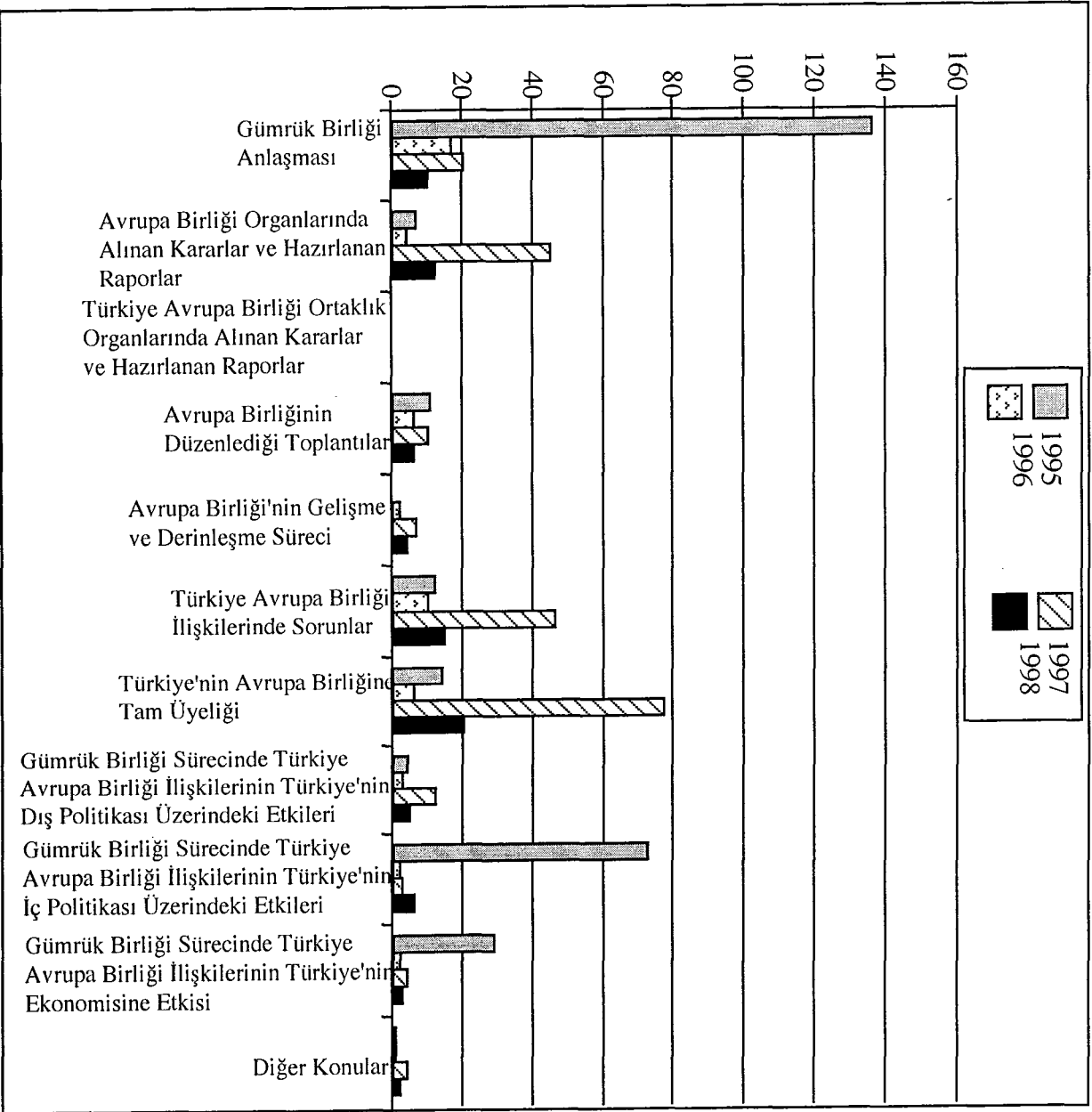
- Gümrük Birliği Anlaşması'nın Avrupa Parlamentosu'nda onayı konusuna en fazla (15 adet) yer veren gazete Hürriyet iken, en az (13 adet) yer veren gazete Zaman olmuştur. Bu konuya genel olarak bütün gazeteler olumlu bakarken; en olumlu bakan gazete Türkiye olup, olumsuz bakışın en fazla yayınlandığı gazete ise Hürriyet olmuştur. Avrupa Parlamentosu'nda onay konusuna sadece 1995 yılında yer verilmiştir.

- Gümrük Birliği Anlaşması'nın içeriği konusuna Zaman ve Türkiye gazeteleri sadece 1995 yılı içinde yer verirken; Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri 1995 yılında daha fazla olmak üzere, 1996 ve 1998 yıllarında da konuya yer ayırmışlardır. Gümrük Birliği Anlaşması'nın içeriğine en fazla (20 adet) yer veren gazete Zaman olup, 6 adet metinle en az yer ayıran gazete Türkiye olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde bu konuya yönelik daha çok olumsuz görüşe yer verilirken, hiç olumlu görüş yer almamıştır. Hürriyet gazetesi konuyu daha çok olumlu ya da olumsuz değerlendirme yapmadan sunarken, Türkiye gazetesinde daha çok olumlu metinler yer almıştır. Gümrük Birliği Anlaşması'nın içeriği konusunda en fazla olumsuz metin Zaman gazetesinde yayınlanmıştır.

• Gümrük Birliği Anlaşması'nın olası etkileri konusu bütün gazetelerde en çok 1995 yılı içinde gündeme gelmiş; Zaman gazetesinde 1996 yılında, Hürriyet gazetesinde ise 1998 yılında bu konuya yer ayrılmıştır. Anlaşmanın olası etkileri konusunda en fazla metin 59 adetle Hürriyet gazetesinde yer alırken, en az metin 24 adetle Zaman gazetesinde yer almıştır. Bu konuda en fazla olumsuz bakışın olduğu metinlere (23 adet) Cumhuriyet gazetesi yer verirken, en fazla olumlu bakışın olduğu metinlere (47 adet) Hürriyet gazetesi yer vermiştir. Türkiye gazetesinde olumlu bakışın oranı olumsuz bakışa göre (35 adet olumlu / 5 adet olumsuz) oldukça fazla iken, Zaman gazetesinde bu oran (13 adet olumlu / 12 adet olumsuz) birbirine yakındır.

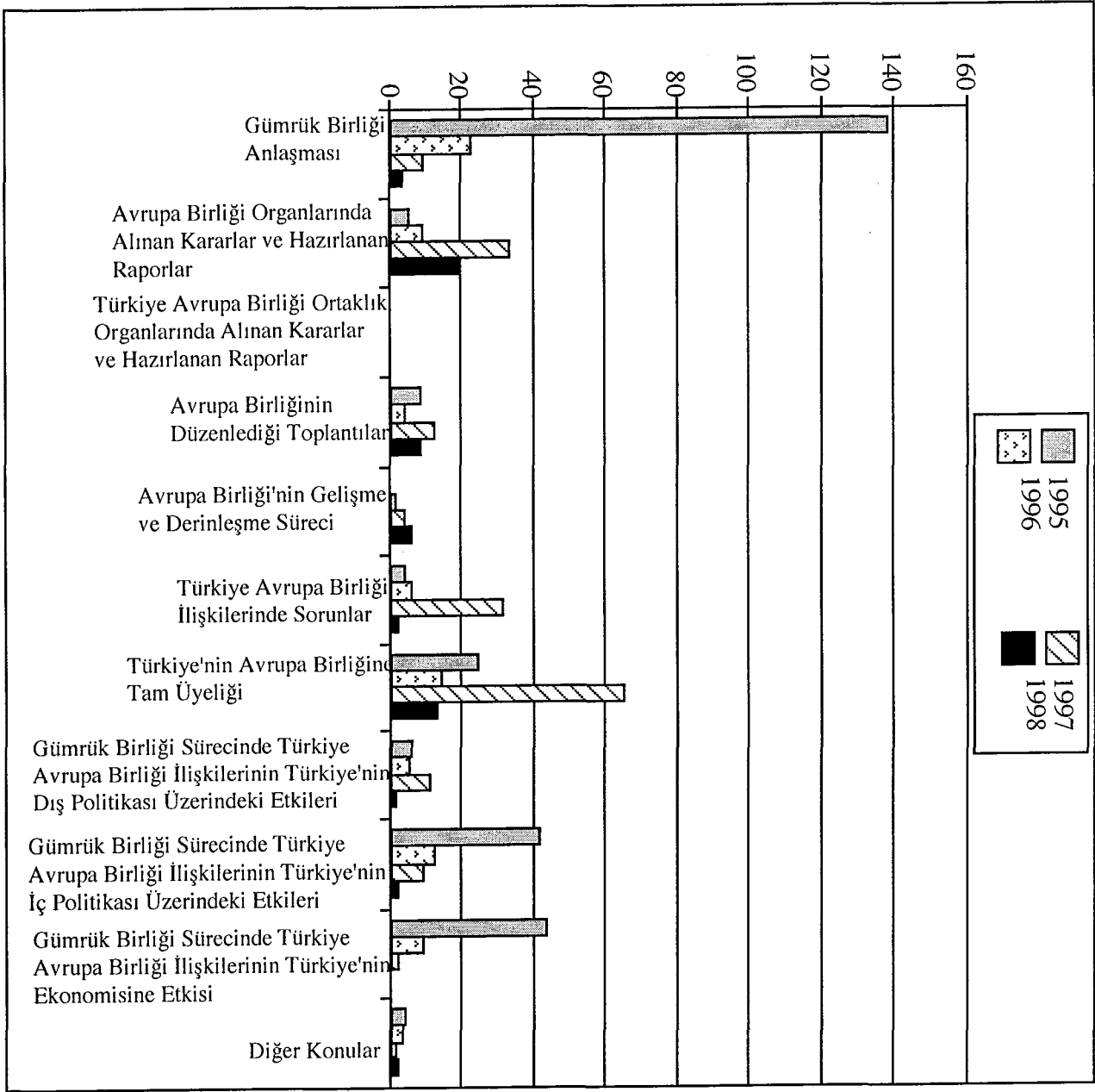


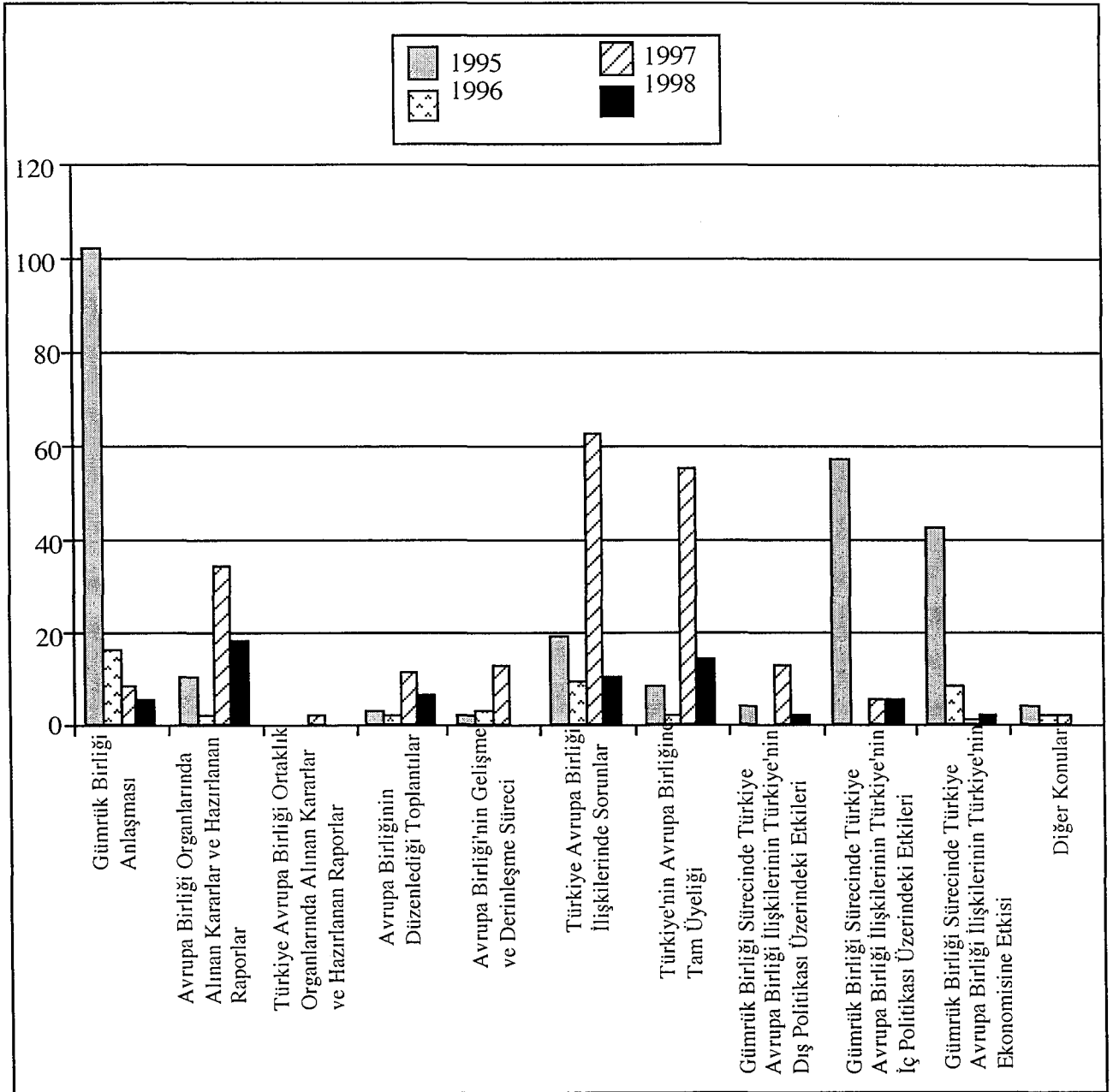
Grafik 9. Cumhuriyet Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı



Grafik 10. Hürriyet Gazetesinde Yayımlanan Mevünlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı

Grafik 11. Türkiye Gazetesinde Yayımlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı





Grafik 12. Zaman Gazetesinde Yayınlanan Metinlerin Konularının Yıllara Göre Dağılımı

• Gümrük Birliği Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi konusunda Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri sadece referandum yapılması konusunu gündeme getirirken; Türkiye ve Zaman gazeteleri anlaşmanın TBMM'de tartışılması, referandum yapılması ve anlaşmanın TBMM'de onaylanması konularının hepsine yer ayırmıştır.

Bütün gazetelerde anlaşmanın yürürlüğe girmesine yönelik yukarıda belirtilen konular 1995 yılı içinde yayınlanmıştır.

Referandum yapılması konusuna sadece Cumhuriyet gazetesi olumsuz bakarken; diğer gazetelerden en çok Türkiye gazetesi anlaşmanın yürürlüğe girmesi için referandum yapılması konusunu gündeme getirmiştir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için TBMM’nde tartışılması ya da onaylanması yollarına başvurulması konularına Türkiye ve Zaman gazeteleri olumlu bakmıştır.

- Gümrük Birliği Anlaşması’nın getirdiği yükümlülükler konusu içinde yer alan Türkiye’nin yükümlülüklerini yerine getirirliğine bütün gazeteler yer ayırmış, bu konuda en çok metin (22 adet) Hürriyet gazetesinde, en az metin (3 adet) Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Hürriyet ve Türkiye gazeteleri konuya incelenen yılların hepsinde yer verirken; Cumhuriyet gazetesi 1998 yılında bu konuyu gündemine almamış, Zaman gazetesi ise sadece 1997 ve 1998 yıllarında bu konu hakkında yayın yapmıştır. İlgili konuya olumlu bakan metinlere en fazla (11 adet) yer veren gazete Hürriyet olup, Türkiye gazetesi onu takip etmiştir. Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri ise konuyu daha çok olumsuz metinlere yer verecek şekilde sunmuştur.

Gümrük Birliği Anlaşması’nda yer alan yükümlülükleri Türkiye’deki kurumların üstlenebilme yetkinliği konusu, incelenen bütün gazetelerde yer almıştır. Bu konuya yayınladığı 14 adet metinle Türkiye gazetesi en fazla yeri vermiş, 2 adet metinle de konu hakkında en az yayın yapan gazete Hürriyet olmuştur. Bütün gazeteler 1995 yılında bu konuya yer vermiş, ayrıca Cumhuriyet gazetesi 1997, Zaman gazetesi ise 1996 yılında bu konu hakkında yayın yapmıştır. Hürriyet gazetesinde konu hakkında olumsuz bakış açısına sahip metin yer almazken, konuya 9 adet metinle en fazla olumlu bakan gazete Türkiye olmuştur. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin bu konuda yayınladıkları metinlerden %50’si olumlu bakış açısına, %50’si de olumsuz bakış açısına sahip olacak şekilde sunulmuştur.

Gümrük Birliği Anlaşması’nın getirdiği yükümlülükleri Avrupa Birliği’nin yerine getirirliği konusunda 18 adet metinle en fazla Türkiye gazetesi yayın yapmış, 5 adet metinle de Zaman gazetesi konuya en az yer veren gazete olmuştur. Hürriyet ve Türkiye gazeteleri incelenen yılların hepsinde konuya yer vermiş; Cumhuriyet gazetesinde sadece 1998 yılında konuya yer verilmezken, Zaman gazetesi 1995 ve 1996 yıllarında konuyu gündemine almıştır. Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesinde konuya dair hiç olumlu bakış yer almamış, Türkiye gazetesi ise konu hakkında olumlu iletilerin en fazla (10 adet metin) yer aldığı gazete olarak tespit edilmiştir.

- Gümrük Birliği Anlaşması’nın uygulanma sürecinde, uygulamaya yönelik yapılan

değerlendirmeler konusuna incelenen her gazete yer vermiş olup; konu hakkında en fazla metin (17 adet) Cumhuriyet gazetesinde, en az metin (7 adet) Zaman gazetesinde yer almıştır. Cumhuriyet gazetesi incelenen bütün yıllarda, Hürriyet ve Türkiye gazeteleri 1995 hariç bütün yıllarda, Zaman gazetesi ise 1996 ve 1997 yıllarında konu hakkında metin yayınlamıştır. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde konu ile ilgili iletilerin daha çok olumsuz olduğu, Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde ise konu ile ilgili iletilerin daha çok olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir.

Gümrük Birliği Anlaşması'nın uygulanma sürecinde, Gümrük Birliği Anlaşması'nın revizyon edilmesi konusuna da incelenen gazetelerin hepsinde yer verilmiş; 11 adet metinle bu konuya en çok yer veren gazete Türkiye olurken, 2 adet metinle en az yer veren gazete Cumhuriyet olmuştur. Cumhuriyet gazetesi 1995 ve 1996 yıllarında, Hürriyet gazetesi 1995, 1996 ve 1997 yıllarında, Türkiye ve Zaman gazeteleri ise, 1995 ve 1997 yıllarında konu ile ilgili metinleri okuyucuya sunmuşlardır. Gümrük Birliği Anlaşması'nın revizyonu konusunda bütün gazeteler olumsuz oranla daha çok olumlu metinler sunmuş, bu konuda Cumhuriyet gazetesinde hiç olumsuz metin yer almamıştır.

Gümrük Birliği Anlaşması'nın uygulanma sürecinde kurul ve kuruluşların kurulması konusuna Cumhuriyet gazetesi hiç yer vermemiş olup; 4 adet metinle Zaman gazetesi konuya en fazla yer veren gazete olurken, Hürriyet ve Türkiye'de sadece 1 adet metin yer almıştır. Kurul ve kuruluşların kurulması konusunda hiç bir gazetede olumsuz metin yer almamış, gazeteler bu konudaki iletilerini olumlu bir bakışla sunmuşlardır.

- Gümrük Birliği Anlaşması ile verilen ödünlere biri olarak gündeme gelen Kıbrıs konusunda ödün bütün gazetelerde yer almış; bu konuya en fazla (23 adet) yer veren gazete Türkiye, en az (9 adet) yer veren gazete ise Hürriyet gazetesi olmuştur. Bütün gazetelerin bu konuya bakış açısı olumsuz yönde olmuştur. Kıbrıs konusunda ödün verilmesine ilgili bütün gazeteler 1995 yılında yer ayırmış; Cumhuriyet gazetesi aynı zamanda 1997 ve 1998 yıllarında, Türkiye gazetesi ise aynı zamanda 1996 yılında konuya yer vermişlerdir.

Gümrük Birliği Anlaşması ile verilen ödünlere bir diğeri olarak kabul edilen serbest dolaşım konusunda ödüne yine bütün gazeteler yer vermiş; Türkiye gazetesi dışında kalanlar konuya 1995 yılında, Türkiye gazetesi ise 1996 yılında konuya yer vermiştir. Serbest dolaşım konusunda Cumhuriyet gazetesinde 3 adet metin, diğerlerinde ise 1'er adet metin yer almış; bütün gazeteler Gümrük Birliği Anlaşması sırasında serbest

metinle diğerlerine göre en fazla gündemine alan gazete Zaman olarak tespit edilmiştir.

Madrid Zirvesi'nde alınan kararları Hürriyet ve Türkiye gazeteleri olumlu ya da olumsuz değerlendirme yapmadan sunmuş; Cumhuriyet gazetesi bu konuda hiç olumlu görüşe yer vermemiş; Zaman gazetesinde ise, olumsuz bakışı yansıtan metin sayısı olumlu bakışı yansıttandan daha fazla yer almıştır.

Dublin Zirvesi'nde alınan kararları Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri olumlu ya da olumsuz değerlendirme yapmadan sunmuşlar; Hürriyet gazetesinde hiç olumlu haber yer almamış; Türkiye gazetesinde ise konuya olumlu bakış olumsuz bakıştan daha çok yer almıştır.

Lüksemburg Zirvesi'nde alınan kararlar bütün gazeteler tarafından olumlu bakıştan çok olumsuz bakışın sunulduğu bir konu olmuştur. 1 adet metinle en az olumlu bakışa Cumhuriyet gazetesi yer verirken, 11 adet metinle en fazla olumlu bakışa Hürriyet gazetesi yer vermiştir. 30 adet metinle en fazla olumsuz bakışa Hürriyet gazetesi yer verirken, 22 adet metinle en az olumsuz bakış açısının sunulduğu gazete de Cumhuriyet olmuştur.

Viyana Zirvesi'nde alınan kararlar hakkında Cumhuriyet gazetesinde hiç olumlu sunum yer almamış; Zaman gazetesi, 5 adet metinle olumsuz bakış açısına en fazla yer veren gazete olmuştur. Diğer gazetelerde olumlu ve olumsuz bakış sayısı eşit olarak sunulmuştur.

• Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin aldığı kararlar ve hazırladığı raporlar (7 adet) ve Avrupa Parlamentosu'nun aldığı kararlar ve hazırladığı raporlar (16 Adet) en çok Cumhuriyet gazetesinde yer almış; Avrupa Birliği Komisyonu'nun kararlarına ve raporlarına (8 adet) ise en çok Türkiye gazetesinde yer verilmiştir. Avrupa Birliği'nin diğer organlarının aldığı kararlar ve hazırladığı raporlar ilgili gazetelerde incelenen dönemlerde hiç yer almamıştır.

Avrupa Parlamentosu'nun kararlar ve raporları Cumhuriyet, Hürriyet ve Türkiye'de incelenen bütün yıllarda yer alırken, Zaman gazetesi sadece 1996 yılında bu konuya yer ayırmamıştır. Avrupa Komisyonu kararları ve raporları Cumhuriyet ve Türkiye gazetelerinde sadece 1996 yılında yer bulamazken; Hürriyet gazetesi 1997 ve 1998 yıllarında, Zaman gazetesi ise 1996 ve 1998 yıllarında konuyu gündemine almıştır. Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi'nin kararları ve raporları Türkiye ve Zaman gazetelerinde 1997 ve 1998 yıllarında, Hürriyet gazetesinde 1996 ve 1998 yıllarında, Cumhuriyet'te ise 1996 ve 1997 yıllarında yayınlanmıştır.

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi kararları ve raporları hakkında Zaman gazetesinde

hiç olumlu görüş yer almazken, Hürriyet gazetesinde ise hiç olumsuz görüş yer almamıştır. Türkiye gazetesi olumlu ve olumsuz görüşlere eşit ağırlıklı olarak yer verirken, Cumhuriyet gazetesinde konuya ilişkin olumsuz görüşü yansıtan metin sayısı (5 adet) diğerine göre daha fazladır.

Avrupa Birliği Komisyonu kararları ve raporları hakkında Türkiye gazetesinde en fazla olumlu metnin (6 adet) olduğu tespit edilmiş; Hürriyet gazetesinde hiç olumsuz görüş yer almazken, Zaman ve Hürriyet gazetelerinde olumlu görüşleri yansıtan metinlerin sayısı olumsuz görüşleri yansıtandan fazla olmuştur. Cumhuriyet gazetesinde ise, olumlu veya olumsuz değerlendirmenin yapılmadığı metinlerle, olumsuz değerlendirmenin yapıldığı metinler eşit ağırlıklı olarak yer almıştır.

Avrupa Parlamentosu kararları ve raporları hakkında Zaman ve Türkiye gazetelerinde hiç olumlu görüşü yansıtan metin yer almazken, Hürriyet ve Cumhuriyet gazetelerinde olumsuz görüşü yansıtan metin sayısı olumlu görüşü yansıtan metin sayısına oranla oldukça fazla yer almıştır. Bu konuda 15 adet metinle en çok olumsuz görüşe yer veren Cumhuriyet gazetesi olmuştur.

3. Türkiye-Avrupa Birliği ortaklık organlarında alınan kararlar ve hazırlanan raporlar ana başlığı altında, 1995 yılında Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan sadece 1 adet Ortaklık Konseyi kararı yer almıştır. Gazetenin konuya bakışı olumsuz yönde olmuştur. Diğer gazeteler bu konuya hiç yer vermemişlerdir. Ayrıca ortaklık organlarından Ortaklık Konseyi dışında kalanlara hiç yer verilmemesi bu konunun gazeteler tarafından önemli görülmediğinin bir göstergesi olmuştur.

4. Avrupa Birliği'nin düzenlediği toplantılar konusuna incelenen bütün yıllarda toplam 33 adet metinle en fazla Hürriyet gazetesi yer ayırmıştır. Yıllar bazında ise en fazla metnin (12 adet) 1997 yılında Türkiye gazetesinde yer aldığı tespit edilmiştir.

Avrupa Birliği'nin düzenlediği toplantılardan davet edildiği toplantılara 29 metinle en çok Hürriyet gazetesi yer verirken, en az 7 metinle Cumhuriyet gazetesi yer vermiştir. Bu toplantılar içinde ise en fazla önem verilen Avrupa Konferansı konusu olmuştur. 1997 ve 1998 yıllarında bütün gazetelerin gündeminde yer alan Avrupa Konferansı konusunda Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde daha çok olumsuz görüşlerin yer aldığı metinler yer alırken, Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde daha çok olumlu görüşlerin yer aldığı metinler okuyucuya sunulmuştur.

Avrupa Birliği'nin davet etmediği toplantılara Zaman gazetesi hiç yer vermezken, en fazla Cumhuriyet gazetesi yer ayırmıştır. Bu konu içinde yer alan Madrid Zirvesi'ne davet edilmeme durumuna sadece 1995 yılında en çok Cumhuriyet gazetesi yer ayırmıştır. Bu

toplantılardan Madrid Zirvesine, yer veren 3 gazete de olumsuz bakarken, Viyana Zirvesi'ne davet edilmeme durumuna sadece Türkiye gazetesi olumlu bakmıştır.

Bu toplantılar yapıldığı yıllarda gazetelerin gündeminde yer almış; bu durum da medyanın gündeminin politika gündemine paralel olduğunu göstermesi bakımından önem taşımıştır.

5. Avrupa Birliği'nin genişleme ve derinleşme süreci konusuna en fazla (18 adet metin) Cumhuriyet gazetesi yer ayırmıştır. Yıllar kriter alındığında ise en çok 13 adet metinle 1997 yılında Zaman gazetesi en fazla yer ayırmıştır.

Avrupa Birliği'nin genişleme ve derinleşme süreci ile ilgili olarak bütün gazetelerde en fazla Türkiye'ye genişleme sürecinde yer verilmemesi konusuna önem verilirken, bu konuda en çok yayın toplam 14 adet metinle Zaman gazetesinde yer almıştır. Bu metinlerden en çoğu 1997 yılında yayınlanmıştır. Bu konuya 1997 yılında yer verilmesi ile Lüksemburg Zirvesinin 1997 yılı Aralık ayında yapılması arasında bir ilişki olduğu düşünülebilecek bir durumdur.

Türkiye'ye genişleme sürecinde yer verilmemesine 14 adet metinle en çok Zaman gazetesi olmak üzere Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri sadece olumsuz görüşlere yer vermiş; Türkiye gazetesinde olumsuzdan az olmak üzere olumlu görüşler de yer almıştır.

6. Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde sorunlar konusuna yayınladığı 100 adet metinle en fazla yer ayıran gazete Zaman iken; en az yer ayıran gazete 43 adet metinle Türkiye gazetesi olmuştur. Yıllar baz alındığında ise yine en fazla metin Zaman gazetesinde 1997 yılında yer almıştır.

Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri siyasi sorunlar içinde en çok insan hakları ihlallerine yer vermiştir. Bu konuda yer alan metinlerden hepsi de, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde insan hakları ihlallerinin olumsuz yönde etki eden bir faktör olduğunun altını çizmiştir. İnsan hakları ihlalleri konusunu en önemli siyasi sorun olduğunu belirten gazeteler içinde, konuya en fazla yeri 18 adet metinle Cumhuriyet gazetesi ayırmış ve bu konuda incelenen bütün yıllarda yayın yapmıştır.

Hürriyet gazetesi ise, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde en önemli sorunun istikrarsız iç politik yapı olduğu üzerinde durmuş, bu konuda incelenen bütün yıllarda (en fazla 1997'de olmak üzere) yayın yapmıştır.

• Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri sosyal sorunlar içinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde en önemli sorunun dini farklılık olduğunu belirten yayınlar yapmışlardır. Dini farklılığın en önemli sosyal sorun olduğunu belirten gazeteler içinde konuya en fazla yeri Zaman gazetesi ayırmıştır. Dini farklılık konusunda en fazla 1997

yılında yer verilmiştir. 1997 yılında Hıristiyan Demokratlar'ın Avrupa Birliği'nin bir medeniyet projesi olduğu yönündeki kararları dini farklılık konusunun gündeme alınmasına neden olmuştur. Dini farklılık konusunda gazetelerde yer alan olumlu görüşler ise, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini dini farklılığın etkilemeyeceğini savunanların görüşleridir.

Cumhuriyet gazetesi ise sosyal sorunlardan en fazla PKK ve Güneydoğu sorununa yer ayırmış, bu konuda sadece 1996 yılında yayın yapmamıştır. Bu konunun Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olduğu üzerinde durmuştur.

- Ekonomik sorunlardan enflasyon, işsizlik ve istikrarsız ekonomik yapıya Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri aynı oranda yer verirken; Türkiye gazetesi enflasyon ve işsizlik, Zaman gazetesi ise sadece enflasyon üzerinde durmuştur. Bu sorunların yıllara göre dağılımı ise değişkenlik göstermiştir.

- Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde komşu ülkelerle olan sorunlardan Ege sorununa en fazla Cumhuriyet gazetesi yer verirken; Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri bu ilişkilerde Kıbrıs konusunun daha önemli sorun teşkil edeceğini gösterir yoğunlukta yayın yapmışlardır. Bu sorunlara en çok 1997 yılında yer ayrılmıştır.

- Gümrük Birliği sürecinde Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde ordunun müdahalesinin sorun olduğu konusuna en fazla Zaman gazetesi yer vermiştir. Ordunun müdahalesi konusunda ise, en fazla yeri alan sorun, Milli Güvenlik Kurulu'nun fonksiyonu olmuş; bu konu en fazla 1997 yılında Zaman gazetesinde gündeme getirilmiştir. Gazetelerin konuya bakışı, ordunun müdahalesinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini olumsuz yönde etkilediğini gösteren yönde olmuştur.

- Coğrafi konunun Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerini etkilemesi Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinde aynı oranda yer almış olup; bütün gazeteler bu konunun ilişkileri olumsuz etkilediği konusunda aynı görüşü paylaşmışlardır. Hürriyet gazetesi konuya yer vermemiştir.

- Gümrük Birliği sürecinde Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerini hukuki sorunların olumsuz yönde etkilediği görüşü Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri tarafından aynı oranda paylaşılmış; diğer gazeteler bu konuyu gündemlerine almamışlardır.

7. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeleği konusu 117 adet metinle Hürriyet gazetesinde yer almıştır. Yıllar bazında bakıldığında, 1997 yılında Hürriyet gazetesinde yayınlan metinlerin en fazla olduğu tespit edilmiştir.

- Tam üyelik konusunun alt başlığı olan tam üyeliğe yönelik süreç öngörümüleri konusu yine Hürriyet gazetesinde en fazla yer bulmuştur. Bu konuya en çok 1995 yılında

yer ayrılmış yapılan öngörülerle 2000 yılında ya da 2000 yılından önce tam üyeliğin gerçekleşebilirliğine bu metinlerde olumlu bakılmıştır.

- Tam üyeliğin Türkiye'ye yönelik etkileri konusuna en fazla (7 metin) Türkiye gazetesi yer ayırmış; Avrupa Birliği'ne etki konusu Hürriyet ve Türkiye gazetelerinde eşit oranda yer almıştır. Tam üyeliğin Türkiye ve Avrupa Birliği'ne etkileri konusunda olumlu görüşler olumsuzlardan daha fazladır. Bu konuya en fazla 1997 yılında yer ayrılmıştır.

- Tam üyelik perspektifi konusunda en fazla yayın 57 adet metinle Türkiye gazetesinde yapılmış; yıllar bazında ise 1997 yılında 34 adet metinle Hürriyet gazetesi konuya yer ayırmıştır. Hürriyet ve Türkiye gazeteleri konuya olumlu bakarken, Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri olumsuz bakmıştır. En çok olumlu görüşe 40 adet metinle Türkiye gazetesinde yer verilirken, en çok olumsuz görüşe 24 adet metinle Zaman gazetesinde yer verilmiştir.

- Tam üyeliğe destek konusunda Cumhuriyet gazetesi en fazla Almanya'nın olumsuz yönde desteği konusuna 1997 ve 1998 yıllarında yer ayırmıştır. Hürriyet gazetesi, 1995 yılı dışında diğer yıllarda yayınlanmak üzere en fazla ABD'nin olumlu desteği konusunu gündemine almıştır. Türkiye gazetesi, 1995 yılında 16 adedi olumlu ve 1996'da 2 adedi olumsuz yönde olmak üzere en fazla ABD'nin desteği konusuna yer ayırmıştır. Zaman gazetesi 1997 ve 1998 yıllarında eşit ağırlıklı olarak ABD ve Almanya'nın desteklerine yer ayırmış; bunlardan ABD'nin desteğinin olumlu yönde olduğunu, Almanya'nın desteğinin ise olumsuz yönde olduğunu belirten metinlere sayfalarında yer vermiştir.

- Tam üyeliğin geri çekilmesi konusunda en fazla metin Hürriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Bu konu bütün gazetelede 1997 yılında yer almıştır. Çünkü Lüksemburg Zirvesi sonuçlarından sonra, hükümetin gündeme getirdiği bir konudur. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde konuya bakışta olumsuz görüşler ağırlıkta olup, Türkiye gazetesinde olumlu görüşler ağırlıktadır. Hürriyet gazetesinde ise 8 olumlu, 11 adet olumsuz görüş yayınlanmıştır.

8. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri'nin Türkiye'nin dış politikası üzerindeki etkileri konusunda en fazla metin Hürriyet, en az metin Cumhuriyet gazetesinde yer almıştır. Yıllar bazında ise en fazla metin Zaman gazetesinde 1997 yılında yayınlanmıştır.

- Cumhuriyet gazetesi Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri'nin en fazla Rusya ile ilişkiler üzerinde etkisi olacağını belirten, konuya olumlu bakan yayınlar yapmış, bu yayınlara 1997 yılında yer vermiştir. Hürriyet gazetesi Avrupa Birliği ile ilişkilerin en fazla ABD ve Rusya ile ilişkileri olumlu yönde etkileyeceğini belirten görüşlere 1997 ve

1998 yılında yer vermiştir. Türkiye gazetesi ise, en fazla ABD ve Yunanistan'la ilişkileri olumlu yönde etkileyeceği üzerinde durmuştur. Zaman gazetesi ise 1997 yılında yaptığı yayınlarla Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Almanya ile ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceğine sayfalarında yer vermiştir.

- NATO'nun genişleme sürecinde Türkiye'nin veto hakkını kullanımına Cumhuriyet dışındaki gazeteler olumlu bakmıştır. NATO-BAB ilişkisinde Türkiye'nin veto hakkını kullanıma sadece Hürriyet ve Türkiye gazeteleri yer vermiş ve konuya olumlu bakmışlardır.

- KKTC ile entegrasyon bütün gazeteler de gündemi işgal etmiştir. Cumhuriyet ve Türkiye'de konu hakkında olumsuz görüş yer almazken; Hürriyet daha çok olumlu, Zaman ise iki görüşe eşit ağırlıkta yer verecek şekilde yayın yapmıştır. Konuya en fazla Lüksemburg Zirvesi ardından 1997 yılında yer verilmiştir.

9. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye'nin iç politikası üzerindeki etkileri konusunda en fazla metin yine Hürriyet gazetesinde yer almıştır. Yıllar bazında alındığında ise 1995 yılında 72 adet metinle Hürriyet gazetesi konuya yer vermiştir.

- Bu konuda Cumhuriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri en fazla Avrupa Birliği ile ilişkilerin iç politika aracı olarak kullanılmasını gündemlerine almışlar ve konuya olumsuz yönde bakmışlardır. Hürriyet gazetesi ise en çok demokratikleşmeye etki üzerinde durmuş ve konuya dair hiç olumsuz görüş bu gazetede yer almamıştır. Her iki konu da en çok 1995 yılında gündemi meşgul etmiştir.

10. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin Türkiye'nin ekonomisine etkisi konusuna en fazla Cumhuriyet gazetesi yer ayırmış; yıllar bazında ise en fazla metin 1995 yılında Türkiye gazetesinde yayınlanmıştır.

Cumhuriyet gazetesi en fazla dış ticaret dengesine etki üzerinde durmuş ve konuya dair sadece olumsuz yönde iletiler yollamıştır. Hürriyet gazetesi en fazla yabancı sermayeye etki konusunu gündeme getirmiş ve konuya daha çok olumlu yönde bakmıştır. Türkiye gazetesi de en fazla Avrupa Birliği ilişkilerinin yabancı sermayeyi olumlu yönde etkileyeceği konusunda yayın yapmıştır. Zaman gazetesi ise, ilişkilerin küçük ve orta ölçekli sanayiye etkisi üzerinde durmuş, konuya dair hiç ileti göndermemiştir.

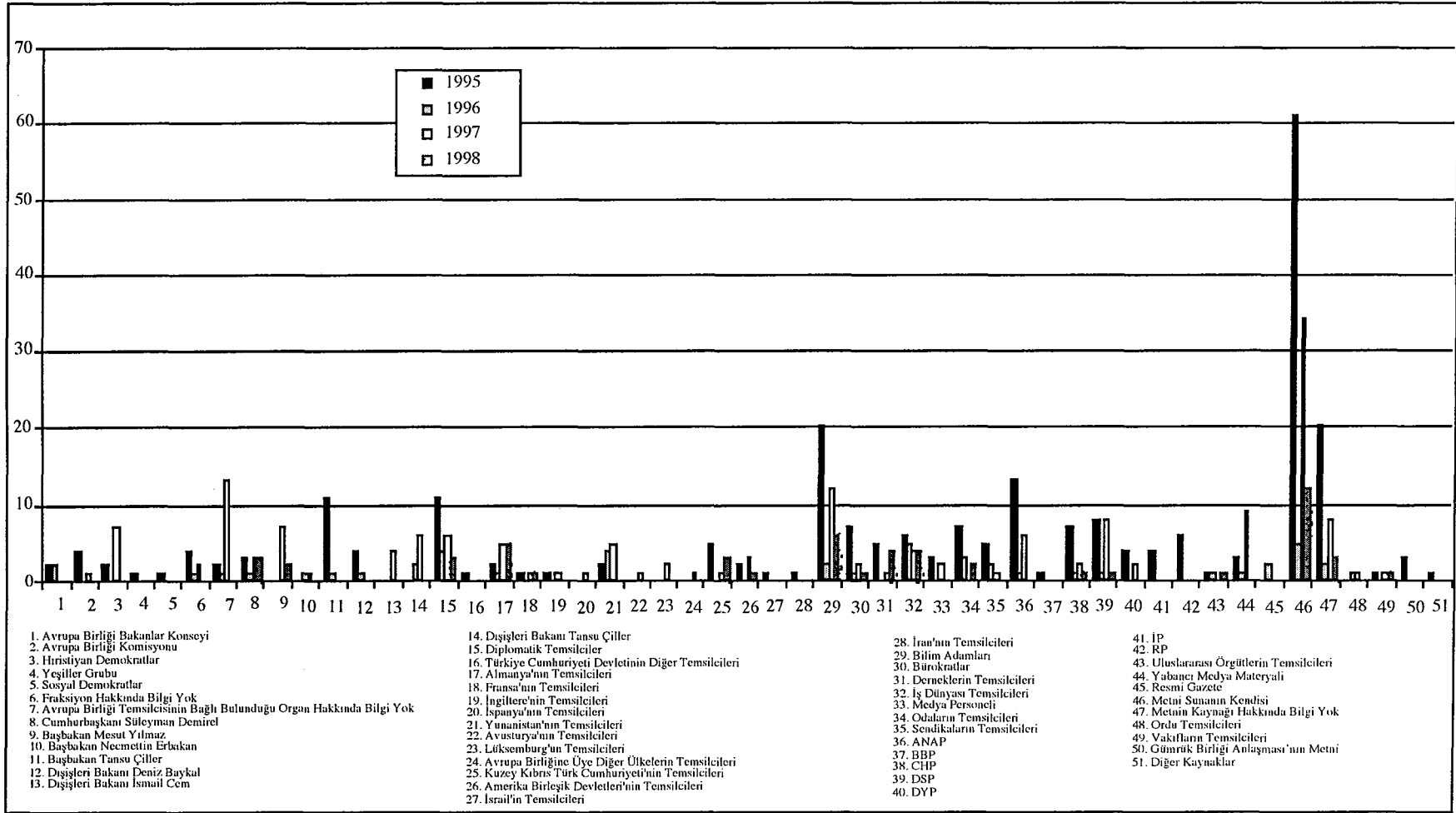
11. Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında diğer konular en fazla Türkiye gazetesinde yer almıştır.

### 7.7. Metin Kaynağı

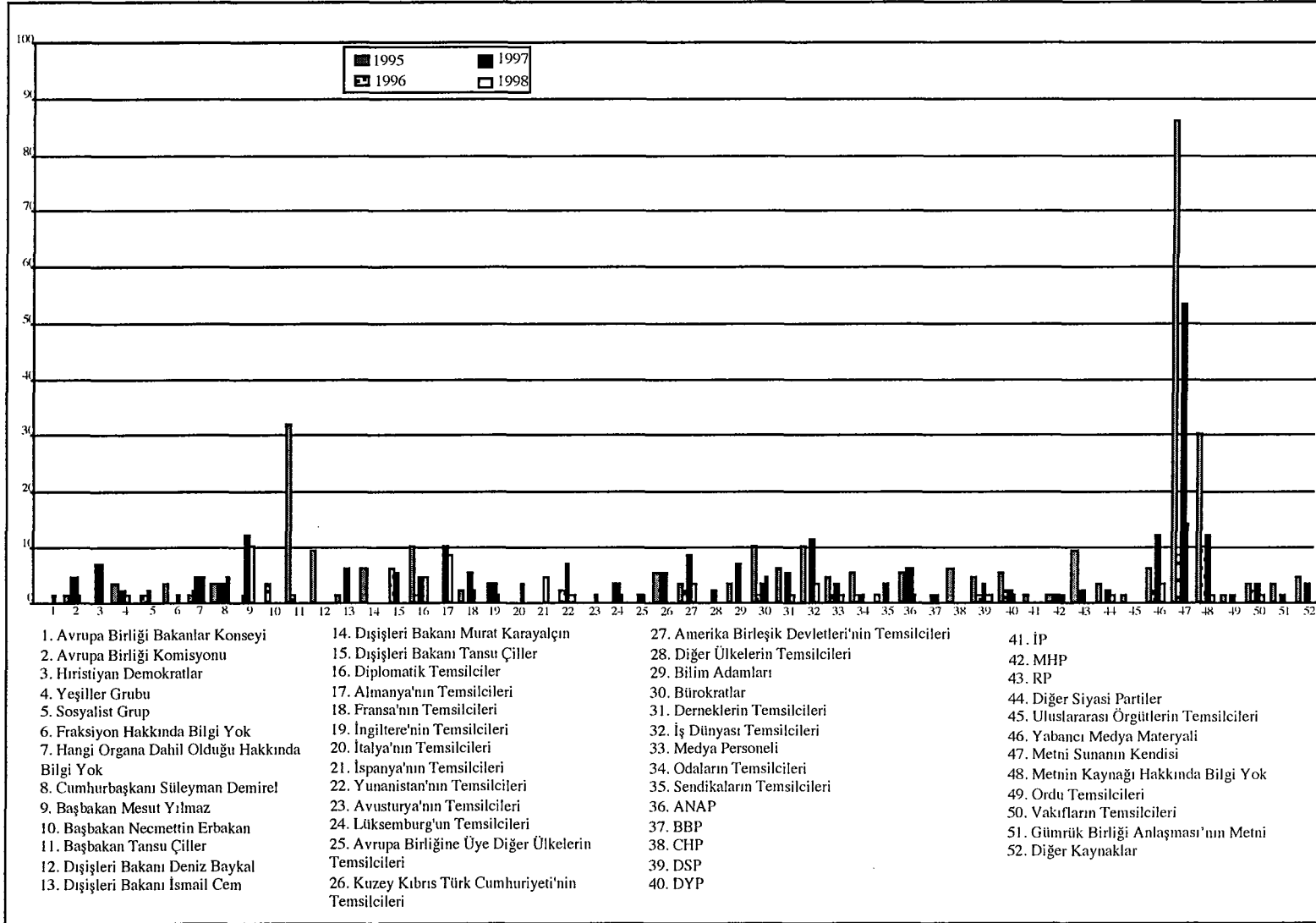
Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında metinlerin hangi kaynaklara dayandığı ve kaynakların yıllara göre dağılımı Grafik 13, Grafik 14, Grafik 15 ve Grafik 16'da sunulmuştur. Bu grafiklerin hazırlanmasındaki verilere dayanılarak şu tespitler yapılmıştır:

1995 yılında, Cumhuriyet gazetesinde, %11,9'luk oran, Hürriyet gazetesinde %13,2'lik oran, Türkiye gazetesinde %13,7'lik oran ve Zaman gazetesinde %11,5'lik oran ile metnin kaynağının, metni sunanın kendisi olduğu durumla en fazla karşılaşıldığı görülmüştür. 1996 yılında, Cumhuriyet gazetesinde kaynağın iş dünyası temsilcileri ve metni sunanın kendisi olduğu metinlere en fazla rastlanmıştır. Hürriyet gazetesinde ise metni sunan hakkında bilginin olmadığı durum en yüksek orana sahiptir. Türkiye gazetesinde metin kaynağının metni sunanın kendisi olduğu durumun oranı yüksekken, Zaman gazetesinde bürokrat kaynaklı haberler daha fazla yer almıştır. 1997 yılında, yayınlanan metinlerin kaynağı, bahsedilen dört gazetede, en fazla metni sunanın kendisi olduğu durumdur. 1998 yılında Zaman gazetesi dışındaki bütün gazetelerde metnin kaynağının metni sunanın kendisi olduğu durum yüksek orana sahip olurken, Zaman gazetesinde en yüksek orana, metni sunan hakkında bilginin olmadığı durum sahiptir.

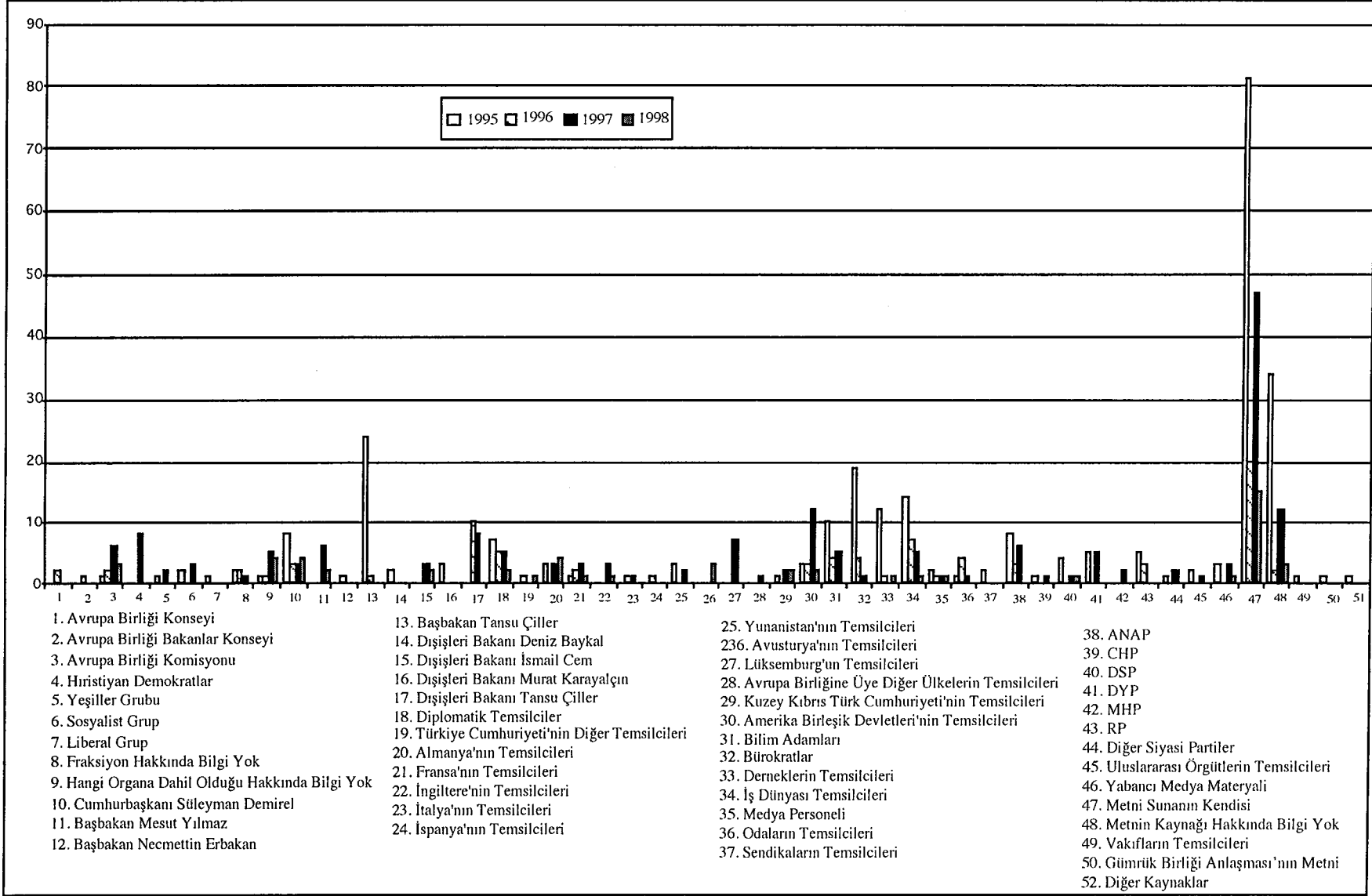
Kaynağın metni sunanın kendisi olduğu (köşe yazısı, makale, fıkra, başyazı gibi yazı türlerinde kaynak genelde metni sunan olmuştur) ve kaynağın belli olmadığı durumlar dışında; Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri kaynağın bilim adamları olduğu metinlere en fazla yer verirken, Hürriyet ve Türkiye gazeteleri Başbakan Tansu Çiller'in kaynak olduğu metinlere en fazla yeri ayırmışlardır. Bu durum, giriş bölümünde belirtilen Hürriyet gazetesinin resmi ideoloji ile örtüşen ve Türkiye gazetesinin siyasi iktidarın siyasetini onaylayıp genişleten yayın politikaları ile paralellik göstermiştir. Başka bir deyişle gazeteler yayın politikalarına göre kaynak seçiminde yanlı davranış sergilemişlerdir.



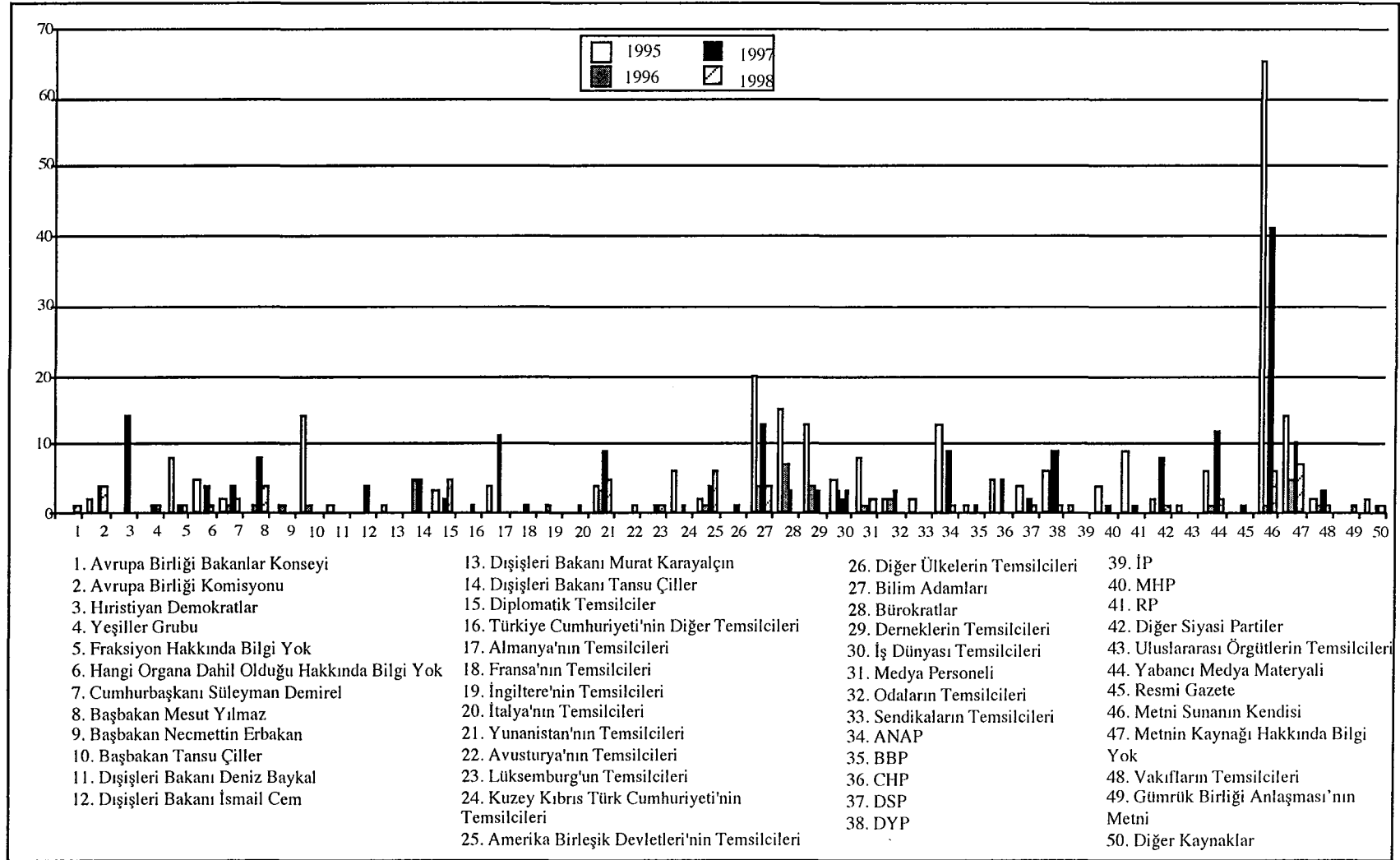
Grafik 13. Cumhuriyet Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı



Grafik 14. Hürriyet Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı



Grafik 15. Türkiye Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı



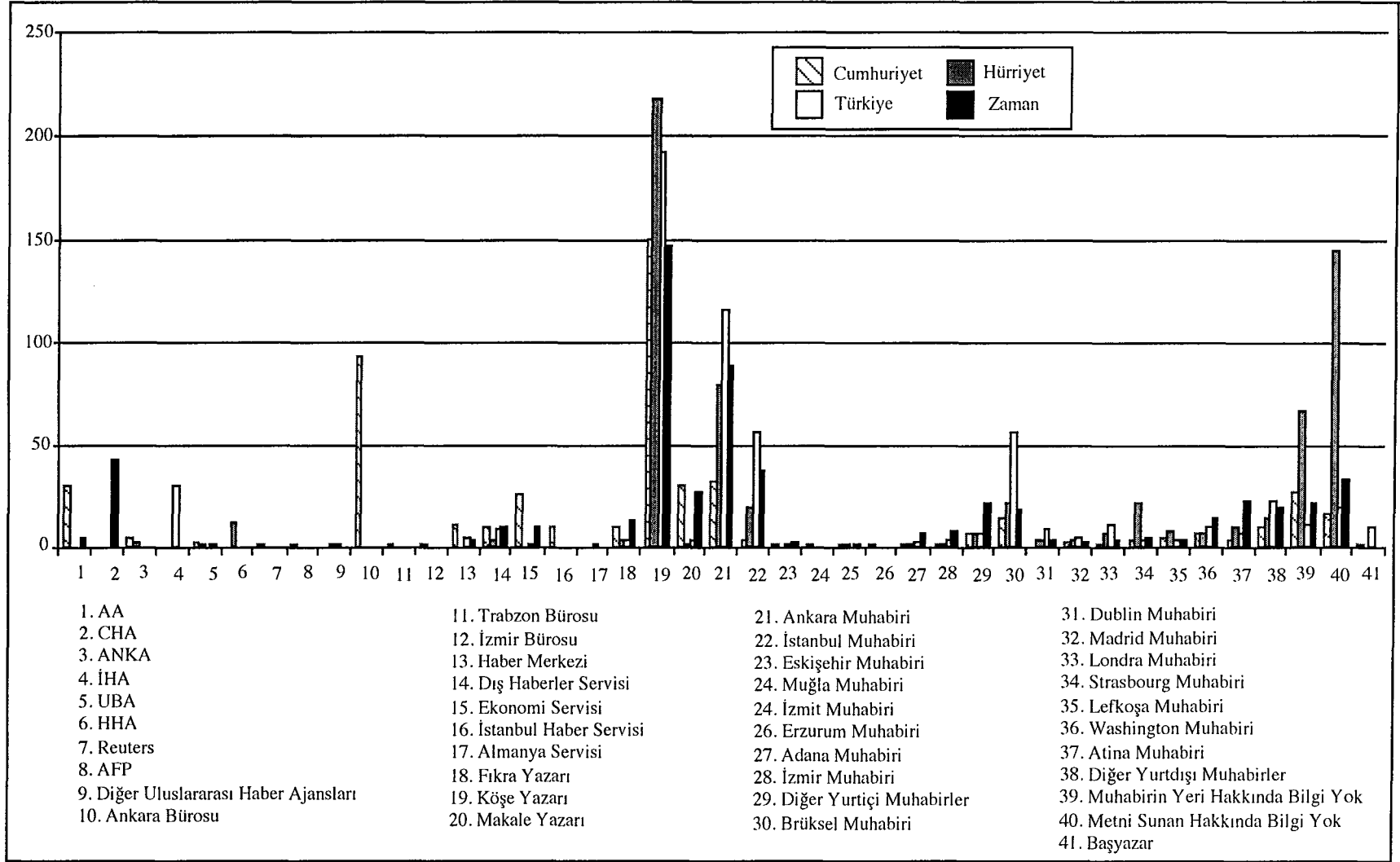
Grafik 16. Zaman Gazetesinde Yer Verilen Metinlerin Kaynaklarının Yıllara Göre Dağılımı

## 7.8. Metni Sunanlar

### 7.8.1. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanlar

İncelenen gazetelere göre metni sunanların dağılımını gösteren Grafik 17'nin hazırlanmasındaki veriler de dikkate alınarak şu değerlendirmelere ulaşılmıştır:

Ulusal haber ajanslarının verdiği metinler %2'lik oranla en fazla Zaman gazetesinde yer almıştır. Uluslararası haber ajanslarının verdiği metinler Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde vardır. Haber bürolarının verdiği metinler sadece Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Haber merkezinin sunduğu metin, %0,5'lik oranla en fazla Cumhuriyet gazetesindedir. Cumhuriyet gazetesi, haber servislerinin sunduğu metinlerde %2,4 ile en yüksek orana sahiptir. Fıkra yazarlarının sunduğu metinlerde, Zaman gazetesi %0,6'lık oranla birinci sıradadır. Köşe yazarlarının sunduğu metinlerde ise Hürriyet gazetesi %9,4 ile en fazla orana sahip iken, Zaman gazetesi %6,3 ile en düşük orana sahiptir. Cumhuriyet gazetesi makale yazarlarının sunduğu metinlerde %1,3'lük oran ile en üstte yer almıştır. Metni sunanın yurtiçi muhabirler olduğu durumda %7,9 ile ve yurtdışı muhabirler metni sunduğunda %5,4 ile Türkiye gazetesi en yüksek orana sahiptir. Metni sunan muhabirin yeri hakkında bilginin olmadığı durumda, Hürriyet gazetesi en yüksek orana sahiptir. Metni sunan başyazar olduğunda ise, %0,4 ile Türkiye gazetesi en yüksek orana sahiptir.



Grafik 17. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanların Dağılımı

### 7.8.2. İncelenen Gazetelere Göre Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu

İncelenen gazetelere göre metni sunanların iletilere yorum katma durumunu gösteren Grafik 18, Grafik 19, Grafik 20 ve Grafik 21 incelendiğinde şu tespitlere ulaşılmıştır:

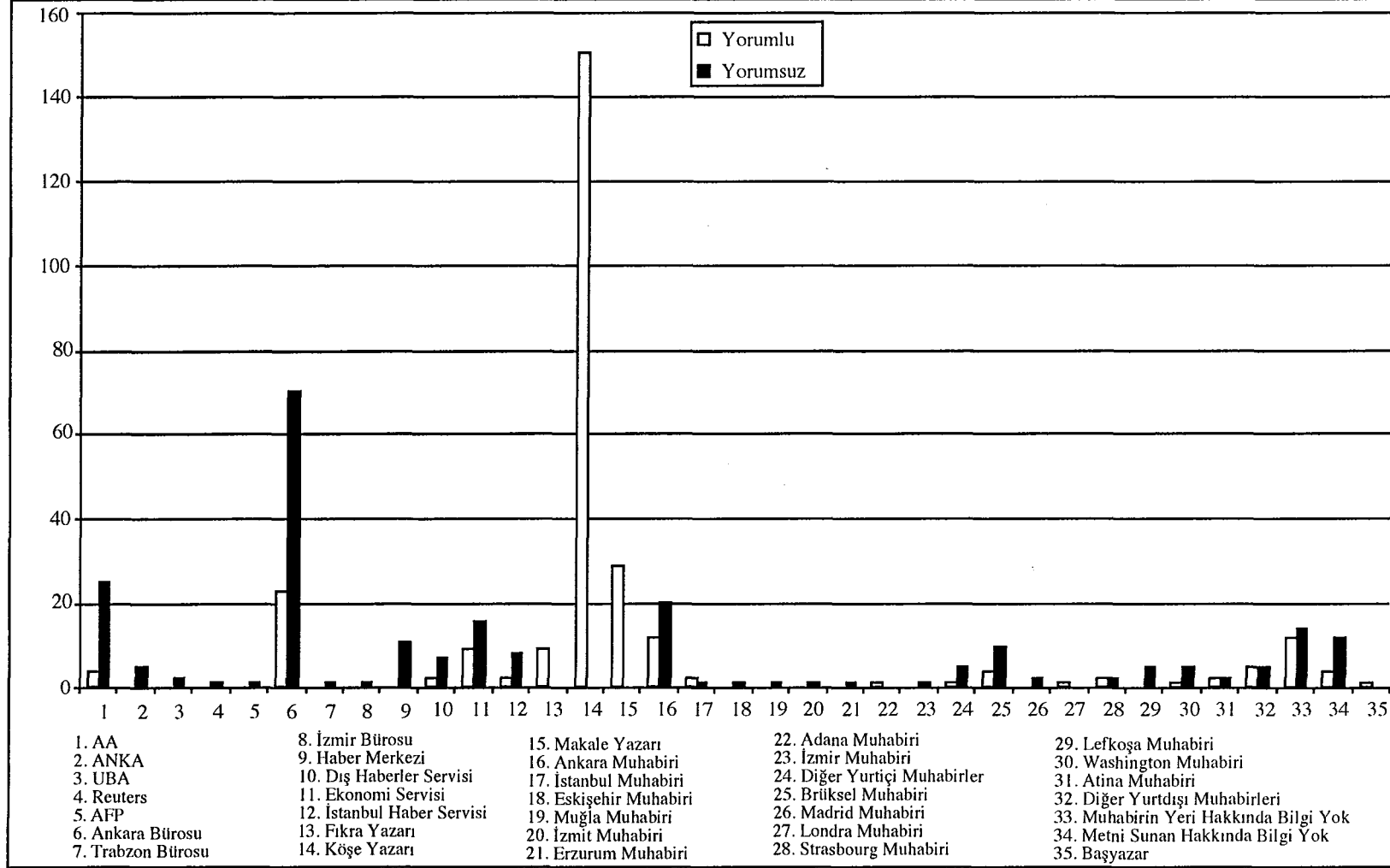
Cumhuriyet gazetesinde, ulusal ve uluslararası haber ajanslarının sadece Anadolu Ajansının sunduğu metinlerin %0,8'lik bölümünde yorum katılmış, geri kalan metinler yorumsuz sunulmuştur. Haber bürolarının sunduğu metinlerde ise Ankara bürosu %4,5'lik oranda yorum katarken, diğerleri yorumsuz yayınlamışlardır. Dış haber servisi, ekonomi servisi ve İstanbul haber servisinin sunduğu metinlerin bir kısmı yorumluyken, bir kısmı yorumsuzdur. Fıkra, köşe ve makale yazarlarının sunduğu metinler yorumludur. Yurtiçindeki muhabirlerin yayınladığı metinlerde, Ankara, İstanbul ve Adana muhabirleri yorumlarını katarken, diğer muhabirler yorum katmamıştır. Yurtdışındaki muhabirlerden Madrid ve Lefkoşa muhabirleri hiç yorum katmazken, Londra muhabiri yorumlu olarak metni sunmuştur. Başyazarın sunduğu metinler yorumludur.

Hürriyet gazetesinde, ulusal haber ajanslarından sadece UBA (Ulusal Basın Ajansı) sunduğu metinlerin tamamına yorum katmıştır. Fıkra, köşe ve makale yazarları sundukları metinlere yorumlarını katmışlardır. Yurtiçi muhabirlerinden sadece İzmit muhabiri metni yorumsuz sunarken, Adana ve İzmir muhabirleri metinlere yorum katmışlardır. Diğer muhabirler ise hem yorumlu hem de yorumsuz metinler sunmuşlardır. Yurtdışındaki muhabirlerden Madrid muhabiri bütün metinleri yorumlu sunarken, diğer muhabirler yorumlu ve yorumsuz metinler sunmuşlardır.

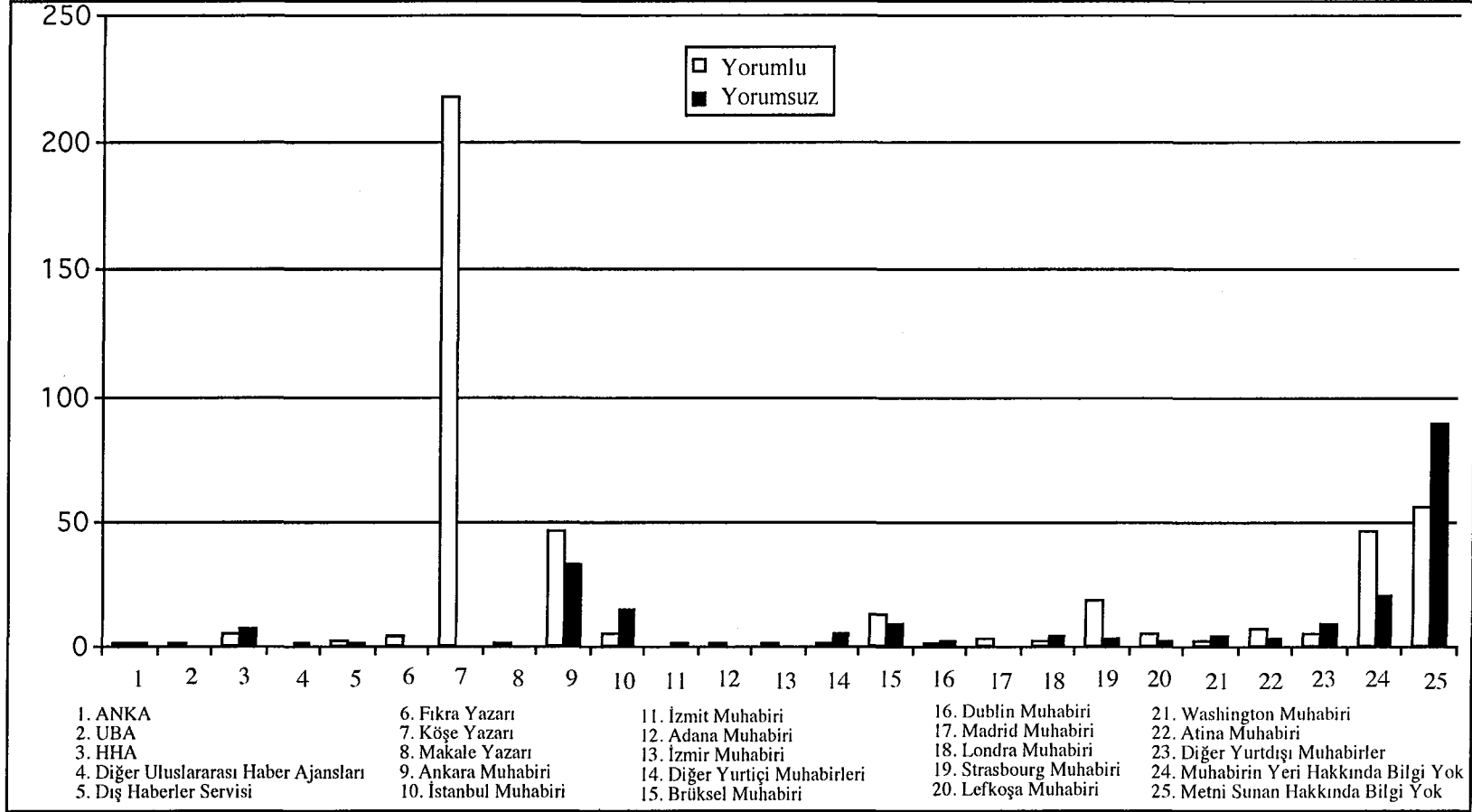
Türkiye gazetesinde, İHA (İhlas Haber Ajansı) kaynaklı metinler yayınlanmış ve bu iletilerin %3,4'lük bölümü yorumlu olarak sunulmuştur. Haber merkezinin ve dış haber servisinin sunduğu metinlerin bir kısmı yorumlu, bir kısmı yorumsuzdur. Ekonomi servisi, metinleri yorumlu sunarken, Almanya servisi metinleri yorumsuz sunmuştur. Fıkra, köşe ve makale yazarlarının sunduğu tüm metinler yorumludur. Yurtiçi ve yurtdışı muhabirlerin sunduğu metinlerde; Eskişehir muhabiri hiç yorum katmazken, Strasbourg muhabiri yorum katmıştır. Geriye kalan diğer muhabirler yorum katılmış ve yorum katılmamış metinleri birlikte sunmuşlardır. Başyazar sunduğu metne yorumunu katmıştır.

Zaman gazetesinde, ulusal haber ajansları sunduğu metinlerin %2'sinde yorum katarken, %6,6'sını yorumsuz sunmuştur. Haber merkezinin sunduğu metinlere yorum

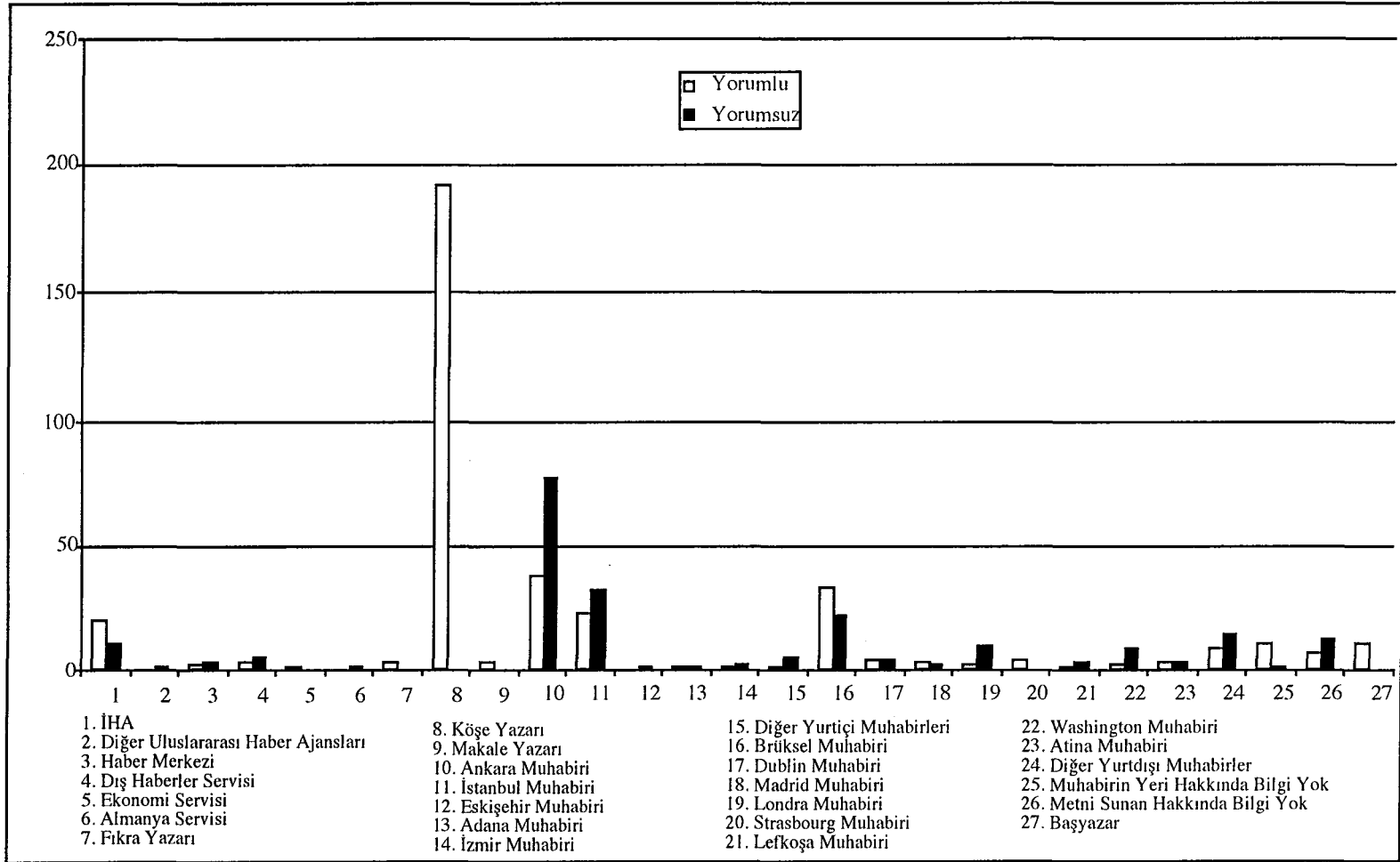
katılmıştır. Fıkra, köşe ve makale yazarları sundukları metinlere yorumlarını katmışlardır. Ankara muhabirinin sunduğu metinlerin %13,5'i yorumsuzdur. Eskişehir, İzmit ve Erzurum muhabirleri sundukları metinlere yorum katmamışlardır. Yurtdışı muhabirlerinden Dublin muhabiri tüm metinleri yorumsuz sunarken, Madrid muhabiri tüm metinlere yorum katmıştır.



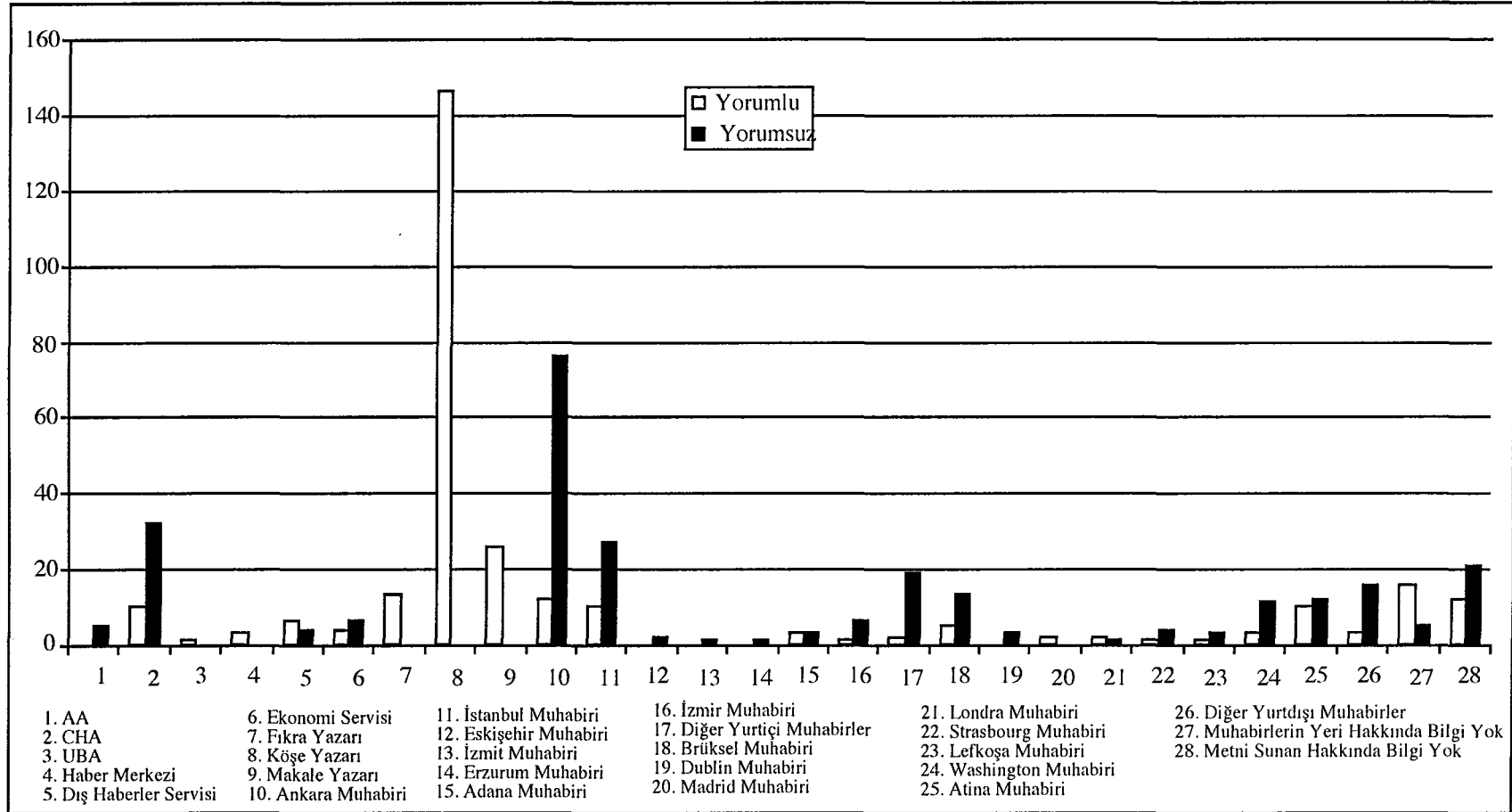
Grafik 18. Cumhuriyet Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu



Grafik 19. Hürriyet Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu



Grafik 20. Türkiye Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu



Grafik 21. Zaman Gazetesinde Metni Sunanların İletilere Yorum Katma Durumu

## 7.9. Konuya Bakış

### 7.9.1. İncelenen Gazetelerde Yer Alan Konulara Bakış Açısına Göre Metin Sayıları ve Oranları

Tablo 7. İncelenen Gazetelerde Yer Alan Konulara Bakış Açısına Göre Metin Sayıları ve Oranları

Konuya Bakış	Frekans	Yüzde (%)
Olumlu	912	39,4
Olumsuz	1308	56,5
Değerlendirme Yok	96	4,1
Toplam	2316	100,0

Tablo 7’de de görüldüğü üzere, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında yer alan 2316 metinden %56,5 olumsuz bakış açısıyla sunulmuştur. Bu bakış açıları 7.9.2. nolu bölümde de açıklanacağı üzere gazetelere ve yıllara göre farklılık gösterse de, genel toplam açısından Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında gönderilen olumsuz iletiler, olumlu iletilerden daha fazla gazetelerde yer bulmuştur.

### 7.9.2. İncelenen Yıllara Göre Gazetelerin Konulara Bakış Açıları

İncelenen yıllara göre gazetelerin konuya bakış açılarının dağılımını gösteren Grafik 22, Grafik 23, Grafik 24, Grafik 25 ve bunların oluşumundaki veriler esas alındığında şu değerlendirmelere ulaşılmıştır:

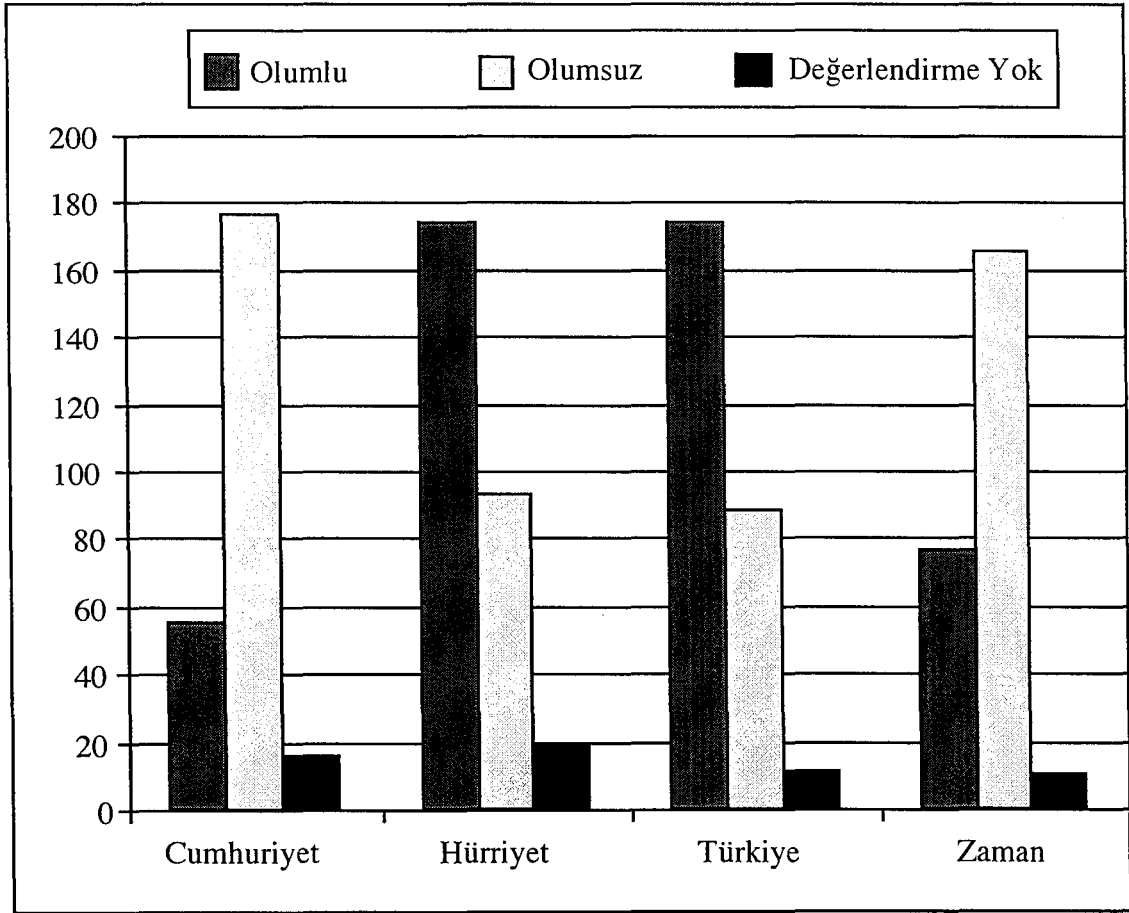
1. 1995 yılında, incelenen gazetelerde yer alan konular %49,4 oranında olumsuz bakış açısına sahipken, %45,3 oranında olumlu bakış açısına sahiptir. Hürriyet ve Türkiye gazeteleri %16,5 oranları ile en yüksek değerli olumlu bakış açısına sahiptir. Cumhuriyet gazetesi % 16,7 ve Zaman gazetesi %15,6 ile en yüksek olumsuz bakış açısı oranlarına sahiptir.

2. 1996 yılında, yayınlanan metinlerin %42,8’i olumlu iken, %48,9’u olumsuz bakış açısına sahiptir. Türkiye gazetesi %23,1 oranı ile olumlu bakış açısına sahip metinleri yayınlamıştır. Hürriyet gazetesindeki metinlerin %10,9’u, Cumhuriyet gazetesindeki metinlerin %14,4’ü ve Zaman gazetesindeki metinlerin %9,6’sı olumsuz bakış açısına sahiptir.

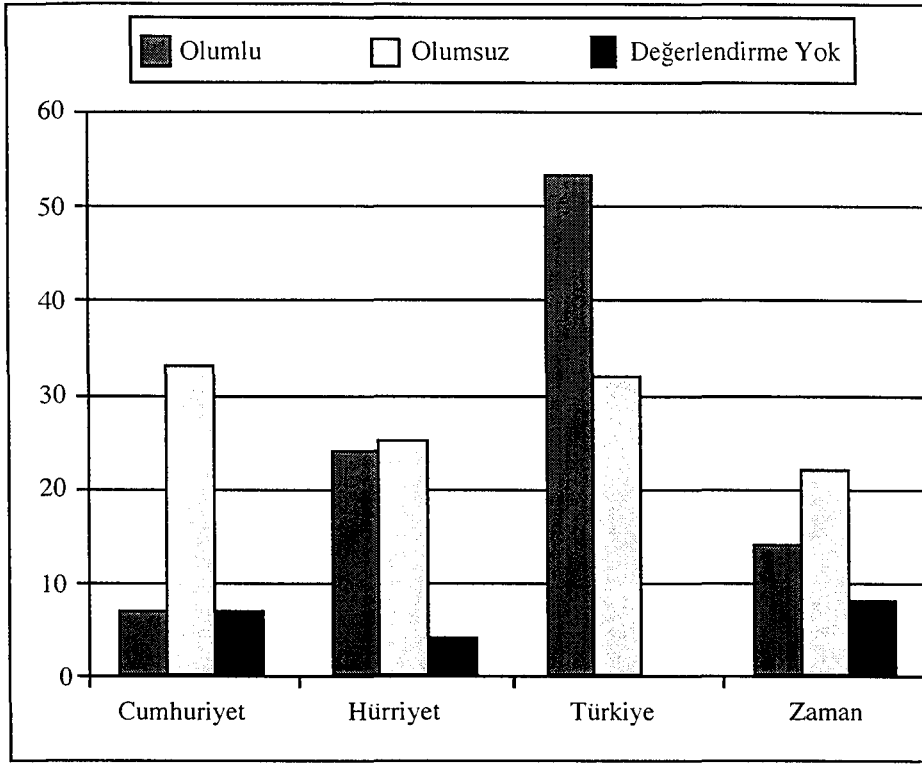
3. 1997 yılındaki metinlerin %65,5'i olumsuz bakış açısına sahipken, %32,3'ü olumlu bakış açısına sahiptir. Cumhuriyet gazetesi %17,8 oranında, Hürriyet gazetesi %16,5 oranında, Türkiye gazetesi %11,1 oranında ve Zaman gazetesi %20,1 oranında olumsuz bakış açısına sahip metinler yayınlamıştır.

4. 1998 yılında, yayınlanan metinlerin %65,1'i olumsuz, %33,3'ü olumlu bakış açısına sahiptir. Cumhuriyet gazetesi %18,8 oranında Hürriyet gazetesi %16,9 oranında, Türkiye gazetesi %11,8 oranında ve Zaman gazetesi %17,6 oranında olumsuz bakış açısına sahip metinler yayınlamıştır.

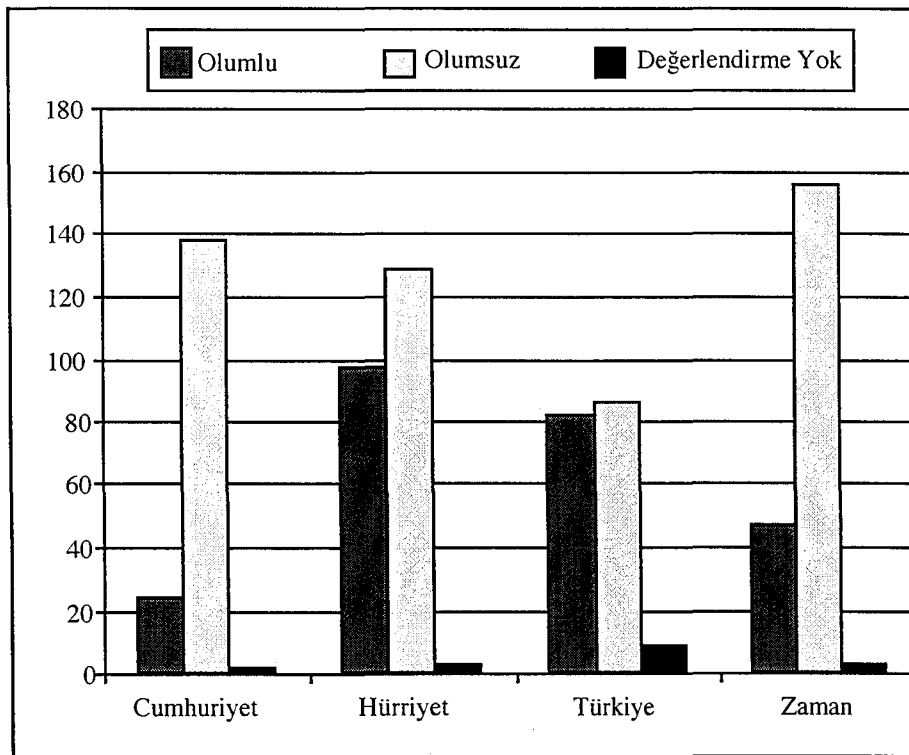
1995 yılında sadece Cumhuriyet ve Zaman gazetelerindeki metinler, büyük oranda olumsuz bakış açısına sahipken, 1996 yılında bu gazetelere Hürriyet gazetesi ilave olmuştur. 1997 ve 1998 yıllarında ise incelenen bütün gazetelerdeki metinlerin büyük bölümü olumsuz bakış açısına sahiptir.



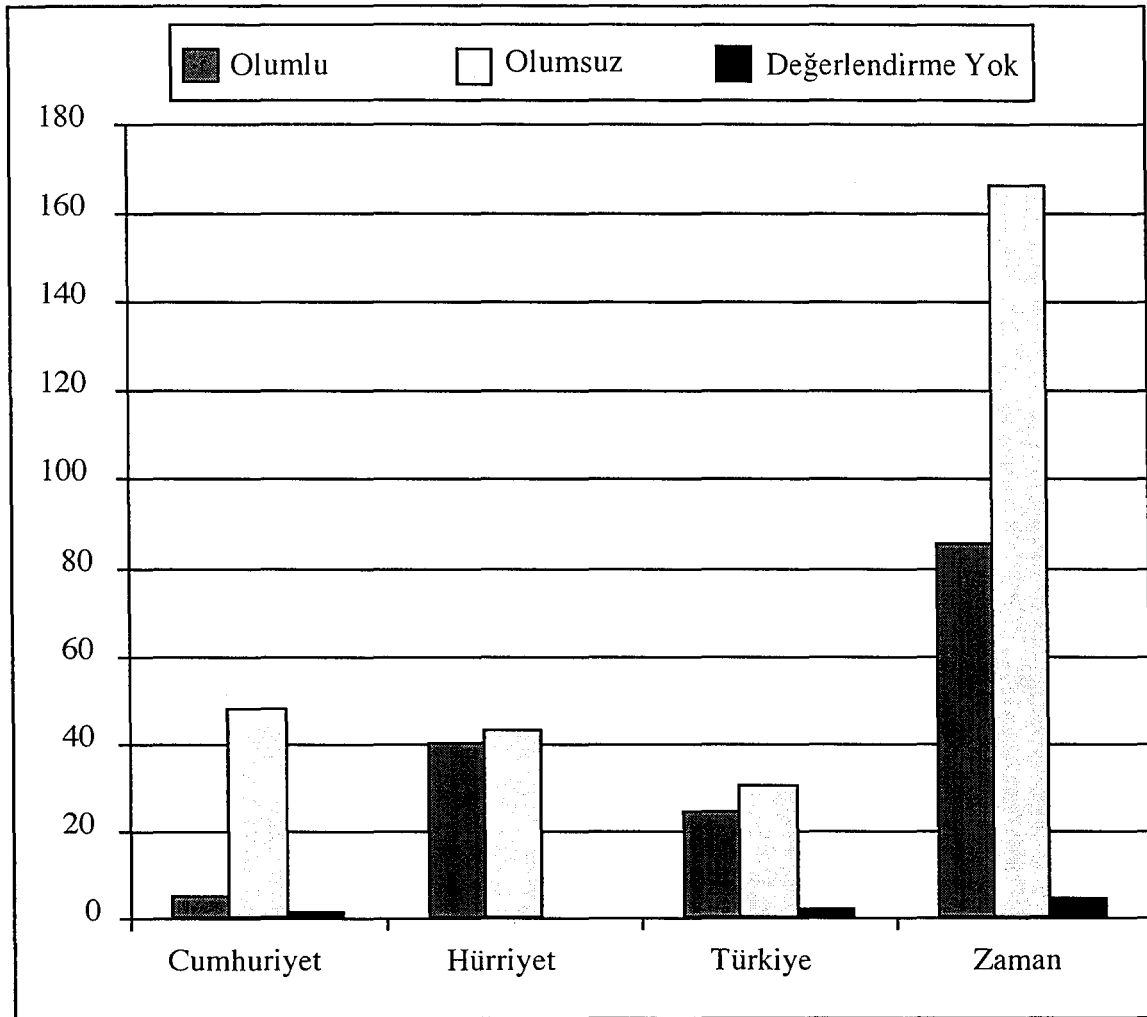
Grafik 22. 1995 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı



Grafik 23. 1996 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı



Grafik 24. 1997 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı



Grafik 25. 1998 Yılına Göre İncelenen Gazetelerin Konulara Bakış Açılarının Dağılımı

## 8. SONUÇ VE ÖNERİLER

### 8.1. Sonuç

Bu çalışma ile, Türk basınının Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında tutumunun belirlenebilmesi için farklı siyasi kimliklere sahip Cumhuriyet, Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazetelerinin ilgili konuda gönderdikleri iletilerin içerik analizi yöntemi ile çözümlenmesine çalışılmıştır.

Çalışmanın başlangıcında analiz edilmek istenen problem belirlenmiş, problemin çözümüne yönelik sorular saptanmış, örnekleme yapılarak çalışma alanı belirlenmiştir. İleti içeriklerini sınıflandırmak için kategoriler saptanmış (kodlama cetvelinin hazırlanması), örneklemin içeriği nesnel kurallara göre kodlanmıştır. Elde edilen veriler, çözümlenip yorumlanarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda en fazla metin Hürriyet gazetesinde yayınlanmıştır. Bu durum Hürriyet gazetesinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusuna diğerlerinden daha fazla önem verdiğini göstermiştir. Başka bir deyişle metin sayıları baz alındığında konuya verilen önem gazeteden gazeteye değişiklik göstermiştir.

- Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda yayınlanan metin sayılarının yıllara göre dağılımına bakıldığında en fazla metnin 1995 yılında yayınlandığı, 1997 yılının ise metin sayısı bakımından ikinci sırada yer aldığı tespit edilmiştir. 1995 yılı Gümrük Birliği Anlaşması'nın imzalanıp, onaylandığı ardından Madrid Zirvesi'nin yapıldığı yıldır. 1997 yılında ise Lüksemburg Zirvesi yapılmıştır. Bu yıllarda metinlerin çok olması medya gündeminin politika gündemini takip ettiğinin göstergesi olarak kabul edilmiştir.

- Hürriyet, Türkiye ve Zaman gazeteleri Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusuna en fazla "diğer" sayfalarda yer vermişlerdir. Cumhuriyet gazetesinde bu konudaki metinler en fazla ilk sayfada başlayıp diğer sayfalarda devam edecek şekilde sunulmuştur. Gazetelerin önem verdikleri konulara ilk sayfada yer verdikleri dikkate alınırsa; bu durum, Cumhuriyet gazetesinin metnin yayınlandığı sayfa

kriteri açısından konuya verdiği değeri göstermiştir.

- Metnin konumu kriter olarak alındığında, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri konusunda yayınlanan metinler inceleme kapsamındaki bütün gazetelerde en fazla sayfanın üstünde sunulmuş olup; gazeteler arası karşılaştırma yapıldığında Hürriyet gazetesinin sayfanın üst kısmındaki konumu en fazla kullandığı tespit edilmiştir. Bu durum, ilgili konuya gazetelerin önem verdiği yargısını destekler niteliktedir.

- Metnin sunumu kriter olarak alındığında, en fazla benimsenen sunum şeklinin yalnız metin olarak sunum olduğu tespit edilmiştir. Bütün gazeteler görsel öğeleri konuyla ilgili sunumlarda kullanmışlardır ancak görsel öğeleri en fazla Hürriyet gazetesi kullanmıştır. Metnin görsel öğelerle desteklenmesi konuya verilen önemin göstergesi olup; bu durum, Hürriyet gazetesinin bu kriterin kullanımını açısından konuya diğer gazetelerden daha fazla önem verdiğini göstermiştir.

- İncelenen bütün gazeteler konuyu sunmak için gazete yazısı türlerinden en çok haber türünü seçmişlerdir. Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta, haberlerin doğru, tarafsız ve yorumsuz olarak sunulmaları gerekliliğidir. Gazeteler sahip oldukları farklı siyasi kimliklerin gerektirdiği yayınları köşe yazısı, makale, fıkra, başyazı gibi yorumlu sunumun mümkün olduğu yazı türlerinde ortaya koymalıdır. Aksi halde haberlerin taraflı ve yorumlu olması, gazetelerin haber verici, bilgilendirici, yansıtıcı olmanın dışında yönlendirici ve biçimlendirici olmalarına neden olur. Kendi perspektifleri doğrultusunda değerlendirmeler yapıp bu iletileri alıcılara göndermeleri, gazetelerin çıkarlarını doğrultusunda basın işlevlerini kötüye kullanmaları anlamını taşır.

Haberlere yorum katılması durumu incelenen bütün gazetelerde saptanan bir durumdur. Ancak Hürriyet gazetesinde yorumlu haber sayısı yorumsuz haber sayısından daha fazladır.

- Metnin konusu kriteri esas alındığında, Gümrük Birliği sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri hakkında yer alan konuların gazetelere göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Bu tespitler sırasında gazetelerin konuya bakış açıları da değerlendirme kapsamına alınmış; konulara bakış açısından da farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri konulara daha çok olumsuz bakış açısı ile yaklaşırken; Hürriyet ve Türkiye gazeteleri daha çok olumlu görüşlerin yer aldığı metinleri sunmayı tercih etmişlerdir. Yine gazeteler kendi yayın politikaları doğrultusunda bazı konuları ön plana çıkarırken, bazılarını görmemeyi yeğlemiştir. Konuların yıllara göre dağılımında

gazeteler arasındaki farklılıktan çok, yıllar arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. Başka bir deyişle bazı yıllarda önem verilen konular, diğer yıllarda gündeme alınmamıştır. Bu da medya gündemi ile politika gündeminin paralel gitmesinden kaynaklanmıştır.

- Gazeteler farklı siyasi kimlikleri, ideolojileri, çıkarları ve de iktidarı destekleyip desteklememeleri kriterleri doğrultusunda bazı kaynaklara gündemlerinde daha çok yer verirken bazılarını gözardı etmişlerdir. Örneğin, Hürriyet ve Türkiye gazeteleri kaynak olarak Başbakan Tansu Çiller'i tercih ederken; Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri bilim adamlarının kaynak olduğu durumlara daha fazla yer vermiştir.

- Gazeteler arasında metni sunanlar arasında da farklılıklar söz konusudur. Örneğin, Cumhuriyet gazetesi ulusal ajanslardan Anadolu Ajansı'nın sunduğu metinlere daha çok yer verirken; Hürriyet gazetesi, Hürriyet Haber Ajansı'nın; Türkiye gazetesi, İhlas Haber Ajansı'nın ve de Zaman gazetesi Cihan Haber Ajansı'nın sunduğu metinlere daha fazla yer ayırmışlardır.

## 8.2. Öneriler

Basın, kamuoyunu oluşturma ve açıklama işlevini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için:

1. Haberleri yorumsuz ve tarafsız olarak sunmalı; sadece yorum katabilme olanağı bulunan yazı türleri ile siyasi yelpazedeki yerini koruyucu yayınlar yapmalı ve dolayısıyla değerlendirmeyi kamuya bırakmalıdır.

2. Sadece kendi bakış açısını yansıtan kaynaklardan gelen iletileri değil, diğer kaynakların verdiği iletileri de gündemine almalıdır.

3. Kendi ideolojisi ya da çıkarları için; bazı olay ve olguları görmezden gelip, bazı olay ve olgulara yer vererek manipülasyona neden olmamalıdır.

4. Okuyucuya iletileri sunarken mizanpaja ve kolay okunabilirliğe önem vermelidir.

5. Verilen haberlerin doğruluğu, tüm boyutları kapsamaması, değişik görüşlere yer vermesi ve olayın geçmişini verebilmesi basının etkinliğini artırıcı unsurlardır. İşte bu noktada gazetecinin bilgisi ve yetenekleri olayı sunacak nitelikte olmalı başka bir deyişle konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan gazeteci o konu ile ilgili sunum yapmaktan kaçınmalıdır.

6. Kamuoyuna öznel hatta çarpıtılmış bilgiler yerine nesnel veriler iletilmelidir.

7. Siyasetle haber alıp öğrenme merakı dışında bir çıkar ilişkisi olmamalıdır.

8. Doğruluk, objektiflik ve sorumluluk ilkelerini gözardı edici yayınlar yapmamalıdır.

9. Okuyucunun güvenini kaybetmemek için çıkar çatışmalarını bir kenara bırakmalıdır.

10. Neyin ne olduğu tam olarak nitelendirerek; isim, rakam dikkatsizliklerinden kaçınmalıdır.

## EKLER

	<u>Sayfa</u>
EK 1. KODLAMA CETVELİ .....	147
EK 2. KODLAMA KAĞIDI .....	159
EK 3. TABLOLAR .....	160

## EK 1. KODLAMA CETVELİ

<b>1</b>	<b>Araştırma Biriminin Numarası</b>	<b>1 – 2316</b>
<b>2</b>	<b>Tarih (Gün Olarak)</b>	<b>1 – 31</b>
<b>3</b>	<b>Tarih (Ay Olarak)</b>	<b>1 – 12</b>
<b>4</b>	<b>Tarih (Yıl Olarak)</b>	<b>1995 – 1998</b>
<b>5</b>	<b>Gazetenin Adı</b>	<b>1 – 4</b>
	1 Cumhuriyet	
	2 Hürriyet	
	3 Türkiye	
	4 Zaman	
<b>6</b>	<b>Metnin Yayınlandığı Sayfa</b>	<b>1 – 9</b>
	1 Sadece İlk Sayfada	
	2 Dış Haberler/Dünya Sayfasında	
	3 Ekonomi Sayfasında	
	4 İlk Sayfada Başlayıp Devamı Dış Haberler / Dünya Sayfasında	
	5 İlk Sayfada Başlayıp Devamı Ekonomi Sayfasında	
	6 İlk Sayfada Başlayıp Devamı Diğer Sayfalarda	
	7 Konuya Özel Sayfada/Sayfalarda	
	8 İlk Sayfada Başlayıp Devamı Konuya Özel Sayfada/Sayfalarda	
	9 Diğer	
<b>7</b>	<b>Metnin Konumu</b>	<b>1 – 4</b>
	1 Sayfanın Üst Kısımında	
	2 Sayfanın Alt Kısımında	
	3 Sayfanın Ortasında	
	4 Sayfanın Tamamında	
<b>8</b>	<b>Metnin Sunumu</b>	<b>1 – 7</b>
	1 Yalnız Metin	
	2 Metin ve Fotoğraf	
	3 Metin ve Simge	
	4 Metin ve Tablo	
	5 Metin ve İllüstrasyon	
	6 Metin ve Karikatür	
	7 Diğer	

**9 Gazete Yazısı Türleri**

1 - 7

- 1 Haber
- 2 Röportaj
- 3 Köşe Yazısı
- 4 Fıkra
- 5 Makale
- 6 Başyazı
- 7 Diğer

**10 Metnin Kaynağı**

100 - 2000

- 100 Avrupa Birliği Temsilcileri
  - 110 Avrupa Birliği Konseyi
  - 120 Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi
  - 130 Avrupa Birliği Komisyonu
  - 140 Avrupa Parlamentosu
    - 141 Hıristiyan Demokratlar
    - 142 Yeşiller Grubu
    - 143 Sosyal Demokratlar
    - 144 Sosyalist Grup
    - 145 Liberal Grup
    - 146 Fraksiyon Hakkında Bilgi Yok
    - 147 Diğer
  - 150 Adalet Divanı
  - 160 Sayıştay
  - 170 Danışma Organları
  - 180 Diğer Yardımcı Organlar
  - 190 Hangi Organa Dahil Olduğu Hakkında Bilgi Yok
- 200 Türkiye Cumhuriyeti Devleti Temsilcileri
  - 210 Cumhurbaşkanı
  - 220 Başbakan
    - 221 Mesut Yılmaz
    - 222 Necmettin Erbakan
    - 223 Tansu Çiller

- 230 Dışışleri Bakanı
  - 231 Deniz Baykal
  - 232 Emre Gönensay
  - 233 İsmail Cem
  - 234 Murat Karayalçın
  - 235 Tansu Çiller
- 240 Diplomatik Temsilciler
- 250 Diğer
- 300 Diğer Ülke Temsilcileri
  - 310 Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerin Temsilcileri
    - 311 Almanya
    - 312 Fransa
    - 313 İngiltere
    - 314 İtalya
    - 315 İspanya
    - 316 Yunanistan
    - 317 Avusturya
    - 318 Lüksemburg
    - 319 Diğer
  - 320 Diğer Ülkeler
    - 321 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
    - 322 Amerika Birleşik Devletleri
    - 323 İsrail
    - 324 İran
    - 325 Diğer
- 400 Bilim Adamları
- 500 Bürokratlar
- 600 Derneklerin Temsilcileri
- 700 İş Dünyası Temsilcileri
- 800 Medya Personeli
- 900 Odaların Temsilcileri
- 1000 Sendikaların Temsilcileri
- 1100 Türkiye'deki Siyasi Parti Temsilcileri

1110 ANAP

1120 BBP

1130 CHP

1140 DSP

1150 DYP

1160 İP

1170 MHP

1180 RP

1190 Diğer

1200 Uluslararası Örgütlerin Temsilcileri

1300 Yabancı Medya Materyali

1400 Resmi Gazete

1500 Metni Sunanın Kendisi

1600 Metnin Kaynağı Hakkında Bilgi Yok

1700 Ordu Temsilcileri

1800 Vakıfların Temsilcileri

1900 Gümrük Birliği Anlaşması'nın Metni

2000 Diğer

## 11 Metni Sunan

100 – 1100

100 Haber Ajansları

110 Ulusal Haber Ajansları

111 AA

112 CHA

113 ANKA

114 İHA

115 UBA

116 HHA

117 Diğer

120 Uluslararası Haber Ajansları

121 Reuters

122 AFP

123 Diğer

- 200 Haber Büroları
  - 210 Ankara
  - 220 İstanbul
  - 230 Trabzon
  - 240 İzmir
  - 250 Diğer
- 300 Haber Merkezi
- 400 Haber Servisleri
  - 410 Dış Haberler Servisi
  - 420 Ekonomi Servisi
  - 430 İstanbul Haber Servisi
  - 440 Almanya Servisi
  - 450 Diğer
- 500 Fıkra Yazarı
- 600 Köşe Yazarı
- 700 Makale Yazarı
- 800 Muhabirler
  - 810 Yurtiçi Muhabirler
    - 811 Ankara Muhabiri
    - 812 İstanbul Muhabiri
    - 813 Eskişehir Muhabiri
    - 814 Muğla Muhabiri
    - 815 İzmit Muhabiri
    - 816 Erzurum Muhabiri
    - 817 Adana Muhabiri
    - 818 İzmir Muhabiri
    - 819 Diğer
  - 820 Yurtdışı Muhabirler
    - 821 Brüksel Muhabiri
    - 822 Dublin Muhabiri
    - 823 Madrid Muhabiri
    - 824 Londra Muhabiri

825 Strasbourg Muhabiri

826 Lefkoşa Muhabiri

827 Washington Muhabiri

828 Atina Muhabiri

829 Diğer

830 Yer Hakkında Bilgi Yok

840 Diğer

900 Metni Sunan Hakkında Bilgi Yok

1000 Başyazar

1100 Diğer

## 12 Metnin Konusu

100 – 2000

100 Gümrük Birliği Anlaşması

110 Anlaşmanın İmzalanması

120 Avrupa Parlamentosu'nda Onay

130 Anlaşmanın İçeriği

140 Anlaşmanın Olası Etkileri

150 Anlaşmanın Yürürlüğe Girmesi

151 TBMM'de Tartışılması

152 Referandum Yapılması

153 TBMM'de Onaylanması

154 Diğer

160 Anlaşmanın Getirdiği Yükümlülükler

161 Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği

162 Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği

163 Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği

164 Diğer

170 Anlaşmanın Uygulanma Süreci

171 Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler

172 Anlaşmanın Revizyonu

173 Kurul ve Kuruluşların Kurulması

174 Diğer

180 Gümrük Birliği Anlaşması ile Verilen Ödünler

181 Kıbrıs Konusunda Ödün

- 182 Serbest Dolaşım Konusunda Ödün
- 183 Mali Alanda Ödün
- 184 Siyasi Alanda Ödün
- 185 Ödünsüz Bir Anlaşma
- 186 Diğer
- 190 Diğer
- 200 Avrupa Birliği Organlarında Alınan Kararlar ve Hazırlanan Raporlar
  - 210 Avrupa Birliği Konseyi (Avrupa Zirvesi)
    - 211 Madrid Zirvesi (15-16 Aralık 1995)
    - 212 Dublin Zirvesi (13-14 Aralık 1996)
    - 213 Lüksemburg Zirvesi (12-13 Aralık 1997)
    - 214 Viyana Zirvesi (11-12 Aralık 1998)
    - 215 Diğer
  - 220 Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi
  - 230 Avrupa Birliği Komisyonu
  - 240 Avrupa Parlamentosu
  - 250 Adalet Divanı
  - 260 Sayıştay
  - 270 Danışma Organları
  - 280 Diğer Yardımcı Organlar
  - 290 Arabulucu ve Eşgüdüm Komitesi
- 300 Türkiye-Avrupa Birliği Ortaklık Organlarında Alınan Kararlar ve Hazırlanan Raporlar
  - 310 Ortaklık Konseyi
  - 320 Ortaklık Komitesi
  - 330 Karma Parlamento Komisyonu
  - 340 Gümrük İşbirliği Komitesi
  - 350 Türkiye-Avrupa Birliği Ortak Gümrük Birliği Komitesi
  - 360 Türkiye-Avrupa Birliği Ortak Danışma Komitesi: Ekonomik ve Sosyal Komite
  - 370 Danışma, Karar Usulleri ve Uyuşmazlıkların Çözümü
- 400 Avrupa Birliği'nin Düzenlediği Toplantılar
  - 410 Türkiye'nin Davet Edildiği Toplantılar
    - 411 Dublin Zirvesi Akşam Yemeği

- 412 Avrupa Konferansı
- 413 Madrid'te Troika Toplantısı
- 414 Lüksemburg Zirvesi Akşam Yemeği
- 415 Diğer
- 420 Türkiye'nin Davet Edilmediği Toplantılar
  - 421 Madrid Zirvesi
  - 422 Viyana Zirvesi
  - 423 Diğer
- 430 Diğer
- 500 Avrupa Birliği'nin Genişleme ve Derinleşme S¼reci
  - 510 Türkiye'ye Genişleme S¼recinde Yer Verilmemesi
  - 520 Orta ve Doğu Avrupa ¼lkelerinin Genişleme S¼recinde Yer Alması
  - 530 G¼ney Kıbrıs Rum Y¼netimi'nin Genişleme S¼recinde Yer Alması
  - 540 Derinleşme S¼recinin Türkiye ile İlişkilere Yansıması
  - 550 Diğer
- 600 Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Sorunlar
  - 610 Siyasal Sorunlar
    - 611 İnsan Hakları İhlalleri
    - 612 Antidemokratik S¼reç
    - 613 Hukuk Dışı Uygulamalar
    - 614 Azınlıklar
    - 615 İfade Özg¼rl¼đ¼ Kısıtlamaları/D¼ř¼nce Suçu
    - 616 Antilaik Uygulamalar
    - 617 İstikrarsız İç Politik Yapı
    - 618 Diğer
  - 620 Sosyal Sorunlar
    - 621 N¼fus
    - 622 Dini Farklılık
    - 623 Eğitim Sistemi
    - 624 G¼ç Olgusu
    - 625 PKK ve G¼neydođu Sorunu
    - 626 K¼lt¼rel Farklılık
    - 627 Diğer

- 630 Ekonomik Sorunlar
  - 631 Enflasyon
  - 632 İşsizlik
  - 633 İstikrarsız Ekonomik Yapı
  - 634 Diğer
- 640 Komşu Ülkelerle Sorunlar
  - 641 Ege Sorunu
  - 642 Kıbrıs Sorunu
  - 643 Yunanistan'ın Vetosu
  - 644 Batı Trakya'daki Türk Azınlık
  - 645 Diğer
- 650 Ordunun Müdahalesi
  - 651 Askeri Darbeler
  - 652 Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu
  - 653 Askerlerin Siyasi Alana Etkileri
  - 654 Diğer
- 660 Coğrafi Konum
- 670 Hukuki Sorunlar
- 680 Diğer
- 700 Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliği
  - 710 Tam Üyeliğe Yönelik Süreç Öngörümleri
    - 711 5 Yıldan Kısa Bir Süreç
    - 712 5 – 10 Yıl İçinde
    - 713 10 – 20 Yıl İçinde
    - 714 20 Yıldan Uzun Bir Süreç
    - 715 Diğer
  - 720 Tam Üyeliğin Olası Etkileri
    - 721 Türkiye'ye Yönelik
    - 722 Avrupa Birliği'ne Yönelik
    - 723 Diğer
  - 730 Tam Üyelik Perspektifi
  - 740 Tam Üyeliğe Destek

- 741 Amerika Birleşik Devletleri
- 742 İspanya
- 743 Almanya
- 744 Yunanistan
- 745 Fransa
- 746 Avusturya
- 747 İsrail
- 748 İngiltere
- 749 Diğer
- 750 Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi
- 760 Diğer
- 800 Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Türkiye'nin Dış Politikası Üzerindeki Etkileri
  - 810 Devletlerle Olan İlişkilere Etki
    - 811 Almanya
    - 812 Amerika Birleşik Devletleri
    - 813 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
    - 814 Rusya
    - 815 Yunanistan
    - 816 Fransa
    - 817 İtalya
    - 818 Mısır
    - 819 Diğer
  - 820 Uluslararası Örgütlerle İlişkilere Etki
    - 821 NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı
    - 822 NATO – BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı
    - 823 Ekonomik İşbirliği Örgütü (ECO)
    - 824 Diğer
- 830 Avrupa'da Yaşayan Türkler
- 840 Dış Politik Kararlarda Bağımlılık
- 850 Dış Potikaya Müdahale
- 860 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon
- 870 Diğer

- 900 Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Türkiye'nin İç Politikası Üzerindeki Etkileri
- 910 Egemenlik Hakkının Devri
- 920 Demokratikleşme
- 930 İnsan Hakları
- 940 Kültürel Asimilasyon
- 950 İç Politik Kararlarda Bağımlılık
- 960 Mevzuatın Uyumlaştırılması
- 961 Anayasal Düzenlemeler
- 962 Yasal Düzenlemeler
- 963 Diğer
- 970 Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması
- 980 İç Politikaya Müdahale
- 990 Diğer
- 1000 Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Türkiye'nin Ekonomisine Etkisi
- 1100 Sektörel Bazda Etkiler
- 1110 Tarım
- 1120 Sanayi
- 1130 Tekstil
- 1140 Turizm
- 1150 Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi
- 1160 Otomotiv
- 1170 Bankacılık
- 1180 Hizmet
- 1190 Diğer
- 1200 Enflasyon
- 1300 İstihdam
- 1400 Dış Ticaret
- 1410 İhracat
- 1420 İthalat

	1430 Gümrük Tarifesi	
	1440 Teşvikler	
	1450 Dış Ticaret Dengesi	
	1460 Fonlar	
	1470 Diğer	
	1500 Yabancı Sermaye	
	1600 Döviz Piyasası	
	1700 Tüketici	
	1800 Ekonomik Bağımlılık	
	1900 Diğer	
	2000 Diğer	
<b>13</b>	<b>Gazete Yazısı Türlerinin Sunumu</b>	<b>1 – 2</b>
	1 Yorumlu	
	2 Yorumsuz	
<b>14</b>	<b>Konuya Bakış</b>	<b>1 – 3</b>
	1 Olumlu	
	2 Olumsuz	
	3 Değerlendirme Yok	



## EK 3. TABLOLAR

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayımlanan Metinlerin Konuları

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	Anlaşmanın İmzalanması	7 1,4%				7 1,4%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	14 2,7%				14 2,7%
	Anlaşmanın İçeriği	7 1,4%	1 0,2%		1 0,2%	9 1,8%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	35 6,8%				35 6,8%
	Referandum Yapılması	1 0,2%				1 0,2%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	1 0,2%	1 0,2%		3 0,6%
	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	1 0,2%		1 0,2%		2 0,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	6 1,2%	3 0,6%		10 2,0%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler	1 0,2%	8 1,6%	5 1,0%	3 0,6%	17 3,3%
	Anlaşmanın Revizyonu	1 0,2%	1 0,2%			2 0,4%
	Kıbrıs Konusunda Ödün	20 3,9%		1 0,2%	1 0,2%	22 4,3%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün	3 0,6%				3 0,6%
	Mali Alanda Ödün	3 0,6%	1 0,2%			4 0,8%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	Siyasi Alanda Ödün	8 1,6%				8 1,6%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	3 0,6%				3 0,6%
	Madrid Zirvesi Kararları	7 1,4%				7 1,4%
	Dublin Zirvesi Kararları		1 0,2%			1 0,2%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları			23 4,5%		23 4,5%
	Viyana Zirvesi Kararları				1 0,2%	1 0,2%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları		2 0,4%	5 1,0%		7 1,4%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	1 0,2%	2 0,4%		2 0,4%	5 1,0%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	5 1,0%	1 0,2%	3 0,6%	7 1,4%	16 3,1%
	Ortaklık Konseyi Kararları	1 0,2%				1 0,2%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği		2 0,4%			2 0,4%
	Avrupa Konferansı			4 0,8%	1 0,2%	5 1,0%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme	5 1,0%				5 1,0%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme				1 0,2%	1 0,2%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		1 0,2%	5 1,0%	1 0,2%	7 1,4%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması			2 0,4%	4 0,8%	6 1,2%
	Derinleşme Sürecinin Türkiye ile İlişkilere Yansıması	1 0,2%		2 0,4%	2 0,4%	5 1,0%
	İnsan Hakları İhlalleri	5 1,0%	1 0,2%	9 1,8%	3 0,5%	18 3,5%
	Antidemokratik Süreç	4 0,8%		6 1,2%		10 2,0%
	Hukuk Dışı Uygulamalar			1 0,2%		1 0,2%
	İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları/Düşünce Suçu			1 0,2%		1 0,2%
	Antilaik Uygulamalar			1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı			5 1,0%	1 0,2%	6 1,2%
	Nüfus			2 0,4%		2 0,4%
	Dini Farklılık			5 1,0%	1 0,2%	6 1,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	Eğitim Sistemi	1 0,2%		1 0,2%		2 0,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu	3 0,6%		3 0,6%	1 0,2%	7 1,4%
	Kültürel Farklılık			1 0,2%		1 0,2%
	Enflasyon Sorunu		1 0,2%			1 0,2%
	İşsizlik Sorunu	1 0,2%				1 0,2%
	İstikrarsız Ekonomik Yapı			1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu		4 0,8%	2 0,4%		6 1,2%
	Kıbrıs Sorunu	2 0,4%	1 0,2%			3 0,6%
	Askeri Darbeler			4 0,8%		4 0,8%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu			1 0,2%		1 0,2%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri			1 0,2%		1 0,2%
	Coğrafi Konum				1 0,2%	1 0,2%
	Hukuki Sorunlar				1 0,2%	1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	5 Yıldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik	1 0,2%				1 0,2%
	Diğer Tam Üyelik İçin Diğer Süreç Öngörümleri			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkiler	1 0,2%		1 0,2%	1 0,2%	3 0,6%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkiler			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Perspektifi	10 2,0%		18 3,5%	2 0,4%	30 5,9%
	Tam Üyeliğe Destek				1 0,2%	1 0,2%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%		1 0,2%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)				1 0,2%	1 0,2%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			4 0,8%	3 0,6%	7 1,4%
	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)				1 0,2%	1 0,2%
	Diğer Devletlerin Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi			10 2,0%		10 2,0%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	ABD İle İlişkilere Etki			1 0,2%		1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki	1 0,2%		1 0,2%		2 0,4%
	Rusya İle İlişkilere Etki			3 0,6%		3 0,6%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	2 0,4%				2 0,4%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı			1 0,2%		1 0,2%
	Ekonomik İşbirliği Örgütü İle İlişkilere Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık	2 0,4%		2 0,4%		4 0,8%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon			1 0,2%	1 0,2%	2 0,4%
	Egemenlik Hakkının Devri	14 2,7%		2 0,4%	1 0,2%	17 3,3%
	Demokratikleşme	1 0,2%				1 0,2%
	İnsan Hakları	1 0,2%				1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon	1 0,2%				1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	İç Politik Kararlarda Bağımlılık			1 0,2%		1 0,2%
	Yasal Düzenlemeler	5 1,0%	1 0,2%	1 0,2%		7 1,4%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Araç Olarak Kullanılması	28 5,5%		4 0,8%		32 6,3%
	İç Politikaya Müdahale	2 0,4%		1 0,2%		3 0,6%
	Tarım Sektörüne Etki	1 0,2%	2 0,4%		2 0,4%	5 1,0%
	Sanayi Sektörüne Etki	1 0,2%			2 0,4%	3 0,6%
	Tekstil Sektörüne Etki	2 0,4%	1 0,2%		4 0,8%	7 1,4%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki	7 1,4%	2 0,4%			9 1,8%
	Otomotiv Sektörüne Etki	4 0,8%		1 0,2%	1 0,2%	6 1,2%
	Bankacılık Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İstihdama Etki	3 0,6%				3 0,6%
	İhracata Etki	2 0,4%				2 0,4%
	İthalata Etki	2 0,4%				2 0,4%
	Teşviklere Etki	2 0,4%	1 0,2%			3 0,6%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Cumhuriyet	Dış Ticaret Dengesine Etki		3 0,6%	5 1,0%	2 0,4%	10 2,0%
	Fonlara Etki		1 0,2%			1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	2 0,4%				2 0,4%
	Tüketiciye Etki	1 0,2%	1 0,2%			2 0,4%
	Ekonomik Bağımlılık	3 0,6%		1 0,2%		4 0,8%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	4 0,8%				4 0,8%
	Diğer Konular		1 0,2%	3 0,6%		4 0,8%
	Toplam	247 48,2%	47 9,2%	164 32,0%	54 10,5%	512 100,0%
Hürriyet	Anlaşmanın İmzalanması	16 2,5%				16 2,5%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	15 2,3%				15 2,3%
	Anlaşmanın İçeriği	13 2,0%	1 0,2%		1 0,2%	15 2,3%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	58 8,9%			1 0,2%	59 9,1%
	Referandum Yapılması	1 0,2%				1 0,2%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	8 1,2%	5 0,8%	5 0,8%	4 0,6%	22 3,4%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	2 0,3%				2 0,3%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	3 0,5%	5 0,8%	1 0,2%	10 1,5%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler		6 0,9%	6 0,9%	3 0,5%	15 2,3%
	Anlaşmanın Revizyonu	2 0,3%	2 0,3%	2 0,3%		6 0,9%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması			1 0,2%		1 0,2%
	Kıbrıs Konusunda Ödün	9 1,4%				9 1,4%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün	1 0,2%				1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	10 1,5%		1 0,2%		11 1,7%
	Madrid Zirvesi Kararları	1 0,2%				1 0,2%
	Dublin Zirvesi Kararları		2 0,3%			2 0,3%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları			39 6,0%	4 0,6%	43 6,6%
	Viyana Zirvesi Kararları				4 0,6%	4 0,6%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları		1 0,2%		1 0,2%	2 0,3%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları			2 0,3%	2 0,3%	4 0,6%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	6 0,9%	1 0,2%	4 0,6%	1 0,2%	12 1,8%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği		4 0,6%			4 0,6%
	Avrupa Konferansı			8 1,2%	5 0,8%	13 2,0%
	Madrid'te Troika Toplantısı	10 1,5%				10 1,5%
	Lüksemburg Zirvesi Akşam Yemeği			2 0,3%		2 0,3%
	Türkiye'nin Davet Edildiği Diğer Toplantılar		2 0,3%			2 0,3%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme	1 0,2%				1 0,2%
	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme				1 0,2%	1 0,2%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		1 0,2%	4 0,6%	1 0,2%	6 0,9%
	Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Genişleme Sürecinde Yer Alması				2 0,3%	2 0,3%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması		1 0,2%	3 0,5%	1 0,2%	5 0,8%
	İnsan Hakları İhlalleri	1 0,2%	1 0,2%	3 0,5%	3 0,5%	8 1,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Antidemokratik Süreç	2 0,3%		4 0,6%	1 0,2%	7 1,1%
	Hukuk Dışı Uygulamalar			1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı	3 0,5%	1 0,2%	5 0,8%	2 0,3%	11 1,7%
	Dini Farklılık	1 0,2%		14 2,2%	4 0,6%	19 2,9%
	Göç Olgusu			1 0,2%		1 0,2%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu	1 0,2%		1 0,2%	3 0,5%	5 0,8%
	Kültürel Farklılık	1 0,2%	2 0,3%	5 0,8%		8 1,2%
	Enflasyon Sorunu	1 0,2%				1 0,2%
	İşsizlik Sorunu				1 0,2%	1 0,2%
	İstikrarsız Ekonomik Yapı			1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu			2 0,3%		2 0,3%
	Kıbrıs Sorunu	1 0,2%		4 0,6%		5 0,8%
	Yunanistan'ın Vetosu	1 0,2%	6 0,9%		1 0,2%	8 1,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Askeri Darbeler			1 0,2%		1 0,2%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu			2 0,3%		2 0,3%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri			1 0,2%		1 0,2%
	Hukuki Sorunlar			1 0,2%		1 0,2%
	5 Yıldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik	2 0,3%		1 0,2%		3 0,5%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	3 0,5%				3 0,5%
	10-20 Yıl İçinde Tam Üyelik			1 0,2%	1 0,2%	2 0,3%
	20 Yıldan Uzun Bir Süreçte Tam Üyelik			2 0,3%		2 0,3%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkileri				2 0,3%	2 0,3%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkileri		1 0,2%	4 0,6%		5 0,8%
	Tam Üyelik Perspektifi	9 1,4%	3 0,5%	34 5,2%	4 0,6%	50 7,7%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		1 0,2%	5 0,8%	2 0,3%	8 1,2%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%	3 0,5%	4 0,6%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			5 0,8%	7 1,1%	12 1,8%
	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			2 0,3%	1 0,2%	3 0,5%
	İngiltere (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%		1 0,2%
	Diğer Devletlerin Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi			19 2,9%		19 2,9%
	Almanya İle İlişkilere Etki				2 0,3%	2 0,3%
	ABD İle İlişkilere Etki			1 0,2%	2 0,3%	3 0,5%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki	2 0,3%				2 0,3%
	Rusya İle İlişkilere Etki			3 0,5%		3 0,5%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	1 0,2%	1 0,2%			2 0,3%
	Mısır İle İlişkilere Etki				1 0,2%	1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Diğer Devletlerle ilişkilere Etki			1 0,2%		1 0,2%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı		1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	NATO – BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı		1 0,2%			1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	1 0,2%		6 0,9%		7 1,1%
	Egemenlik Hakkının Devri	12 1,8%				12 1,8%
	Demokratikleşme	23 3,5%			1 0,2%	24 3,7%
	İnsan Hakları	3 0,5%				3 0,5%
	Kültürel Asimilasyon	2 0,3%				2 0,3%
	Anayasal Düzenlemeler	3 0,5%				3 0,5%
	Yasal Düzenlemeler	7 1,1%	2 0,3%	2 0,3%	1 0,2%	12 1,8%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması	19 2,9%				19 2,9%
	İç Politikaya Müdahale	2 0,3%		1 0,2%	4 0,6%	7 1,1%
	Türkiye'nin İç Politikası Üzerinde Diğer Etkiler	1 0,2%				1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Sanayi Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Tekstil Sektörüne Etki	4 0,6%			1 0,2%	5 0,8%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Otomotiv Sektörüne Etki	3 0,5%			1 0,2%	4 0,6%
	Diğer Sektörlere Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Enflasyona Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İstihdama Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İhracata Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İthalata Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Dış Ticaret Dengesine Etki	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Fonlara Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	3 0,5%	1 0,2%	2 0,3%		6 0,9%
	Döviz Piyasasına Etki	3 0,5%			1 0,2%	4 0,6%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Hürriyet	Tüketiciye Etki	2 0,3%	1 0,2%			3 0,5%
	Ekonomik Bağımlılık	2 0,3%				2 0,3%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Diğer Konular	1 0,2%	1 0,2%	4 0,6%	2 0,3%	8 1,2%
	Toplam	286 44,0%	53 8,2%	228 35,1%	83 12,8%	650 100,0%
Türkiye	Anlaşmanın İmzalanması	11 1,9%				11 1,9%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	14 2,4%				14 2,4%
	Anlaşmanın İçeriği	6 1,0%				6 1,0%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	42 7,1%				42 7,1%
	TBMM'de Tartışılması	1 0,2%				1 0,2%
	Referandum Yapılması	5 0,8%				5 0,8%
	TBMM'de Onaylanması	2 0,3%				2 0,3%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	6 1,0%	1 0,2%	2 0,3%	1 0,2%	10 1,7%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	14 2,4%				14 2,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	6 1,0%	10 1,7%	1 0,2%	1 0,2%	18 3,0%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler		7 1,2%	3 0,5%	1 0,2%	11 1,9%
	Anlaşmanın Revizyonu	1 0,2%		3 0,5%		4 0,7%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması	1 0,2%				1 0,2%
	Kıbrıs Konusunda Ödün	21 3,6%	2 0,3%			23 3,9%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün		1 0,2%			1 0,2%
	Mali Alanda Ödün	1 0,2%				1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	7 1,2%	1 0,2%			8 1,4%
	Madrid Zirvesi Kararları	1 0,2%				1 0,2%
	Dublin Zirvesi Kararları		6 1,0%			6 1,0%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları			29 4,9%	4 0,7%	33 5,6%
	Viyana Zirvesi Kararları				4 0,7%	4 0,7%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları			1 0,2%	1 0,2%	2 0,3%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	1 0,2%	1 0,2%		6 1,0%	8 1,4%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	3 0,5%	2 0,3%	3 0,5%	4 0,7%	12 2,0%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği		4 0,7%			4 0,7%
	Avrupa Konferansı			8 1,4%	6 1,0%	14 2,4%
	Madrid'te Troika Toplantısı	6 1,0%				6 1,0%
	Lüksemburg Zirvesi Akşam Yemeği			3 0,5%		3 0,5%
	Türkiye'nin Davet Edildiği Diğer Toplantılar			1 0,2%		1 0,2%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme	2 0,3%				2 0,3%
	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme				2 0,3%	2 0,3%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		1 0,2%	3 0,5%	2 0,3%	6 1,0%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması			1 0,2%	4 0,7%	5 0,8%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	İnsan Hakları İhlalleri	2 0,3%	1 0,2%	2 0,3%		5 0,8%
	Antidemokratik Süreç			4 0,7%		4 0,7%
	Azınlıklar				1 0,2%	1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı			1 0,2%		1 0,2%
	Dini Farklılık		1 0,2%	13 2,2%		14 2,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu		1 0,2%		1 0,2%	2 0,3%
	Kültürel Farklılık	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Enflasyon Sorunu			1 0,2%		1 0,2%
	İşsizlik Sorunu			1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu			1 0,2%		1 0,2%
	Kıbrıs Sorunu	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Yunanistan'ın Vetosu		3 0,5%	2 0,3%		5 0,8%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu			2 0,3%		2 0,3%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Coğrafi Konum			1 0,2%		1 0,2%
	Diğer Sorunlar			1 0,2%		1 0,2%
	5 Yıldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik		1 0,2%			1 0,2%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkileri	3 0,5%	3 0,5%		1 0,2%	7 1,2%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkileri	2 0,3%	1 0,2%	2 0,3%		5 0,8%
	Tam Üyeliğin Diğer Etkileri			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Perspektifi	17 2,9%	7 1,2%	31 5,2%	2 0,3%	57 9,6%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%	2 0,3%	13 2,2%	2 0,3%	18 3,0%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)				2 0,3%	2 0,3%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			5 0,8%	4 0,7%	9 1,5%
	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%		1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			2 0,3%	1 0,2%	3 0,5%
	Avusturya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)				1 0,2%	1 0,2%
	İsrail (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%		1 0,2%
	İngiltere (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi			7 1,2%		7 1,2%
	Almanya İle İlişkilere Etki				1 0,2%	1 0,2%
	ABD İle İlişkilere Etki			3 0,5%		3 0,5%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Rusya İle İlişkilere Etki			2 0,3%		2 0,3%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	2 0,3%	1 0,2%			3 0,5%
	İtalya İle İlişkilere Etki		1 0,2%			1 0,2%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı		1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	NATO – BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı		1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Avrupa'da Yaşayan Türkler	1 0,2%				1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Dış Potikaya Müdahale		1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	1 0,2%		2 0,3%		3 0,5%
	Egemenlik Hakkının Devri	11 1,9%	1 0,2%			12 2,0%
	Demokratikleşme	5 0,8%	1 0,2%	1 0,2%		7 1,2%
	İnsan Hakları	1 0,2%				1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon	4 0,7%	2 0,3%	1 0,2%		7 1,2%
	Yasal Düzenlemeler	7 1,2%	3 0,5%	2 0,3%		12 2,0%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması	13 2,2%	4 0,7%	3 0,5%		20 3,4%
	İç Politikaya Müdahale		1 0,2%	2 0,3%	1 0,2%	4 0,7%
	Türkiye'nin İç Politikası Üzerine Diğer Etkiler				1 0,2%	1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Tarım Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Sanayi Sektörüne Etki	3 0,5%	1 0,2%			4 0,7%
	Tekstil Sektörüne Etki	3 0,5%	3 0,5%	1 0,2%		7 1,2%
	Turizm Sektörüne Etki	2 0,3%				2 0,3%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki	2 0,3%	3 0,5%			5 0,8%
	Otomotiv Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Diğer Sektörlere Etki	2 0,3%				2 0,3%
	İstihdama Etki	4 0,7%				4 0,7%
	İhracata Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İthalata Etki	2 0,3%				2 0,3%
	Teşviklere Etki	1 0,2%		1 0,2%		2 0,3%
	Dış Ticaret Dengesine Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	8 1,4%	1 0,2%			9 1,5%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Türkiye	Döviz Piyasasına Etki	2 0,3%				2 0,3%
	Tüketiciye Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Ekonomik Bağımlılık	1 0,2%				1 0,2%
	Türkiye'nin Ekonomisine Diğer Etkiler	6 1,0%	1 0,2%			7 1,2%
	Diğer Konular	4 0,7%	3 0,5%	1 0,2%	2 0,3%	10 1,7%
	Toplam	273 46,2%	85 14,4%	177 29,9%	56 9,5%	591 100,0%
Zaman	Anlaşmanın İmzalanması	16 2,8%				16 2,8%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	13 2,3%				13 2,3%
	Anlaşmanın İçeriği	19 3,4%			1 0,2	20 3,6%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	24 4,3%	2 0,4%			26 4,6%
	TBMM'de Tartışılması	1 0,2%				1 0,2%
	Referandum Yapılması	3 0,5%				3 0,5%
	TBMM'de Onaylanması	1 0,2%				1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayımlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği			2 0,4%	3 0,5%	5 0,9%
	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	5 0,9%	3 0,5%			8 1,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	4 0,7%			5 0,9%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler		5 0,9%	2 0,4%		7 1,2%
	Anlaşmanın Revizyonu	1 0,2%		3 0,5%	1 0,2%	5 0,9%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması	1 0,2%	2 0,4%	1 0,2%		4 0,7%
	Kıbrıs Konusunda Ödün	12 2,1%				12 2,1%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün	1 0,2%				1 0,2%
	Mali Alanda Ödün	1 0,2%				1 0,2%
	Siyasi Alanda Ödün	1 0,2%				1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	2 0,4%				2 0,4%
	Madrid Zirvesi Kararları	3 0,5%				3 0,5%
	Dublin Zirvesi Kararları		1 0,2%			1 0,2%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Lüksemburg Zirvesi Kararları			32 5,7%	4 0,7%	36 6,4%
	Viyana Zirvesi Kararları				6 1,1%	6 1,1%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları			1 0,2%	2 0,4%	3 0,5%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları		1 0,2%		4 0,7%	5 0,9%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	7 1,2%		1 0,2%	2 0,4%	10 1,8%
	Ortaklık Konseyi Kararları/ Raporları			2 0,4%		2 0,4%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği		2 0,4%			2 0,4%
	Avrupa Konferansı			8 1,4%	6 1,1%	14 2,5%
	Madrid'te Troika Toplantısı	3 0,5%				3 0,5%
	Lüksemburg Zirvesi (Akşam Yemeği)			3 0,5%		3 0,5%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		3 0,5%	11 2,0%		14 2,5%
	Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Genişleme Sürecinde Yer Alması			1 0,2%		1 0,2%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması	1 0,2%		1 0,2%		2 0,4%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Derinleşme Sürecinin Türkiye ile İlişkilere Yansıması	1 0,2%				1 0,2%
	İnsan Hakları İhlalleri	4 0,7%		9 1,6%	1 0,2%	14 2,5%
	Antidemokratik Süreç	1 0,2%	1 0,2%	5 0,9%		7 1,2%
	İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları/Düşünce Suçu	1 0,2%				1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı		1 0,2%	4 0,7%		5 0,9%
	Nüfus				1 0,2%	1 0,2%
	Dini Farklılık	6 1,1%		26 4,6%		32 5,7%
	Eğitim Sistemi	2 0,4%				2 0,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu			1 0,2%	3 0,5%	4 0,7%
	Kültürel Farklılık			5 0,9%		5 0,9%
	Enflasyon Sorunu				1 0,2%	1 0,2%
	Ege Sorunu		2 0,4%	1 0,2%		3 0,5%
	Kıbrıs Sorunu	1 0,2%		1 0,2%	2 0,4%	4 0,7%
	Yunanistan'ın Vetosu	3 0,5%	5 0,9%	1 0,2%	1 0,2%	10 1,8%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Batı Trakya'daki Türk Azınlık	1 0,2%				1 0,2%
	Askeri Darbeler			1 0,2%		1 0,2%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu			5 0,9%	1 0,2%	6 1,1%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri			2 0,4%		2 0,4%
	Coğrafi Konum			1 0,2%		1 0,2%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	2 0,4%				2 0,4%
	20 Yıldan Uzun Bir Süreçte Tam Üyelik			2 0,4%		2 0,4%
	Tam Üyelik İçin Diğer Süreç Öngörünümleri			2 0,4%		2 0,4%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkiler		1 0,2%	2 0,4%	3 0,5%	6 1,1%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkiler			4 0,7%		4 0,7%
	Tam Üyelik Perspektifi	6 1,1%	1 0,2%	24 4,3%	2 0,4%	33 5,9%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			6 1,1%	4 0,7%	10 1,8%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			6 1,1%	4 0,7%	10 1,8%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)			1 0,2%	1 0,2%	2 0,4%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi			8 1,4%		8 1,4%
	Almanya İle İlişkilere Etki			3 0,5%		3 0,5%
	ABD İle İlişkilere Etki			2 0,4%		2 0,4%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki	1 0,2%				1 0,2%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki			1 0,2%		1 0,2%
	Fransa İle İlişkilere Etki	1 0,2%				1 0,2%
	NATO-BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı				1 0,2%	1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık	2 0,4%			1 0,2%	3 0,5%
	Dış Potikaya Müdahale			1 0,2%		1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon			6 1,1%		6 1,1%
	Egemenlik Hakkının Devri	9 1,6%		1 0,2		10 1,8%
	Demokratikleşme	1 0,2%			1 0,2%	2 0,4%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	İnsan Hakları	1 0,2%				1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon	10 1,8%				10 1,8%
	Anayasal Düzenlemeler	2 0,4%				2 0,4%
	Yasal Düzenlemeler	7 1,2%		1 0,2%	1 0,2%	9 1,6%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması	21 3,7%		3 0,5%		24 4,3%
	İç Politikaya Müdahale	6 1,1%			3 0,5%	9 1,6%
	Tarım Sektörüne Etki	5 0,9%	1 0,2%			6 1,1%
	Sanayi Sektörüne Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Tekstil Sektörüne Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki	7 1,2%	1 0,2%			8 1,4%
	Hizmet Sektörüne Etki	1 0,2%				1 0,2%
	İhracata Etki		1 0,2%	1 0,2%	1 0,2%	3 0,5%
	İthalata Etki	2 0,4%				2 0,4%
	Teşviklere Etki	4 0,7%	1 0,2%		1 0,2%	6 1,1%

Tablo 1. Yıllara Göre İncelenen Gazetelerde Yayınlanan Metinlerin Konuları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Yıl				
		1995	1996	1997	1998	Toplam
Zaman	Dış Ticaret Dengesine Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Yabancı Sermayeye Etki	1 0,2%	2 0,4%			3 0,5%
	Döviz Piyasasına Etki	4 0,7%				4 0,7%
	Tüketiciye Etki	3 0,5%				3 0,5%
	Ekonomik Bağımlılık	4 0,7%				4 0,7%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	2 0,4%	2 0,4%			4 0,7%
	Diğer Konular	4 0,7%	2 0,4%	2 0,4%		8 1,4%
	Toplam	251 44,6%	44 7,8%	206 36,6%	62 11,0%	563 100,0%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılıarı

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	Anlaşmanın İmzalanması	5 1,0%		2 0,4%	7 1,4%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	9 1,8%	2 0,4%	3 0,6%	14 2,7%
	Anlaşmanın İçeriği		6 1,2%	3 0,6%	9 1,8%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	11 2,1%	23 4,5%	1 0,2%	35 6,8%
	Referandum Yapılması		1 0,2%		1 0,2%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	2 0,4%		3 0,6%
	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği		10 2,0%		10 2,0%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler	1 0,2%	16 3,1%		17 3,3%
	Anlaşmanın Revizyonu	2 0,4%			2 0,4%
	Kıbrıs Konusunda Ödün		22 4,3%		22 4,3%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün		3 0,6%		3 0,6%
	Mali Alanda Ödün		4 0,8%		4 0,8%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	Siyasi Alanda Ödün		8 1,6%		8 1,6%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	3 0,6%			3 0,6%
	Madrid Zirvesi Kararları		5 1,0%	2 0,4%	7 1,4%
	Dublin Zirvesi Kararları			1 0,2%	1 0,2%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları	1 0,2%	22 4,3%		23 4,6%
	Viyana Zirvesi Kararları		1 0,2%		1 0,2%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları	2 0,4%	5 1,0%		7 1,4%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	1 0,2%	2 0,4%	2 0,4%	5 1,0%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	1 0,2%	16 2,9%		16 3,1%
	Ortaklık Konseyi Kararları		1 0,2%		1 0,2%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	Avrupa Konferansı	1 0,2%	4 0,8%		5 1,0%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme		4 0,8%	1 0,2%	5 1,0%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme			1 0,2%	1 0,2%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		7 1,4%		7 1,4%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması		6 1,2%		6 1,2%
	Derinleşme Sürecinin Türkiye ile İlişkilere Yansıması		5 1,0%		5 1,0%
	İnsan Hakları İhlalleri		18 3,5%		18 3,5%
	Antidemokratik Süreç	1 0,2%	9 1,8%		10 2,0%
	Hukuk Dışı Uygulamalar		1 0,2%		1 0,2%
	İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları/Düşünce Suçu		1 0,2%		1 0,2%
	Antilaik Uygulamalar		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı		6 1,2%		6 1,2%
	Nüfus		2 0,4%		2 0,4%
	Dini Farklılık	1 0,2%	5 1,0%		6 1,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	Eğitim Sistemi		2 0,4%		2 0,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu		7 1,4%		7 1,4%
	Kültürel Farklılık		1 0,2%		1 0,2%
	Enflasyon Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	İşsizlik Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız Ekonomik Yapı		1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu		6 1,2%		6 1,2%
	Kıbrıs Sorunu		3 0,6%		3 0,6%
	Askeri Darbeler		4 0,8%		4 0,8%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu			1 0,2%	1 0,2%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri		1 0,2%		1 0,2%
	Coğrafi Konum		1 0,2%		1 0,2%
	Hukuki Sorunlar		1 0,2%		1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	5 Yıldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik	1 0,2%			1 0,2%
	Diğer Tam Üyelik İçin Diğer Süreç Öngörümüleri	1 0,2%			1 0,2%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkiler	3 0,6%			3 0,6%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkiler		1 0,2%		1 0,2%
	Tam Üyelik Perspektifi	9 1,8%	21 4,1%		30 5,9%
	Tam Üyeliğe Destek	1 0,2%			1 0,2%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%	6 1,2%		7 1,4%
	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	Diğer Devletlerin Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu	1 0,2%			1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi	1 0,2%	9 1,8%		10 2,0%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	ABD İle İlişkilere Etki	1 0,2%			1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	Rusya İle İlişkilere Etki	3 0,6%			3 0,6%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı		1 0,2%		1 0,2%
	Ekonomik İşbirliği Örgütü İle İlişkilere Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık		4 0,8%		4 0,8%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	2 0,4%			2 0,4%
	Egemenlik Hakkının Devri		17 3,3%		17 3,3%
	Demokratikleşme	1 0,2%			1 0,2%
	İnsan Hakları	1 0,2%			1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon		1 0,2%		1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açıları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	İç Politik Kararlarda Bağımlılık		1 0,2%		1 0,2%
	Yasal Düzenlemeler	4 0,8%	2 0,4%	1 0,2%	7 1,4%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması		32 6,3%		32 6,3%
	İç Politikaya Müdahale		3 0,6%		3 0,6%
	Tarım Sektörüne Etki		4 0,8%	1 0,2%	5 1,0%
	Sanayi Sektörüne Etki	1 0,2%	2 0,4%		3 0,6%
	Tekstil Sektörüne Etki	1 0,2%	5 1,0	1 0,2%	7 1,4%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki		9 1,8%		9 1,8%
	Otomotiv Sektörüne Etki		4 0,8%	2 0,4	6 1,2%
	Bankacılık Sektörüne Etki		1 0,2%		1 0,2%
	İstihdama Etki	1 0,2%	2 0,4%		3 0,6%
	İhracata Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	İthalata Etki	2 0,4%			2 0,4%
	Teşviklere Etki	1 0,2%	1 0,2%	1 0,2%	3 0,6%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Cumhuriyet	Dış Ticaret Dengesine Etki		10 2,0%		10 2,0%
	Fonlara Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	2 0,4%			2 0,4%
	Tüketiciye Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	Ekonomik Bağımlılık		4 0,8%		4 0,8%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	2 0,4%		2 0,4%	4 0,8%
	Diğer Konular	2 0,4%	1 0,2%	1 0,2%	4 0,8%
	Toplam	91 17,8%	395 77,1%	26 5,1%	512 100,0%
Hürriyet	Anlaşmanın İmzalanması	15 2,3%		1 0,2%	16 2,6%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	10 1,5%	3 0,5%	2 0,3%	15 2,3%
	Anlaşmanın İçeriği	4 0,6%	5 0,8%	6 0,9%	15 2,3%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	47 7,2%	7 1,1%	5 0,8%	59 9,1%
	Referandum Yapılması	1 0,2%			1 0,2%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	11 1,7%	10 1,5%	1 0,2%	22 3,4%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	2 0,3%			2 0,3%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği		9 1,4%	1 0,2%	10 1,5%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler	9 1,4%	6 0,9%		15 2,3%
	Anlaşmanın Revizyonu	5 0,8%	1 0,2%		6 0,9%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması	1 0,2%			1 0,2%
	Kıbrıs Konusunda Ödün		8 1,2%	1 0,2%	9 1,4%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	11 1,7%			11 1,7%
	Madrid Zirvesi Kararları			1 0,2%	1 0,2%
	Dublin Zirvesi Kararları		2 0,3%		2 0,3%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları	11 1,7%	30 4,6%	2 0,3%	43 6,6%
	Viyana Zirvesi Kararları	2 0,3%	2 0,3%		4 0,6%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları	2 0,3%			2 0,3%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	3 0,5%		1 0,2%	4 0,6%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları	2 0,3%	9 1,4%	1 0,2%	12 1,8%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği	1 0,2%	3 0,5%		4 0,6%
	Avrupa Konferansı	10 1,5%	3 0,5%		13 2,0%
	Madrid'te Troika Toplantısı	6 0,9%	4 0,6%		10 1,5%
	Lüksemburg Zirvesi Akşam Yemeği	1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Türkiye'nin Davet Edildiği Diğer Toplantılar	2 0,3%			2 0,3%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme		1 0,2%		1 0,2%
	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme		1 0,2%		1 0,2%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		6 0,9%		6 0,9%
	Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Genişleme Sürecinde Yer Alması	2 0,3%			2 0,3%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması	1 0,2%	4 0,6%		5 0,8%
	İnsan Hakları İhlalleri		8 1,2%		8 1,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Antidemokratik Süreç		7 1,1%		7 1,1%
	Hukuk Dışı Uygulamalar		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı		11 1,7%		11 1,7%
	Dini Farklılık	7 1,1%	12 1,8%		19 2,9%
	Göç Olgusu		1 0,2		1 0,2
	PKK ve Güneydoğu Sorunu		5 0,8%		5 0,8%
	Kültürel Farklılık	3 0,5	5 0,8%		8 1,2%
	Enflasyon Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	İşsizlik Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız Ekonomik Yapı		1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu		2 0,3%		2 0,3%
	Kıbrıs Sorunu		5 0,8%		5 0,8%
	Yunanistan'ın Vetosu		8 1,2%		8 1,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Askeri Darbeler		1 0,2%		1 0,2%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu		2 0,3%		2 0,3%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri		1 0,2%		1 0,2%
	Hukuki Sorunlar		1 0,2%		1 0,2%
	5 Yııldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik	3 0,5%			3 0,5%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	3 0,5%			3 0,5%
	10-20 Yıl İçinde Tam Üyelik	2 0,3%			2 0,3%
	20 Yııldan Uzun Bir Süreçte Tam Üyelik	2 0,3%			2 0,3%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkileri	2 0,3%			2 0,3%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkileri	4 0,6%	1 0,2%		5 0,8%
	Tam Üyelik Perspektifi	32 4,9%	18 2,8%		50 7,7%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	8 1,2%			8 1,2%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	4 0,6%			4 0,6%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılıarı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	3 0,5%	9 1,4%		12 1,8%
	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	2 0,3%			2 0,3%
	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	3 0,5%			3 0,5%
	İngiltere (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	Diğer Devletlerin Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu	1 0,2%			1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi	8 1,2%	11 1,7%		19 2,9%
	Almanya İle İlişkilere Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	ABD İle İlişkilere Etki	3 0,5%			3 0,5%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki		2 0,3%		2 0,3%
	Rusya İle İlişkilere Etki	3 0,5%			3 0,5%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	2 0,3%			2 0,3%
	Mısır İle İlişkilere Etki	1 0,2%			1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Diğer Devletlerle İlişkilere Etki	1 0,2%			1 0,2%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı	2 0,3%			2 0,3%
	NATO – BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı	1 0,2%			1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	4 0,6%	3 0,5%		7 1,1%
	Egemenlik Hakkının Devri		12 1,8%		12 1,8%
	Demokratikleşme	24 3,7%			24 3,7%
	İnsan Hakları	3 0,5%			3 0,5%
	Kültürel Asimilasyon		2 0,3%		2 0,3%
	Anayasal Düzenlemeler	3 0,5%			3 0,5%
	Yasal Düzenlemeler	11 1,7%		1 0,2%	12 1,8%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması		19 2,9%		19 2,9%
	İç Politikaya Müdahale		7 1,1%		7 1,1%
	Türkiye'nin İç Politikası Üzerinde Diğer Etkiler	1 0,2%			1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılıarı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Sanayi Sektörüne Etki	1 0,2%			1 0,2%
	Tekstil Sektörüne Etki	4 0,6%	1 0,2%		5 0,8%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Otomotiv Sektörüne Etki	4 0,6%			4 0,6%
	Diğer Sektörlere Etki	2 0,3%		1 0,2%	3 0,5%
	Enflasyona Etki		1 0,2%		1 0,2%
	İstihdama Etki	1 0,2%			1 0,2%
	İhracata Etki	1 0,2%			1 0,2%
	İthalata Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Dış Ticaret Dengesine Etki		2 0,3%		2 0,3%
	Fonlara Etki			1 0,2%	1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	5 0,8%	1 0,2%		6 0,9%
	Döviz Piyasasına Etki	4 0,6%			4 0,6%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Hürriyet	Tüketiciye Etki	2 0,3%	1 0,2%		3 0,5%
	Ekonomik Bağımlılık		2 0,3%		2 0,3%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Diğer Konular	3 0,5%	4 0,6%	1 0,2%	8 1,2%
	Toplam	335 51,5%	289 44,5%	26 4,0%	650 100,0%
Türkiye	Anlaşmanın İmzalanması	10 1,7%	1 0,2%		11 1,9%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	13 2,2%		1 0,2%	14 2,4%
	Anlaşmanın İçeriği	3 0,5%	1 0,2%	2 0,3%	6 1,0%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	35 5,9%	5 0,8%	2 0,3%	42 7,1%
	TBMM'de Tartışılması	1 0,2%			1 0,2%
	Referandum Yapılması	5 0,8%			5 0,8%
	TBMM'de Onaylanması	2 0,3%			2 0,3%
	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	7 1,2%	3 0,5%		10 1,7%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	9 1,5%	4 0,7%	1 0,2%	14 2,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	10 1,7%	8 1,4%		18 3,0%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler	7 1,2%	4 0,7%		11 1,9%
	Anlaşmanın Revizyonu	3 0,5%	1 0,2%		4 0,7%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması	1 0,2%			1 0,2%
	Kıbrıs Konusunda Ödün		23 3,9%		23 3,9%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Mali Alanda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	8 1,4%			8 1,4%
	Madrid Zirvesi Kararları			1 0,2%	1 0,2%
	Dublin Zirvesi Kararları	4 0,7%	2 0,3%		6 1,0%
	Lüksemburg Zirvesi Kararları	3 0,5%	26 4,4%	4 0,7%	33 5,6%
	Viyana Zirvesi Kararları	2 0,3%	2 0,3%		4 0,7%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları	1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	6 1,0%	1 0,2%	1 0,2%	8 1,4%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları		10 1,7%	2 0,3%	12 2,0%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği	3 0,5%	1 0,2%		4 0,7%
	Avrupa Konferansı	9 1,5%	4 0,7%	1 0,2%	14 2,4%
	Madrid'te Troika Toplantısı	3 0,5%	3 0,5%		6 1,0%
	Lüksemburg Zirvesi Akşam Yemeği	2 0,3%	1 0,2%		3 0,5%
	Türkiye'nin Davet Edildiği Diğer Toplantılar	1 0,2%			1 0,2%
	Madrid Zirvesi'ne Davet Edilmeme		1 0,2%	1 0,2%	2 0,3%
	Viyana Zirvesi'ne Davet Edilmeme	1 0,2%		1 0,2%	2 0,3%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi	2 0,3%	3 0,5%	1 0,2%	6 1,0%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması		5 0,8%		5 0,8%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	İnsan Hakları İhlalleri		5 0,8%		5 0,8%
	Antidemokratik Süreç		4 0,7%		4 0,7%
	Azınlıklar		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı		1 0,2%		1 0,2%
	Dini Farklılık	5 0,8%	9 1,5%		14 2,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu		2 0,3%		2 0,3%
	Kültürel Farklılık	2 0,3%			2 0,3%
	Enflasyon Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	İşsizlik Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	Kıbrıs Sorunu		2 0,3%		2 0,3%
	Yunanistan'ın Vetosu		6 0,8%		6 0,8%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu		2 0,3%		2 0,3%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Coğrafi Konum		1 0,2%		1 0,2%
	Diğer Sorunlar		1 0,2%		1 0,2%
	5 Yıldan Kısa Bir Süreçte Tam Üyelik	1 0,2%			1 0,2%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	2 0,3%			2 0,3%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkileri	6 1,0%	1 0,2%		7 1,2%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkileri	5 0,8%			5 0,8%
	Tam Üyeliğin Diğer Etkileri	1 0,2%			1 0,2%
	Tam Üyelik Perspektifi	40 6,8%	16 2,7%	1 0,2%	57 9,6%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	16 2,7%	2 0,3%		18 3,0%
	İspanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	2 0,3%			2 0,3%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		9 1,5%		9 1,5%
	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		1 0,2%		1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Fransa (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	3 0,6%			3 0,6%
	Avusturya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	İsrail (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	İngiltere (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	1 0,2%			1 0,2%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi	4 0,7%	2 0,3%	1 0,2%	7 1,2%
	Almanya İle İlişkilere Etki		1 0,2%		1 0,2%
	ABD İle İlişkilere Etki	3 0,5%			3 0,5%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Rusya İle İlişkilere Etki	2 0,3%			2 0,3%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki	3 0,5%			3 0,5%
	İtalya İle İlişkilere Etki	1 0,2%			1 0,2%
	NATO'nun Genişleme Sürecinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı	2 0,3%			2 0,3%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	NATO – BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı	2 0,3%			2 0,3%
	Avrupa'da Yaşayan Türkler	1 0,2%			1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık		2 0,3%		2 0,3%
	Dış Potikaya Müdahale		2 0,3%		2 0,3%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	3 0,5%			3 0,5%
	Egemenlik Hakkının Devri	1 0,2%	11 1,9%		12 2,0%
	Demokratikleşme	7 1,2%			7 1,2%
	İnsan Hakları	1 0,2%			1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon		7 1,2%		7 1,2%
	Yasal Düzenlemeler	12 2,0%			12 2,0%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması	1 0,2%	19 3,2%		20 3,4%
	İç Politikaya Müdahale		4 0,7%		4 0,7%
	Türkiye'nin İç Politikası Üzerine Diğer Etkiler	1 0,2%			1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Tarım Sektörüne Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Sanayi Sektörüne Etki	3 0,5%	1 0,2%		4 0,7%
	Tekstil Sektörüne Etki	6 1,0%	1 0,2%		7 1,2%
	Turizm Sektörüne Etki	2 0,3%			2 0,3%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki	3 0,5%	1 0,2%	1 0,2%	5 0,8%
	Otomotiv Sektörüne Etki	1 0,2%			1 0,2%
	Diğer Sektörlere Etki	1 0,2%	1 0,2%		2 0,3%
	İstihdama Etki	3 0,5%	1 0,2%		4 0,7%
	İhracata Etki	1 0,2%			1 0,2%
	İthalata Etki	2 0,3%			2 0,3%
	Teşviklere Etki	1 0,2%		1 0,2%	2 0,3%
	Dış Ticaret Dengesine Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Yabancı Sermayeye Etki	9 1,5%			9 1,5%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Türkiye	Döviz Piyasasına Etki	2 0,3%			2 0,3%
	Tüketiciye Etki	1 0,2%	2 0,3%		3 0,5%
	Ekonomik Bağımlılık		1 0,2%		1 0,2%
	Türkiye'nin Ekonomisine Diğer Etkiler	7 1,2%			7 1,2%
	Diğer Konular	10 1,7%			10 1,7%
	Toplam	333 56,3%	236 39,9%	22 3,7%	591 100,0%
Zaman	Anlaşmanın İmzalanması	11 2,0%	4 0,7%	1 0,2%	16 2,8%
	Avrupa Parlamentosu'nda Onay	10 1,8%	1 0,2%	2 0,4%	13 2,3%
	Anlaşmanın İçeriği	2 0,4%	16 2,8%	2 0,4%	20 3,6%
	Anlaşmanın Olası Etkileri	13 2,3%	12 2,1%	1 0,2%	26 4,6%
	TBMM'de Tartışılması	1 0,2%			1 0,2%
	Referandum Yapılması	3 0,5%			3 0,5%
	TBMM'de Onaylanması	1 0,2%			1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Türkiye'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	2 0,4%	3 0,5%		5 0,9%
	Türkiye'deki Kurumların Yükümlülükleri Üstlenebilme Yetkinliği	4 0,7%	4 0,7%		8 1,4%
	Avrupa Birliği'nin Yükümlülüklerini Yerine Getirirliği	1 0,2%	3 0,5%	1 0,2%	5 0,9%
	Uygulamaya Yönelik Değerlendirmeler	2 0,4%	5 0,9%		7 1,2%
	Anlaşmanın Revizyonu	4 0,7%	1 0,2%		5 0,9%
	Kurul ve Kuruluşların Kurulması	4 0,7%			4 0,7%
	Kıbrıs Konusunda Ödün		12 2,1%		12 2,1%
	Serbest Dolaşım Konusunda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Mali Alanda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Siyasi Alanda Ödün		1 0,2%		1 0,2%
	Ödünsüz Bir Anlaşma	2 0,4%			2 0,4%
	Madrid Zirvesi Kararları	1 0,2%	2 0,4%		3 0,6%
	Dublin Zirvesi Kararları			1 0,2%	1 0,2%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Lüksemburg Zirvesi Kararları	6 1,1%	28 5,0%	2 0,4%	36 6,4%
	Viyana Zirvesi Kararları	1 0,2%	5 0,9%		6 1,1%
	Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi Kararları/ Raporları		2 0,4%	1 0,2%	3 0,5%
	Avrupa Birliği Komisyonu Kararları/ Raporları	3 0,5%	1 0,2%	1 0,2%	5 0,9%
	Avrupa Parlamentosu Kararları/ Raporları		9 1,6%	1 0,2%	10 1,8%
	Ortaklık Konseyi Kararları/ Raporları	1 0,2%	1 0,2%		2 0,4%
	Dublin Zirvesi Akşam Yemeği		2 0,4%		2 0,4%
	Avrupa Konferansı	5 0,9%	9 1,6%		14 2,5%
	Madrid'te Troika Toplantısı	1 0,2%	2 0,4%		3 0,5%
	Lüksemburg Zirvesi (Akşam Yemeği)	1 0,2%	2 0,4%		3 0,5%
	Türkiye'ye Genişleme Sürecinde Yer Verilmemesi		14 2,5%		14 2,5%
	Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinin Genişleme Sürecinde Yer Alması		1 0,2%		1 0,2%
	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Genişleme Sürecinde Yer Alması		2 0,4%		2 0,4%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Derinleşme Sürecinin Türkiye ile İlişkilere Yansıması		1 0,2%		1 0,2%
	İnsan Hakları İhlalleri		14 2,5%		14 2,5%
	Antidemokratik Süreç		7 1,2%		7 1,2%
	İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları/Düşünce Suçu		1 0,2%		1 0,2%
	İstikrarsız İç Politik Yapı		5 0,9%		5 0,9%
	Nüfus		1 0,2%		1 0,2%
	Dini Farklılık	1 0,2%	31 5,5%		31 5,7%
	Eğitim Sistemi		2 0,4%		2 0,4%
	PKK ve Güneydoğu Sorunu		4 0,7%		4 0,7%
	Kültürel Farklılık		5 0,9%		5 0,9%
	Enflasyon Sorunu		1 0,2%		1 0,2%
	Ege Sorunu		3 0,5%		3 0,5%
	Kıbrıs Sorunu		4 0,7		4 0,7
	Yunanistan'ın Vetosu		10 1,8%		10 1,8%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Batı Trakya'daki Türk Azınlık		1 0,2%		1 0,2%
	Askeri Darbeler		1 0,2%		1 0,2%
	Milli Güvenlik Kurulu'nun Fonksiyonu	2 0,4%	4 0,7%		6 1,1%
	Askerlerin Siyasi Alana Etkileri		2 0,4%		2 0,4%
	Coğrafi Konum		1 0,2%		1 0,2%
	5-10 Yıl İçinde Tam Üyelik	2 0,4%			2 0,4%
	20 Yılda Uzun Bir Süreçte Tam Üyelik	2 0,4%			2 0,4%
	Tam Üyelik İçin Diğer Süreç Öngörünümleri	2 0,4%			2 0,4%
	Tam Üyeliğin Türkiye'ye Yönelik Etkiler	5 0,9%	1 0,2%		6 1,1%
	Tam Üyeliğin Avrupa Birliği'ne Yönelik Etkiler	3 0,5%	1 0,2%		4 0,7%
	Tam Üyelik Perspektifi	9 1,6%	24 4,3%		33 5,9%
	ABD (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)	8 1,4%	2 0,4%		10 1,8%
	Almanya (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		10 1,8%		10 1,8%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılıarı (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Yunanistan (Tam Üyeliğe Destek Olup Olmama Durumu)		2 0,4%		2 0,4%
	Tam Üyelik Başvurusunun Geri Çekilmesi	1 0,2%	7 1,2%		8 1,4%
	Almanya İle İlişkilere Etki		3 0,5%		3 0,5%
	ABD İle İlişkilere Etki	2 0,4%			2 0,4%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle İlişkilere Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Yunanistan İle İlişkilere Etki		1 0,2%		1 0,2%
	Fransa İle İlişkilere Etki	1 0,2%			1 0,2%
	NATO-BAB İlişkisinde Türkiye'nin Veto Hakkını Kullanımı	1 0,2%			1 0,2%
	Dış Politik Kararlarda Bağımlılık		3 0,5%		3 0,5%
	Dış Potikaya Müdahale		1 0,2%		1 0,2%
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti İle Entegrasyon	3 0,5%	3 0,5%		6 1,1%
	Egemenlik Hakkının Devri		10 1,8%		10 1,8%
	Demokratikleşme	2 0,4%			2 0,4%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılırları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	İnsan Hakları	1 0,2%			1 0,2%
	Kültürel Asimilasyon		10 1,8%		10 1,8%
	Anayasal Düzenlemeler	2 0,4%			2 0,4%
	Yasal Düzenlemeler	7 1,2%		2 0,4%	9 1,6%
	Avrupa Birliği ile İlişkilerinin İç Politika Aracı Olarak Kullanılması		24 4,3%		24 4,3%
	İç Politikaya Müdahale		9 1,6%		9 1,6%
	Tarım Sektörüne Etki	3 0,5%	3 0,5%		6 1,1%
	Sanayi Sektörüne Etki		3 0,5%		3 0,5%
	Tekstil Sektörüne Etki	1 0,2%	2 0,4%		3 0,5%
	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Sektörüne Etki		6 1,1%	2 0,4%	8 1,4%
	Hizmet Sektörüne Etki	1 0,2%			1 0,2%
	İhracata Etki	1 0,2%	1 0,2%	1 0,2%	3 0,5%
	İthalata Etki	1 0,2%		1 0,2%	2 0,4%
	Teşviklere Etki	1 0,2%	5 0,9%		6 1,1%

Tablo 2. İncelenen Gazetelerin Yer Verdikleri Metinlerin Konularına Bakış Açılımları (Devamı)

Gazetenin Adı	Metnin Konusu	Konuya Bakış			
		Olumlu	Olumsuz	Değerlendirme Yok	Toplam
Zaman	Dış Ticaret Dengesine Etki		3 0,5%		3 0,5%
	Yabancı Sermayeye Etki	3 0,5%			3 0,5%
	Döviz Piyasasına Etki	1 0,2%	3 0,5%		4 0,7%
	Tüketiciye Etki	2 0,4%	1 0,2%		3 0,7%
	Ekonomik Bağımlılık		4 0,7%		4 0,7%
	Türkiye Ekonomisine Diğer Etkiler	1 0,2%	2 0,4%	1 0,2%	4 0,7%
	Diğer Konular	4 0,7%	2 0,4%	2 0,4%	8 1,4%
	Toplam	153 27,2%	388 88,9%	22 3,9%	563 100,0%

## KAYNAKÇA

- Akçalı, Selda. "Basın ve Kamuoyu Etkileşimi," **Düşünceler Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. 8:177-197, 1995.
- Akdemir, Ali. **AT İşletmeleriyle Bütünleşmede Teknolojinin Stratejik Yönetimi**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Kütahya İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, 1992.
- Akman, Vedat. **Avrupa Topluluğu ve Türkiye: Uluslararası Antlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa**. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995.
- Aksoy, Ömer Asım, Oya Adalı, Ayla Bayaz, Mehmet Deligönül, Beşir Göğüş, Vehice Hatiboğlu, Aydın Köksal, Emin Özdemir, Sami N. Özerdim ve İnci Sağın. **Ana Yazım Kılavuzu**. Onüçüncü basım. İstanbul: Adam Yayınları, 1997.
- "Almond, A. Gabriel. **The American People and Foreign Policy**. New York: Eighth printing, 1968" (Bostancı, 1995, s. 548'deki alıntı).
- Ankara Anlaşması**. 1963.
- Arı, Tayyar. **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**. Üçüncü basım. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1999.
- Aşkun, İnal Cem. "İletişimin Kavramsal Anlamı Üzerine Düşünceler," **Kurgu Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi**. 6: 1-14, Haziran 1989.
- \_\_\_\_\_. "Yönetim ve İletişim Bağlamında Yeni Bir Bilim Alanı: Yaşambilim," **Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. 13: 1-30, Haziran 1995.
- Atabek, Nejdet, "Gündem Belirleme Modeli ve Enflasyon, Trafik ve Sosyal Güvenlik Konularındaki Gerçeklerle Medya ve Kamu Gündemlerinin Karşılaştırılması." Yayınlanmamış Doktora Tezi. T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Atabek, Nejdet ve Erdal Dağtaş. **Kamuoyu ve İletişim**. Eskişehir: T.C. Anadolu üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1998.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (AKTT). "AB-Türkiye Ortaklık Konseyi," **Güncel Avrupa**. 3-4: 4-5, Mart-Mayıs 1997a.

\_\_\_\_\_ . "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri: Bugünü ve Yarını," **Güncel Avrupa**. 3-4: 1-3, Mart-Mayıs 1997.

\_\_\_\_\_ . "Cardiff AB Konseyi: Olumlu Bir Manzara," **Güncel Avrupa**. 5-6: 1-2, Mayıs-Haziran 1998.

\_\_\_\_\_ . "Komisyon'un İlk İşlevsel Teklifleri: Türkiye İçin Avrupa Stratejisi," **Güncel Avrupa**. 11-12: 22-25, Ocak-Şubat 1998.

\_\_\_\_\_ . "Tarihsel Bir Karar: Gümrük Birliği," **Güncel Avrupa**. 1: 1-2, Ocak 1996.

Avrupa Topluluğu (AT). **Avrupa Topluluğu Nedir?**. Ankara: 1975.

Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye Temsilciliği (ATKTT). "Türkiye ile AB Arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması İmzalandı ve Neredeyse Mühürlendi," **EC News**. 17: 1-3, Mart-Nisan 1995.

Aziz, Aysel. **Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim**. Birinci basım. Ankara: İletişim Araştırmaları Derneği Yayınları, 1990.

Bakanlar Kurulu. **Resmi Gazete**. 11858; 17 Kasım 1964.

Balcı, Ergun. "Dublin Zirvesi ve Türkiye," **Cumhuriyet**. 16 Aralık 1996. s.9.

Balkır, Canan. "Türkiye-AB İlişkileri," **İktisat Dergisi**. 375:48-53, Ocak 1998.

Bayramoğlu, N. Nisa. **Avrupa Topluluğu, Ülkeleri ve Türkiye'nin Tanıtımı**. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1987.

Becer, Emre. **İletişim ve Grafik Tasarım**. Birinci basım. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997.

Berberoğlu, N. Güneş. **Basın İşletmelerinin Organizasyon Yapıları ve Yönetim Şekilleri: Basın İşletmelerinde Bir Uygulama.** İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1991.

“Berelson, Bernard. **Content Analysis In Communications Research.** Glencoe: 111. The Press, 1952” (Gökçe, 1995, s. 16’daki ve s. 17’deki alıntı).

Birand, Mehmet Ali. **Türkiye’nin Avrupa Macerası (1959-1999).** Onuncu basım. İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş., 2000.

\_\_\_\_\_. **Türkiye’nin Gümrük Birliği Macerası (1959-1995).** Dokuzuncu basım. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996.

Bostancı, M. Naci. “Dış Politika / İktidar / Gizlilik,” **Yeni Türkiye.** 3 : 548 - 554, Mart - Nisan 1995.

Bozkurt, Veysel. **Avrupa Birliği ve Türkiye: Siyasal Kurumlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri.** Birinci basım. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1997.

“Broadhurst, Alan R. ve Donald K. Darnell. “An Introduction to Cybernetics and Information Theory,” **Foundations of Communication Theory.** New York: Harper and Row Publishers, 1970,” (Yüksel, 1987, s. 89’daki alıntı).

“Burkhart, R. Kommunikationswissenschaft. Grundlagen und Problem-felder. Wien-Köln: 1983” (Gökçe, 1995, s. 81’deki alıntı).

Ceyhan, Ayşe. **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğu.** İstanbul: Afa Yayınları, 1991.

Coşkun, Ali. “Türkiye ve Gümrük Birliği,” **Yeni Türkiye: Türk Dış Politikası Özel Sayısı.** 3:164-173, Mart-Nisan 1995.

**Cumhuriyet.** 20 Haziran 2000a. s.7.

\_\_\_\_\_. 22 Haziran 2000. s.7.

\_\_\_\_\_. 13 Aralık 1998. s.7.

Çayhan, Esra. **Dünden Bugüne Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Siyasal Partilerin Konuya Bakışı**. Birinci basım. İstanbul: Boyut Yayıncılık A.Ş., 1997.

Çayhan, Esra ve Nurşin Ateşoğlu Güney. **Avrupa'da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye**. İstanbul: Afa Yayıncılık ve Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar (TÜSES) Vakfı Yayınları, 1996.

Çimen, Ahmet. **Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri**. Ankara: 1996.

Çubukçu, Tuğrul. "Gümrük Birliğinin İki Yılı ve Sonrası," [http:// www. foreignpolicy. org.tr/ turk/dosyalar/ makaleler.html](http://www.foreignpolicy.org.tr/turk/dosyalar/makaleler.html) 26 Ekim 1999.

Dağı, D. İhsan. "İnsan Hakları ve Demokratikleşme: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Siyasal Boyut," **Türkiye ve Avrupa**. Der.: Atilla Eralp. Birinci basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1997, ss.120-176.

"Defleur, Melvin ve Everette Dennis. **Understanding Mass Communication**. Boston: Houghton Mifflin Comp., 1981" (Usluata, 1993, s. 74'deki alıntı)..

"Defleur, Melvin L. ve Sandra Ball - Rokeach. **Theories of Mass Communication**. New York: David Mckay Company Inc., 1975" (Atabek ve Dağtaş, 1998, s. 299'deki alıntı).

Demiray, Uğur, **İletişim Ötesi İletişim (Meta-Communication)**. Birinci basım. Eskişehir: Turkuaz Yayınları, 1994.

Demirtaş, Serkan. "Adaylığa Kıbrıs ve Ege Ödünü," **Cumhuriyet**. 11 Aralık 1999. s.9.

Dışişleri Bakanlığı. "AB Komisyonu İlerleme Raporu'na İlişkin Açıklama," **Dışişleri Güncesi**. 120-121, Ekim 1999a.

\_\_\_\_\_. "Helsinki Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri Hakkında Bilgi Notu," **Dışişleri Güncesi**. 237-259, Aralık 1999.

\_\_\_\_\_. "Sayın Cumhurbaşkanımızın '1999'a Giren Türkiye, 1998 Yılı'nın Gelişmeleri ve 1999 Yılı Hedefleri' Konusunda Yaptıkları Konuşma," **Dışişleri Güncesi**. 119-153, Aralık 1998.

Dökmen, Üstün. **Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati**. İkinci basım. İstanbul: Sistem yayıncılık A.Ş., 1995.

Eralp, Atilla. "Soğuk Savaş'tan Günümüze Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", **Türkiye ve Avrupa**. Der.: Atilla Eralp. Birinci basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1997, ss. 86-119.

Erdoğan, İrfan. **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**. Birinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1997.

Erdoğan, İrfan ve Kormaz Alemdar. **İletişim ve Toplum: Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar**. Birinci basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.

"Eren, Fikret. "Basında Hukuki Sorumluluk," **Türk Basınının Sorunları Sempozyumu**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın yüksek Okulu, 1996" (Vural, 1999, s. 82'deki alıntı).

Evliyagil, Şevket. **Gazete Yayımlama Yöntemleri**. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu, 1981.

"Fiske, John. **Introduction to Communication Studies**. New York: Methuen and Co. Ltd., 1982" (Zıllıoğlu, 1993, s. 117'deki alıntı).

"Frankel, Joseph. **International Politics, Conflict and Harmony**. London: Allen Lane the Penguin Press, 1969" (Sönmezoğlu, 1995, s. 305'teki alıntı).

Gani, Veysel. "Dış Politika ve Savunma," **Yeni Türkiye**. 3 : 530 - 532, Mart - Nisan 1995.

Gerger, Haluk. "Basın ve Dış Politika," **Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika**. Hürriyet Vakfı Yayınları, 1983.

Girgin, Atilla. **Haber Yazma Teknikleri (Haberci Adayının El Kitabı)**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş., 1998.

Gökçe, Orhan. **İçerik Çözümlemesi**. İkinci basım. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1995.

\_\_\_\_\_. **İletişim Bilimine Giriş**. Ankara:Turhan Kitabevi, 1993.

- Gönlübol, Mehmet. **Uluslararası Politika: İlkeler Kavramlar - Kurumlar**. Üçüncü basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları, 1985.
- Gönlübol, Mehmet ve Ömer Kürkçüoğlu. "1965-1973 Dönemi Türk Dış Politikası," **Olaylarla Türk Dış Politikası**. Yedinci basım. Ankara: Alkım Kitabevi Yayınları, 1989, ss.491-540.
- Gümüş, Okan ve Aziz Sevi. **Uluslararası Politika Sözlüğü**. <http://www.mfa.gov.tr/Turkce/gruph/ha/ha03bhtm/01.htm> 20 Mayıs 2000.
- Gündüz, Aslan. "Avrupa Birliği'nde İnsan Haklarının Yeri: Kurumsal Düzenleme ve Bireylerin Hakları," **Marmara Üniversitesi AT Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi**. 7, 1-2: 93-108, 1999.
- Gündüz, Mustafa, **Basın ve Terör**. Birinci basım. İzmir: Saray Medikal Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti., 1996.
- Günüğur, Haluk. "Türkiye-AB İlişkileri Tarihçesi," **Avrupa Birliği El Kitabı**. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 1995, ss.177-188.
- Gür, Gürsel. "Helsinki'yle Canlanan AB Umudu," *Genç Anadolu*. Mart 2000. s.6.
- \_\_\_\_\_. "İçerik Analizi." Yayınlanmamış Ders Notları. T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basım ve Yayımcılık Anabilim Dalı, 1998.
- Gürel, Nail. "İletişim Olayları İçinde Yazılı Basının Durumu," **İletişim Olayları ve Türk Basının Sorunları**. Birinci basım. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1984, ss. 84-92.
- Gürgen, Haluk. **Örgütlerde İletişim Kalitesi**. İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- Hatipoğlu Onursal, Hale. "Lüksemburg Çıkmazından Helsinki Dönemine," **Foreign Policy**. 6: 87-100, Yaz 1999.
- "Holsti, K.J. **International Politics: A Framework for Analysis**. London: Prentice Hall International, 1972" (Gönlübol, 1985, ss. 139 - 140'taki alıntı).

<http://www.eureptr.org.tr/bilgi/notlari/bilginotu14.html> "Avrupa Birliği ve Genişleme S¼recinde T¼rkiye"  
25 şubat 2000.

<http://www.eureptr.org.tr/duzenlirapor99.rtf> "T¼rkiye'nin Katılım Y¼n¼nde İlerlemesi'ne İlişkin  
Komisyon 1999 D¼zenli Raporu" 12 Nisan 2000b.

<http://www.eureptr.org.tr/kitap/turrapor.rtf> S.L. "T¼rkiye'nin Katılım Y¼n¼nde İlerlemesi Üzerine  
Komisyon'un D¼zenli Raporu" 12 Nisan 2000a.

<http://www.eureptr.org.tr/sonuclar.rtf> "Başbakanlık Sonuçları, Helsinki AB Konseyi 10 ve 11 Aralık  
1999" 13 Nisan 2000c.

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/ABgenisleme/genisleme.htm> "T¼rkiye-AB İlişkileri" 18 Mayıs 2000d.

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/ankand.htm> "Ankara Anlaşması: T¼rkiye-AET Ortaklığı 12 Eylül  
1963" 14 Nisan 2000a.

<http://www.foreigntrade.gov.tr/AB/krono.htm> "T¼rkiye-AB İlişkilerine Ait Bazı Önemli Tarihler" 12  
Nisan 2000c.

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/OKK95/1-95giris.htm> "1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı: Son  
D¼nem 6 Mart 1995" 14 Nisan 2000b.

<http://www.mfa.gov.tr/Turkce/grupa/ab/abab/iliski.htm> "T¼rkiye-AB İlişkileri/G¼mr¼k Birliği ve Tam  
¼yelik" 17 Mayıs 2000.

<http://www.mfa.gov.tr/Turkce/grupa/ab/abab/sondurum.htm> "T¼rkiye-AB İlişkilerinde Son Durum-29  
Nisan 2000" 30 Haziran 2000a.

İktisadi Araştırmalar Vakfı (İAV). **T¼rkiye-AET İlişkileri**. İstanbul: 1977.

İçel, Kayıhan. **Kitle Haberleşme Hukuku**. Üç¼nc¼ basım. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım  
A.ř., 1990.

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV). "27 Haziran 1997 Tarihli Amsterdam Aday Ülkeler Bilgilendirme  
Toplantısı," **İktisadi Kalkınma Vakfı B¼lteni**. 1-15 Temmuz 1997c.

- \_\_\_\_\_. "38. Avrupa Birliği-Türkiye Ortaklık Konseyi Toplandı," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Mayıs 1997e.
- \_\_\_\_\_. "AB Komisyonu, 'Gündem 2000' Bildirisini Yayınladı," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Ağustos 1997e.
- \_\_\_\_\_. "AB Komisyonu'nun Türkiye ile İlişkileri Entegrasyon Bağlamında İrdeleyen İzleme Raporu," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Kasım 1998d.
- \_\_\_\_\_. "AP, Türkiye'deki Siyasi Durum ile İlgili Bir İlke Kararını Benimsedi," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 15-30 Eylül 1996c.
- \_\_\_\_\_. "Avrupa Birliği Amsterdam Zirvesi Sonuçları," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 16-30 Haziran 1997b.
- \_\_\_\_\_. "Avrupa Konferansı 12 Mart 1998'de Gerçekleşti," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 16-31 Mart 1998a.
- \_\_\_\_\_. "Avrupa Parlamentosu Gümrük Birliği İçin Uygun Görüş Bildirdi," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Aralık 1995a.
- \_\_\_\_\_. "Avrupa Parlamentosu Gündem 2000'i Onayladı," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Mayıs 1999.
- \_\_\_\_\_. "Cardiff Zirvesi," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 16-30 Haziran 1998b.
- \_\_\_\_\_. "'Gündem 2000' Bildirisi ve Türkiye," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 16-31 Ağustos 1997d.
- \_\_\_\_\_. "'Kardak Krizi' Nedeniyle Avrupa Birliği Kurumlarının Tepkileri," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Mart 1996a.
- \_\_\_\_\_. "Komisyon, AB'nin Genişleme İçin Yaptığı Hazırlıkların Son Durumu ile İlgili Bir Bilgi Notu Hazırladı," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Eylül 1996b.
- \_\_\_\_\_. "Köln Zirvesi," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Haziran 1999a.

- \_\_\_\_\_. "Madrid Zirvesi Sonuçları," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 15-31 Aralık 1995b.
- \_\_\_\_\_. "Türk Hükümeti Türkiye ile AB Arasındaki İlişkilerin Geliştirilmesi İçin Bir Belge Hazırlayarak 22 Temmuz 1998 Tarihinde Komisyon'a Sundu," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Ağustos 1998c.
- \_\_\_\_\_. **Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliklerinin Avrupa Birliği'nin Bütünleşme ve Genişleme Dinamikleri Yönüyle Değerlendirilmesi**. İstanbul: 1998a.
- \_\_\_\_\_. "Yunanistan, Türkiye'ye Yönelik AYB Kredisini Bloke Etti," **İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni**. 1-15 Mart 1996a.
- İnal, Ayşe. **Haberi Okumak**. İstanbul: Temuçin Yayınları, 1997.
- İnan, Kamran. **Dış Politika**. İkinci basım. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş., 1994.
- \_\_\_\_\_. "Dış Politika," **Yeni Türkiye**. 3: 95-99, Mart - Nisan 1995.
- İnuğur, M. Nuri. **Basın ve Yayın Tarihi**. Üçüncü basım. İstanbul: Der Yayınları, 1993.
- \_\_\_\_\_. **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.
- İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi (İÜİF). **Basın Sözlüğü**. İstanbul: 1998.
- İyibozkurt, Erol. **Türkiye-AB Gümrük Birliği**. İkinci basım. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1996.
- Karadoğan, Ece. "Medya ve Dış Politika," **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. IV: 53-57, 1996.
- Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**. Sekizinci basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1995.
- \_\_\_\_\_. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**. Yedinci basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd., 1995a.

Karluk, S. Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. Beşinci basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1998.

----- **Gümrük Birliği Dönemecinde Türkiye: Gümrük Birliği Ne Getirdi? Ne Götürdü?** Birinci basım. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 1997.

----- **Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Olan Ortaklık İlişkileri ve Türk Dış Ticareti İçinde Topluluğun Yeri**. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Türkiye Ekonomisi Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974.

Karluk, S. Rıdvan ve Özgür Tonus. "Türkiye-AB İlişkileri Çıkmaz Sokakta," **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. 15, 1-2: 343-364, 1999.

**Katma Protokol**. 1970.

Kaya, A. Raşit. **Kitle İletişim Sistemleri**. Birinci basım. Ankara: Teori Yayınları, 1985.

Kazgan, Gülten. **100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye**. İkinci basım. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

Klapper, T. Joseph. "Değişik Haberleşme Araçlarının Karşılaştırmalı Etkileri," **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**. Der.: Ünsal Oskay. Dördüncü basım. İstanbul: Der Yayınları, 1992, ss.189-210.

Kut, Gün. "Türk Dış Politikasının Yoğun Gündemi," **Eskişehir Ticaret Odası Dergisi**. 76: 10-15, Ocak-Mart 2000.

Lazar, Judith. "Kitle İletişimi" **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. Çeviren: İlker Bıçakçı. 9 : 283 - 291, 1999.

Manisalı, Erol. **Gümrük Birliğinin Siyasal ve Ekonomik Bedeli**. Birinci basım. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1995.

"McQuail, Denis. **Mass Communication Theory-An Introduction**. 2nd ed.. London: Sage Publications, 1987" (Yumlu, 1994, s. 17'deki alıntı).

- “Merten, Klaus. **Inhaltsanalyse: EinfAhrung in Theorie, Methode und Parix**. Opladen: Westdeutscher, 1983” (Gökçe, 1995, s. 24’deki ve s. 104’deki alıntı).
- Mutlu, Erol. **İletişim Sözlüğü**. İkinci basım. Ankara: Ark Yayınevi, 1995.
- Oğuz, Orhan. **Avrupa Ekonomik Topluluğu: Ortak Pazar**. İkinci basım. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, 1969.
- Oskay, Ünsal. **İletişimin ABC’si**. İstanbul: Der Yayınları, 1997.
- Öymen, Onur. **Türkiye’nin Gücü**. Üçüncü basım. İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş., 1999.
- Özalp, Güven. "Avrupa Birliği Komisyonu: Adaysınız," **Milliyet**. 14 Ekim 1999. s.13.
- \_\_\_\_\_. "Türkiye Dışarıda: Portekiz’in Feira Kentinde Toplanan Avrupa Birliği Hükümet ve Devlet Başkanları Avrupa’yı ‘Avrupa Savunması’nın Dışında Bıraktılar,” **Milliyet**. 20 Haziran 2000a. s.18.
- \_\_\_\_\_. "Türkiye ile AB Arasındaki En Önemli Organlardan Biri Olan Ortaklık Konseyi Üç Yıl Aradan Sonra Toplanıyor,” **Milliyet**. 10 Nisan 2000. s.21.
- Özdamar, Kazım. **Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi I**. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1997.
- Özdemir, Emin. **Yazınsal Türler**. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1994.
- Özer, Atıla. **Kuramsal ve Uygulamalı Karikatür**. Eskişehir: 1998.
- Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun Yaptığı Anlaşmalar**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1978.
- Rigel, Nurdoğan. **Haber, Çocuk ve Şiddet**. İstanbul: Der Yayınları, 1995.
- Roma Anlaşması**. 1957.

- Sander, Oral. "Bölgesel İşbirliği, Avrupa ve Türkiye," **Yeni Türkiye: Türk Dış Politikası Özel Sayısı**. 3:213-220, Mart-Nisan 1995.
- Saraçoğlu, Tefik. **Türkiye Avrupa Ekonomik Topluluğu Ortaklığı (Anlaşmalar)**. İstanbul: Akbank Ekonomi Yayınları, 1992.
- Schramm, Wilbur. "Haberleşme Nasıl İşler," **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**. Der.: Ünsal Oskay. Dördüncü basım. İstanbul: Der Yayınları, 1992, ss. 99-134.
- Seyidoğlu, Halil. **Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama**. Onbirinci basım. İstanbul: Gizem Yayınları, 1996.
- Sezer, Duygu. **Kamu Oyu ve Dış Politika**. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1972.
- Sönmezoğlu, Faruk. **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**. İkinci basım. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1995.
- Şenses, Fikret, Baki Alkaçar, Birol Ali Yeşilada ve Mahir Fisunoğlu. **Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na Üyeliğinin Dış Ticaretimize Etkileri**. Ankara: Türkiye Dış Ticaret Derneği Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, 1988.
- "Tamer, Kezban. "İletişim," **Davranış Bilimleri 2**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1986" (Zıllıoğlu, 1993, s. 117'deki alıntı).
- T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü. **Tez Yazım Yönergesi**. Eskişehir: [t.y].
- T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM). **1987 Yılında Yapılan Tam Üyelik Başvurumuzdan Bu Yana Avrupa Birliği'nin Ülkemize Yönelik Olarak Geliştirdiği Programlar ve Stratejiler, Avrupa Birliği'ne Aday Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri İçin Hazırlanan Katılım Öncesi Stratejiler Hakkında Mukayeseli Çalışma**. Ankara: 1998.
- T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM). **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**. Ankara: 1993.

Tekeli, İlhan ve Selim İlkin. **Türkiye ve Avrupa Topluluğu: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'nın Türkiye'ye Yaklaşımı I.** Birinci basım. Ankara: Ümit Yayıncılık, 1993.

Tezel, Yahya Sezai. **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Gümrük Birliği.** Ankara: İmaj Yayınevi, 1996.

**Ticaret.** 3 Aralık 1999. s.1.

Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik.** Dördüncü basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2000.

Toluner, Sevin. "6 Mart 1995 Tarihli Ortaklık Konseyi Kararı: Milletlerarası Hukuk Açısından Bir Değerlendirme," **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası (İHFM).** LV:3-26, 1996.

Tosun, Gülgün. "Kamuoyunun Oluşumunda Kitle İletişiminin Rolü ve Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Basının Etkisi," **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dergisi.** 1,1: 165-179, Haziran 1994.

Turam, Emir. **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri.** Birinci basım. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1994.

Tüfekçioğlu, Hayati. **İletişim Sosyolojisine Başlangıç.** İstanbul: Der Yayınları, 1997.

Türk Dil Kurumu (TDK). **Türkçe Sözlük.** İstanbul: 1992.

Türk Ekonomi Bankası (TEB). **Customs Union With EU: AB ile Gümrük Birliği.** İstanbul: Intermedia A.Ş., 1995.

Usluata, Ayseli. **İletişim.** İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

Vakıfbank. **Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Muhtemel Etkileri.** İkinci basım. Ankara: [t.y].

Vural, Ali Murat. "Temel Gazetecilik." Yayınlanmamış Ders Notları. T.C. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilim Fakültesi Basım ve Yayıncılık Bölümü, 1997.

- \_\_\_\_\_. **Yerel Basın ve Kamuoyu.** Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1999.
- Werner, J. Severin ve James W. Tankard. **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları.** Çeviren: Ali Atıf Bir ve N. Serdar Sever. Birinci basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.
- Yavaşgel, Emine. "Uluslararası Siyasal İletişim," **Uluslararası İletişim.** Der.: Gürsel Öngören. İstanbul: Der Yayınları, 1995, ss. 131-183.
- Yılmaz, R. Ayhan ve Sevil Uzoğlu. "4 Haziran 1995 Yerel Seçimlerinde Yazılı Basında Yer Alan Haber ve Köşe Yazılarının İçerik Bakımından Çözümlemesi," **Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi.** 15: 175-191, Temmuz 1998.
- Yumlu, Konca, **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları.** İzmir: 1994.
- Yumrukaya, Ahmet. "AB Helsinki Zirvesi: Avrupa ile Yeni Bir Başlangıç....," **Dünya.** 20 Aralık 1999.
- Yücedoğan, Güleda. "Medya-Kamuoyu İlişkisi," **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.** 6: 83-87, 1997.
- Yüksel, A. Haluk. **Atatürkçü Düşünce Sisteminde Kültürel İletişimin Modele Dayalı Boyutları.** Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1987.
- \_\_\_\_\_. "İletişimin Toplumsal Boyutu Olarak Kitle İletişimi" **Kurgu Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi.** 7: 9-38, Ocak 1990.
- Yüksel, A. Haluk ve Uğur Demiray. **Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı , 1988.
- Yüksel, A. Sait. **Türkiye İlişkileri Açısından Avrupa Ekonomik Topluluğu.** Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Avrupa Toplulukları Enstitüsü Yayınları, 1975.
- Zillioğlu, Merih. **İletişim Nedir?.** Birinci basım. İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.
- Zillioğlu, Merih ve Ahmet Haluk Yüksel. **İletişim Bilgisi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1994.